QK1
.N6204
1859

Forhandlinger

i

Videnskabs-Selskabet

i Christiania

Aar 1859.

Med fire lithographerede Plader.

Mo. Bot. Garden,
1895.

Christiania 1860.

Trykt hos Brøgger & Christie.

I Commission hos Boghandler J. Dybwad.

Forhandlinger

i

Videnskabs-Selskabet

i Christiania

for Aar 1859.

Med fire lithographerede Tavler.

Christiania 1860.

Trykt hos Brøgger & Christie.

I Commission hos Boghandler A. Bøhmer.

Indhold.

Foredrag og Meddelelser af videnskabeligt Indhold,

a. meddeelte fuldstændig eller i Udtog:

	Side.
Om tre hidtil upaaagtede Kilder til det apostoliske Symbols Historie i den gamle Kirke, af Caspari	1—57
— den Antagelse, at den finske Stamme har været Nordens ældste Beboere, af Daa	57—58
— Serapherne hos Jesaia, af Caspari	58—84
— tvende antike Gravkamre i Omegnen af Rom, af Welhaven	86—90
— aandelige Evners sandsynlige Afhængighed af den materielle Udvikling af Hjernen i enkelte Retninger, af Faye	90—96
Udtog af en Afhandling om Ammeslægten Corymorpha og dens Arter samt de af disse opammede Meduser, af Sars.	96—105
Om Guanins Forvandlinger ved Chlorets Indvirkning, af Strecker	105—107
— Piperinsyrens Forvandling ved Smeltning med Kalihydrat, af Samme	107—108
— en periodisk Forandring af 11½ Aar i den horizontale Deel af den magnetiske Intensitet, i hvilken Epocherne for Maximum af Intensiteten faldt sammen med Epocherne for Minimum af Inclinationen og af Solpletterne, af Hansteen	108—114
— Tubularia regalis, en ny Art fra Belsund paa Spitsbergen, af C. Boeck	114—117
— en Methode at finde Nordlysets Høide af Observationer udførte paa eet og samme Sted, af Fearnley	117—149
— Ordet קְשִׁירָה i det gamle Testamente, af Holmboe	152—158
Udtog af en zoologisk og anatomisk Beskrivelse over Siphonodentalium, en ny Slægt af Dentalidernes Familie, af Sars	182—184
Undersøgelser over Benzoeanhydrids Forvandlinger ved Chlorvandstofsyre og Svovlvandstofgas, af Mosling, meddeelte af Strecker	184—189
Bemærkninger om Begivenhederne i Norge i 1814, af Daa	190—250
Om Virgularia elegans, n. sp. af Danielsen	251
— Pennatula aculeata n. sp., an var. P. phosphoreæ, af Samme	251
— Cerianthus borealis n. sp. af Samme	251
Sipunculus pyriformis n. sp., af Samme	251
Om Betydningen af Ordet יְרֵכָה, af Holmboe	252—264
Gjensvar om Samme, af Caspari	265—267
Fortsatte Undersøgelser af Svine-Galden, af Strecker	267
Om den vandfrie Svovlsyres Indvirkning paa Melkesyre og Alanin, af Samme	268—269
Bemærkninger med Hensyn til hans Afhandling „Om den Hvede, som Nordmændene i Aaret 1000 fandt vildtvoxende i Viinland," af Schübeler	269—270

b. Uden heri meddeelt Udvikling af Indholdet:

Om nogle i hans Bog „Theorien und Experimente zur Bestimmung der Atomgewichte der Elemente" udviklede Betragtninger, af Strecker	58
Oplysninger vedkommende Norges Pattedyr-Fauna af Rasch	58
Oversigt af vor Kundskab om de laveste Typer af det dyriske Liv, og navnlig af de i de sidste Aar gjorte Opdagelser med Hensyn til Organisationen af Infusorierne, Rhizopoderne og Porifererne, af Sars	58

Side.

Om Parablens Ligning, af O. Broch 96
Bemærkninger over Irenæus's Skrift om Chiliasmen, af Caspari . . . 108
Undersøgelser af Vulpinsyren, af Strecker 189
Geographiske Notitser om Saltstrømmen i Nordland, af A. Vibe . . . 189
Sammenlignende Undersøgelser over endeel buddhistiske og nordiske Monumenter, af Holmboe 190
Bemærkninger over Asterideslægten Pteraster og Beskrivelse af en ny Art af samme, af Sars 250
Om en ny Slægt og Art af Asterider, Pedicellaster, typicus, af Sars . 251
— de saakaldte Frictionsphænomener i vort Land, af Kjerulf . . . 252
— Chætopterus Sarsii n. sp., af C. Boeck 252
— Klippeøen Torghatten i Nordland, af A. Vibe 252
Bemærkninger om Finmarkens gamle Grændser, af Daa 267
Om Morgans Undersøgelser over Stammeforfatningen hos de barbariske Nationer, af Daa 267
— de ved vore Kyster forekommende Pennatulider, af Sars 267
— det saakaldte vegetabilske Pergament, af Strecker 269
Iagttagelser over det løse Terrain eller den saakaldte Glacialformation i Omegnen af Christiania, af Kjerulf 270
Bemærkninger i Anledning af Kjerulfs Afhandling, af Sars 270
Om et saakaldet Sprogkart over Finmarken, af Friis 270
— nogle af Arago fremsatte Indvendinger imod de hidtil brugte Methoder til at finde Nordlysets Høide, af Fearnley 270

Indsendte Afhandlinger.

Beskrivelse over Conferva pelagica, en ny Art, af Stud. med. A. Boeck 150—152
Om en Virkning af Randstraalerne i Øiet, af Cand. min. H. Mohn . . 158—163
Dioptriske Notitser, af Samme . . . . . 163—171
Beskrivelse over tvende nye parasitiske Krebsdyr, Artotrogus orbicularis og Asterocheres Liljeborgii, af Stud. med. A. Boeck . . . . . 171—182
Oversigt af et Arbeide over de norske Amphipoder, af Samme . . . 250

Blandede Meddelelser.

Beretning om indsendte Afhandlinger 58
Bemærkninger og Forslag i Anledning af en Afhandling af Schübeler, af C. Boeck . . . . . 84—85
Optagelse af nye Medlemmer 85, 190
Gaver af Bøger 86, 190, 252
Valg paa Selskabets Embedsmænd 270
Oversigt af Selskabets oeconomiske Status 271

Forhandlinger
i
VIDENSKABSSELSKABET.
1859.

Den 14de Januar. Møde i den philosophisk-historiske Classe.

Hr. Caspari holdt et Foredrag: *Om tre hidtil upaaagtede Kilder til det apostoliske Symbols Historie i den gamle Kirke.*

1. Ambrosius af Mediolanums *Explanatio Symboli ad initiandos.*

I det syvende Bind af Angelo Mai's *Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis codicibus edita* p. 156–158 finde vi et lidet ikke mere end tre Qvartsider eller sex Qvartspalter indtagende Skrift, der fører Titelen: *Beati Ambrosii Episcopi Mediolanensis explanatio Symboli ad initiandos*, og som Mai, efter hans indledende Bemærkninger til samme, p. 157, har udgivet af en meget gammel Vaticansk Codex, der oprindelig havde tilhørt det i Begyndelsen af det syvende Aarhundrede af den irske Munk og Missionær Columbanus stiftede Kloster Bobium (Bobio i Sardinien, tæt ved Grændsen af Parma, mellem Piacenza og Genua).

Dette saare interessante og for det apostoliske Symbols Historie i den gamle Kirke overmaade vigtige Skrift, har fra 1833 af, i hvilket Aar det syvende Bind af *Collectio* udkom, indtil nu været begravet i det Angelo-Maiske Verk, ligesom det før 1833 havde været begravet i den Bobiensiske eller Vaticanske Codex, hvoraf Mai har udgivet det. Ingen af dem, der efter 1833 have skrevet over det apostoliske Symbol, have havt den

ringeste Anelse om dets Existents. Hverken Hahn (Generalsuperintendent i Breslau), der i sit *Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der Apostolisch-katholischen Kirche*, Breslau 1842, har leveret den fuldstændigste Samling af oldkirkelige Symboler og Troesregler og i dette Verk, p. 16–18, temmelig udførlig omhandler den Ambrosius tillagde *Tractatus in Symbolum Apostolorum*, ei heller Meyers (Professor i den katholske Religionslære ved Gymnasiet i Trier), der 1849 har udgivet en omfangsrig Dissertation: *De Symboli Apostolici titulo, origine et antiquissimis ecclesiæ temporibus autoritate*, har nævnt det med et eneste Ord.

I. Skriftet indeholder, som allerede dets Overskrift antyder, en Tale, der blev holdt i Qvadragesimaltiden ved *traditio Symboli* for *Initiandi*[1], og hvori Symbolet, efterat være blevet meddeelt, overleveret til disse (*traditio Symboli*), blev udlagt for dem (*explanatio* eller *expositio Symboli*), en Tale, der ligner de mange *Sermones* eller *Homiliæ in Traditione* (og *redditione*) *Symboli*, som vi endnu have tilbage af gamle latinske Kirkelærere: af Augustin, af Petrus Chrysologus af Ravenna, af Maximus af Turin og af flere Andre. — Den falder i tre Dele: 1. i en Indledning eller nogle indledende Bemærkninger, 2. i Hoveddelen, hvori Symbolet, efterat være traderet, Led for Led forklarende gjennemgaaes, og 3. i en Slutning eller en Række Slutningsbemærkninger. — Indledningen bestaaer af et Par almindelige Indledningsord, hvori der erklæres, at nu var Tiden kommen til at tradere Symbolet, og af nogle Bemærkninger om Navnet *Symbolum*, om Symbolets Oprindelse — det hidrører efter Taleren fra de samlede Apostle — og dets Korthed samt om det Factum, at adskillige Kirker, især de østerlandske, havde tilføiet antithæretiske Tilsætninger til Symbolet, en Praxis, som Taleren misbilliger. — Hoveddelen, der indledes ved Recitationen af Sym-

[1] D. v. s. for Katechumener, der befandt sig i det sidste i Qvadragesimalugerne faldende Stadium af den Tid, hvori de forberedtes til sin Daab, som fandt Sted Dagen før den første Paaskedag, den store Sabbath. De kaldtes i Vesterlandet ogsaa *Competentes* og *Electi*; i Østerlandene førte de Navnene Φωτιζομενοι, Βαπτιζομενοι, Πιστοι.

bolet (*traditio Symboli*), falder i fire Afsnit. I det første gjør Taleren nogle almindelige Bemærkninger angaaende Symbolets Hovedgjenstand, de tre guddommelige Personer: Den guddommelige Eet og det Samme virkende evige Trinitet var sammenfattet i Symbolet, man maatte tro paa samme Maade paa alle tre Personer, idet der tilkom dem den samme Majestæt, og det maatte fastholdes, at Sønnen alene var bleven Menneske, dog saaledes, at han var født af den Helligaand og Jomfru Maria, en Fødselsmaade, der var hans evige Majestæts Privilegium. I det andet Afsnit taler han, efterat have gjentaget Symbolet, paany imod den Skik at tilføie antihæretiske Tilsætninger til Symbolet, idet han nu specielt retter sine Vaaben imod den aquilejensiske Kirkes antisabellianske Tilsætning til den første Artikel *invisibili et impassibili:* Man maatte ikke være saa dristig at overstige de af Apostlene satte Grændser, man maatte ikke ville være forsigtigere end selve Apostlene. Man kunde vistnok anføre til Forsvar for Tilføielsen af antihæretiske Tilsætninger, at de efter Apostlenes Tid opdukkede Hæresier havde gjort saadanne Tilsætninger nødvendige. Mod denne Forsvarsgrund maatte der dog henvises til det oprindelige Symbols Simpelhed og Reenhed, som maatte bevares. Da Patripassianerne vare optraadte havde Katholikerne (den aquilejensiske Kirke, som vi vide af den i samme døbte Rufinus's *Expositio in Symbolum Apostolorum* holdt det for nødvendigt at tilføie (til Ordene *Credo in Deo Patre omniptotente*) *invisibili et impassibili.* En meget betænkelig Tilsætning. Den førte paa den falske Tanke, at Guds Søn var *visibilis et passibilis*, hvad han dog kun var i Kjødet efter sin menneskelige Natur, hvad dog kun hans Kjød, ikke hans Guddom var. Den Medicin, som Forfædrene vilde anvende mod den hæretiske (patripassianske) Sygdom, var ikke nødvendig; den var det nu endnu langt mindre, end den havde været det paa den Tid, da Mange vare angrebne af hiin Sygdom; og om den havde været dengang nødvendig, saa var den det ikke nu. Troen var nemlig nu bevaret i sin Integritet mod Sabellianerne. Disse vare blevne udelukkede fra Kirken, især af Occidenten. Arianerne havde

desforuden benyttet sig af hiint (af den aquilejensiske Kirke anvendte) Lægemiddel til paa en eiendommelig Maade at bagvaske den mediolanensiske Kirke, der havde den romerske Kirkes Symbol, som manglede Tilsætningen *invisibili et impassibili* og overhovedet alle Tilsætninger, og til Forsvar for sin Vranglære. De havde nemlig (for at imødegaae den Indvending imod deres Lære, at Symbolet gav Sønnen lige Stilling, tilskrev ham samme Væsen med Faderen) henviist til, at den aquilejensiske Kirke i Symbolet betegnede Faderen alene som *invisibilis et impassibilis*, og de beskyldte den mediolanensiske (og romerske) Kirke, fordi de ikke havde hine Ord i Symbolet, for at hylde den sabellianske Vildfarelse. Kort, hvor Troen var ukrænket, vare Apostlenes Forskrifter tilstrækkelige. Man maatte da ikke fordre Anvendelsen af Forsigtighedsregler, om de end hidrørte fra Præster. Man maatte ikke gjøre dette, fordi man da (som den aquilejensisske Kirkes Exempel viste) let med Hveden kunde faae Klinte, med Tilsætninger, der stemmede med Troen, saadanne, hvorom dette ikke gjaldt. I det tredie Afsnit gjennemgaaer han den anden Artikel Led for Led. I det fjerde endelig omtaler han den tredie Artikel. Det første af disse fire Afsnit har, som dets Indhold og den Omstændighed, at Taleren efter samme gjentager Symbolets Recitation, viser, en mere indledende Charakteer: Taleren vilde, førend han gik ind i de tre Artikler selv, omtale med et Par Ord deres vigtigste Gjenstand, Triniteten. Først derefter lod han Gjennemgaaelsen af de tre Artikler følge, men forudskikkede den en ny, anden Recitation af Symbolet i den Hensigt at knytte den til samme. — Slutningen af Talen bestaaer af tre smaa Afsnit. I det første, hvori Taleren vender tilbage til Indledningen, advarer han især imod nogensomhelst Forandring af det oprindelige korte apostoliske Symbol, hvoraf den romerske Kirke ved Petrus var kommen i Besiddelse. I det andet udtaler han, at Symbolet bestaaer af saa mange *sententiæ*, som der vare Apostle, nemlig tolv, idet han inddeler det i tre Dele, hvoraf hvert omfatter fire *sententiæ*, eller i tre Tetrader. I det tredie, med hvilket han slutter hele Talen, gjør han Initianderne opmærksomme paa, at Symbolet ikke

maatte opskrives, angiver dem Grunden hertil, og formaner dem til ved hver Nød og Anfegtelse at recitere Symbolet hos sig selv.

II. Vi have i Skriftet ikke nogen Tale, som den, der har holdt den, selv senere har optegnet, hvad der f. Ex. er Tilfældet med Augustins tre *Sermones in traditione Symboli,* Aug. Opp. T. V. Serm. 212—214 cd. Benedd., men vi have i det en af en Tilhører efterskreven Tale. Dette fremgaaer med Sikkerhed af en dobbelt Omstændighed. 1. Der tales i Skriftet undertiden om den Talende, om hvad han gjorde. Paa det Sted, hvor Taleren gjentager Symbolet, heder det: *Ergo dicamus Symbolum. Et cum dixisset, hinc complevit,* og Begyndelsen af Hoveddelen lyder: *Ergo sancti Apostoli convenientes fecerunt Symbolum. Signate vos! Quo facto et dicto Symbolo* [sanctus Episcopus ita perrexit]: *In hoc symbolo divinitas trinitatis æternæ evidentissime comprehensa est unius operationis;* sml. ogsaa endnu Ordene: *Ergo quemadmodum duodecim Apostoli, et duodecim sententiæ. Signate vos! Quo facto* [dixit sanctus Episcopus]: *Credo* etc. i Slutningens andet Afsnit. 2. Skriftet bærer heeltigjennem en efterskreven mundtlig Tales Præg. Der hersker i samme en ganske overordentlig Livlighed, og Sætningerne ere for det meste meget korte og afbrudte. Som Exempel herpaa tjene følgende Passus, der tilhører Slutningens tredie Afsnit: *Sed nemo scribat* [Symbolum]. *Qua ratione? Sic accepimus, ut non debeat scribi. Sed quid? Teneri. Sed dicis mihi: Quomodo potest teneri, si non scribitur? Magis potest teneri, si non scribatur. Qua ratione? Accipite.* Overalt i Skriftet har Talen en aphoristisk Charakteer, og stundom lider den endog af stilistiske Ufuldkommenheder og Brøst, idet Sætningerne i samme ere indviklede og anakoluthiske, mindre godt ordnede, sammenhængende og klare, som ogsaa af sproglige Incorrectheder og Feil. Som Exempler herpaa tjene følgende Sætninger: „*Scio, in partibus maxime Orientis, quod ea, quæ primo tradita sunt a majoribus nostris, dum quasi fraude hæretici, diligentia catholici, dum ergo illi fraudulenter conantur inrepere, addiderunt, quod non opus est; dum isti fraudem præ-*

cavere contendunt, fines majorum velut pietate quadam et incuria videntur prætergressi". „*Ergo si medicina non fuerit eo tempore necessaria, quo erat hæreticorum quorundam gravis ægritudo animorum: et si fuit tunc temporis quærenda, nunc non est*". „*Ex illo remedio Ariani sibi invenerunt genus calumniæ: et quoniam symbolum Romanæ ecclesiæ nos tenemus, ideo visibilem et passibilem* (maa hede *invisibilem et impassibilem) patrem omnipotentem illi æstimarent et dicerent* (maa vel hede *æstimarunt et dixerunt*)*: vides, quia Symbolum sic habent, ut visibilem Filium et passibilem designarent*". Undertiden støde vi endog paa Ord, som ikke danne nogen egentlig fuldstændig Sætning, men til hvilke vi, for at faae dem til en saadan, maa supplere Noget. Saaledes følger paa det første af de to ovenfor anførte Steder: *Ergo — operationis* Ordene *Patrem, Filium et Spiritum sanctum, hoc est venerabilem Trinitatem*, som vi maa gjøre til en Sætning ved af det Foregaaende at supplere *dico*. Endelig røbe ogsaa enkelte Steder, at den, der har skrevet Talen, har udeladt Noget, som Taleren havde sagt. Saaledes fordrer i Ordene: *Ergo quemadodum duodecim Apostoli et duodecim sententiæ. Signate vos! Quo facto*: „*Credo — virgine*"; *habes incarnationem Filii, quemadmodum dixi;* „*sub Pontio Pilato passus et sepultus*"; *habes passionem et sepulturam. Ecce quattuor istæ sententiæ* Ordet *istæ*, at Taleren allerede havde sagt, at der fra Symbolets Begyndelse indtil Begravelsen vare fire *sententiæ*. Men en saadan Erklæring finde vi nu ikke paa det anførte Sted. Det forholder sig altsaa med *Explanatio* væsentlig som med Cyrillus af Jerusalems ligeledes i Qvadragesimaltiden for Initiander over Symbolet holdte katechetiske Taler. Forskjellen mellem begge Skrifter er kun den, at de cyrilliske Taler bleve efterskrevne af flere rimeligviis dertil ansatte Notarer, der maae have confereret sine Afskrifter med hverandre, medens *Explanatio* kun blev efterskreven aldeles privatim af en Tilhører, der ikke ganske kunde følge Taleren efter og ikke formaaede ganske fuldstændigt, i Formen regelret og klart samt grammatisk correct og feilfrit at bringe hans Ord paa Papiret, hvorfor hans

Efterskrift fik en mere aphoristisk Charakteer og undertiden kom til mere at ligne let paa Papiret henkastede Notater.

III. Den Mand, der har holdt den Tale, som indeholdes i Skriftet, er efter dettes Overskrift Ambrosius af Mediolanum (374—397). Denne Overskriftens Angivelse modsiges ikke alene ikke ved Nogetsomhelst i Talen, men stadfæstes ogsaa ved flere Omstændigheder, saa at vi have al Grund til at holde den for rigtig. 1. Taleren tilkjendegiver et Kjendskab til den aquilejensiske Kirkes Daabssymbol, hvis Tilsætning *invisibili et impassibili* han misbilliger, som røber en Mand, der var nøiere bekjendt med denne Kirke. Men dette gjælder nu om Ambrosius. Ambrosius har ikke alene meget vel kunnet være nøiere bekjendt med den aquilejensiske Kirke, da den mediolanensiske Kirkeprovinds var en Naboprovinds til den aquilejensiske, men han maa ogsaa have været det, da han har været nærværende paa det 381 mod de to arianske Biskoper Palladius og Secundianus holdte Concilium i Aquileja, hvis fornemste Taler og hvis Sjæl han var (se det aquilejensiske Concils Acter i Ambrosii Opp. T. V. p. 169 seqq. ed. Paris. fra 1632 og i Coleti *Sacrosancta Concilia* T. II. p. 1163 seqq., og sml. Fuchs, Bibliothek der Kirchenversammlungen des vierten und fünften Jahrhunderts II. S. 432 ff., Hefele, Conciliengesch. II. S. 33 f., og de Rubeis, Monumenta ecclesiæ Aquilejensis p. 79 seqq.). 2. Vi finde i den Deel af Skriftet, hvori Taleren omhandler den første Artikel, den Bemærkning, at Arianerne havde benyttet Ordene *invisibili et impassibili* til Forsvar for sin Hæresi og til Bagvaskelser mod hans egen og mod den romerske Kirke, hvis Symbol hans Kirke bekjendte sig til. Og overhovedet drage Relationer til Arianismen sig gjennem hele Talen, idet Taleren paa mange Steder i samme sigter til og (indirecte) bestrider den.[1] Talen har næsten heeltigjennem en

[1] En Relation til og en indirect Bestridelse af Arianismen ligger allerede i Ordene: „*in hoc symbolo divinitas trinitatis æternæ evidentissime comprehensa est unius operationis. Patrem et Filium et Spiritum sanctum, hoc est venerabilem Trinitatem. Et quod fides nostra ita sit, ut pari genere credamus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Ubi enim nulla discretio*

antiariansk Retning og Charakteer, en Retning og Charakteer, hvormed ogsaa Talerens for Talen saa charakteristiske gjentagne Polemik imod antihæretiske Tilsætninger til Symbolet hænger sammen, og hvoraf denne ene og alene synes at være bleven fremkaldt. Taleren maa altsaa have været en Mand, der havde meget at stride med Arianerne og bekjæmpede dem ivrigen. Men dette har nu, som bekjendt, i høi Grad været Tilfældet med Ambrosius af Mediolanum. Han har bekjæmpet Arianerne baade i Liv og i Skrifter, især i sine fem Bøger *de fide*. Kampen mod Arianerne var en af hans Livs Hovedopgaver og Hovedbeskjæftigelser. Det behøver neppe at fremhæves, hvor stærkt den tredobbelte Omstændighed, at Taleren i *Explanatio* kjender Tilsætningen *invisibili et impassibili* i det aquilejensiske Symbol, at han dadler og forkaster den, fordi den var bleven benyttet af Arianerne for

majestatis est, nec fidei debet esse discretio." — „*cum privilegio venit* (auctor cœlestis, Dominus noster Jesus Christus Filius Dei) *majestatis æternæ*". Til Arianismen sigtes og Arianismen bekjæmpes indirecte fremdeles i Ordene: „*Non unicus Dominus? Unus Deus est, unus et Dominus: sed ne calumnientur et dicant, quia una persona* (eller *unam personam*), *dicamus Filium etiam unicum Dominum nostrum*". „*Quia de divinitate Patris et Filii venitur ad incarnationem ipsius*" etc. — „„*Ascendit et sedet ad dexteram Patris*"". *Vides ergo, quia caro divinitati imminuere nihil potuit*". — „*Nullum ergo potuit afferre caro divinitatis gloriæ detrimentum. Duo habes: aut quasi secundum prærogativam divinitatis — Dominus noster Jesus Christus sedet ad dexteram*" etc. — *Ipse de nobis judicaturus est. Cave ergo detrahere ei, quem judicem habiturus es. Quare hoc mysterium? Numquid non unum judicium est Patris et Filii et Spiritus sancti? Numquid non una voluntas est? Numquid non una majestas? Quare tibi dicitur, quod Filius judicaturus est, nisi ut intelligas, nihil Filio derogandum*". Mod Arianismen gaaer endvidere: „*Ergo vide: credes in Patrem, credes in Filium. Et quid tertio? Et in Spiritum sanctum. Quæcunque accipies sacramenta, in hac Trinitate accipies. Nemo te fallat. Vides ergo unius operationis, unius sanctificationis, unius majestatis esse venerabilem Trinitatem*". Endelig Arianernes Negtelse af Sønnens *omnipotentia* har aabenbart fremkaldt Ordene: „*cum habeas in libro apocalypsis Johannis, qui libellus canonizatur et maxime ad fidei proficit fundamentum: ibi enim evidenter omnipotentem Dominum nostrum Jesum Christum memoravit*" (Apoc. 1, 7. 8.).

deres Hæresi og mod hans Kirke og den romerske, og at han giennem hele sin Tale (indirecte) bekjæmper Arianismen, sammenholdt med den firedobbelte Kjendsgjerning, at Ambrosius har været Biskop over et Diøces, der var Nabodiøces til det aquilejensiske, at han har opholdt sig en Stund i Aquileja, at han hele sit Liv igjennem har bekjæmpet Arianismen, og at han just i Aquileja har havt med Arianere at bestille, vidner for, at det virkelig er den berømte mediolanensiske Biskop, fra hvem den i det nævnte Skrift indeholdte Tale hidrører. 3. Sammenligne vi „Explanatio" med Ambrosius's tre antiarianske Skrifter: *de fide libb. V., de Spiritu sancto lib. III.* og *de incarnationis dominicæ mysterio liber,* saa blive vi vaer, at der findè ikke ganske faa Berørelser Sted mellem enkelte af de Ytringer i hiint Skrift, der referere sig til og gaae mod Arianismen, og imellem adskillige Ytringer i disse. [1] Ogsaa denne Omstændighed stadfæster Rigtigheden af

[1] Sml. først og fremst med det første af de i den foregaaende Note anførte Steder følgende Ord i *De fide lib. II. c. 3: „De omnipotente Dei Filio init". „Itaque cum verus et bonus Dei Filius, utique omnipotens Deus Dei Filius. Num hinc quoque dubitari potest? Supra diximus lectum, quia Dominus omnipotens nomen est ei. Ergo quia Filius Dominus, Dominus autem omnipotens, omnipotens est Dei Filius. Sed accipe etiam eam, de qua dubitare nequeas, lectionem. „„Ecce venit,"" inquit, „„cum nubibus, et videbit eum omnis oculus et qui eum compunxerunt, et plangent se super eum omnes tribus terræ. Etiam amen. Ego sum α et ω dicit Dominus Deus, qui est et qui erat et qui venturus est, omnipotens* (Apoc. 1, 7. 8.). *Quem igitur compunxerunt, et quem speramus esse venturum, nisi Filium? Ergo omnipotens Dominus et Deus Christus est".* Ligesaa sml. med det samme Sted ogsaa *de incarnationis mysterio c. 10* og fremdeles ogsaa endnu *De fide lib. I. c. 2, Tractatus in Symbolum c. 5, De spiritu sancto lib. III. c. 23* og *Acta concilii Aquilejensisi.* Amb. Opp. T. V. p. 174 ed. Paris. fra 1632. Med de øvrige i den foregaaende Note anførte Steder sml. Ytringer som: *„Didicimus, unam esse Patris et Filii imaginem, unam similitudinem, unam sanctificationem. Didicimus unam esse operationem, unam gloriam, unam quoque divinitatem. — ubi una divinitas, una voluntas —" (De fide lib II. c. 4: De Domino majestatis Dei Filio). — „superest, ut unius quoque majestatis Patrem et Filium doceamus. — Accipiant nunc, quod dubitare non possunt, quod Patris et Filii una majestas sit" (De fide lib. III. c. 7: Quod una majestas et una gloria, una quoque*

Overskriftens Angivelse, at Ambrosius er Talens Forfatter. 4. Taleren hylder ganske den samme Strenghed med Hensyn til Symbolets Ordlyd, som Ambrosius har hyldet, og udtaler, ligesom denne, at den romerske Kirke havde bevaret Daabsbekjendelsen uforandret, uden Tilsætninger, i dens oprindelige Skikkelse, saaledes som den var gaaen ud af Apostlernes Haand. Sml. Ambrosius's bekjendte Udsagn i hans Brev til den romerske Biskop Siricius: *„credatur symbolo Apostolorum, quod ecclesia Romana intemeratum semper custodit et servat“* med det første af de oven S. 11 af *Explanatio* anførte Steder og med følgende to andre Steder i samme Skrift: *„Numquid supra Apostolorum fines progredi audaci mente debemus? Numquid sumus Apostolis cautiores? Sed dicis mihi: postea emerserunt hæreses. Quid ergo? Vide simplicitatem, vide puritatem. Patripassiani cum emersissent, putaverunt etiam catholici in hac parte addendum invisibilem et impassibilem, quasi filius Dei visibilis et passibilis fuerit. Si fuit visibilis in carne, caro illa fuit visibilis, non divinitas. Denique, quid dicat, audi: „„Deus, Deus, respice in me; quare me dereliquisti?““ Ergo esto: medici fu-*

substantia Patris et Filii). „Nec solum una operatio est ubique Patris et Filii et Spiritus sancti, sed etiam una atque eadem voluntas“. (De spiritu sancto lib. II. c. 11: *Quia una voluntas, una vocatio Patris* etc.). *„Unus ergo Deus, salva majestate Trinitatis æternæ. — Descendit enim Spiritus in specie columbæ, ut — unius se cum Patre et Filio operationis ostenderet“ (De Spiritu sancto lib. III. c. 15: Quia Dominus spiritus sanctus, sicut Pater et Filius). „Sed fortassis iterum dicas: Si Dominum Spiritum dixero, tres Dominos declarabo. Numquid, cum Dominum Filium dicis, aut Filium negas, aut duos Dominos confiteris?“ (De Spiritu sancto lib. III. c. 17: Quia non tres Domini, sed unus Dominus).* — Sml. ogsaa endnu Ordene: *quasi Filius Dei visibilis et passibilis fuerit. Denique, quid dicat audi: „„Deus, Deus respice in me; quare me dereliquisti?““ In passione hoc dicit; Dominus noster Jesus Christus hoc secundum hominem locutus est, quasi caro dicat ad divinitatem: „„quare me dereliquisti““* i den S 181 citerede Del af *Explanatio* med Ordene: *„Ergo — et patiebatur secundum corporis susceptionem — et non patiebatur secundum verbi impassibilem divinitatem, quo totius exsors doloris est. Denique idem dicebat: „„Deus, Deus meus, respice in me; quare me dereliquisti,““ quia secundum divinitatem nec deseri potuit, nec relinqui“ (De incarnationis dominicæ mysterio c. 5).*

erint majores nostri, voluerint addere ægritudini sanitatem; medicina non quæritur. Ergo si medicina non fuerit eo tempore necessaria, quo erat hæreticorum quorundam gravis ægritudo animorum: et si fuit tunc temporis quærenda, nunc non est. Qua ratione? Fides integra adversus Sabellianos. Exclusi sunt Sabelliani, maxime de partibus occidentis. Ex illo remedio Arriani sibi invenerunt genus calumniæ: et quoniam Symbolum Romanæ ecclesiæ nos tenemus, ideo visibilem et passibilem patrem omnipotentem illi æstimarent et dicerent: „„vides, quia Symbolum sic habent, ut visibilem Filium et passibilem designarent““. Quid ergo? Ubi fides integra est, sufficiunt præcepta Apostolorum. Cautiones, licet sacerdotum, non requirantur. Quare? quia tritico immixta zizania sunt“. „Sic unius Apostoli scripturis nihil est detrahendum, nihil addendum, quemadmodum nos Symbolo, quod accepimus ab Apostolis traditum atque compositum nihil debemus detrahere, nihil adjungere. Hoc autem est Symbolum, quod Romana ecclesia tenet, ubi primus Apostolorum Petrus sedit et communem sententiam eo detulit“. Efter disse to Steder brugte Talerens Kirke det romerske Daabssymbol; men det samme maa efter Ambrosius's ovenfor anførte Ord til Siricius den mediolanensiske under hiin Biskop have gjort. Man kan dog nemlig neppe lægge Vegt paa, at det apostoliske Symbol bevares *intemeratum*, og holde for, at en vis Kirke har bevaret det „*intemeratum*“ — begge Dele gjør Ambrosius i sine Ord til Siricius —, uden selv at betjene sig af den Form af det, hvori det bruges i denne Kirke. 5. Sammenligne vi den af Taleren traderede Daabsbekjendelse, saavidt vi kunne kjende den af hans Tale, med den, der ligger til Grund for Ambrosius's *Tractatus in Symbolum Apostolorum*, hvilket Skrifts Ægthed Hahn, p. d. ovenfor anf. St. S. 16 f., meget godt har beviist, saa finde vi, at begge væsentlig stemme overeens: de vise begge to, at den mediolanensiske Kirke havde det romerske Symbol i dets ældre, simplere Skikkelse. Endelig 6. har *Explanatio* ikke alene et meget eiendommeligt Indhold, og vi kunne betegne den som et trods al dens Korthed indholdsrigt Skrift, men vi finde ogsaa i samme, uagtet den kun er en mindre fuldkommen Efter-

skrift af en holdt Tale, dog den Ild, den Livlighed og den Kraft, den „gravitas“, det „pondus“ og den prægnante Korthed, den Charakteerfuldhed, som udmærkede Ambrosius og hans Skrifter. Talen har, saa ringe end dens Omfang er, flere meget smukke Steder og er overhovedet Ambrosius aldeles værdig.

IV. Hvad vi erfare af Ambrosius's Tale, er Følgende:

1. Navnet *Symbolum,* hvormed den oldkirkelige Occident allerede paa Cyprians Tid pleiede at betegne den kirkelige Daabsbekjendelse, forklares af de vesterlandske Kirkelærere i Almindelighed paa en dobbelt Maade, ved *indicium, signum* og ved *collatio.* Ved den første Forklaring bleve de snart staaende ved den almindelige Betydning: Erkjendelses- og Adskillelsestegn mellem Christne og Ikkechristne og mellem rettroende Christne og Hæretikere (saaledes Maximus af Turin, naar han i sin Homili *in expositione Symboli,* Max. Biblioth. Patrr. T. VI p. 42 seq., siger: *Symbolum tessera est et signaculum, quo inter fideles perfidosque secernatur),* snart tænkte de ved samme specielt paa Soldaternes Erkjendelses-, Adskillelses- og Legitimationstegn, deres Parole, *tessera militaris.* idet det christelige Liv sammenlignedes med en Soldatertjeneste, *militia Christi,* og de Christne med Soldater, *milites Christi* (saaledes Rufin i sin *Expositio in Symbolum Apostolorum,* idet han her siger: *Denique et in bellis civilibus hoc observari ferunt: quoniam et armorum habitus par et sonus vocis idem et mos unus est atque eadem instituta bellandi, ne qua dolis subreptio fiat, symbola discreta unusquisque dux suis militibus tradit, quæ latine signa vel indicia nominantur, et si forte occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, si sit hostis, an socius),* snart vel ogsaa paa det Tegn, hvorpaa de i Mysterierne Indviede erkjendte hverandre og hvorved de adskilte sig fra Uindviede, idet den hemmelighedsfulde Indvielse i Christendommen (μυησις) ved Daaben sammenlignes med Indvielserne ved de hedenske Mysterier.[1]

[1] I en tredie speciel Skikkelse fremtræder den første Forklaring hos Augustin, idet han i *Sermo 212 in traditione Symboli* siger: *Symbolum nominatur a similitudine quadam translato vocabulo, quia symbolum inter se faciunt mercatores, quo eorum societas pacto fidei teneatur; et vestra societas est commercium spiritualium.*

Ved den anden Forklaring, som beroer paa en Forvexling af συμβολον, *symbolum* med συμβολη, *symbola*, og som har bidraget til at fremkalde den Anskuelse, at den kirkelige Daabsbekjendelse er et Verk af de tolv Apostle, og frembragt det Sagn, at de havde sammenstillet det paa den Maade, at hver enkelt af dem havde givet et Led som sit Bidrag til samme, tænkte man oftere paa en Sammenstilling af Symbolets Led af de hellige Skrifter, en Sammenstilling som sædvanlig (f. E. af Cassian, *De incarn. Domini contr. Nest.* l. VI c. 3 og 4) tillagdes Apostlene selv. Undertiden sammenlignede man ved denne Forklaring Symbolet med en Capital, som Kjøbmænd skyde sammen til et fælleds Handelsforetagende, idet hver enkelt yder sit Bidrag, undertiden igjen med et fælleds Maaltid, som derved er kommet istand, at hver af Deeltagerne har ydet sit Pengebidrag til samme (saaledes en gallisk Kirkelærer fra det femte eller sjette Aarhundrede i en Homili over Symbolet i Max. Biblioth. Patrr. T. VI p.: *Sicut nonnullis scire permissum est, apud veteres symbola vocabantur, quod de substantiis collecti in unum sodales in medio conferebant ad sollennes epulas et ad coenæ communes expensas: ita et Ecclesiarum Patres, de populorum salute solliciti, ex diversis voluminibus scripturarum collegerunt testimonia divinis gravida sacramentis. Disponentes itaque ad animarum pastum salubre convivium, collegerunt verba brevia et certa et expedita sententiis, sed diffusa mysteriis et hoc symbolum nominaverunt).* Af de to omtalte Forklaringer hylder nu Ambrosius den anden, og det saaledes, at han ved samme fremsætter den anden af de to anførte Sammenligninger. Han siger nemlig i Indledningen til Symbolets Udlæggelse om Ordet *Symbolum: Primum igitur rationem nominis ipsius debemus accipere. Symbolum græce dicitur, latine autem collatio. Et maxime symbolam negotiatores dicere consuerunt, quando conferunt pecuniam suam, et, quasi ex singulorum collatione in unum constipata, integra et inviolabilis conservatur, ut nemo fraudem collationi facere conetur, nemo negotiationi; denique inter ipsos negotiatores ista est consuetudo, ut si quis fraudem fecerit, quasi fraudulentus rejiciatur;* sml. ogsaa i Talens Slutning Ordene: *Si ergo mercum istarum negotiatores et collatores pecuniæ hanc habent legem,*

ut siqui symbolam suam violaverit, improbus et intestabilis habeatur, multo magis cavendum est nobis, ne de majorum symbolo aliquid detrahatur.

2. Som man af hans Forklaring af Ordet *Symbolum* paa Forhaand kan vente, erklærer Ambrosius sig for, at Symbolet er forfattet af Apostlene. Han udtaler denne Anskuelse gjentagne Gange, den drager sig gjennem hele hans Tale. I Indledningen ytrer han, efterat have forklaret Navnet *Symbolum*: *Sancti ergo Apostoli, in unum convenientes, breviarium fidei fecerunt.* Umiddelbart førend han traderer Symbolet, siger han: *Ergo apostoli sancti convenientes fecerunt Symbolum breviter.* Sin Polemik imod den aquilejensiske Kirkes Tilsætning *invisibili et impassibili* begynder han med Spørgsmaalene: *Numquid supra Apostolorum fines progredi audaci mente debemus? Numquid nos sumus Apostolis cautiores?* og slutter den med Ordene: *Ubi fides integra est, sufficiunt præcepta apostolorum. Cautiones, licet sacerdotum, non requirantur.* Endelig i Talens Slutning finde vi Ytringerne: *Ergo dixi, Apostolos symbolum composuisse. — Sic unius Apostoli scripturis nihil est detrahendum, nihil addendum, quemadmodum nos symbolo, quod accepimus ab Apostolis traditum atque compositum nihil debemus detrahere, nihil adjungere. Hoc autem est symbolum, quod Romana ecclesia tenet, ubi primus Apostolorum Petrus sedit et communem sententiam eo detulit. Ergo quemadmodum duodecim Apostoli et duodecim sententiæ. — Ecce secundum duodecim Apostolos et duodecim sententiæ comprehensæ sunt.*

Disse Steder give os dog ogsaa nogle mere eller mindre klare Antydninger om den Maade, hvorpaa Apostlene efter Ambrosius havde forfattet Symbolet. — De[1] have forfattet det, idet de kom sammen (*in unum convenientes, convenientes*) og *conferendo* (*collatio*). — Om de have forfattet det saaledes, at de kom overeens om, hvad og hvor meget der skulde optages i samme, og hvorledes det skulde ordnes og udtrykkes, efterat

[1] De alle tilsammen; s. Udtrykkene: *Apostoli; duodecim Apostoli, secundum duodecim Apostolos*; — *unius Apostoli — ab Apostolis — compositum*; *communis sententia* paa de i Texten anførte Steder.

enhver af dem havde udtalt sin Mening om alt dette (saaledes Rufin paa et Sted, som snart skal anføres), eller om de have forfattet det paa den Maade, at enhver af dem gav et enkelt Led, udtalte en enkelt *sententia* som sit Bidrag (den senere Opfattelse af *collatio*), er ikke ganske klart. Ordene: *Ergo quemadmodum duodecim Apostoli et duodecim sententiæ* og: *Ecce secundum duodecim Apostolos et duodecim sententiæ comprehensæ sunt* kunde lede til den sidste Forestilling, og det saa meget mere, som Leo den Stores bekjendte Ord: *catholici symboli brevis et perfecta confessio, quæ duodecim Apostolorum totidem signata est sententiis (Ep. 27. ad Pulcheriam Augustam, Opp. T. I p. 491 seq. ed. Quesnel),* om hvilke A.'s Yttringer aabenbart minde, synes at udtale samme. Men de to anførte ambrosianske Steder fordre dog ingenlunde med Nødvendighed, at A. har hyldet den. Det er muligt, at A.'s Tanke kun har været den, at Gud har føiet det saaledes, at Symbolets Affattelse af de tolv Apostle afpræger og afspeiler sig deri, at det just bestaar af tolv *sententiæ,* idet han vilde, at den skulde fremtræde her, ligesom ogsaa, at Leddenes Tolvtal tilkjendegiver, at Symbolet er et Verk af de tolv Apostle.[1] Og for denne Opfattelse samt for, at A. overhovedet har deelt den ældre simplere og naturligere Forestilling, taler: at hans Ord selv dog i Grunden ikke føre videre; at den senere mechaniske og aandløse Forestilling, som forøvrigt overalt, hvor den sikkert forekommer, findes forbunden med det Forsøg at bestemme, fra hvilken af de tolv Apostle hvert af de tolv Led hidrører, er den store Kirkefader lidet værdig; at denne Forestilling desuden ikke findes hos Rufin, der har skrevet sin Udlæggelse af Symbolet nogle Aar efter A.'s Død; endelig ogsaa Udtrykket *communis sententia,* som fører til den ældre Forestilling eller dog ialfald ikke udover den. Hvad Leo den Stores Ytring angaar, saa forholder det sig med den paa en lignende Maade, som med A.'s Ord. Dog lægger hin det noget nærmere, at tænke

[1] Eller ogsaa, omend mindre rimeligt, at Apostlene selv have villet, at dets Affattelse af dem skulde afspeile sig i Leddenes Tolvtal, og at dette Tal skulde tilkjendegive, at det var af dem.

paa den senere Forestilling, end disse. — Efter Ordene: *primus Apostolorum Petrus — communem sententiam eo (Romam) detulit*, har Petrus bragt det apostoliske Symbol til Rom. Da man allerede i det fjerde Aarhundrede antog, at Petrus havde stiftet den romerske Menighed (Eus. Chron. til Keiser Claudius's andet Aar og hist. eccl. 2, 14, sml. ogsaa Hieron. Catal. scriptt. ecclesiast. n. 1), da man naturligviis især i Rom selv var af denne Mening, og da A. saa op til og i alle Ting fulgte den romerske Kirke og dens Biskoper (s. især hans Brev til Theophilus af Alexandrien, Epp. l. I ep. 9): saa er det ikke urimeligt, at der i de anførte Ord ligger en Hentydning til det Sagn, at Apostlene havde fastsat Symbolet, førend de skiltes ad for at prædike Evangeliet i al Verden, for ikke at forkynde noget Forskjelligt, og at de havde bragt det til Folkene, et Sagn, som Rufin har meddeelt os i sin *Expositio in Symbolum Apostolorum* i de bekjendte Ord: *Tradunt majores nostri, quod post ascensionem Domini, cum per adventum sancti spiritus super singulos quosque Apostolos igneæ linguæ sedissent, ut loquelis diversis variisque loquerentur, per quod eis nulla genus extera, nulla linguæ barbaries inaccessa videretur et invia, præceptum eis a Domino datum ob prædicandum Dei verbum ad singulas quemque proficisci nationes. Discessuri itaque ab invicem prius futuræ sibi prædicationis normam in commune constituunt, ne forte alius ab alio abducti diversum aliquid his, qui ad fidem Christi invitabantur, exponerent. Omnes ergo in uno positi et spiritu sancto repleti breve istud futuræ sibi, ut diximus, prædicationis indicium, conferendo in unum, quod sentiebat unusquisque, componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis et justissimis ex caussis appellari voluerunt.* — Af det Fremsatte følger, at A. angaaende Symbolets Oprindelse i alt Væsentligt allerede har antydet det Samme, som Rufin kort efter ham ligefrem og udførlig har udtalt, og at altsaa han og ikke, som man hidtil har antaget, denne er den ældste Kirkeskribent, hos hvem det Sagn findes, at Apostlene have forfattet Symbolet i Fælledskab og *conferendo in unum, quod*

sentiebat unusquisque, førend de skiltes ad for at forkynde Evangeliet iblandt Folkene.[1] — Ogsaa Inddelingen af Symbolet i tolv Led, som vist skylder den Tro sin Oprindelse, at Symbolet er forfattet af de tolv Apostle, og som drager sig gjennem hele Middelalderen og for en Del endog ind i den nyere Tid, findes for første Gang i Ambrosius's *Explanatio*.

3. Aldeles enestaaende og ganske eiendommelig for *Explanatio* er den Polemik imod antihæretiske Tilsætninger til Symbolet og imod enhver Forandring af samme overhovedet, som drager sig gjennem en stor Del af dette Skrift. Den møder os allerede i Indledningen (s. det S. 5 f. anførte Sted).[2] Fremdeles finde vi samme i den Deel af Talen, hvori Ambrosius, efterat have reciteret Symbolet anden Gang, gaar over til og beskjæftiger sig med den første Artikel. Ja hele denne ikke ubetydelige Deel (s. samme S. 10 f.) bestaar i intet Andet end i en Polemik imod antihæretiske Tilsætninger til Symbolet, i Særde-

[1] At det af A. antydede og af Rufin fremsatte Sagn allerede er betydeligt ældre end den sidste Forfatter, udtaler denne selv i sit: *Tradunt majores nostri*, som dog ikke nøder os til just at gaae tilbage til Kirkens ældste Tider, idet Rufin paa et andet Sted i hans Skrift i Ordene: *Ut ergo excluderetur talis impietas* (den patripassianske) *de Patre, videntur hæc addidisse majores et invisibilem Patrem et impassibilem dixisse* i Udlæggelsen af den første Artikel bruger *majores* om Mænd, der levede i det tredie Aarhundrede. Dette Aarhundrede, hvori den kirkelige Daabsbekjendelse for første Gang kaldes med det Navn, hvormed Sagnets Oprindelse hænger sammen, Navnet *Symbolum*, eller Begyndelsen af det fjerde var vist ogsaa den Tid, hvori Sagnet opstod.

Forøvrigt vise Ytringerne om Symbolets Oprindelse i *Explanatio*, at A. med Udtrykket *Symbolum Apostolorum* paa det ovenfor S. 10 anførte Sted af hans Brev til Siricius har villet betegne Symbolet som forfattet af Apostlene, hvad ogsaa Udtrykket selv næsten fordrer. Ogsaa Hieronymus udtaler i Ordene: *In symbolo fidei et spei nostræ, quod ab Apostolis traditum etc.* (*Ep. ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani*, Opp. ed. Mar. Vict. Pariser Udg. fra 1643 T. I–III ep. 61 p. 461), den Anskuelse, at Symbolet var et Verk af Apostlene.

[2] Ogsaa i de Ord, hvori A. forklarer Ordet *Symbolum* (s. dem S. 13), polemiserer han vel allerede imod Forandringer af Symbolet. Sml. nemlig med disse Ord de paa samme Sted anførte lignende i Talens Slutning.

leshed imod den aquilejensiske Kirkes Tilsætning *invisibili et impassibili* til *Credo in Deo Patre omnipotente.* Denne Polemik har her fortrængt enhver udlæggende Bemærkning til den første Artikel selv. Endelig fremtræder den tredie Gang strax efter Udlæggelsen af Symbolet i Begyndelsen af Slutningsbemærkningerne (s. det sidste af de S. 13 anførte Steder og det længste af de S. 14 anførte, to Steder, der forbindes med hinanden ved Ordene: *cum habeas in libro Apocalypsis Johannis, qui libellus canonizatur, et maxime ad fidei proficit fundamentum: ibi enim evidenter omnipotentem dominum nostrum Jesum Christum memoravit. Licet et in aliis locis, tamen in ipso libello „si qui, inquit, addiderit aut detraxerit, judicium sibi sumit et poenam“).* Her bekjæmper Ambrosius enhver Forandring af Symbolet.

Foranledningen til denne Polemik, med hvilken Ambrosius, som sagt, staar ganske ene — i ingen af de mange *sermones, homiliæ in traditione* eller *redditione symboli,* som vi endnu have tilovers, og overhovedet ingensteds i hele den oldkirkelige Literatur finde vi noget Lignende —, har, som allerede S. 8 ytret, upaatvivlelig den Omstændighed givet, at Arianerne havde beraabt sig paa Ordene *invisibili et impassibili* i det aquilejensiske Symbol for sin Paastand, at Sønnen, Logos, var *visibilis et passibilis* og derfor ikke kunde være Gud i egentlig Forstand, en Paastand, imod hvilken Ordene φασκοντες εἶναι — τρεπτον ἢ ἀλλοιωτον τον υἱον του θεου i det til den (egentlige) nicænske Bekjendelse tilføiede Anathema over Arianerne ere rettede, og som de anførte Ord at den aquilejensiske Kirkes Daabsbekjendelse virkelig kunde synes at begunstige. Ambrosius saa af denne Paaberaabelse, hvor farligt og betænkeligt det var at tilføie, omend i den bedste Mening,[1]

[1] Det havde den aquilejensiske Kirke naturligviis gjort med Ordene *invisibili et impassibili.* Man kan see dette af hvad Rufin, et Medlem af denne Kirke, i sin *Expositio in Symbolum Apostolorum,* hvori han udlægger Symbolet i dets aquilejensiske Form, bemærker om disse Ord: „*Sciendum,*“ siger han nemlig om dem, „*quod duo isti sermones in ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur; constat autem apud nos additos hæreseos caussa Sabellii, illius profecto, quæ a nostris Patripassiana appellatur, id est, quæ Patrem ipsum vel ex virgine natum dicit, vel passum affirmat in carne. Ut ergo excluderetur talis impietas de Patre, videntur hæc ad-*

antihæretiske Tilsætninger til Symbolet, idet disse lettelig selv kunde synes at indeholde en eller anden hæretisk Vildfarelse og derved fremkalde denne Vildfarelse hos svage ubefæstede Gemytter og fornemmelig tjene Hæretikere, der hyldede den, til Skalkeskjul, give dem Vaaben i Hænderne mod den kirkelige Sandhed og hjælpe dem i at forføre de Enfoldige og ved alt dette vanskeliggjøre de rettroende Kirkelæreres tunge Kamp imod Hæresien. Han fandt derfor, at det var rigtigst at afholde sig fra at indføre saadanne Tilsætninger i Daabsbekjendelsen eller ialfald igjen at fjerne dem, naar de Hæresier, hvis Udbredelse i Kirken de vare bestemte til at modarbeide, vare aandelig overvundne, og de Hæretikere, hvis Indsnigen de skulde forhindre, udelukkede fra den katholske Menighed, havde sluttet sig sammen til usle, vegeterende og lidet farlige smaa secteriske Samfund.[1]

didisse majores et invisibilem Patrem et impassibilem dixisse. Constat enim Filium, non Patrem in carne natum et ex carne natum, et ex nativitate carnis Filium visibilem et passibilem factum. Quantum autem spectat ad illam deitatis immortalem substantiam, quæ una ei eademque cum Patre est, ibi neque Pater, neque Filius, neque Spiritus sanctus invisibilis aut passibilis creditur. Secundum vero dignationem carnis assumtæ Filius et visus et passus in carne est. Quod et propheta (Baruch i Bar. 3, 35—37 Vulg. 36—38 LXX) *prædixerat, ubi ait: „„Hic Deus noster, et non reputabitur alter ad eum. Invenit omnem viam disciplinæ et dedit eam Jacob puero suo et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est et cum hominibus conversatus est.““*

[1] Dette var paa Ambrosius's Tid Tilfældet med de Monarchianere eller Antrinitariere, imod hvilke Ordene *invisibili et impassibili* ere rettede: Sabellianerne eller snarere Patripassianerne, hvis Blomstringstid var det overhovedet ved mangehaande monarchianske eller antitrinitariske Bevægelser og den kirkelige Kamp derimod udmærkede tredie Aarhundrede, hvorfor den anførte Tilsætning vel allerede daterer sig fra denne Tid eller nærmere fra dens første Aartier. Dengang havde nemlig Patripassianismen en Tid lang fundet megen Indgang i den romerske Menighed og endog i mere eller mindre Grad vundet nogle romerske Biskoper (Victor, Zephyrinus, Callistus) for sig (s. det Tertullian tillagte Skrift *adversus omnes hæreses* c. 8 sml. med adv. Prax. c. 1 og især Hippolytus's Philosophumena l. 9 c. 7. 11. 12). Fra Rom af, Occidentens og speciel Italiens Hovedmenighed, bleve da vel ogsaa andre italienske Menigheder og iblandt dem den i Aquileja hjemsøgte af Patripassianere, hvad der bevægede denne Sidste til at optage imod disse de anførte Ord i Daabsbekjendelsen. Saaledes lader det

Hvad der har bidraget meget til at Ambrosius forkastede alle antihæretiske Tilsætninger til Symbolet og overhovedet erklærede sig imod alle Forandringer af samme, var den Omstændighed, at han troede, at Symbolet var forfattet at Apostlene, en Anskuelse, der dengang allerede i længere Tid var udbredt i Occidenten[1], for en Del havde sin Kilde i en eiendommelig Opfattelse af Navnet *Symbolum* (s. S. 16 f. Not.) og vel var udgaaet fra den romerske Menighed, hvilken paastod at have modtaget, ligesom meget Andet, saaledes naturligviis fornemmelig ogsaa det som *regula fidei* og Daabsbekjendelse i hele den kirkelige Oldtid i den allerhøieste Anseelse staaende Symbol af sin formeentlige Stifter, Apostelen Petrus, som fremdeles gjorde Fordring paa at have bevaret det i sin oprindelige, simple, uforandrede apostoliske Skik-

sig meget godt forklare baade, hvorledes Rufin kunde tillægge *majores* Optagelsen af dem, og hvorledes Arianerne kunde beraabe sig paa dem. De vare sanctionerede og ærværdige ved deres høie Alder.

[1] At man i Orienten nogensinde har antaget, at den kirkelige Daabsbekjendelse var et Verk af Apostlene, deraf have vi ingen Spor. Overalt, hvor østerlandske Kirkefædre betegne den som apostolisk (s. Cyrillus af Jerusalem Katech. XVIII n. 32 og Epiphanius Ancor. n. 121 og 122) tænke de kun paa Indholdets Apostolicitet, og Cyrillus af Jerusalem erklærer i Katech. v. n. 12 ligefrem, at Symbolet (Troen, den kirkelige Troesbekjendelse) er taget og sammensat af de hellige Skrifter. Derfor kunde ogsaa Marcus Eugenicus Erkebiskop i Ephesus paa Conciliet i Florents 1439 svare Cardinal Julianus Cesarini, der havde talt om, hvorledes Apostlene havde holdt en Synode og paa samme ogsaa overleveret det hellige Symbol, og om hvorledes de senere økumeniske Synoder havde forandret og forøget det af den første gjorte Symbol eller Apostlenes Symbol, idet dette ikke var dem nok: ἡμεις οὐτε ἐχομεν, οὐτε εἰδομεν συμβολον των Ἀποστολων (s. Sylvester Sguropulus Hist. Concilii Florentini sect. VI c. 6 p. 150 ed. Rob. Creyghton). Dette mærkelige Udsagn af en i sin Kirkes Literatur vel bevandret Mand har sin Grund ikke saa meget deri, at den græske Kirke havde glemt det apostoliske Symbol, fordi den fra Slutningen af det fjerde Aarhundrede af havde sat først Nicænum og siden Nicæno-Constantinopolitanum i de locale Daabsbekjendelsers Sted, som den før det angivne Tidspunct havde betjent sig af, men snarere deri, at den virkelig aldrig har vidst Noget om et apostolisk, et Apostlenes Symbol, d. v. s. om et af Apostlene forfattet Symbol, eller at den aldrig har tillagt Apostlene den almindelige kirkelige Daabsbekjendelses Affattelse.

kelse, og som endelig allerede dengang i høi Grad aandelig beherskede Occidenten, og især naturligviis de øvrige italiske Kirker. Da Ambrosius antog, at Symbolet var forfattet af Apostlene, saa fandt han, at de Forskrifter,[1] som det indeholdt, vare tilstrækkelige, ialfald saa snart Troen var sikret imod Hæretikernes Angreb ved seierrig Bevisførelse for den kirkelige Sandhed og Gjendrivelse af den hæretiske Vildfarelse, og at det var uforsvarligt at overskride dets Grændser; thi Apostlene maatte jo bedst have vidst, hvad og hvormeget der burde troes og hvor Troens Grændse var. Symbolet var for ham som apostolisk i alle Tider og Tilfælde, i det Høieste enkelte ganske overordentlige undtagne, *sufficiens*. Fordi Symbolet gjaldt ham for et Verk af Apostlene, fandt han fremdeles Præsternes af ængstelig Forsigtighed fremgangne antihæretiske Tilsætninger dertil ufornødne. Apostlene maatte jo have besiddet Forsigtighedens Aand i høieste Maal, saa at almindelige Kirkelærere umuligt kunde overgaae dem heri. Idet han holdt for, at Symbolet var forfattet af Apostlene, alle Apostle tilsammen, de samlede Apostle, tillagde han det endelig og maatte han tillægge det den høieste Auctoritet, en endnu høiere end endog de kun af enkelte Apostle forfattede apostoliske Skrifter, og ifølge heraf maatte han erklære det for sacrosanct og uantasteligt, og være imod enhver Forandring af samme, enten den nu bestod i en Borttagelse eller i en Tilføielse af Noget. Ingen vovede jo at tage Noget fra eller at føie noget til et Skrift af en enkelt Apostel; hvorledes skulde da Nogen fordriste sig til at gjøre dette med et Verk af alle Apostle? Og en af Apostlene, Johannes, havde jo truet dem, der vilde tage Noget bort eller sætte noget til et af hans Skrifter, Apocalypsen,[2] med Dommen (Apoc. 22, 18 f.); hvorle-

[1] *Præcepta Apostolorum.* Sml. med dette Udtryk Betegnelsen af Troesregelen som *lex fidei* hos Tertullian.

[2] Ambrosius tilføier, at Apocalypsis stod i Canon, at den af Kirken blev anerkjendt som et canonisk Skrift (*canonizatur*), og at den ved sit klare Vidnesbyrd for Christi *omnipotentia* var et til Begrundelsen af den christelige Fundamentalartikel om Sønnens Guddom meget nyttigt Skrift, for at imødegaae den Indvending, at Apocalypsens johanneiske Affattelse og Canonicitet var usikker, og at han altsaa af Apoc. 22, 18 f. ikke kunde argumentere, som han gjorde.

des vilde da den forblive ustraffet, som gjorde det samme med Apostlenes Fælledsværk?[1]

Ogsaa Ambrosius's Sands for Korthed og Simpelhed har havt sin Andeel i hans Bedømmelse af og Polemik imod den Skik at interpolere Symbolet ved antihæretiske Tilsætninger. Man seer dette tydelig af de Ord, som gaae umiddelbart foran for og lede over til det Sted, hvor han for første Gang omtaler og misbilliger denne Skik, og i hvilke han derfor aabenbart allerede sigter til den: *Sancti ergo apostoli, in unum convenientes, breviarium fidei fecerunt, ut breviter fidei seriem comprehendamus. Brevitas necessaria est, ut semper memoria et recordatione teneatur.* Ligesaa fremgaar det samme deraf, at A. umiddelbart efter den første Berørelse og Misbilligelse af den omtalte Praxis paany ytrer, at Apostlene havde gjort Symbolet kort, at han der vender tilbage til og (ganske kort, i et eneste Ord) gjenoptager det nylig om Symbolets *brevitas* Sagte *(Ergo apostoli sancti convenientes fecerunt symbolum breviter.*[2] Paa det apo-

[1] Det er forøvrigt klart, at Ambrosius just derfor fremhæver Symbolets apostoliske Oprindelse saa ofte og saa eftertrykkelig, fordi han var saa meget imod Tilsætninger til det. Han vilde benytte Symbolets Apostolicitet imod den af ham misbilligede Skik at interpolere det ved antihæretiske Bestemmelser. Den skulde tjene hans Polemik imod denne Skik. Men hvad der igjen havde fremkaldt hans Modbydelighed for antihæretiske Tilsætninger til Symbolet, var den Omstændighed, at hans og den katholske Kirkes Dødsfiender, Arianerne, havde misbrugt det aquilejensiske Symbols misforstaaelige Tilsætning *invisibili et impassibili.* Denne Erfaring er Kilden umiddelbart til A.'s Polemik mod antihæretiske Tilsætninger til Symbolet og middelbart til hans gjentagne og stærke Fremhævelse af Symbolets apostoliske Oprindelse.

[2] Idet A. paa begge de to anførte Steder ikke blot fremhæver Symbolets Korthed, men tillige og fornemmelig den Omstændighed, at denne Korthed hidrørte fra Apostlene: saa giver han at forstaae, at det var utilladeligt at ophæve denne (for det væsentlige) Egenskab ved at forlænge det ved antihæretiske Tilsætninger. Apostlene maatte bedst have vidst, hvorledes det overhovedet maatte være beskaffent, og specielt, at det maatte være kort, hvilket sidste de havde antydet ved at gjøre det kort. Ogsaa Grunden, hvorfor de fandt, at Korthed her var fornødent, lod sig let angive: De vilde, at det ikke skulde opskrives, men, modtaget mundtlig, læres udenad. Da var det nødvendigt, at det let kunde ind-

stoliske Symbols Simpelhed henpeger Ambrosius imod den af ham bekjæmpede Skik i Ordene: *Sed dicis mihi: „Postea emerserunt hæreses.“ Quid ergo? vide simplicitatem, vide puritatem.*[1]

Ambrosius var i sin strenge Fastholden ved Symbolets overleverede Ordlyd og i sin alvorlige Misbilligelse af enhver Forandring af samme samt i de to sidstanførte Grunde for begge Dele en Occidentaler og specielt en Romer, en ægte Romer. Ja han kan heri gjælde for os ret som den romerske Aands og Tankegangs Repræsentant. Den gamle romerske Kirke udmærkede sig nemlig ved et stabilt Væsen, en stræng Fastholden af det Nedarvede, og ved Forkjærlighed for Strenghed og Bundenhed i Formen, for Simpelhed, Korthed og Knaphed i Udtrykket. Og disse Egenskaber vare det, som i Forbindelse med den samme Kirkes Tro, at Symbolet hidrørte fra Apostlene og af dens Stifter, Petrus, var blevet bragt til Rom, og vel ogsaa med den Omstændighed, at der aldrig var opstaaet nogen Hæresi indenfor den romerske Menigheds eget Skjød, førte dertil, at Symbolet i denne Menighed beholdt sin oprindelige, simple, korte Form, hvad Ambrosius (s. ovenfor S. 10) og Rufin bevidne, og en Række Documenter og Angivelser, hvoraf vi lære det ældre romerske Symbols Skikkelse at kjende, stadfæster.[2] En ganske anden, en stik modsat Characteer havde den græsk-orientalske Kirke. Denne udmærkede sig ved Bevægelighed, ved Frihed i Formen og ved

prentes Hukommelsen og bestandig bevares i samme og erindres. Men dette krævede igjen den største Korthed.

[1] Ogsaa den Omstændighed, at A. urgerer Symbolets Korthed er fremkaldt af hans Modbydelighed for Tilsætninger til det.

[2] Sml. angaaende flere Punkter i det her Fremsatte følgende Sted af Rufins *Expositio in Symbolum Apostolorum*: — *in diversis ecclesiis aliqua in his* (det apostoliske Symbols) *verbis inveniuntur adjecta. In ecclesia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum; quod ego propterea esse arbitror, quod neque hæresis ulla illic sumsit exordium, et mos ibi servatur antiquus, eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publice, id est populo fidelium audienti, symbolum reddere, et utique adjectionem unius saltem sermonis eorum, qui præcesserunt in fide, non admittit auditus. In ceteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ novellæ doctrinæ sensus crederetur excludi.*

Fylde og Rigdom i Udtrykket. Og disse Eiendommeligheder have i Forening med den græske Orients i dens speculative Begavelse og Opgave begrundede Forkjærlighed for og Vægtlæggen paa den christelige Læres speculative Dele, i Forening fremdeles med, at de orientalske Kirker aldrig have vidst Noget om, at Symbolet var forfattet af Apostlene (s. ovenfor S. 20 Not. 1)[1], og i Forbindelse endelig med den Omstændighed, at de vare alle Hæresiers Hjem og Hovedsæde, frembragt det modsatte Resultat, at Symbolet i dem allerede tidlig fik antihæretiske Tilsætninger, hvis Mængde med hver ny opdukkende Hæresi tiltog, og at det her overhovedet blev behandlet med den allerstørste Frihed. En Mand af saa eminent romersk Aand, som Ambrosius, maatte denne Fremgangsmaade være aldeles imod. Han dadler den dog af de ovenfor S. 7 f. og S. 8 f. anførte Grunde allermeest ved den aquilejensiske Kirke, som ogsaa derved, at den havde optaget et Par antihæretiske Tilsætninger til Symbolet egentlig var bleven den occidentalske Kirkes Characteer og Daabsbekjendelsespraxis utro. Den occidentalske Kirkes, thi, hvad der gjælder om den romerske Kirke, gjælder angaaende antihæretiske Tilsætningers Optagelse i Symbolet ogsaa om de øvrige occidentalske, som forøvrigt med Hensyn til Optagelsen af nye Led og Leddele og andre ikke antihæretiske smaa Tilsætninger og med Hensyn til Forandringer i Leddenes Rækkefølge vare mindre strenge og ængstelige end den ældre romerske Kirke[2].

[1] Omvendt vidner den græske Kirkes Behandling af Daabssymbolet om, at denne Kirke aldrig kan have vidst Noget om, at det var et Verk af Apostlene. Ellers vilde den neppe have behandlet det som den gjorde. Det indirecte Vidnesbyrd om, at Orienten ikke har holdt Symbolet for forfattet af Apostlene, som ligger i dens Behandling af sammes Ordlyd, stemmer paa det Skjønneste overeens med de directe om det Samme, og tjener dem til en kraftig Støtte.

[2] Den ældre romerske Kirke. Omtrent fra den anden Halvdeel af det femte Aarhundrede af opgav nemlig den romerske Kirke sin tidligere Strenghed og Ængstelighed med Hensyn til Symbolets Ordlyd, og optog efterhaanden alle de Bestanddele af Symbolet, hvorved det senere romerske, vort nuværende romersk-occidentalske Daabssymbol adskiller sig fra det ældre romerske. Hovedaarsagen til denne Forandring var den Omstændighed, at den romerske Kirke fra det anførte Tidspunkt af, bortreven af Tidens fra den græske Kirke ud-

4. Hvad Ordlyden af det Symbol angaaer, som Ambrosius har traderet og udlagt i *Explanatio*, saa lære vi den at kjende deels af et ganske eiendommeligt og i hele den oldkirkelige Literatur aldeles enestaaende og overmaade interessant og vigtigt Sted i Skriftets sidste Del, deels af de Partier af Talen, hvori Ambrosius i Korthed forklarende gjennemgaaer den anden og tredie Artikel. Dog give os hint Sted og disse Partier kun for en Del sikker Oplysning om den Skikkelse, det mailandske Symbol havde paa Ambrosius's Tid, idet Ambrosius oftere kun anfører Begyndelses- og Slutningsordene eller kun Begyndelsesordene eller ogsaa kun Slutningsordene af de enkelte Led og ved deres Anførelse ikke altid strengt holder sig til Symbolets Ord, men undertiden bruger i deres Sted synonyme og overhovedet en og anden Gang angiver dem med en Smule Frihed. Vi maae derfor hist og her supplere hans Angivelser af hans *Tractatus in Symbolum Apostolorum* og, da han udtrykkelig erklærer, at hans Kirke havde den romerskes Symbol, og denne dengang endnu brugte det oldromerske, paa hvilket ogsaa alle Ambrosius's Angivelser, en eneste maaskee undtagen,[1] føre, af alle de mange Documenter og Angivelser, som vi endnu besidde om dettes Ordlyd.[2]

gangne theologiske og christologiske Interesse, gjennem flere Aarhundreder ikke mere brugte det apostoliske Symbol, men Nicæno-Constantinopolitanum som *Symbolum traditum, ediscendum* og *reddendum*.

[1] Den anden Artikels tredie Led har nemlig i det oldromerske Symbol efter flere af de Kilder til dette Symbols Ordlyd, der i den følgende Note skulle anføres, lydt „*crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus*"; det samme Led i det ambrosianske Symbol synes derimod efter Ordene „*sub Pontio Pilato passus et sepultus*; *habes passionem et sepulturam* i den i Texten omtalte Passus af Talens Slutningsled og efter Ordene *habes et passionem ipsius et sepulturam* i Udlæggelsen af den anden Artikel at have lydt *passus sub Pontio Pilato et sepultus*.

[2] Det ere følgende: 1. Den romerske Presbyter Novatians Relation af Troesregelen i hans Skrift *De Trinitate sive regula fidei;* 2. Marcellus af Ancyras Troesbekjendelse i hans Skrivelse til den romerske Biskop Julius hos Epiphanius Pan. hæres. 72; 3. Rufins *Expositio in Symbolum Apostolorum;* 4. Hieronymus's Angivelse af det romerske Symbols Slutningsled i hans Brev til Pammachius *de erroribus Joannis Hierosolymitani* samt hans Angivelse af den tredie Artikels andet

Stedet i Skriftets sidste Del lyder saaledes:

Ergo quemadmodum duodecim Apostoli et duodecim sententiæ. — Signate vos! — Quo facto: „Credo — virgine;“ habes incarnationem filii, quemadmodum dixi; „sub Pontio Pilato passus et sepultus;“ habes passionem et sepulturam. Ecce quattuor istæ sententiæ. — Videamus alias: „Tertia die — et mortuos.“ Ecce aliæ quattuor sententiæ, hoc est octo sententiæ. — Videamus adhuc alias quattuor sententias: „Et in Spiritum sanctum — resurrectionem.“ — Ecce secundum duodecim Apostolos et duodecim sententiæ comprehensæ sunt.[1]

og tredie Led i det samme Symbol i hans *Dialogus Orthodoxi et Luciferiani*; 5. Leo den Stores Angivelse af det romerske Symbols tre første *sententiæ* i hans *Epist. 24 ad Flavianum Episcopum Constantinopolitanum contra Eutychis perfidiam et hæresim*, samt Vigilius af Tapsus's Angivelse af dets to første *sententiæ* i den fjerde Bog af hans Skrift mod Eutyches; 6. det ved Daabsspørgsmaalene brugte forkortede romerske Symbol i *Sacramentarium Gelasianum*; 7. den græske Formular af den ældre romerske Daabsbekjendelse, som Usher i sit Skrift *De Romanæ Ecclesiæ symbolo Apostolico vetere etc. Diatriba* har meddeelt af et Haandskrift, der tilhører det ottende Aarhundrede; 8. den latinske Formular af den samme Daabsbekjendelse, som den samme paa samme Sted har meddeelt af et det syvende eller ottende Aarhundrede tilhørende Haandskrift; 9. den ravennatiske og turinske Kirkes Daabsbekjendelser samt Daabsbekjendelsen i Augustins ægte *Sermones in traditione Symboli.*

[1] I *Mai's* Udgave af *Explanatio* findes der mellem: *Credo* og *virgine* Ordene: *in Deum patrem omnipotentem, creatorem coeli et terræ, et in Jesum Christum filium ejus unicum, dominum nostrum, qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria* imellem [ ]; ligesaa staae i samme mellem *virgine* og *habes incarnationem filii* Ordene *habes patrem omnipotentem, habes filium unicum*, mellem *Tertia die* og *et mortuos* Ordene *resurrexit a mortuis, ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei patris, inde venturus est judicare vivos* imellem [ ] og mellem *Et in spiritum sanctum* og *resurrectionem* Ordene *sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis* imellem [ ]. Da *Mai*, p. 157 i en Note til Ordene [*Judicare vivos*] *et mortuos* siger: *Prætermissa in codice verba uncis includo*, saa findes alle hine imellem [ ] indesluttede Ord ikke i den vaticanske Codex, men ere de fra Udgiverens Haand. Jeg har derfor udeladt dem allesammen og erstattet den Deel af dem, der indeholder Symbolord, ved en liden Streg. Efterskriveren har saavel i hele det i Texten anførte Sted, som ogsaa i den Deel af Talen, hvori Ambrosius gjennemgaaer den anden Artikel (Hoveddelens tredie Afsnit), kun anført Begyndelsesordet (eller -ordene) og næsten bestandig Slutningsordet

Af dette Sted see vi tydelig, at den mailandske og romerske Kirkes Symbol paa Ambrosius's Tid har sluttet med *carnis resurrectionem* og altsaa ikke har indeholdt *vitam æternam,* og at det fremdeles har manglet *descendit ad inferna* (den første Tetrade slutter Ambrosius med *sepultus est,* den anden begynder han med *tertia die resurrexit).* [1]

Det Samme og desforuden endnu, at det ambrosianske Symbol har manglet „*sanctorum communionem*" i den tredie Artikel, fremgaar ogsaa af de to Partier af Explanatio, hvori Ambrosius gjennemgaaer den anden og tredie Artikel, og som lyde saaledes:

Hinc symbolum: „Credo — unicum dominum nostrum." Sic dicite: „filium ejus unicum." Non unicus Dominus? Unus Deus est, unus et Dominus; sed ne calumnientur et dicant, quia una persona, dicamus filium etiam unicum dominum nostrum. Quia de divinitate patris et filii venitur ad incarnationem ipsius: „qui natus — et sepultus;" habes et passionem ipsius et sepulturam. „Tertia die — a mortuis;" habes et resurrectionem ejus. „Ascendit — et sedet ad dexteram patris." Vides ergo, quia caro divinitati imminuere nil potuit; immo de incarnatione triumphus magnus quæsitus est Christo. Qua ratione enim, ubi de morte ascendit, sedet ad dexteram patris? Quasi qui patri retulerit bonum fructum voluntatis.

(eller -ordene) af de af A. anførte enkelte Dele af Symbolet. Saa heder det i det sidstnævnte Afsnit af Skriftet: *crede — unicum dominum nostrum, qui natus — et sepultus, tertio die — a mortuis, ascendit — et sedet ad dexteram patris.* Af det af A. citerede Slutningsled af den anden Artikel anføres i samme Afsnit kun de to sidste Ord: *et mortuos.*

[1] At det ogsaa har manglet *sanctorum communionem* følger af Stedet ikke med fuld Sikkerhed, da A. kunde have regnet *sanctam ecclesiam* og *sanctorum communionem* som eet Led, hvad der senere bestandig er blevet gjort. Da vilde den tredie Artikel ogsaa med *sanctorum communionem* kun have udgjort fire Led: *Et in Spiritum sanctum — sanctam ecclesiam, communionem sanctorum — remissionem peccatorum — carnis resurrectionem.* De fire første *sententiæ* ere iøvrigt: *Credo in Deum patrem omnipotentem — et in Jesum Christum filium ejus unicum, dominum nostrum — qui natus est de spiritu sancto ex Maria virgine — passus sub Pontio Pilato et sepultus* og de fire følgende: *Tertia die resurrexit a mortuis — ascendit ad coelos — sedet ad dexteram patris — inde venturus est judicare vivos et mortuos.*

Duo habes: „surrexit a morte, sedet ad dexteram patris.“ Nullum ergo potuit afferre caro divinitatis gloriæ detrimentum: Duo habes: aut quasi secundum prærogativam divinitatis et substantiæ generationis suæ dominus noster Jesus Christus sedet ad dexteram, a morte surrexit: aut certe quasi triumphator æternus, qui bonum regnum Deo patri comparavit, prærogativam sibi suæ victoriæ vindicavit, sedens ad dexteram patris. „— et mortuos.“ Audi, homo! Debes quidem cito credere. Fides ipsa de caritate promatur. Qui amat, nihil derogat; amicus, qui amicum amat, nihil derogat; qui amat dominum, multo magis non debet derogare. Quare dico: „sedet?“ Qui amat, habet, quid timeat. Unde „et mortuos?“ Ipse de nobis judicaturus est. Cave ergo detrahere ei, quem judicem habiturus es. Quare hoc mysterium? Numquid non unum judicium est patris et filii et spiritus sancti? Numquid non una voluntas est? Numquid non una majestas? Quare tibi dicitur, quod filius judicaturus est, nisi ut intelligas, nihil filio derogandum?

Ergo vide: credes et in patrem, credes et in filium. Et quid tertio? et in spiritum sanctum. Quæcunque accipies sacramenta in hac trinitate accipies. Nemo te fallat. Vides ergo, unius operationis, unius sanctificationis, unius majestatis esse venerabilem trinitatem. — Sane accipe rationem, quemadmodum credimus in auctorem; ne forte dicas: „sed habet et in ecclesiam, sed habet et in remissionem peccatorum, sed habet et in resurrectionem. Quid ergo? Par causa est. Sic credimus in Christum, sic credimus in patrem, quemadmodum credimus et in ecclesiam et in remissionem peccatorum et in carnis resurrectionem. Quæ ratio est? Quia qui credit in auctorem, credit et in opus auctoris. Denique, ne hoc ingenii nostri putetis, accipite testimonium: „si mihi non creditis, vel operibus credite.“ Ergo hoc habes. Nunc fides tua amplius elucebit, si in opus auctoris tui fidem veram et integram putaveris deferendam. — In „ecclesiam sanctam,“ et in „remissionem peccatorum.“ Crede ergo ex fide, quia omnia tibi peccata remittuntur. Quare legisti in evangelio, dicente domino: fides tua te salvum fecit. — „resurrectionem.“ Crede, quia resurget et caro. Quid enim opus fuit, ut Christus mortem gestaret, sepulturam susciperet et resurgeret, nisi

propter tuam resurrectionem? Totum hoc sacramentum tuæ est resurrectionis. Si Christus non resurrexit vana est fides nostra; sed quia resurrexit, ideo est firma fides nostra.

Her antydes og for en Deel anføres, berøres og for en Deel omtales alle den anden Artikels Led med Undtagelse alene af *descendit ad inferna*[1] og alle den tredie Artikels Led[2] med Undtagelse alene af *sanctorum communionem* og *vitam æternam*. Disse tre Led maae altsaa paa Ambrosius's Tid have manglet i det mailandske og romerske Symbol.[3]

5. Endelig fortjener det endnu at bemærkes, at Ambrosius i den tredie Artikel forbinder *in* foran *Spiritum sanctum* ogsaa med de tre følgende Led *sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum* og *carnis resurrectionem* (s. hans ovenfor S. 28 anførte Udlæggelse af den tredie Artikel). Han staar i dette Stykke paa den græske Kirkes Side, som i alle de Daabsbekjendelser og Synodal- og Privatsymboler, hvori mere end blot det første Led af den tredie Artikel: και εἰς το πνευμα το ἁγιον anføres, gjentager εἰς foran hvert enkelt af de Led, der følge paa dette Led. — I den vesterlandske Kirke findes før og paa Augustins Tid begge Dele: *credere in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum, in carnis resurrectionem, in vitam æternam,* og *credere sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam.* Saaledes siger f. E. Tertullian *de pa-*

[1] „Descendit ad inferna" mangler foruden i Udlæggelsen af den anden Artikel ogsaa i Ordene: *Quid enim opus fuit, ut Christus carnem susciperet? quid opus fuit, ut Christus mortem gustaret, sepulturam susciperet et resurgeret* i Udlæggelsen af den tredie.

[2] Disse antydes og anføres, berøres og omtales i Udlæggelsen af den tredie Artikel ikke færre end tre Gange: to Gange i den Passus, hvori Ambrosius vil have Præpositionen *in* foran *Spiritum sauctum* ogsaa refereret til Artikelens øvrige Led, og een Gang i den Passus, hvori han udlægger disse Led.

[3] Dette stadfæstes ogsaa af de øvrige Kilder til det oldromerske Symbols Ordlyd. Saaledes beretter f. E. Rufin i sin *Expositio in Symbolum Apostolorum* om, at *descendit ad inferna* har manglet i det romerske Symbol, og erklærer den i Rom døbte Hieronymus paa det ovenfor S. Not. anførte Sted, ligefrem, at dette Symbol har sluttet med *carnis resurrectionem.*

tientia c. 9: *Credentes enim resurrectionem Christi in nostram quoque credimus* og i samme Skrift c. 16: *Offeramus patientiam carnis, patientiam spiritus, qui in resurrectionem carnis et spiritus credimus* og Cyprian i *Epistola ad Magnum* (Ep. 69 T. II p. 183 ed. Fell): *Nam cum dicunt: Credis remissionem peccatorum et vitam æternam per sanctam ecclesiam? etc.*[1], i *Epistola ad Numidas* (ep. 70 ib. p. 190): *Nam cum dicimus: credis in vitam æternam et remissionem peccatorum per sanctam ecclesiam? etc.* og i sit Skrift *ad Demetrianum* (ib. T. I. p. 195): *In æternam poenam sero credent, qui in vitam æternam credere noluerunt.* Saaledes lød fremdeles den tredie Artikel i det aquilejensiske Symbol: *Et in spiritu sancto. Sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem,*[2] og Rufin bemærker i sin *Expositio in Symbolum Apostolorum* til Ordene *sanctam — resurrectionem: Non dixit: in sanctam ecclesiam, nec in remissionem peccatorum, nec in carnis resurrectionem. Si enim addidisset in præpositionem, una eademque vis fuisset cum superioribus. Nunc autem in illis quidem vocabulis, ubi de divinitate fides ordinatur, in Deum Patrem dicitur et in Jesum Christum filium ejus et in Spiritum sanctum; in ceteris vero, ubi non de divinitate, sed de creaturis ac mysteriis sermo est, in præpositio non additur, ut dicatur*

[1] Hertil bemærker dog Baluze i sin Udgave: *Plerique libri veteres habent: Credis in remissionem.*

[2] Den aquilejensiske Kirke har upaatvivlelig forandret det sædvanlige *in spiritum sanctum* til *in Spiritu sancto* (man sagde *credere in aliquem* og *in aliquo* efter det nytestamentlige πιστευειν εἰς τινα og πιστευειν ἐν τινι), for at man ikke skulde referere *in* ogsaa til *sanctam ecclesiam* og de følgende Led. Grunden angiver Aquilejenseren Rufin paa det i Texten anførte Sted. Den aquilejensiske Kirke har ogsaa i den første Artikel *in Deo Patre* og i den anden *in Jesu Christo*, idet den conformerede det første Led af den første og anden Artikel med det første af den tredie. *In spiritu sancto. Sanctam ecclesiam etc.* havde ogsaa Venantius Fortunatus, Biskop i Poitiers i den anden Halvdeel af det sjette Aarhundrede, i den Daabsbekjendelse, som han har udlagt i sin *Expositio Symboli* (s. Opp. T. I p. 261 seqq. ed Brower). Kun har han i den første og anden Artikel *in Deum Patrem* og *in Jesum Christum*. Han udtaler sig over *credere in ecclesiam* etc. paa samme Maade, som Rufin, hvis Expositio han overhovedet copierer og epitomerer.

in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam credendam esse, non ut in Deum, sed ut ecclesiam congregatam, et remissionem peccatorum credendam esse, non in remissionem peccatorum, et resurrectionem carnis, non in resurrectionem carnis. Hac itaque præpositionis syllaba creator a creatura secernitur et divina separantur ab humanis. Saaledes siger Hieronymus paa den ene Side i sin *Dialogus Orthodoxi et Luciferiani: Præterea, cum solemne sit in lavacro post trinitatis confessionem interrogare: „credis*[1] *sanctam ecclesiam? credis remissionem peccatorum?“ quam ecclesiam credidisse eum dicis? Arianorum? sed non habent, nostram, sed extra hanc baptizatus, non potest eam credere, quam nescivit,* og paa den anden i sin Commentar over Pauli Brev til Philemon: *Nunc hoc quæritur, quomodo eandem fidem in Jesu Christo habere quis possit et in sanctos ejus —. Ad expositionem hujus loci de Exodo sumamus Exemplum: „Credidit populus Deo et Moysi servo ejus.“ Una eademque credulitas in Moysen refertur et in Deum, ut populus, qui credebat in Dominum, aeque credidisse dicitur in servum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus sanctis ejus est, ut, quicunque credidit Deo, aliter ejus fidem recipere non queat, nisi credat et in sanctos ejus. Non est enim in Deum perfecta dilectio et fides, quæ in ministros ejus odio et infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale est: Credit quispiam in conditorem Deum, non potest credere, nisi prius crediderit de sanctis ejus vera esse, quæ scripta sunt: Adam a Deo plasmatum etc. Hæc et cetera, quæ de sanctis scripta sunt, nisi quis universa crediderit, in Deum sanctorum credere non valebit etc.*[2] — Augustin skjelnede skarpt imel-

[1] Saaledes læse Marianus Victorius og Vallarsi efter „*emendatiora exemplaria*.“ I tidligere Udgaver, f. E. Erasmus's, stod *in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum etc.* *In* havde ogsaa Abælard i sin Codex. S. hans *Sic et non*, Afsnittet: *Quod sit credendum in Deum solum et contra* i *Ouvrages inédits D'Abelard, publiés par Victor Cousin* p. 25.

[2] Sml. endnu den midterste af de interrogationes de fide, som i den mediolanensiske Kirke bleve rettede til Baptizanderne: *Credis in Dominum nostrum Jesum Christum et in crucem ejus?* S. *de sacramentis libb. VI* (et Skrift, der vistnok falskeligen er blevet tillagt Ambrosius, men som dog upaatvivlelig er forfattet af et Medlem af den mediolanensiske Kirke) lib. II c. 7 n. 20 og sml. Ambro-

lem *credere alicui* og *credere in aliquem*, en Talemaade, som han kun vil have brugt om Gud, og imellem *credere Jesum esse Christum, credere Deo, Christo* og *credere in Deum Christum.* Det Sidste definerer han ved *credendo amare Deum, Christum, credendo in eum inire et ejus membris incorporari.* Det indeslutter efter ham Haabet paa Gud og Kjærligheden til ham. *Credere Jesum Christum esse* er ham derimod en Tro, som ogsaa Dæmonerne have. S. *Enarr.* in Ps. 77 v. 7 (Opp. T. IV p. 821 ed. Bened.): *Hoc est etiam credere in Deum, quod utique plus est, quam credere Deo, nam et homini plerumque credendum est, quamvis in eum non sit credendum. Hoc est ergo credere in Deum: credendo adhærere ad bene cooperandum bona operanti Deo;* fremdeles Tract. XXX in Ev. Joh. (T. III p. 515): *Ipse etiam Dominus in alio loco dicit: „Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit.“ Ut credatis in eum, non ut credatis ei: non enim continuo, qui credit ei, credit in eum. Nam et dæmones credebant ei, sed non credebant in eum. Rursus etiam de Apostolis ejus possumus dicere: Credimus Paulo, sed non credimus in Paulum, credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Credenti enim in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire ejusque membris incorporari,* fremdeles Tract. LIV in Ev. Joh. (ib. p. 650): *Nunquam — aliquis Apostolorum dicere auderet: „Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.“ Omnino enim non diceret: „qui credit in me.“ Credimus enim Apostolo, sed non credimus in Apostolum: non enim Apostolus justificat impium etc.*, endelig *Sermo* 244 *de verbis: „ipse arguet mundum de peccato* etc. (T. V p. 693 seqq.): *Multum interest, utrum quisque credat, ipsum esse Christum, et utrum credat in Christum. Nam ipsum esse Christum et dæmones*

sius's Skrift: *De mysteriis lib. unus* c. n. 28, hvor det heder: *Descendisti ergo, recordare, quid responderis, quod credas in Patrem, credas in Filium, credas in Spiritum sanctum. Non habes illic: Credo in majorem et minorem et ultimum, sed eadem vocis tuæ cautione constringeris, ut similiter credas in Filium, sicut in Patrem credis, similiter in Spiritum sanctum credas, sicut credis in Filium; hoc solo excepto, quod in crucem solius Domini Jesu fateris tibi esse credendum.*

crediderunt, nec tamen in Christum dæmones crediderunt. Ille enim credit in Christum, qui et sperat in Christum et diligit Christum. Nam si fidem habet sine spe et sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Qui ergo in Christum credit, credendo in Christum venit in eum Christus et quodammodo unitur in eum et membrum corporis ejus efficitur. Quod fieri non potest, nisi spes accedat et caritas. I Overeensstemmelse hermed forbinder Augustin i den tredie Artikel Præpositionen *in* kun med det første Led og siger *credere ecclesiam* o. s. v., d. v. s. *credere ecclesiam esse.* Saaledes heder det f. E. i *Lib. de fide et symb.* (T. VI p. 161 seq.): *credimus et sanctam ecclesiam, utique catholicam* og *Itaque credimus et peccatorum remissionem.* Augustins og for en Deel vel ogsaa den aquilejensiske Kirkes og Rufins Anskuelse følge nu næsten uden al Undtagelse alle Aarhundreder fra det femte af ligetil Reformationstiden. Man protesterer i disse hierarchiske Aarhundreder endog meget ofte ligefrem imod *credere in ecclesiam.*[1] Ja man gaar saa vidt, at man efterhaanden endog udelader *in* foran Ordene *unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam* i det nicænske Symbol. Ligesaa gjøre efter Reformationen alle Confessioner, den romerske ikke undtagen (s. f. E. Catech. Rom. P. I Cap. X Qu. 19), kun at her enkelte Individer (f. E. Jesuiten Tanner) erklære Talemaaden *credere in ecclesiam* for tilladelig, om de end erklære det for utilraadeligt at bruge den.[2]

[1] Saaledes heder det f. E. i den sjette af de falskeligen Augustin tillagte *sermones de symbolo* (Aug. Opp. T. V. Appendix p. 398): *Sciendum est, quod ecclesiam credere,* non tamen *in ecclesiam credere debeamus, quia ecclesia non est Deus, sed domus Dei;* saaledes heder det fremdeles i Alcuins *Disputatio puerorum per interrogationes et responsiones* c. XI (Opp. T. II p. 437 ed. Frob.): *Interr.* „*Credis in sanctam ecclesiam catholicam?*“ *Resp.* (Non). „*Esse etenim sanctam ecclesiam, sed in illam non credo, quia non Deus, sed convocatio seu congregatio Christianorum est.*“ *Interr.:* „*Credis in remissionem peccatorum?*“ *Resp.* „*Non, sed esse remissionem peccatorum credo* etc.

[2] Til de ovenfor S. 9 f. Not. anførte Berørelser mellem Steder i *Explanatio Symboli ad initiandos* og Steder i Ambrosius's Skrifter, maa her endnu tilføies een, der er saare slaaende. Sml. nemlig med Ordene: *quod symbolum est spiritale signaculum, cordis nostri meditatio et quasi semper præsens custodia, certe thesaurus*

2. Nicetas af Romatianas *Explanatio Symboli habita ad competentes.*

I Aaret 1799 udgav Cardinal Stephan Borgia i Padua af en det chigiske Bibliothek i Rom tilhørende og i det fjortende Aarhundrede skreven Pergamentcodex i 4. en *Explanatio Symboli habita ad competentes*, der i den Overskrift, som den bærer i Manuscriptet, tillægges Biskop Nicetas af Aquileja, der levede i den anden Halvdeel af det femte Aarhundrede (*S. Nicetæ episcopi Aquilejensis Explanatio Symboli habita ad competentes*).

Dette lille Verk blev derefter først tvende Gange aftrykt (første Gang Vened. 1803[1] og anden Gang i det i Bassano i Aaret 1807 ff. udkomne Aftryk af Benedictinerudgaven af Augustins Verker, foran første Bind p. XIII—XIX), og siden anden Gang (formedelst en ny Collation af den chisianske Codex i meget forbedret Skikkelse) udgivet af Angelo Mai i det samme Bind af hans *Veterum scriptorum nova collectio*, der indeholder Ambrosius's *Explanatio Symboli ad initiandos* (p. 332—39).[2]

Men desuagtet er Verket, der er af ikke liden Interesse og Vigtighed for den kirkelige Daabsbekjendelses Historie, om end ikke af en saa stor, som det i det Foregaaende omhandlede am-

pectoris nostri og med Ordene: *Quod enim scribes, securus quasi relegas, non cottidiana meditatione incipis recensere; quod autem non scribis, times, ne amittas, cottidie incipis recensere. Magnum autem tutamentum est*: *nascuntur stupores animi et corporis, temptatio adversarii, qui nunquam quiescit, tremor aliqui corporis, infirmitas stomachi; symbolum recense intra te, maxime recense intra te ipsum. Quare consuetudinem facias et cum solus,* [*ut*] *fortius recenseas, ubi sunt fideles* i *Explanatio* med Ordene: *Symbolum quoque specialiter debemus tamquam nostri signaculum cordis antelucanis horis quotidie recensere*: *quo etiam cum horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?* i Ambrosius's Skrift *De virginibus* lib. III c. 4. § 20, Opp. T. V. p. 41 ed. Bened.

[1] Aftrykket besørgedes af Johannes Prosdocimus Zabeo, Prof. i Theologien ved det kongelige Gymnasium i Venedig.

[2] „*Editum fuerat hoc opusculum*", bemærker Mai i Fortalen til det syvende Bind af sit Verk p. VI: „*ex uno Chisiano codice, quo iterum ego collato multo emendatius recudi.*"

brosianske Verk, forblevet dem, der i den nyeste Tid have skrevet over det apostoliske Symbol (Hahn, Meyers o. A.) aldeles ubekjendt. Kun nogle katholske, for det meste italienske Lærde (foruden de allerede nævnte: St. Borgia, Zabeo, den, der har besørget det bassanoske Aftryk af Augustins Verker, og Mai endnu Wieneren Michaël Denis og især Italieneren Braïda, s. Not. 4) have været bekjendte med samme og have omtalt det.

Hvad dets Forfatter angaar, saa er han ikke den i Haandskriftet som saadan angivne Nicetas af Aquileja, men en Biskop Nicæ(e)as eller Nicetas (Niceus, Nicetus, Nicetius) af Romat(c)iana[1] i *Dacia mediterranea* eller *Moesia superior* i Kirkeprovindsen Sardica,[2] der levede i Slutningen af det fjerde og i Begyndelsen af det femte Aarhundrede, var en Ven af den berømte Paulinus af Nola[3] og efter Gennadius, *De scriptoribus ecclesiasticis* c. 22, har forfattet *Competentibus ad baptismum instructionis libellos sex,* hvis femte handlede *de Symbolo* og er identisk med *Explanatio Symboli ad competentes habita.*[4]

[1] „*Romat(c)iana, Romat(c)iana civitas*" kaldes Byen i Ados og Usuardus's Martyrologier og hos Gennadius, hvor dog Erasmus har *civitas Romana* (Hieron. Opp. T. II Fol. 158 B. ed. Er.), et Navn, som ogsaa findes i Notkers Martyrologium. I *Tabula Peutingeriana* kaldes den *Romes(s)iana* og i *Itinerarium Antonini Remisiana.* Paa det andet ephesinske Concil var en Diogenianus tilstede, som kaldes Ἐπισκοπος Ἀφρουπολεως Ῥεμεσιανων og *Episcopus civitatis Remessianensium* (eller *Remessanensis, Remensanensis, Remissiasenis, Remissianensis,* som de forskjellige Codices af Concilieacterne have), Former, som føre paa Navnene *Remesia* og *Remesiana* (Coleti, p. d. anf. St. T. IV p. 1118).

[2] Det laa i Nærheden af Naïssus, den nuværende Fæstning Nisch (Nissa) i tyrkisk Serbien ved Grændsen af Fyrstedømmet Serbien.

[3] Han kom til denne i Begyndelsen af det femte Aarhundrede og Paulinus skrev to Digte, eet ved hans Ankomst: „*De adventu Nicetæ Episcopi e Dacia, qui ad Natalem Domini Felicis occurrerat*" og eet ved hans Afreise: *De reditu Nicetæ Episcopi in Daciam, unde ad Natalem sancti Felicis occurrerat* (s. *Paulini Opp.* i *Bibl. Patrr. max.* T. VI p. 189. 286 f. og 294–96).

[4] Dette er samtidigen blevet godtgjort af den S. 34 Not. 1 anførte Zabeo i den udførlige Dissertation, hvormed han indleder sit Aftryk af *Explanatio*, og af Michaël Denis i hans Verk *Codices mss. theologici bibliothecæ Palatinæ Vindobonensis latini etc.* Wien 1802. Vol. II part. 3 p. 2046, hvor han (p. 2042

Vi have i Nicetas's *Explanatio Symboli* vel egentlig en *in traditione Symboli* til Competenter holdt Tale, som den romatianske

seqq.) af en *Codex Vindobonensis sæculi decimi* bekjendtgjør sex Fragmenter af det af Gennadius ommeldte Skrift af Nicæ(e)as eller Nicetas, Fragmenter, som Mai, p. d. anf. St. p. 339 seq., har ladet aftrykke. Med begge er den enig, som har foranstaltet det bassanoske Aftryk af Benedictinerudgaven af Augustins Verker, i sin *Præfatio* til det første Bind af Aftrykket, hvor han ogsaa meddeler Denis's Beviisførelse for, at ikke Nicetas af Aquileja, men Nicæas eller Nicetas af Romatiana er Forfatter af *Explanatio* (s. p. d. anf. St. p. VII—XII). Derimod holde Mai og Braïda, som efter Mai, p. d. anf. St. p. 322 Not. 2, har skrevet en „*commentatio*" til „*Explanatio*" for, at Nicetas af Aquileja har forfattet dette Skrift og de *sex libellos ad baptismum instructionis pro competentibus*, hvis femte Bog det har dannet, overhovedet. Men denne Anskuelse er sikkert urigtig. Den var kun holdbar, hvis man havde Tilladelse til med Baronius i hans Noter til det romerske Martyrologium, 22de Juni, og med Lucas Holstenius i hans *Animadversa seu adnotata marginalia ad Romanum Baronii Martyrologium* og Cave i hans *Scriptt. ecclesiast. Hist. lit.* p. 219, som begge have fulgt Baronius, at holde *Romat(c)iana* eller *Romana civitas* for Aquileja og Nicetas af Aquileja og Nicæ(e)as eller Nicetas af Romatiana for een og den samme Person, hvad derfor Braïda og Mai maa have troet. Men Baronius's Anskuelse er af de fleste Patristikere med Rette bleven aldeles forkastet (s. f. E. Quesnel i Noten til Leo den Stores Brev til Nicetas af Aquileja, ep. 129, Leonis Opp. T. II p. 902 seqq. ed. Ques., og de Rubeis, *Monumenta ecclesiæ Aquilejensis* p. 151 seqq.). Er den uholdbar, saa taler Alt for, at Nicæ(e)as eller Nicetas af Romatiana i Dacien, Paulinus af Nolas Ven er Forfatter af *Explanatio*. Gennadius bevidner, at en Nicæ(e)as eller Nicetas af Romatiana i Dacien var Forfatter af *sex libelli ad baptismum instructionis pro competentibus*, hvoraf den femte handlede *de Symbolo*; Romatiana (Romessiana etc.) var en By i Dacien; der gaves, som Paulinus af Nolas Skrifter og Martyrologium Romanum til 7de Januar vise, en daeisk Biskop Nicetas og denne Biskop kaldes af Paulinus paa det første af de S. 35 Not. 3 anførte Steder *episcopus doctissimus*; endelig og fremfor Alt i de af Denis bekjendtgjorte Fragmenter af det af Gennadius omtalte katechetiske Verk af Nicæ(e)as eller Nicetas forekommer et Sted af dets anden Bog: *His ergo malis se homo expediens, has catenas post dorsum suum velut in faciem projiciens inimici, jam sincera voce pronuntiat: Credo in Deum etc.*), som Ord til andet findes igjen i Begyndelsen af *Explanatio*. Ogsaa den Omstændighed, at *Explanatio* i en gammel bobiensisk Codex hos Muratori, *Annales medii ævi T. III p. 819*, kaldes *liber I instructionis Nicetæ episcopi* (s. Mai, p. d. anf. St. p. 332 Not. 1), tyder hen paa den romatianske eller daciske Nicetas. Ordet *Aquilejensis* i Overskriften over *Explanatio* maa beroe paa en

Biskop senere *mutatis mutandis* optegnede og gjorde til den femte Bog af sin *competentibus ad baptismum instructio.* Han tiltaler nemlig ikke alene bestandig Competenterne, og det ganske paa den samme Maade, paa hvilken de pleiede at tiltales i *sermones in traditione* (eller *redditione*) *symboli habiti,*[1] men hele *Explanatio* overhovedet har væsentlig den samme Gang og Characteer, som vi finde i alle de *in traditione (vel redditione) Symboli* holdte Taler, som ere komne til os.

Talens Indhold og Gang er kortelig denne: Nicetas gjør Abrenuntiationen til Udgangspunkt og gaaer efterat have berørt den i nogle faa Ord over til Symbolet, som han udførlig gjennemgaaer Led for Led, og slutter med at formane Competenterne til at holde den Pagt, som de skulle slutte med Gud ved at aflægge Daabsbekjendelsen, og til at bevare denne bestandig i sin Hukommelse og i sit Hjerte.

Om Symbolets Oprindelse udtaler den romatianske Biskop sig paa en lignende Maade, som Cyrillus af Jerusalem, Augustin og flere andre gamle Kirkelærere. Han antager nemlig, at det er blevet sammenstillet af de hellige Skrifter, for at de Troende, som af Mangel paa Dannelse eller paa Tid ikke kunne beskjæftige sig med disse, skulde have *sufficientem sibi scientiam salutarem. Pauca quidem,* saa lyde hans Ord om dette Punkt, *sunt verba; sed omnia continent sacramenta. De totis enim scripturis brevitatis caussa collecta sunt, tanquam gemmæ pretiosæ in una corona compositæ, ut, quoniam plures credentium literas nesciunt, vel, qui*

Vildfarelse. Maaske har Overskriften oprindelig ikke havt dette Ord, men dette kan være blevet tilføiet af en Afskriver, der kjendte Nicetas af Aquileja af Leo den Stores Brev til ham eller andetstedsfra og troede, at han var den Nicetas, fra hvem *Explanatio* hidrørte.

[1] S. Steder som: *Credis ergo in Deum Patrem omnipotentem; Credens ergo in Deum Patrem, statim confiteberis credere et in Filium ejus Jesum Christum; Sequitur, ut credas dominicæ passioni; Credis et in Spiritum sanctum; Hanc Trinitatis fidem, fratres, in cordibus firmate vestris, credentes in unum Deum patrem omnipotentem etc.; Hæc in vobis maneat fides, hoc depositum custodite, carissimi etc.; Post confessionem beatæ Trinitatis jam confiteris credere sanctam ecclesiam catholicam.*

sciunt, per occupationes sæculi scripturas legere non possunt, habeant sufficientem sibi scientiam salutarem.[1]

Det Symbol, som Nicetas har udlagt, det romatianske, maa væsentlig have lydt saaledes:

Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum. Qui natus est ex Spiritu sancto et Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus(??), mortuus(?) (et sepultus??), tertia die resurrexit vivus a mortuis, ascendit in caelos, sedet ad dexteram Patris, inde venturus judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam (communionem sanctorum??), remissionem peccatorum, carnis resurrectionem et vitam æternam.

At den første Artikel har lydt: *Credo in Deum patrem omnipotentem,* seer man af de Ord, hvormed Nicetas begynder sin Udlæggelse af Symbolet: *Credo in Deum Patrem omnipotentem. Bene incipit a credulitate confessio, quia sic beatus Paulus expressit: „Corde," inquit, „creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem." Credis ergo in Deum Patrem omnipotentem* samt af de paa Udlæggelsen af den tredie Artikels første Led følgende Ord: *Hanc Trinitatis fidem, fratres, in cordibus firmate vestris, credentes in unum Deum Patrem omnipotentem, et in Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum et in Spiritum sanctum.*[2]

[1] Mai oplyser til dette Sted efter Fea, at Ildefonsus af Toledo *de cognitione baptismi* c. 33 næsten Ord til andet har tilegnet sig disse Nicetas's Ord. Dette viser, at Nicetas's Skrift var temmelig bekjendt og udbredt. Herom vidner jo ogsaa Gennadius's Artikel om Nicetas.

[2] At den første Artikel ogsaa har indeholdt Ordene *creatorem coeli et terræ* kan ikke sluttes af Ordene *Deum bonum et justum, cæli et terræ creatorem* i Udlæggelsen af den første Artikel, thi disse Ord tilhøre aabenbart kun Udlæggelsen af Ordene: *Credo — omnipotentem.* Man kunde ellers ligesaa godt antage, at den første Artikel ogsaa har indeholdt Ordene *ingenitum, invisibilem, incomprehensibilem, immutabilem, bonum et justum,* Prædicater, der alle tillægges Gud Fader i Udlæggelsen af Ordene *Credo — omnipotentem* (*Deum ingenitum, qui ortus a nullo est, a nullo coepit; Deum invisibilem, quem nullus carnis oculus videre sufficit etc.*).

At den anden Artikels første Led har lydt: *Et in Filium ejus Jesum Christum, dominum nostrum,* kan man slutte af det sidstanførte Sted samt af de Ord, hvormed Nicetas gaaer over fra den første til den anden Artikel: *Credens ergo in Deum Patrem statim confiteberis credere et in Filium ejus Jesum Christum.* — Om at Ordlyden af den anden Artikels andet Led har været den ovenanførte, vidne Stederne: *Hic propter nostram salutem descendit a Patre de cœlis et simile nobis corpus accepit. Natus ex Spiritu sancto et Maria virgine sine ulla viri operatione etc.* og *natus ergo ex sancta et incontaminata virgine.* — For at den anden Artikels tredie Led har lydt: *passus sub Pontio Pilato, crucifixus et mortuus* tale følgende Ytringer i Udlæggelsen af dette Led: *Sequitur, ut credas dominicæ passioni et passum confitearis Christum, crucifixum a Judæis —. Et vide, ne erubescas in passione Domini tui —. Nec sane est, unde confundaris, si in quo sacramento passus est Christus, intelligas. Passus est non divinitate, sed carne. Deus enim impassibilis semper est. Passus autem est carne, sicut Apostolus docet, ut ejus vulnere salus humano generi proveniret: sicut etiam propheta prædixerat Isaias: „Et ipse," inquit, „passus est pro peccatis nostris" —. Nostro enim peccato passus est Christus —. Sub Pontio ergo Pilato passus est. Tempus designatur, quo Pontius Pilatus fuit præses Syriæ et Palæstinæ. Hoc autem ideo caute ponitur, quia aliquanti hæreticorum dæmoniacis fraudibus decepti diversos garriunt Christos. Tu ergo et tempus passionis edoceris; ut eum, qui vere sub Pontio Pilato pro salute mundi passus est Christus, non passum aliquem alium fatearis. Mortuus est ergo, ut mortis jura dissolveret.* Med fuldkommen Sikkerhed fremgaaer af alle disse Ytringer, at den anden Artikels tredie Led har indeholdt Ordene: *passus sub Pontio Pilato.* Mindre sikkert er det, om det ogsaa har indeholdt Ordet *mortuus.* Dog gjøre de sidstanførte Ord dette ialfald meget sandsynligt. Derimod turde *crucifixus* ikke have nogen tilstrækkelig Støtte i Ordene *et passum confitearis Christum, crucifixum a Judæis. Crucifixus* synes nemlig her at være kun en Forklaring af *passus,* og Nicetas berører i Udlæggelsen af Ledet ellers aldrig

Korsfæstelsen.[1] — Meget paafaldende er det, at *sepultus* synes at have manglet i det af Nicetas udlagte Symbol, da *sepultus* udgjør en Bestanddeel af alle de øvrige oldkirkelige Symboler, som vi kjende. Det ligger derfor nær, at antage, at Nicetas kun har undladt at berøre og forklare det, en Antagelse, for hvilken man kunde beraabe sig deels paa, at Begravelsen forholdsviis er af underordnet Betydning og frembød en Symbolet udlæggende Taler mindre Stof end alle de øvrige Bestanddele af dette, deels paa, at der i *sermones in traditione* (eller *redditione*) *Symboli* undertiden et enkelt Led, som vist har staaet i Talerens Symbol, forbigaaes. Dog er dette Sidste yderst sjeldent.[2] — At Nicetas's *Explanatio* ikke inde-

[1] At det i Udlæggelsen af den anden Artikels andet Led heder: *Manus cruci affigens velut homo, sed paradisum confitenti se latroni tribuens, quia Deus* og *Mortem postremo suscipiens deposito ad modicum corpore ut homo*, dette kan naturligviis ikke anføres for, at Nicetas's Symbol har indeholdt *crucifixus* og *mortuus*.

[2] De eneste mig bekjendte Exempler ere disse: Augustin forbigaaer i *Sermo 212 in traditione Symboli „sanctam ecclesiam.“* Efterat han nemlig har omhandlet den tredie Artikels første Led og sluttet, hvad han har bemærket om samme, med Ordene: *Credite, ut intelligatis. Nisi enim credideritis, non intelligetis*, vedbliver han: *Ex hac fide gratiam sperate, in qua vobis peccata omnia dimittentur.* Han gaaer altsaa fra „*Et in Spiritum sanctum*“ umiddelbart over til „*remissionem peccatorum*“ med Forbigaaelse af „*sanctam ecclesiam*,“ der, som man af *Sermo* 213 og 214 seer, maa have staaet i det af ham udlagte Symbol, som det da overhovedet ikke har manglet i nogensomhelst oldkirkelig Daabsbekjendelse, det egentlige Nicænum undtagen. Paafaldende er det, at Augustin desuagtet efter Tilendebringelsen af Udlæggelsen af Symbolet siger: *Hinc ergo brevem sermonem de universo Symbolo vobis debitum reddidi, in quo Symbolo, quod audieritis, totum in isto sermone nostro breviter collectum agnoscetis.* Disse Ord kunde vække den Tanke, at Augustin har berørt *sanctam ecclesiam* i *Sermo 212*, men at det, som han har sagt om dette Led, af en gammel Afskriver, hvis Manuscript er blevet Kilde til alle de Haandskrifter, hvori *Sermo 212* endnu findes, ved en Forseelse er blevet udeladt. Men herimod taler dog klarligen det anførte Steds Sammenhæng. — I den Formular for *Traditio Symboli*, som vi finde i et gallicansk *Sacramentarium*, som Mabillon i sit *Museum Italicum* Paris 1687 B. I p. 273—397 har udgivet af en i det syvende eller ottende Aarhundrede skreven over tusinde Aar gammel bobiensisk Uncial-Codex, og som derefter Muratori i sin *Liturgia Romana vetus Tom.* II p. 830 seqq.

holder Ordene *descendit ad inferna,* kan derimod ikke være paafaldende, da disse Ord have manglet i de allerfleste oldkirkelige Symboler.[1] — Ledet om Christi Opstandelse synes efter de Ord, hvori Nicetas omhandler det: *Tertia die resurrexit vivus a mortuis, sicut ait propheta „inter mortuos liber.“ Neque poterat Christus a morte detineri, qui et mortis et vitæ totam obtinet potestatem,* at have lydt: *Tertia die resurrexit vivus a mortuis.* Den samme Ordlyd havde den anden Artikels fjerde Led i den spanske Kirkes Symbol, der er blevet os meddeelt af Etherius og Beatus i deres to Bøger mod Elipandus af Toledo (s. *Max. Bibl. Patrr. Lugd. T. XIII p. 360*). I det senere aquilejensiske eller i det forojuliensiske Symbol lød dette Led: *Tertia die resurrexit vivens a mortuis* (s. dette Symbol i Fc. Bern. Maria *de Rubeis Dissertationes duæ. Prima de Turrannio seu Tyrannio Rufino, Monacho et Presbytero: Altera de vetustis liturgicis aliisque sacris Ritibus, qui vigebant olim in aliquibus Forojuliensis Provinciæ ecclesiis* Vened. 1754 p. 238 seqq.). — At den anden Artikels tre sidste Led have lydt som ovenanført, viser det, som Nicetas siger om dem: *Ascendit in cælos, unde et descenderat, quia „Nemo,“ inquit, „ascendit in cælum, nisi“ etc. Sedet ad dexteram Patris secundum quod dictum est in davidicis ex persona Dei Patris ad Filium „sede a dextris meis“ etc. Inde venturus, judicare vivos et mortuos. Crede, quoniam hic ipse Christus dominus noster veniet cum angelis et virtutibus eorum, tam vivos quam olim mortuos judicare, ut reddat singulis secundum opera eorum, hoc est justos ad vitam æternam constituat, impios autem æternæ poenæ subjiciat.*

Den tredie Artikels første Led maa efter de Ord, hvormed Nicetas begynder at omhandle det: *Credis et in Spiritum sanc-*

har ladet aftrykke, reciteres først Symbolet efter gallicansk Skik tre Gange og udlægges det derefter stykkeviis. I denne Udlæggelse anføres alle dets Bestanddele paa Ordene *creatorem coeli et terræ* nær. Disse forbigaaes.

[1] En Hentydning til det Factum, at Christus (hans Guddom og hans menneskelige Sjæl) mellem Døden og Opstandelsen opholdt sig hos de Døde, ligger dog i Ordene *sicut ait propheta „Inter mortuos liber.“* Disse Ord, der findes i Ps. 88, 6, refereres nemlig af Kirkefædrene bestandig til Christi Ophold i Hades iblandt de Døde. S. f. Ex. Cyrill. Catech. XIII n. 34 og Catech. XIV n. 1.

tum, have lydt: *Et in Spiritum sanctum.* — Ligesaa maa Ordlyden af den samme Artikels andet Led efter de Ord, hvormed den romatianske Biskop gaaer over til det: *Post confessionem beatæ Trinitatis, jam profiteris credere sanctam ecclesiam catholicam* have været *sanctam ecclesiam catholicam.* De smukke, interessante og vigtige Ord, hvori han udlægger dette Led, lyde saaledes: *Ecclesia quid aliud, nisi omnium sanctorum congregatio? Ab exordio enim sæculi sive patriarchæ, sive Abraham, sive Isac et Jacob, sive prophetæ, sive apostoli, sive martyres, sive ceteri justi, qui fuerunt, qui sunt, qui erunt, una ecclesia sunt, quia una fide et conversatione sanctificati, uno Spiritu signati, unum corpus effecti sunt, cujus corporis caput Christus, sicut perhibetur et scriptum est. Adhuc amplius dico. Etiam angeli, etiam virtutes et potestates supernæ in hac una confoederantur ecclesia; apostolo nos docente, quia in Christo reconciliata sunt omnia, non solum quæ in terra sunt, verum et quæ in cælo. Ergo in hac una ecclesia crede te communionem consecuturum esse sanctorum. Scito, unam hanc esse ecclesiam catholicam, in omni orbe constitutam, cujus communionem debes firmiter retinere. Sunt quidem et aliæ pseudo-ecclesiæ, sed nihil tibi commune cum illis, ut puta Manichæorum, Cataphriguarum, Marcionistarum, vel ceterorum hæreticorum sive schismaticorum, quia jam desinunt istæ ecclesiæ esse sanctæ, siquidem, dæmoniacis deceptæ doctrinis, aliter credunt, aliter agunt, quam Christus dominus mandavit, quam apostoli tradiderunt. Credis deinde in remissionem peccatorum etc.* — Vi møde her for første Gang i den oldkirkelige Literatur *sanctorum communionem*, om end endnu ikke som en Bestanddeel af Symbolet. At det nemlig trods Ordene *Ergo in hac una ecclesia crede te communionem consecuturum esse sanctorum* ikke har staaet i det romatianske Symbol, fremgaaer deraf, at Nicetas umiddelbart efter de anførte Ord ikke alene vedbliver at omtale *sanctam ecclesiam catholicam*,[1] men ogsaa ved den Maade, hvorpaa han her

[1] Denne Omstændighed er ikke aldeles afgjørende, da ogsaa Cyrillus af Jerusalem i Katech. XIII først i n. 1—33 omtaler Christi Korsfæstelse, derpaa i n. 34 og 35 Christi Begravelse og derefter igjen vender tilbage til Korsfæstelsen som til Katechesens Hovedgjenstand. Noget Lignende kunde ogsaa Nicetas have gjort med *sanctam ecclesiam catholicam* og *sanctorum communionem.*

omtaler den, tilkjendegiver, at han i alt det Foregaaende kun har omtalt denne Deel af Symbolet (*Scito unam hanc esse ecclesiam catholicam etc.*). Man føler ogsaa tydelig, hvorledes han først i Ordene: *Credis deinde in remissionem peccatorum* gaaer over til et nyt Led af Symbolet (sml. disse Ord med de ovenfor anførte Ord, hvori han gaaer over fra den tredie Artikels første Led til dens andet, saavelsom ogsaa med de Ord, hvori han gaaer over fra dens tredie Led til dens fjerde og femte: *Consequenter credis et carnis tuæ resurrectionem et in vitam æternam,* og med de, hvori han gaaer over fra den anden Artikels andet Led til dens tredie: *Sequitur, ut credas dominicæ passioni).* Ogsaa Ordene: *Ergo in hac una ecclesia crede te communionem consecuturum esse sanctorum* selv tale, opmærksomt betragtede, for, at der i dem egentlig udsiges Noget om Kirken, den ene Kirke, nemlig, at Baptizanderne skulle troe, at de i den ville opnaae Samfund med de Hellige. Den Sats: *Ergo in hac una ecclesia crede etc.* taler ligesaavel om den ene Kirke, som den umiddelbart paa den følgende og med den paa en Maade parallele: *Scito unam hanc esse ecclesiam catholicam in omni orbe terræ constitutam, cujus communionem debes firmiter retinere.* Hiin Sats betegner heller ikke Samfundet med de Hellige som Troesgjenstand, men siger kun, at Baptizanderne i den ene Kirke ville opnaae dette Samfund. Man kunde for den Anskuelse, at Ordene *sanctorum communionem* have udgjort en Bestanddeel af det romatianske Symbol, gjøre gjældende, at Nicetas indfører dem paa en Maade, der ligner den, hvorpaa han ellers indfører eller omtaler nye Led (sml. især Overgangen til Ledet om Christi Lidelse: *Sequitur, ut credas dominicæ passioni* og de Ord, hvormed den romatianske Biskop omtaler den anden Artikels Slutningsled: *Crede, quoniam hic ipse Christus dominus noster veniet cum angelis etc.)* Men denne Omstændighed kan dog ikke være afgjørende, og det saa meget mindre, som Nicetas ogsaa ellers der, hvor han ikke indfører eller omtaler nye Led, ja overhovedet ikke engang omtaler noget egentligt Led af Symbolet eller dog ikke omtaler Noget, der formelt er et saadant, opfordrer Baptizanderne til Tro. S. Ordene: *Crede ergo*

hunc, qui ex virgine natus est, nobiscum esse Deum, Ord, som ogsaa i Udtrykket ligne meget Ordene: *Ergo in hac una ecclesia crede te communionem consecuturum esse sanctorum*, og sml. fremdeles ogsaa Ordene: *Utrumque ergo credendus est Christus: Deus et homo.* Vi tage saaledes vist ikke Feil, naar vi holde for, at vi hos Nicetas møde *sanctorum communionem* endnu kun paa Veien til at blive et Led af Symbolet. Virkelig optagen i samme finde vi denne Bestanddeel af vort nuværende romersk-occidentalske Daabssymbol først omtrent 50—100 Aar efter den romatianske Biskops Tid i fire falskeligen Augustin tillagte og efter al Sandsynlighed den galliske Kirke tilhørende *Sermones de Symbolo,* som staae i *Aug. Opp. T. V Append.* p. 394—99 som *Sermo 240—43 de Symbolo,* og i to ligeledes den galliske Kirke tilhørende *Homiliæ de Symbolo,* som vi træffe i *Max. Bibl. Patrr. Lugd. T. VI p. 628—32,* hvor de tillægges en gallisk Biskop Eusebius. Endnu omkring Midten af det femte Aarhundrede manglede den i det ravennatiske og det turinske og endnu i Slutningen af dette Aarhundrede i det romerske Symbol. Ligesaa manglede den endnu i det sjette i det carthaginiensisk-afrikanske, ja endnu henimod Slutningen af det ottende i det spanske og i det niende i det forojuliensiske. Stedet i den romatianske Biskops *Explanatio Symboli,* hvori hine Ord for første Gang forekomme, er derfor af stor Interesse og Vigtighed, fordi det giver os en Antydning om, hvorledes de ere komne ind i Symbolet. — Hvad den Mening angaaer, som Ordene: *Ergo — sanctorum* have, saa er det for det Første klart, at *sanctorum* er Gen. obj. og = *cum sanctis.* Ligesaa er det klart, at *sancti* ere alle de *sancti,* om hvilke Nicetas har talt i de foregaaende Ord, altsaa alle Hellige fra Verdens Skabelse af: Patriarcherne, Propheterne, Apostlene, Martyrerne og de hele den forbigangne Tid tilhørende Retfærdige, fremdeles alle nuværende Retfærdige, endvidere alle Fremtiden tilhørende Retfærdige og endelig ogsaa Englene eller absolut alle Hellige i Himmelen og paa Jorden. Derimod kan det være et Spørgsmaal, om Nicetas har meent, at Baptizanderne skulle troe, at de engang i Fremtiden efter de Dødes Opstandelse i den salige Evighed vilde opnaae Samfund med de Hellige, eller om

hans Mening har været den, at de skulle troe, at de allerede her i Kirken, ved at indtræde i den, vilde opnaae dette Samfund. Paa første Øiekast kan det synes, som om det Første har været hans Tanke, da han bruger Futurum *consecuturum esse;* men vi tvivle dog ikke paa, at han har tænkt paa det Sidste. Paa den ene Side betragter han jo nemlig Kirken, den hellige katholske Kirke som *sanctorum omnium congregatio*, og betegner ogsaa de da levende *justi* som hørende til alle de *sancti,* der udgjøre den ene Kirke (*qui sunt*), og paa den anden Side taler han til Saadanne, der endnu ikke vare indlemmede i Kirken, den hellige katholske Kirke. Ved at indlemmes i den maatte de altsaa træde i *communio cum omnibus sanctis* og specielt i *communio* med den da paa Jorden levende Deel af de Hellige. Meningen af hele Sætningen *Ergo — sanctorum* er: Da Kirken er alle Helliges Forsamling, og da alle Hellige tilsammen: de, der have levet i hele den forbigangne Tid fra Verdens Skabelse af, de, der leve nu, og de, der endnu skulle fødes før Enden, samt Englene ere een Kirke, saa tro du, Baptizand, at du i Kirken, i denne af alle Hellige bestaaende Kirke, ved at indlemmes i den, vil træde i Forbindelse med de Hellige, komme i Samfund med dem, opnaae deres *communio* — en herlig Sag, et overordentlig stort, et uvurdeerligt Gode. Det er saare interessant at sammenligne Nicetas's Ord med de Forklaringer af *sanctorum communionem,* som vi finde i de ovenfor anførte gallicanske *sermones* og *Homiliæ de Symbolo,* samt med et Par Forklaringer af den samme Bestanddeel af Symbolet, som vi træffe hos Alcuin. I den pseudo-augustinske *Sermo* 240 *de Symbolo* føies til „*sanctorum communionem*“ Ordene: *quia dona Spiritus sancti, licet in hac vita diversa sunt in singulis, in æternitate tamen erunt communia in universis, ut quod quisque sanctorum minus habuit in se, hoc in aliena virtute participet.* I den pseudo-augustinske *Sermo* 241 heder det: *Sequitur sanctorum communionem. Credentes ergo sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum habentes communionem, quia, ubi est fides sancta, ibi est et sancta communio, credere vos quoque in corpore resurrectionem et remissionem peccatorum oportet.* I den pseudo-augustinske *Sermo* 242 forklares „*sanctorum*

communionem" ved: *id est cum illis sanctis, qui in hac, quam suscepimus, fide defuncti sunt, societate et spei communione teneamur.* I den anden af de to Eusebius Gallicanus tillagte Homilier *de Symbolo* bemærkes der om de samme Ord: *Credamus „sanctorum communionem," sed sanctos non tam pro Dei parte, quam pro Dei honore veneramur. Non sunt sancti pars illius, sed ille probatur pars esse sanctorum. Quare? quia quod sunt, de illuminatione et de similitudine ejus accipiunt; in sanctis autem res Dei, non pars Dei est. Quidquid enim de Deo participant, divinæ est gratiæ, non naturæ. Colamus in sanctis timorem et amorem Dei, non divinitatem Dei. Colamus merita, non quæ de proprio habent, sed quæ accipere pro devotione meruerant. Digne itaque venerandi sunt, cum Dei nobis cultum et vitæ futuræ desiderium contemptu mortis insinuant.* Alcuin forklarer i sin *Disputatio puerorum per interrogationes et responsiones C. XI. De fide, Opp. II p. 439 a ed. Frob., „sanctorum communionem*" saaledes: *„Sanctorum communionem," quod sequitur, i. e. cum illis sanctis, qui in hac, quam suscepimus, fide de præsenti sæculo ad Deum migraverunt, societatem et spei communionem habere credamus.*[1] *Si tamen recte vivendi fidem illam teneamus et operibus impleamus,* og i sin „Confessio fidei," p. s. St. p. 405, erklærer han: *Ergo in hac una ecclesia, sancta matre nostra catholica, quæ in toto orbe laudat Deum, me sanctorum communionem consecuturum esse credo,*[2] *non in meis meritis, sed in Christi sanguine et hujus matris ecclesiæ precibus meritisque confidens.* Vi see af alle disse Steder, at Nicetas, ganske i Overeensstemmelse med hans omfattende, storartede og ægte evangeliske Kirkebegreb,[3] har taget *sanctorum communionem* i videste og i en i Sandhed storartet Forstand om en *communio* med absolut alle *sancti,* der indtræder for den Christne fra det Moment af, hvori han indlemmes i Kirken, medens den største Deel af de

[1] Af disse Ord sees tydeligt, at Alcuin har kjendt og benyttet den pseudo-augustinske *Sermo* 242.

[2] Disse Ord minde uvilkaarligt om Nicetas's Ord om *communio sanctorum* og Kirken og staae vel i historisk Sammenhæng med dem.

[3] Hans Ord om Kirken minde for en Deel om den augsburgske Confessions syvende og ottende og Apologiens fjerde Artikel.

øvrige senere kirkelige Forfattere: Forfatteren af den pseudo-augustinske *sermo de Symb.* 242, Eusebius Gallicanus i *Hom. de Symb.* II[1] og Alcuin,[2] kun har tænkt paa Samfundet med de i Troen afdøde Hellige i Himmelen, og Forfatteren af den pseudo-aug. *Sermo* 240 kun paa de Helliges Samfund med hverandre i Himmelen, idet han har taget *sanctorum,* afvigende fra alle de øvrige Forfattere, som Gen. subj. og ladet Samfundet mellem de Hellige først indtræde i Himmelen. Hvad Forfatteren af den pseudo-aug. *Sermo* 241 angaaer, saa kunne vi af hans Ord kun see, at han har tænkt sig *communio sanctorum* som et Samfund, der allerede her paa Jorden finder Sted, men ikke, om han har tænkt paa et dennesidigt Samfund baade med de Hellige paa Jorden og de Hellige i Himmelen eller paa et Samfund med de Hellige i Himmelen alene. Det Sidste er dog det Rimeligste, da *sancti* paa alle de øvrige anførte Steder, Nicetas's undtagen, indskrænkes til de Hellige i Himmelen. Af alle de anførte Steder see vi forøvrigt, at man i det femte og de følgende Aarhundreder ikke har gjort *sanctorum communionem* til en epexegetisk, appositionel Tilsætning til *sanctam ecclesiam catholicam* og ikke taget *communio* i Betydningen *congregatio, societas, coetus* eller i Betydningen *congregatio, societas, coetus eorum, inter quos communio locum habet, qui secum invicem communionem habent,* Betydninger, hvori Ordet senere er blevet taget af Erasmus i hans Declaration mod Pariserfacultetets Censur over en Ytring af ham om det apostoliske Symbols Oprindelse (Fabricius, Cod. apocr. N. T. P. III p. 355) og i hans *Explicatio in Symbolum Apostolorum et Decalogum* (Leidenerudg. fra 1641 p. 171 seqq.), af Luther i hans store Katechismus (Die symb. Bücher der ev.-luth. Kirche S. 456 ed. Müller) og af Melanchthon i Apologien (p. s. St. S. 153).[3] — At det romatianske

[1] Denne Forfatter taler vistnok egentlig kun om Helgenerne, men maa dog naturligviis have opfattet *communionem sanctorum* om Samfundet med dem.

[2] Alcuin sætter dette Samfund paa det andet Sted som et kun fremtidigt.

[3] Jeg vil her endnu omtale en Ytring af Cyrillus af Alexandrien, som for en Deel minder om det i det Foregaaende omhandlede Sted i Nicetas's *Explanatio Symboli.* Cyrillus bemærker nemlig i sin Commentar over Psalmerne (Nov.

Symbol har indeholt *remissionem peccatorum,* fremgaaer af Ordene: *Credis deinde in „remissionem peccatorum“,* og at det har sluttet med *carnis resurrectionem et vitam æternam,* seer man af Stederne: *Consequenter credis et „carnis tuæ resurrectionem et in vitam æternam,“ Sed tu, qui in Christum credis, carnis tuæ resurrectionem profiteris* og *Vivent enim cum Christo in cælo,*

Bibl. Patrr. T. III p. 348 Rom 1845) til Ordene προσκαλεσεται τον ουρανον και την γην του διακριναι τον λαον αυτου i Ps. 49 (50), 4: ουτω και ὁ θεσπεσιος Ἰακωβ την κλιμακα τεθεασθαι φησι την ἐκ γης ἀνω διηκουσαν εἰς τον ουρανον και ἐπεστηριχθαι μεν ἐπ αὐτην τον κυριον, ἀνω δε και κατω διαθειν τους ἀγγελους. ἐν κυριῳ γαρ τοις ἀνω συνηφθη τα κατω, και κοινωνια γεγονεν ἀνθρωποις και ἀγαπης δεσμος προς τους ἁγιους ἀγγελους. Disse Ord stemme forsaavidt overeens med Nicetas's Forklaring af *sanctam ecclesiam catholicam,* som den romatianske Biskop paa den ene Side regner ogsaa Englene til den *congregatio omnium sanctorum,* som udgjør den ene Kirke, og paa den anden lærer, at man i denne ene Kirke, ved at træde ind i den, opnaaer Samfund med alle Hellige. Paa denne Maade finder der nemlig i Kirken ogsaa en *communio inter homines et angelos* Sted. Naar forøvrigt den romerske Udgiver i sin Oversættelse af Cyrills Commentar over Psalmerne til de anførte Ord udraaber: *En symboli articulum de communione sanctorum!* (p. d. anf. St. p. 217) saa tager han mærkelig Feil. Den østerlandske Kirke har, som vi see af den Deel af de os opbevarede græske Daabsbekjendelser og øvrige græske Symboler, der indeholder den tredie Artikel, aldrig havt Ordene *sanctorum communionem* i Daabsbekjendelsen. Ja Forbindelsen κοινωνια των ἁγιων betyder endog — et yderligere Beviis herfor — i denne Kirke noget ganske Andet, end Ordene *sanctorum communionem* i vor nuværende romersk-occidentalske Daabsbekjendelse, nemlig Deeltagelse i de hellige Ting, i Christi Legeme og Blod, τα ἁγια, i Nadveren (s. Ordene εἰ, των συνηθων και κατα φυσιν γενομενων τινι, χρη τολμαν εἰς κοινωνιαν των ἁγιων παρερχεσθαι i Basilius den Stores *Regulæ brevius tractatæ Interr.* 309 Opp. T. II p. 525 ed. Garnier). At den græske Text af vor nuværende Daabsbekjendelse indeholder Ordene ἁγιων κοινωνιαν, beviser Intet herimod, da denne Text aabenbart kun er en Occidenten tilhørende bogstavelig Oversættelse af den latinske Grundtext. Desforuden blev i Alexandria paa Cyrillus's Tid allerede (det ældre, egentlige) Nicænum, som mangler alle den tredie Artikels Led paa det første nær, brugt som Daabssymbol. Kun det kan man sige, at der i Cyrillus's Ord en Deel af den samme Tanke udtales, som ligger i Ordene *sanctorum communionem,* naar man opfatter dem som Nicetas.

qui vixerunt secundum præcepta Christi et justitias in hoc mundo: hæc est æterna et beata vita illa, quam credis etc. Mærkværdig er i Nicetas's Udlæggelse af den tredie Artikels andet til femte Led Vexelen af *credere* med den blotte Accusativ og af *credere* med *in* og Accusativen. Medens han først siger: *jam profiteris credere sanctam ecclesiam catholicam,* siger han derefter *Credis deinde in remissionem peccatorum;* der, hvor han anfører den tredie Artikels to sidste Led, siger han endog i eet Aandedræt: *credis et carnis resurrectionem et in vitam æternam;* endelig: medens han her siger *credis — et in vitam æternam,* siger han senere igjen *hæc est æterna vita — illa, quam credis.* Af denne idelige Vexel af *credere* med den blotte Accusativ og af *credere* med *in* og Accusativen, følger aabenbart, at *credere in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum etc.* for Nicetas maa have været aldeles det samme som, kan ikke have været mere, end *credere sanctam ecclesiam catholicam, remissionem peccatorum etc.,* eller at Præpositionen *in* i Forbindelserne *credere in sanctam ecclesiam catholicam, in remissionem peccatorum etc.* for ham maa have tabt sin oprindelige, egentlige Kraft og være bleven til en blot og bar Exponent af Accusativforholdet, en Exponent, der i Forbindelse med Accusativen ligesom den blotte Accusativ udtrykte Objectets Existents. Paa samme Maade bruges, som bekjendt, hvort paa og det tydske an efter at troe, glauben, ofte kun om Troen paa en Persons eller Tings Existens.

3. Fulgentius af Ruspes *Libri duodecim contra gesta, quæ adversus eum Fabianus hæreticus falsa confinxit.*

Vi kjende den Ordlyd, som det kirkelige Daabssymbol havde i den carthaginiensiske Menighed og i flere andre af den afhængige afrikanske Menigheder, foruden af de ovenfor S. 30 anførte to cyprianske Steder, af fem *Sermones,* der tilhøre enten Kirken i Carthago eller denne og en anden afrikansk Kirke, der har staaet under den, eller ogsaa to afrikanske Kirker, der have været den undergivne, nemlig: den iblandt Augustins *Sermones* staaende *Sermo* 215. *In redditione Symboli* (Aug. Opp. T. V p. 949 seqq.),

Mo. Bot. Garden,
1895.

som endnu af Benedictinerne er bleven tillagt denne Kirkefader, men ikke kan tilhøre ham, da det Symbol, som i den udlægges, er et fra det i de sikkert fra Augustin hidrørende *Sermones* 212—14 udlagte meget forskjelligt; fremdeles tre *sermones de Symbolo,* som ere blevne forbundne med den Augustin tilskrevne, men sandsynligviis af ham ikke forfattede *Sermo de Symbolo ad Catechumenos* til eet Skrift: *De symbolo libri quatuor* som dets *liber secundus, tertius et quartus* (Aug. Opp. T. VI p. 556 seqq.), og som man ligeledes har tillagt ham, men som upaatvivlelig ikke ere af hans Haand, da det Symbol, som udlægges i dem, ligeledes er et ganske andet end det i *Sermo* 212—14 udlagte, da Arianerne, med hvilke den katholske Kirke først efter Augustins Død ved den vandaliske Erobring af Afrika kom i haarde Conflicter, ivrigen bekjæmpes i dem, og da de, som Benedictinerne udtrykke sig *„haudquaquam Augustinum nobis repræsentant, sed oratorem genere dicendi, eruditione et ingenio multo inferiorem“;* endelig den ligeledes Augustin tillagte, men af de samme Grunde ham ikke tilhørende *contra Judæos, Paganos et Arianos Sermo de Symbolo* (Aug. Opp. T. VIII Appendix p. 11 seqq.).

Til disse sex Kilder kommer i det i Overskriften anførte Verk af Fulgentius af Ruspe endnu en syvende, hidtil aldeles overseet, som viser os, at det carthaginiensiske Symbol, der allerede paa Cyprians Tid var i Brug, endnu blev brugt i Afrika i den anden Fjerdedeel af det sjette Aarhundrede,[1] og at det dengang blev brugt i Ruspe, Fulgentius's Bispesæde, eller ogsaa i Telepte, hans Fødeby, der ligeledes var Sæde for en Biskop.[2]

Af Fulgentius's Skrift, som derved blev fremkaldt, at en iblandt sine Troesfæller berømt Arianer, Fabianus, med hvem Biskoppen af Ruspe havde havt en Disputation, havde udbredt

[1] Noget, som vi forøvrigt ogsaa af de fire sidste iblandt de fem anførte *Sermones*, der maa være enten omtrent samtidige med eller dog ikke meget ældre end Fulgentius's Verk, kunne slutte os til.

[2] Sandsynligviis paa begge Steder. Begge laae forøvrigt i Kirkeprovindsen Byzacena, Ruspe ved den mindre Syrtis ligeoverfor Øen Cercinitis. S. Wiltsch, Handb. der kirchl. Geogr. u. Statistik I S. 134.

en løgnagtig og for den katholske Sag og sin Modstanders kirkelige Characteer og Anseelse skadelig Beretning om denne Act, og som, ligesom Disputationen selv, falder efter Fulgentius's Tilbagekomst fra hans Exil paa Sardinien og hans Død eller mellem 523 og 533,[1] ere os kun talrige Brudstykker levnede, som findes deels i Theodulf af Orleans's *Collectanea de processione Spiritus sancti ad Ludovicum Pium Imp.,* deels i den Lyoner Diacon Florus Magisters (endnu ikke trykte) *Collectanea in epistolas Pauli,* deels og fornemmelig i en meget gammel lingonensisk[2] Codex, og som af alle disse Kilder fuldstændigst ere blevne udgivne af Jesuiten Chifflet, Dijon 1656.[3]

Det er i Fragm. XXXVI hos Chifflet (Max. Bibl. Patrr. T. IX p. 304—6) — et Fragment, der tilhører den tiende Bog af den ruspensiske Biskops Verk eller den Deel af samme, der havde et Forsvar for det apostoliske Symbol imod Arianerne til sit Indhold[4] —, at Fulgentius omhandler Symbolet, og det er dette Fragment, hvoraf vi kunne see, hvorledes det carthageniensisk-afrikanske Daabssymbol mellem 523—33 maa have lydt i Ruspe. Dog maae med Fragm. XXXVI ogsaa endnu nogle Ord i Fragm. XXXII, der er af den ellevte Bog af Fulgentius's Skrift og staaer p. d. anf. St. p. 297 seq., sammenlignes, idet i disse Ord den anden Artikels to første Led ordret citeres.

Idet jeg nu skal anføre det ruspensiske Symbols Ordlyd efter

[1] S. *Vita B. Fulgentii episcopi Ruspensis a quodam ejus discipulo* (sandsynligviis Diaconen Fulgentius Ferrandus) *conscripta ad Felicianum episcopum S. Fulgentii successorem* c. 29 Slutn. (Max. Bibl. Patrr. Lugd. T. IX p. 15).

[2] Lingones (Langres i Departementet Haute Marne) var et Bispedømme i den lugdunensiske Kirkeprovinds (s. Wiltsch, p. d. anf. St. S. 105).

[3] Chifflets Udgave er aftrykt i Max. Bibl. Patrr. T. IX p. 275—308.

[4] *Fragmentum XXXVI. Ex libro X. Qui defensionem continet Symboli Apostolorum adversus Arrianos,* saaledes lyder Overskriften over dette Fragment p. d. anf. St. p. 304. Indholdet af samme angives p. samme St. med følgende Ord: *Quid Symbolum. Ad usum ejus legitimum necessarius est rectus credentis animus. Quod in eo Pater et omnipotens et creator dicitur, hoc tota Trinitate intelligendum est. Immortalis est et invisibilis trinitas alia ratione quam Angelus et anima hominis. Enarrantur omnes Symboli articuli.*

begge Fragmenter, maa jeg dog bemærke, at Fulgentius ikke, som de Kirkefædre, der gjennemgaae Symbolet for Katechumener, anfører alle dets Bestanddele, men at han forbigaaer et Par. Vi maae derfor supplere disse af de fem ovenfor omtalte *Sermones*. Vi sætte dem, for at adskille dem fra de Bestanddele af Symbolet, der findes i de to Fragmenter, i Parenthes.

Fulgentius's Symbol har efter disse Fragmenter lydt saaledes: *Credo*[1] *in Deum Patrem omnipotentem, universorum creatorem, regem sæculorum, immortalem et invisibilem.*[2]

[1] Der kan spørges, om de tre Artikler have begyndt med Sing. *Credo* eller med Plur. *Credimus*. For *Credo* kan anføres Ordene: *Quod utique etiam tenor sancti Symboli ostendit, ubi cum dicitur: „Credo in Jesum Christum" etc.* i *Fragm. XXXII*, saavelsom ogsaa Ordene: *Cum enim quisque se dicit credere in Deum Patrem omnipotentem* i *Fragm. XXXVI*. For *Credimus* derimod kunne Ordene: *Expleta vero confessione veræ divinitatis veræque humanitatis unici Filii Dei, confitemur, nos credere in Spiritum sanctum* gjøres gjældende. Plur. findes i den første, anden, tredie og femte af de fem ovenfor anførte *Sermones*, Sing. i den fjerde (s. Hahn, p. d. anf. St. p. 21 Not. 2). Sing. har mest for sig. Muligviis brugtes begge. Sing., naar en Enkelt aflagde Symbolet eller Flere aflagde det enkeltviis, Plur., naar En aflagde det i Fleres Navn, og naar det ikke aflagdes, men kun anførtes. Dog blev i dette Tilfælde oftere vel ogsaa Sing. brugt. At alle tre Artikler af det ruspensiske Daabssymbol begyndte med Verbum *credendi*, fremgaaer tydelig af de anførte Steder. Det samme er ogsaa Tilfældet med det i de fem *Sermones* udlagte Symbol.

[2] At Fulgentius's Symbol har begyndt med *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, fremgaaer med Sikkerhed af Ordene: *Cum enim quisque se dicit credere in Deum Patrem omnipotentem* i *Fragm. XXXVI*, og kan jo ogsaa paa Forhaand ikke betvivles. Vi finde dog i samme Fragment en Række Ytringer, som synes at fordre, at der i det ruspensiske Symbol paa *omnipotentem* endnu ere fulgt Ordene: *universorum creatorem, regem sæculorum, immortalem et invisibilem*. Idet nemlig Fulgentius, for at gjendrive Fabian, der for den arianske Anskuelse om Sønnen havde beraabt sig paa, at i Symbolet ikke Alt, som prædiceredes om Faderen, ogsaa prædiceredes om Sønnen, godtgjør, at Alt, hvad Symbolet udsagde om Hiin, ogsaa var udsagt om Denne, fordi Faderen var *naturaliter Pater Filii* og Sønnen *naturaliter Filius Patris*, siger han: *Quapropter inaniter tibi visum est, male intelligendo ad tuum sensum velle rectitudinem Symboli retorquere, et inde præscribere sanctæ fidei catholicæ, quia in Symbolo non omnia dicta sunt de Filio, quæ sunt dicta de Patre, cum utique propterea plenitudo divinitatis quantum oportebat debuerit in*

Credo in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine.

origine commendari, quia non debuit aliter in prole cognosci. — Proinde sufficiebat, ut diceretur de Patre solo, quidquid æqualiter intelligendum esset in Filio. Pater enim sic omnipotentem Filium genuit, sicut est ipse Pater omnipotens, sic universorum creatorem, sicut ipse universorum creator est, sic regem sæculorum, sicut ipse rex sæculorum est, sic immortalem et invisibilem, sicut ipse immortalis est et invisibilis. Omnia igitur, quæ Deo Patri dantur in Symbolo, ipso uno Filii nomine naturaliter tribuuntur et Filio. Nam universorum creator est Pater, sed omnia per Verbum facta sunt —. Rex sæculorum est Pater, sed non minus rex invenitur et Filius —. Immortalis vero et invisibilis simul est ipsa Trinitas, qui est unus bonus et verus Deus, non utique sic immortalis atque invisibilis, sicut est anima humana vel Angelus. — In illam igitur naturam sanctæ Trinitatis juste ac salubriter credimus, quam et omnipotentem et rerum omnium creatricem et regem et regnum omnium rerum singulariter possidentem et invisibilem corporibus atque spiritibus per naturam —, immortalem quoque — agnoscimus. Quapropter, cum hæc omnia commemorarentur in Patre, in quo pricipaliter commendanda erat divina natura, sufficit Filium ejus unicum Dominum nostrum Jesum Christum deinde nominari, quandoquidem ipso unici Filii vocabulo plena invenitur Patris et Filii naturalis significata communio. Alterius autem omnipotentiæ, dominationis, immortalitatis atque invisibilitatis Jesus Christus digne crederetur, si non Dei Patris Filius unicus diceretur —. Congruebat autem nostræ fidei ac saluti, non solum creationis, verum etiam redemtionis mysterium confiteri. In omnibus enim, quæ superius de Patre dicta sunt, prædicata est majestas ejus, qua nos fecit — ob hoc fuit intentius inculcandum, Deum verum, Dei Patris omnipotentis, immortalis et invisibilis proprium atque unigenitum Filium etiam natum de Spiritu sancto ex virgine Maria. Disse Ord lade næsten ikke nogen Tvivl tilbage om, at den første Artikel i den ruspensiske Kirkes Symbol har lydt, som i Texten anført. Al Tvivl om, at dette har været Tilfældet, forsvinder, naar vi med Fragm. XXXVI sammenligne de fem ovenfor anførte afrikanske Taler. Vi finde da i alle paa den femte nær mere eller mindre tydelige Spor af, at der i det Symbol, som de udlægge, efter *omnipotentem* ere fulgt Ordene *universorum creatorem, regem sæculorum, immortalem et invisibilem.* Saa heder det i *Sermo 215. In redditione Symboli: Fides ergo hæc et salutis est regula, credere nos in Deum Patrem omnipotentem, universorum creatorem, regem sæculorum immortalem et invisibilem. Ipse est quippe Deus omnipotens, qui in primordio mundi cuncta ex nihilo fecit, qui est ante sæcula, qui fecit et regit sæcula,* i *Sermo de Symb. ad Cat.* II n. 10: *Fides itaque catholica hæc est, omnipotentem, immortalem atque invisibi-*

Qui crucifixus (sub Pontio Pilato) et sepultus est, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in coelum (sedet ad dexteram Dei Patris). Inde venturus est judicare vivos et mortuos.[1] *Credo in Spiritum sanctum, remissionem*

lem credere Deum Patrem etc. og *quam unitatem non audemus dicere tres Deos,* nec tres *omnipotentes,* nec tres *invisibiles,* nec tres *immortales, sed unum Deum, de quo dicit Apostolus: „Immortali, invisibili, incorruptibili solo Dei honor et gloria,“* i *Sermo de Symb. ad Cat.* III n. 3: *Nos autem, Dilectissimi, quibus datum est credere, nec Solem credamus Deum vel regem coeli — sed credamus in Deum Patrem omnipotentem, universorum creatorem, regem coelorum. Qui enim cuncta, quia voluit, de nihilo fecit, ipse regit, quæ fecit. Immortales isti, qui a nobis superius commemorati sunt, ideo dii non sunt, quia et comprehendi et videri possunt, ceteros autem — Jovem etc. homines mortales fuisse. Nostræ autem sacræ literæ, qualem Deum prædicent, Paulum audite Apostolum: „Immortali,“ inquit, invisibili“ — Credimus ergo Deum immortalem et invisibilem,* endelig i *Sermo de Symb. ad Cat.* IV n. 2 seq.: *Ecce qualem te fecit omnipotens, qui te creavit. Agnosce te prius, qui sis, et agnosces, qui te fecit, qui sit. Rex terrenus ideo mortalis, quia visibilis. Rex terrenus, cum nihil creaverit, omnia tamen in potestate accepit: et non credis regem, qui omnia creavit, quod cuncta gubernet et regat etc. — Confiteamur, intelligamus habere nos regem immortalem et invisibilem etc.* Walch, p. d. anf. St. p. 64 seqq., Hahn, p. d. anf. St. S. 18 ff., have saaledes taget Feil, naar de have meent, at den første Artikel af det carthaginiensisk-afrikanske Symbol kun har bestaaet af Ordene *Credo in Deum Patrem omnipotentem,* og at det ikke engang har indeholdt Ordene *universorem creatorem.* Tilsætningerne synes iøvrigt at være antiethniske, og ere for en Deel tagne af 1 Tim. 1, 17 (*regem sæculorum, immortalem et invisibilem*). I to af den carthaginiensiske Presbyter Tertullians tre Relationer af Troesregelen, den i *de velandis virginibus* c. 1 og den i *de præscriptt. hærett.* c. 13, finde vi Faderen i det mindste betegnet som Verdensskaber (*mundi conditorem; mundi conditorem, qui universa de nihilo produxerit*). Nogen Lighed med Tilsætningen *universorum etc.* i det carth.-afr. Symbol har den aquilejensiske Kirkes Tilsætning til *omnipotente: invisibili et impassibili,* en Tilsætning, der dog er antipatripassiansk.

[1] At de to første Led af den anden Artikel have lydt, som anført i Texten, seer man fremfor Alt af Stedet: *Quod utique etiam sancti Symboli tenor ostendit, ubi, cum dicitur: Credo in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto ex virgine Maria, ipsum utique, quem Deum Filium dicimus, eundem quoque natum de Spiritu sancto ex Maria virgine confiteamur* i *Fragm. XXXII.* Sml. dog med dette Sted ogsaa

peccatorum, carnis resurrectionem et vitam æternam per sanctam ecclesiam.[1]

Ordene: *Quapropter, cum hæc omnia commemorantur in Patre, sufficit Filium ejus unicum Dominum nostrum Jesum Christum deinde nominari,* Ordene *unigenitum Filium etiam natum de Spiritu sancto ex virgine Maria* og Ordene *propterea in Symbolo ipsum unicum Dei Filium, quem de Spiritu sancto et Maria virgine natum fatemur, crucifixum quoque dicimus et sepultum* i *Fragm. XXXVI.* — At den samme Artikels tredie Led har indeholdt Ordene *crucifixus et sepultus,* see vi af det sidste af de netop nu anførte Steder. Sml. ogsaa endnu Ordene *fatemur, quia sepultus die tertia resurrexit* i samme Fragment. At der i Fulgentius's Symbol mellem *crucifixus* og *sepultus* har staaet *sub Pontio Pilato,* vise de fem afrikanske Taler (s. Hahn, p. d. anf. St. p. 19 Not. 4 og 22 Not. 6). Det er muligt, om end meget usandsynligt, at der foran *sepultus* endnu har staaet *mortuus.* S. Ordene: *Sicut enim per eum reconciliati sumus per mortem Filii ejus, quia ille mediator veram in se habuit carnem, secundum quam susciperet mortem* og Ordene: *Proinde, quia mortem veritate carnis accepit.* Mindre usandsynligt er det, at det i *Sermo* 215 *In redditione Symboli* udlagte Symbol har indeholdt dette Ord. S. Hahn, p. det første af de to anførte Steder. — Den anden Artikels fjerde Led har efter Ordene *fatemur, quia sepultus die tertia resurrexit* og *et quia Christus resurgens a mortuis jam non moritur* lydt: *tertia die resurrexit a mortuis.* — Hvad den anden Artikels femte og syvende Led angaaer, saa maa de efter Ordene: *Deinde autem fatemur Christum ascendisse in coelum et inde venturum judicare vivos et mortuos* have lydt: *ascendit in coelum. Inde venturus judicare vivos et mortuos.* Det femte lyder paa en meget lignende Maade i *Sermo 215. In redditione Symboli,* nemlig: *ascendit ad coelos,* hvorimod de fire øvrige afrikanske *Sermones* have *assumtus in coelum* (sml. *receptum in coelis* i Tertullian *de vel. virgg.* c. 1, *in coelos resumtum* hos den samme i Relationen i hans Skrift *adv. Prax.* c. 2 og *in coelos ereptum* hos den samme i de *præscriptt. hærett.* c. 13). — Den anden Artikels sjette Led har Fulgentius oversprunget, idet han fra Himmelfarten strax gik over til den med samme corresponderende Tilbagekomst fra Himmelen til Dommen. Det maa efter de fem Taler have lydt: *sedet ad dexteram Dei Patris* eller *sedet ad dexteram Patris* (s. Hahn, p. d. anf. St. p. 19 og 22). At den tredie Artikel lød, som i Texten angivet, seer man af følgende Steder: *Expleta vero confessione veræ divinitatis veræque humanitatis unici Filii Dei, confitemur nos credere in Spiritum sanctum* —. *Remissio vero peccatorum, carnis resurrectio et vita æterna propterea in Symbolo post commemorationem sanctæ Trinitatis adjungitur, ut* etc. *Ad hoc enim utilis est fides Patris etc., ut remissionem peccatorum accipiamus et in ista*

Om Symbolets Oprindelse udtaler Fulgentius den paa hans Tid herskende Anskuelse, at det er et Verk af Apostlene: *Christianæ fidei Symbolum,* saaledes begynder Fragm. XXXVI, *quod Græco eloquio et pactum solet et collatio nuncupari, sancte quidem recteque et omnino sapienter secundum regulam veritatis est ab Apostolis ordinatum. Dominus enim, qui verbum consummans et brevians fecit super terram, sicut in brevitate consummavit omnia præcepta legis, dicens in illis duobus præceptis dilectionis Dei et proximi totam legem prophetasque pendere, sicut etiam in orationis brevitate perfecit, quidquid ad præsentis vitæ auxilium et ad futuræ pertinebat effectum: sic etiam in Symboli brevitate perfectum voluit per Apostolos suos fidei sanctæ ordinari tenorem, qui recte credentibus proficeret ad salutem.*[1]

Hvad det Spørgsmaal angaaer, om *in* foran *Spiritum sanctum* ogsaa hører til de følgende Led, eller ikke, erklærer Fulgentius sig for, at det Første er Tilfældet. Men han gjør ikke alene en væsentlig Forskjel mellem *credere in Spiritum sanctum* eller *credere in Patrem, Filium et Spiritum sanctum* og *credere in remissionem peccatorum, carnis resurrectionem et vitam æternam,* men forklarer ogsaa det Sidste paa en saadan Maade, at det bliver ganske det samme som *credere remissionem peccatorum, carnis resurectionem* og *vitam æternam.* „*Non autem,*“ siger han nemlig, *sic credimus in remissionem peccatorum, in carnis resurrectionem et in vitam æternam, sicut credimus in Spiritum sanctum. Discretione quippe largitoris largitatisque servata, in Patrem et Filium et Spiritum sanctum credimus, remissionem vero peccatorum, carnis resurrectionem*

carne, qua nunc vivimus, resurgentes, in æternum beate vivamus —. Subjungitur autem et sancta ecclesia, ut agnoscatur, quæ sit domus Dei conditoris —, sine cujus societate atque unitate remissio peccatorum non adquiritur et per resurrectionem carnis non ad æternæ vitæ gaudia, sed ad æternæ mortis supplicia pervenitur.

[1] Ordet *Symbolum* bemærker efter Fulgentius *pactum* eller *collatio.* S. foruden de i Texten anførte Ord endnu Ordene: *Est autem Symbolum quoddam verum pactum veraque collatio, in cujus brevitate totius credulitatis Christianæ summa consistit,* Ord, hvori vi have en Slags Definition af hvad Symbolet er.

et vitam æternam a Patre et Filio et Spiritu sancto danda nobis credimus et speramus. — Paa *credere in sanctam ecclesiam* og *credere sanctam ecclesiam* kunde Fulgentius ikke tænke, da *sancta ecclesia* i hans Symbol og i det carthaginiensisk-afrikanske overhovedet ikke stod i Rækken af den tredie Artikels Led mellem *Spiritum sanctum* og *remissionem peccatorum,* men (allerede paa Cyprians Tid, som de to ovenfor S. 30 anførte Steder vise) havde, forbundet med *credo in Spiritum sanctum — æternam* ved *per (per sanctam ecclesiam),* faaet en Plads udenfor denne Række, en for den carthaginiensisk-afrikanske Kirke yderst characteristisk Forandring af Symbolets oprindelige Orden og Form.

Hr. *L. K. Daa* holdt et Foredrag, hvori han udviklede nøjere den Mening, han nylig havde fremsat i sit Skrivt om Menneskesamfundene (Jordbeskrivelse, 2den Afdeling), at den finske Stamme var Nordens ældste Beboere, som havde indgaaet mangehaande Forbindelser med de siden indvandrede Germaner. Denne Mening var ikke alene de ældste Sagaskriveres (Snorre, Redactørerne af Edda, det fundne Norge o. fl.), men ogsaa vore ældre og fleste Historikeres: Schønnings, Gejers, Petersens, Rasks. At den havde fundet Modsigelse fra andre Forfattere i den sidste Tid, skrev sig fornemmelig fra, at man havde antaget Skandinaviens ældste Folk for at have været Lapper og havde udgivet dem for et saa foragtet Folk, paa hvem ikke Beretningerne om Alfer, Dverge, Jøtner, Thurser o. s. v. kunde passe. Den sammenlignende Ethnologi vilde imidlertid godtgjøre det yderst Usandsynlige eller Umulige i, at hele Skandinavien nogensinde skulde være beboet af en homogen Folkemasse lig Lapperne. Dens finske Indvaanere maa nødvendigviis have udgjort mange Folkeslag paa ganske forskjellige Standpuncter af Cultur, Sæder o. s. v., modificerede af de forskjelligste Klimater og locale Forholde. Det er saaledes baade muligt, at de kunne have udgjort saa mange Stammer, som alle de Folk, der omtales i Eddadigtene og i vore mythologiske Sagn, og at disse have indtaget en saa

agtelsebydende Stilling til Germanerne, som antydes ved disse Oldsagn; men det maa endog ansees for sikkert, hvis man idethele vil tillægge den historiske Fortolkning af Sagnene nogen Gyldighed og ikke forvandle dem alle til Naturfilosofi. Thi disse Sagn vidne overalt om en Erkjendelse af Ikke-Germanernes Dygtighed som Metalarbejdere, Krigere, Troldmænd, der fuldkommen stemmer med Karelernes og Esternes Historie og som fra vore Forfædres Standpunct maatte indeholde meget vægtige Grunde til at stille dem høit.

Den 21de Januar. Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. Strecker forelagde en af ham nylig udgiven Bog: „Theorien und Experimente zur Bestimmung der Atomgewichte der Elemente," og fremhævede enkelte deri udviklede Betragtninger.

Hr. Rasch meddeelte flere Oplysninger vedkommende Norges Pattedyr-Fauna.

Den 4de Februar. Almindeligt Møde.

Hr. Sars meddeelte en kortfattet Oversigt af vor Kundskab om de laveste Typer af det dyriske Liv, og navnlig af de i de sidste Aar gjorte Opdagelser med Hensyn til Organisationen af Infusorierne, Rhizopoderne og Porifererne.

Hr. Fearnley oplæste Beretning fra den i sin Tid udnævnte Committee til at afgive Betænkning over en af Hr. Corpslæge Schübeler indsendt Afhandling om Vegetationsforholdene i den botaniske Have paa Tøien.

Den 18de Februar. Møde i den historisk-philosophiske Classe.

Hr. Caspari sluttede sit Foredrag om Serapherne hos Jesaja. Indholdet af hele Afhandlingen, hvis Begyndelse blev fore-

dragen i det den 19de November 1858 afholdte Møde, var kortelig følgende:

Taleren gav, efterat han havde bemærket, at Spørgsmaalet om Serapherne væsentlig dreiede sig om Betydningen af Navnet שרפים, først og fremst en Udsigt over de forskjellige Anskuelser, der i Synagogen og Kirken havde gjort sig gjældende med Hensyn til dette Navn og med Hensyn til Serapherne overhovedet.

Hvad Synagogen angaaer, saa lader dens ældste Vidne, LXX, os i Stikken, idet det kun gjentager det hebraiske Ord, Noget, der ogsaa gjøres af Aquila, Symmachus, Theodotion, den oldsyriske Oversætter, Hieronymus og den syrisk-hexaplariske Oversætter. Jonathan ben Usiel udtrykker kun det ved Siden af שרפים staaende עמדים, idet han gjengiver Navnet i Jes. 6, 2 ved שמשין קדישין og i Jes. 6, 6 ved שמשיא, og Saadja antyder kun, at han har anseet Serapherne for Engle, idet han paa begge Steder sætter det blotte ملائكة. Af Jonathans Paraphrase af Ez. 1, 8: וידין כידי אנשא עביד להון — למחתא בהון גומרי דאשא מביני כרוביא למחך על חופני כרוביא למזרק על אתר רשיעיא לאבדא חוביא עברי מימריה (Ez. 9, 2. 10, 2. 7), seer man dog, at han maa have afledet שרפים af שרף, givet det Betydningen *Forbrændere* og antaget, at Serapherne vare Engle, der førte dette Navn for deres Synderne forbrændende, d. e. ødelæggende Virksomheds Skyld. Forklaringen *Forbrændere* er saaledes den ældste (Jonathan levede kort før Christi Fødsel). For at denne Forklaring i de første Aarhundreder efter Christus maa have hersket i Synagogen, vidner den Omstændighed, at den findes hos disse Aarhundreders Kirkelærere, der kun kunne have faaet den af Jøderne. I Talmud og andre gamle synagogale Skrifter findes den vistnok ikke udtrykkelig udtalt, men dog indirecte antydet i den oldsynagogale Anskuelse, at Gud daglig af den fra hans Throne udgaaende Ildstrøm (נהור דינור Dan. 7, 9) skaber Engle, som prise ham og derefter opløses i det Element, hvoraf de vare blevne til (s. Talm. Hagiga S. 14 ed. Prag.). Ganske tydelig optræder den derimod i den middelalderlige sy-

nagogale Poesie hos de saakaldte פיטנים,[1] der for en Deel benytte hiin Anskuelse til at gjøre Serapherne til Ildengle. Saaledes heder det f. Ex. i det af Rabbi Meir ben Isaak, Forbederen, der levede i det ellevte Aarhundrede, forfattede aramaiske Festdigt אקדמות מלין V. 16.

חדהין נבוט לצפרין סגיאה טרשותא .
טפי יקדין שרפין כלול גפי שתא[2]

og i et andet Festdigt, der begynder med והיות בוערה מראיהן:

אז ישלשו בקדש לנשפט באש
לשמאול ולימין שני שרפי אש[3].

I Skriftet Berith Menucha læres der, at der ere ti Engleclasser. Den tiende er Seraphernes og dennes Overhoved heder Jehoel og er sat over Ilden (Eisenmenger, Entdecktes Judenthum II, 374 og 379). Middelalderens jødiske Philologer og Exegeter combinere næsten alle שרפים med שרף *forbrænde:* Abulvalid forklarer Ordet ved מלאכא נורא *Ildengle;* Parchon anfører i sit Lex. under שרף ogsaa שרפים og lader dem have faaet dette Navn som skabte af Ild. Ligesaa forklarer Kimchi i sit Lex. שרפים ved מלאכי אש. Den samme Forklaring give hans Fader og han til Jes. 6, 2. Han siger her, at Jesaja har kaldt de Engle, han saa, Seraphim, fordi han i det prophetiske Syn saa dem i Skikkelsen af en forbrændende Ild, og at han saa dem i en saadan Skikkelse, fordi Gud vilde aabenbare for ham Slægtens Synd, at de alle vare skyldige. Med Kimchi stemmer Aben Esra overeens, der til Jes. 6, 2 antager, at Serapherne have faaet sit Navn deraf, at de berørte Jesajas Mund med Ild (קראם שרפים בעבור ששרפו פיו). Ogsaa Abarbanel erklærer Navnet deraf, at Serapherne viiste sig for Propheten i Skikkelse af forbrændende og fortærende Ild. Man kan saaledes betegne Forklaringen Ildengle, forbræn-

[1] De blomstrede især i det tiende og ellevte Aarhundrede. S. Zunz, Die gottesdienstlichen Vorträge der Juden S. 379 ff. og Die synagogale Poesie des Mittelalters.

[2] S. Machsor T. II fol. 213 ed. Sulzb. og Fürst, Perlenschnüre aramäischer Gnomen und Lieder S. 57.

[3] Machsor T. I fol. 49 ed. Sulzb.

dende Ildengle som den i Synagogen fra den forchristelige Tid af indtil Middelalderens Udgang eneherskende. — Af Talmud Hag. S. 13, flere Steder i den synagogale Poesies Produkter og af Raschi til Jes. 6, 2 seer man forøvrigt, at man i Synagogen oftere har sammenblandet Serapherne med Cheruberne, og efter det jerusalemske Targum til Gen. 30, 22 sml. med Pseudojonathan til Deut. 28, 12 ere Serapherne meget høie Engle, Englefyrster. Sml. endnu Jonathans Oversættelse af Sach. 3, 7.

Som med den gamle og middelalderlige Synagoge, forholder det sig ogsaa med den gamle og middelalderlige Kirke, der vistnok med Hensyn til vort Spørgsmaal er afhængig af hiin. — Origenes til Jes. 6, 2, der (efter Begyndelsesordene af V. 3) antager kun to Serapher og erklærer dem for at være Logos og den Helligaand, en Anskuelse, for hvis Skyld han bliver skarpt dadlet af Hieronymus, giver endnu ingen Forklaring af Navnet. Heller ikke Eusebius af Cæsarea og Basilius den Store gjøre dette. Derimod gjøres det af Hieronymus. Han forklarer Ordet i sit Skrift *De nominibus hebraicis* ved *ardentes* vel *incendentes* og siger til Jes. 6, 2: *Seraphim autem interpretantur* ἐμπρηστας,[1] *quod nos dicere possumus incendentes sive comburentes, juxta illud, quod alibi legimus: „Qui facit angelos suos Spiritus et ministros suos ignem urentem.“* Ligesaa forklarer Cyrillus af Alexandria til det samme Sted Σεραφειμ ved ἐμπρησται ἤτοι θερμαινοντες og Theodoret bemærker til Navnet: το δε Σεραφειμ και πυρος ἐχον προσηγοριαν. Ephrem Syrus tillægger til Jes. 6, 7 den Seraph, der tog den glødende Steen fra Alteret med en Tang, en Ildhaand. Chrysostomus forklarer til Jes. 6, 2 Σεραφιμ ved ἐμπυρα στοματα (שרף og שרה!), og den samme Forklaring findes ved Siden af den ved ἐμπρησται, θερμαινοντες, hos Suidas. Pseudo-Dionysius Areopagita (en Monophysit fra Slutningen af det femte Aarhundrede) opstiller i *de coelesti Hierarchia* c. 6—9 en udførlig Englelære. Han antager ni i tre Afdelinger (Hierarchier) inddeelte Engleclasser, blandt hvilke Serapherne udgjøre den tredie. Deres Navn forklarer

[1] Her sigter han til ældre græske Exegeter, som han følger.

ogsaa han ved ἐμπρησται, θερμαινοντες og mener, at de føre samme som de, der med glødende Sind hænge ved Gud, tænde Kjærligheden, rense fra Synd og tilintetgjøre alt Mørke. Med Pseudo-Dionysius's Englelære stemmer Gregor den Stores i Moral. l. 2 væsentlig overeens, kun at Serapherne, der hos ham betragte Guds *bonitas,* og i hvilke Gud *amat ut charitas,* udgjøre den første, høieste Engleclasse. Disse tvende Auctoriteter fulgte hele Middelalderen og følger endnu den Dag idag den romerske Kirke. Saavel den hellige Bernhard, som Thomas Aquinas og de øvrige Scholastikere betragte Serapherne som den første, høieste af de ni Engleclasser, som de antage, og ansee dem for Kjærlighedens Engle, medens de betegne Cheruberne,[1] som de lade følge strax efter dem i Rækken, som Erkjendelsens Engle. Den samme Anskuelse findes ogsaa i Dantes Convito og Divina comedia. Efter ham ere Engle af alle ni Engleclasser faldne, og er Lucifer en falden Seraph.

Luther (til Gen. 3, 24) og hans Efterfølgere (Chemnitz, Loci theol. P. I p. 133 Witeb. 1623, Joh. Gerhard, Loci theol. T. IV p. 24 seq. ed. Cotta o. A.) kaste vistnok den pseudo-dionysisk- og gregoriansk-middelalderlige Englelære som *nugæ* og *ineptiæ* over Bord; men man vedbliver dog indtil Slutningen af det forrige Aarhundrede ogsaa i de protestantiske Kredse ganske almindelig at aflede שרפים af שרף *comburere* og at give det Betydningen Ildengle. Kun er man uenig om, paa hvilken af Ildens Egenskaber der skal tænkes ved Navnet, hvilken af dem man skal ansee som *tertium comparationis.* Nogle tænke paa Ildens Glands og Herlighed (Münster o. A.), Andre paa dens Hede og opvarmende Kraft, hvorfor de mene, at Serapherne have sit Navn deraf, at de brænde af Kjærlighed og optænde Kjærlighed eller den Helligaands Ild (Luth., Brentius, som gjengiver Ordet ved *Brenner,* Luc. Os.), atter Andre paa dens rensende

[1] Efter en Forklaring af Navnet כרובים, der allerede findes hos Chrysostomus *de incomprehensibili Dei natura* n. 6. τι γαρ ἐστι Χερουβιμ; spørger Chrys. her, og svarer: Πεπληθυσμενη γνωσις. Hos Gregor den Store betragte Cheruberne Guds *veritas,* og Gud erkjender (*noscit*) i dem *ut veritas.*

Kraft (Bochart, Hieroz. P. II L. III C. XIII, der ligesom Aben Esra sætter Navnet i Forbindelse med hvad der berettes i Jes. 6, 6 f.), atter Andre endelig paa dens ødelæggende Kraft (Musculus, Piscator, Grotius). Disse Sidste betragte Serapherne ligesom Kimchi som den guddommelige Vredes Redskaber mod den paa Jesajas Tid levende fordærvede Slægt.[1] Enkelte tænkte ogsaa paa Ildens Reenhed eller paa dens Hurtighed eller paa dens Heftighed eller paa dens fine Væsen, hvorved den nærmer sig Aandernes Natur. Nogle forbinde ogsaa to forskjellige Forklaringer med hinanden[2] eller vakle imellem dem.[3] Den store Fortolker af de jesajanske Spaadomme Vitringa vil, at שרפים skal oversættes ved *corpora ignita et candentia,* og erklærer dem for *quædam animantes igneam præ se ferentes speciem, qualem* τα ζωα *apud Ezechielem.* Just med Navnet שרפים skal Jesaja have betegnet disse Væsener, fordi de lignede den Art af Slanger, der kaldes שרפים i flere Henseender. De havde, som disse, et fyrigt Væsen, deelte *volatus* med dem og optændte og opflammede Hjerterne, ligesom Seraphslangerne bevirkede Inflammation. — De Fleste

[1] Musculus: *Quod autem visio angelorum — fuit in igne, ut ardentes vocari potuerint, factum est convenienter ad caussam, quæ agebatur. Erat Dominus iratus populo suo impio ac rebelli. Sedebat ad judicandum illum in solio judiciario. Itaque quemadmodum argumentum judicii Dei in sessione ac solio, ita et iræ illius indicium erat in ardore adstantium illi angelorum ac ministrorum. Ardebat jam tum incendium illud, quo perituri erant impii.* Piscator: *ut significaret, eos, ex mandato Dei instar ignis consumpturos fuisse impiam Judæorum turbam. Pariter serpentes illi incensores dicuntur, quia morsu suo quasi incendebant corpora Judæorum.* Grotius: *Seraphim Angeli, forma ignea, ministri divinæ iræ, quæ flammæ comparatur.*

[2] Saaledes Tremellius og Junius i sit Bibelverk den tredie og fjerde (*i. e. electi angeli e cælo urentes tanquam ignis ac proinde purgaturi bonos per vocationem Dei et consumturi malos; nam visiones, quæ Deus exhibet ad rerum suarum argumenta accomodandas esse pro certo habemus; propterea Deum cum judice angelosque flammantes cum satellitibus comparari*), og den katholske Exeget *Forerius* den første og anden.

[3] Saaledes vakler Flacius i sin Clavis mellem den første og den anden, og mener Coccejus, at Serapherne have sit Navn enten af sin Reenhed eller af sin Nidkjærhed (*zelus*).

ansee forøvrigt Serapherne for Engle, Coccejus for Engle eller *beati spiritus*, *Vitringa* for ζωα, *animantes*, lig Cheruberne. Hvad deres Stilling iblandt Englene angaaer, saa erklærer Seb. Schmid den sædvanlige Anskuelse, at de ere en meget høi Classe af Engle, for ubegrundet, idet Jes. 6, 2, til hvilket Sted den støtter sig, kun Serapher og ingen andre Engle omtales. Navnet betegner efter ham *quoscunque angelos* og refererer sig til Seraphernes Natur, ikke til deres Grad. Den samme Anskuelse findes hos Chemnitz, p. d. anf. St. Ogsaa om Seraphernes Tal er der Uenighed, idet Nogle med Origenes (efter V. 3 eller efter de Cherubers Tal, der vare anbragte paa Pagtens Ark) antage to, Andre (efter Cherubernes Tal hos Ezechiel) fire, atter Andre endelig med Aben Esra mange. *Vitringa* forklarer V. 3 om to Chor af Serapher.

I de sidste Decennier af det forrige Aarhundrede begyndte man at forlade den Forklaring af שרפים, der hidtil havde været almindelig herskende. Man fandt Ild-Engle med Ild-Hænder og Ild-Fødder besynderlige (Døderlein), opgav derfor den hebraiske Etymologie og afledede שׂ (efter den dengang herskende Tilbøielighed til i Tide og Utide at forklare hebraiske Ord af det Arabiske, hvori de Fleste kun besad meget tarvelige og overfladiske Kundskaber) af den arabiske Rod شرف *altus fuit, eminuit, excelsus, nobilis fuit*, med hvis Derivata شارف *is, qui nondum nobilis, sed mox futurus* og شريف *nobilis, princeps* man sammenlignede Navnet. שרפים skulde derefter være *høie Engle, Englefyrster, himmelske Magnater, Himmelens Adel*, saa at sige. Saaledes Døderlein i Noterne til sin latinske Oversættelse af de jesajanske Spaadomme, Koppe i sine Bemærkninger til den engelske Biskop Lowth's Oversættelse og Udlæggelse af Bogen Jesaja, Hensler i Anmærkningerne til sin tydske Oversættelse af den samme bibelske Bog, Paulus i sin philologiske Clavis over Jesaja o. A. Datidens mest anseede gammeltestamentlige Exeget, J. D. Michaëlis, vilde vistnok læse Ordet: שִׂרְפִים, som han forklarede ved *ustores suffimentorum, suffitores, sacerdotes coelestes*, men ytrede dog tillige, at det var simplere, at blive staaende ved de hebraiske

Vocalpunkter og forklare Ordet af det ar. شرف (Suppl. ad Lexx. hebr. under שרפים). I sin Oversættelse af det G. T. med Anmærkninger for Ulærde udtalte han derimod den Mening, at man, hvis man holdt sig til Punkterne, enten maatte forklare Navnet ved „*Seraphinen, d. i. sphingische Gestalten mit Cerastenköpfen*“ eller ved „*Ædle.*“ Michaëlis antydede saaledes allerede den Opfattelse af Navnet, som senere paa en Tid, da Studiet af de gamle østerlandske Religioner og Mythologier havde begyndt at opblomstre, men dermed ogsaa en Tilbøielighed til at overføre Ideer og Symboler, der tilhørte de gamle Naturreligioner, paa det væsentlig heterogene israelitisk-gammeltestamentlige Gebeet havde gjort sig gjældende, forsøgsviis blev opstillet af Gesenius i hans navnkundige Commentar over Bogen Jesaja og derefter adopteret og videre udviklet og modificeret af Hitzig o. A. Ges. formoder p. det anf. St., at שׂ bet. Væsener med sphingisk Skikkelse, som ved Siden af Fuglevinger og Menneskefødder havde et Slangehoved. Herfor talte, at Navnet forekom om Slanger og specielt om flyvende Slanger (Jes. 14, 29. 30, 6). Symboliske Dyrskikkelser kunde hos Jes. ikke være paafaldende: de havde Analogien af Cheruberne for sig. Slangen betegnede vistnok i den persiske og senere hebraiske Symbolik det onde Princip, men der fandtes dog nogle bestemte Spor af, at den hos Hebræerne tidligere ligesom hos Ægyptierne symboliserede den velgjørende, lægende Kraft, Viisdommen og Evigheden (Num. 21, 8. 2 Kgb. 18, 4). Efter Hitzig (Comm. til Jes.) ere Serapherne Væsener med sex Vinger, fire Fødder (Seraphens יד i V. 6 erklærer Hitzig for et *Forbeen*) og et Slangehoved, og er Navnet שרף identisk med Serapis; og efter Vatkes Mening (Die Religion des A. T.'s I S. 201) har man at sammenligne dem med Navnet *serpentes uræi*, οὐραῖοι, hvad efter Zoëga (hos Creuzer Symb. I, 505) er = *uraf Kongeslange*, og at aflede baade שרף og Serapis af det sanskritiske *sarpa* (*serpens*) *Slange*. Ogsaa Fürst (Concord. og Schulwb.) holder for, at שׂ ere et Slags Engle, hvis Navn er taget af Slangesymboliken, og afleder שרפים baade som Slangenavn og som Englenavn af det sanskritiske *srip krybe*, hvoraf *sarpa Slange*,

idet han sammenligner Udtrykket זהבי עפר i Deut. 32, 24. Beslægtet er Knobels Anskuelse i det første Oplag af hans Comm. over Jes., som han dog i det andet har opgivet. Gesenius har senere i Thes. taget sin i Comm. over Jes. opstillede Anskuelse tilbage (*sed hæc opinio,* siger han paa hiint Sted, *cui ipse aliquantisper favi, nunc mihi prorsus abjicienda videtur*) og erklæret sig for deres Mening, som aflede שׂ af شرف og give det Betydningen *celsi, nobiles, principes coeli,* en Anskuelse, der i den nyeste Tid ogsaa deles af Hengstenberg (Beiträge zur Einleit. ins A. T. I S. 163 f.) og Winer (Reallex. under Seraphim). Efter Hofman (Der Schriftbeweis S. 328) er שרפים kun den hebraiske Form af det aramaiske הרפים og betyde begge Navne, der iøvrigt staae i Sammenhæng med شرف, efter Gen. 31, 30 *Guder, Aander.*[1] En ganske særegen Opfattelse af Navnet har Ernst Meier i sin Wurzelwb. og i sin Comm. over Jes. opstillet. Han giver det Betydningen *Skarer,* idet han antager, at שרף eg. betyder *sammentrænge, forsamle.* Til denne Grundbetydning skal ogsaa Betydningen *forbrænde,* som Ordet har i Sprogbrugen, gaae tilbage (*inddrage, opsluge, opsluge ved Ild, forbrænde*). Slangenavnet שרפים skal egentlig betegne Slangen som det sig sammentrækkende, sammenrullende Dyr. Den fuldstændige Raadvildhed repræsenterer Knobel i det andet Oplag af sin Commentar, idet han her forandrer שרפים i שרתים *hellige Tjenere, himmelske Præster.* Den ældre Forklaring har ogsaa i den nyere og nyeste Tid havt flere Tilhængere og Forsvarere. Saaledes Rosenmüller i Scholierne, Hendewerk i sin Dissertation *De Seraphim a Cherubim in Bibliis non diversis* og i sin Comm. til Jes., Umbreit i sin Comm. til Jes., Hævernick i sin Comm. til Ezechiel S. 5 f., Maurer i sin Handwörterb. über das A. T. o. A. Af disse erklære Hendewerk og Hævernick Serapherne for identiske med Cheruberne, en Anskuelse, som ogsaa Stickel, p. d. ovenfor anf. St. udtaler, og hvoraf der allerede findes Spor i Talmud.

[1] Ogsaa Stickel (Theol. Studd. u. Kritt. 1840 S. 305 ff.) combinerer שרפים og הרפים med hinanden, kun betegne שׂ efter ham *Ildvæsener, Ildnaturer,* en Betydning, til hvilken han kommer ved sælsomme etymologiske Speculationer.

Derefter gav Taleren en Kritik over de Anskuelser om Serapherne, som han maatte forkaste, og ytrede i denne Henseende Følgende.

Hvad Meiers Opfattelse betræffer, saa gaaer det ikke an, at forklare שרפים efter en blot supponeret og mildest talt meget precær Grundbetydning af שרף, hvori dette Verbum aldrig forekommer, og ikke efter den saa nærliggende og saa passende Betydning, som det i Sprogbrugen bestandig har. Man indseer, hvis שרפים er = צבאות, heller ikke, hvorfor Jesaja just skulde have valgt hiint aldeles singulære Ord, og ikke dette sædvanlige. At Jes. 6 er et poëtisk Stykke, maa ikke anføres som Grund. Ordet צבאות forekommer ogsaa i Poësie, og Sproget i Jes. 6 er ikke et høitpoëtisk, men tilhører snarere den ædle, simple Prosa. Et Ord som ש' = צבאות vilde derfor just omvendt have været upassende. At Seraphslangerne skulde have sit Navn af *at rulle sig sammen,* maa benægtes. שרף er oprindelig og egentlig kun et en bestemt Art af Slanger og det en giftig Art betegnende Epitheton til נחש (s. længere nede). Denne Art Slanger kan nu ikke have faaet dette Epitheton af at den rullede sig sammen, da denne Handling ikke var noget for den Characteristisk, men maa, lig den af Grækerne πρηστηρ kaldede Slangeart, have faaet det af sit inflammerende Bid.

Hvad Opfattelsen: *Væsener, der ligne Seraphslanger* angaaer, saa taler vistnok for den, at שרפים ellers betegner Seraphslanger, og at der hos Jesaja forekomme Seraphslanger med Vinger (14, 29 ופריו שרף מעופף og 30, 6 אפעה ושרף מעופף), men den er desuagtet aldeles uholdbar. For det Første vilde nemlig Intet i Jes. 6 undtagen Navnet tilkjendegive, at Serapherne havde noget Slangeagtigt ved sig, eller snarere fremkalder Alt hvad Jesaja i C. 6 udsiger om deres Skikkelse, Forestillingen af Væsener, som paa deres sex Vinger nær havde reent menneskelig Skikkelse (der tillægges dem foruden menneskelig Tale V. 3. 7 Fødder V. 3 samt en Staaen paa dem V. 2, og Hænder V. 6). For det Andet: שרפים som Slangenavn har Intet at bestille med det sanskritiske *srip krybe* og *sarpa* og det latinske *serpens* og betegner ikke *Slan-*

ger slethen, men kommer aabenbart af det hebraiske שרף *forbrænde* og betegner en giftig Slangeart. Dette fremgaaer deels deraf, at שׂ, som man kan see af Num. 21, 6 (וישלח יהוה הנחשים השרפים בעם) og Deut. 8, 15 (נחש שרף ועקרב) kun er et Epitheton til נחש, som betegner Slange i Almindelighed, deels deraf at Seraphslangerne i Num. 21, 6 fremstilles som giftige og det meget giftige (ogsaa paa alle de øvrige Steder, hvor de forekomme, hentydes der til deres Skadelighed), deels endelig deraf, at Udtrykket *Forbrændere, Dyr, der ødelægge ved Brand*, er et for giftige Slanger saa aldeles passende, som da ogsaa Grækerne kjende en giftig Slangeart, som kaldes πρηστηρ (Dioscor. 7, 14. Ael. h. a. 6, 51. 17, 4) og en anden, som fører Navnet καυσος (Nicand. ther. 338), og alle gamle Oversættere paa de to pentateuchiske Steder gjengive שׂ ved Ord, der betegne Ild og Brand, Gift og Død (s. Ges. Thes. s. v.).[1] Men giftige Slanger bleve nu ingenlunde tilbedte af Ægyptierne, paa hvis Slangecultus Gesenius og Hitzig med Henviisning til Num. 21, 6 ff. og 2 Kgb. 18, 4 have beraabt sig for Opfattelsen seraphslangeagtige Væsener. Herodot bemærker i 2, 47 udtrykkelig, at de hellige Slanger i Theben ere uskadelige (Εἰσι δε περι Θηβας ἱροι ὀφιες ἀνθρωπων οὐδαμως δηλημονες). Sml. ogsaa Ael. h. a. 11, 7. 22. Endelig for det Tredie: Der hersker i den gammeltestamentlige Religion Forestillinger om Slangen, som maatte gjøre dette Dyr mindre skikket end nogetsomhelst andet eller aldeles uskikket til, om end kun for en Deel, at tjene til Symbolisering af Væsener, der omgive den hellige Gud som hans Tjenere, som Præster i hans himmelske Tempel og prise ham som den Allerhelligste, og til at laane saadanne Væsener sit Navn. Slangen har efter Gen.

[1] Da Schubert paa sin Reise fra Akabah til Hor traf paa meget giftige Slanger med ildrøde Pletter og bølgeagtige Striber (Reise in das Morgenland Th. II S. 406), saa mener Kurz, Gesch. des A. B.'s Th. II S. 427, idet han identificerer denne Slangeart med Seraphslangerne, at det er rimeligere, at disse have faaet sit Navn af sine røde Pletter end af sit giftige Bid. Men bortseet fra, at det er tvivlsomt, om Schuberts Slange og Seraphen ere identiske, saa fører שרף *forbrænde* langt naturligere paa giftigt ødelæggende Bid end paa ildrød Farve.

3, 1 ff. forført Mennesket til Synd, ved den er Synden indkommen i Verden[1], og den er efter Gen. 3, 14 f. derfor det forbandede Dyr, med hvilket Mennesket lever i bestandig Fiendskab, et Fiendskab, der fører til at Slangen saarer Mennesket i Hælen og Mennesket ødelægger Slangen ved at knuse dens Hoved. Slangens Bid og Æg ere Billeder paa et ugudeligt Væsens giftige Frugter (*Slangens brændende Gift er deres Viin og grum Øgleedder* Deut. 32, 33, *de udruge Basiliskeæg — den, som spiser af deres Æg, maa døe, og trykkes det i Stykker, farer der en Øgle ud* Jes. 59, 5) og de Ugudeliges ondartede Sind (*Gift have de, lig Slangens Gift, de ere som en døv Øgle, der tilstopper sit Øre* Ps. 58, 5), sml. ogsaa det nytestamentlige ὀφεις, γεννηματα ἐχιδνων Matth. 3, 7. 23, 33. Slangen optræder i det G. T. overalt kun som et farligt, skadeligt og fordærveligt Dyr og derfor som et af Guds Strafferedskaber og som et Billede paa farlige Fiender (s. Gen. 49, 17. Num. 21, 6 ff. Deut. 8, 15. Am. 5, 19. 9, 3. Jes. 14, 29. 30, 6. Jer. 8, 17). Jesaja fremstiller i 11, 8 og 65, 25 Slangen med umiskjendelig Allusion til Gen. 3 som det Dyr, der repræsenterer Toppunktet af den ved Syndefaldet i Dyrverdenen indtrængte Fordærvelse, som i den messianske Tid igjen skal ophæves. Det eneste bibelske Sted, hvor der roses Noget ved Slanger, er Matth. 10, 16, hvor med Allusion til Gen. 3, 1 deres Klogskab anbefales som Mønster, dog ikke uden en Restriction, der betegner den blotte Slangeklogskab som List og Træskhed og altsaa som noget Ondt. Man har nu vistnok antaget, at Slangen i Num. 21, 8. 9 er den (guddommelige) lægende Krafts Symbol (Gesenius i Comm. til Jes., Winer i Reallex. under „eherne Schlange“ og Kurz, Gesch. des A. B.'s Th. II S. 428 ff.), men da der paa alle de øvrige gammeltestamentlige Steder, hvor Slangen omtales, netop den modsatte Betragtning af dette Dyr finder Sted, da fremdeles specielt Slangen i Num. 21, 6—9 just optræder som et

[1] Naar Gesenius mener, at Slangen først i den senere hebraiske Symbolik repræsenterer det onde Princip, saa maa han holde Gen. 3 for et Produkt af en meget sildig Tid; men at han heri tager Feil, deri ere nu ogsaa næsten alle de enige, som frakjende Moses Pentateuchen.

dræbende Dyr, og da endelig en Symbolisering af den lægende Kraft ved Billedet af en Slange nødvendigviis maatte fremkalde Afgudstjeneste, ligesom den selv i Grunden var en hedensk Handling, saa maa denne Antagelse tilbagevises. Den paa en Stang satte Kobberslange symboliserer efter al Rimelighed Straf-ondet og dets Aarsag Synden som ved Guds Kraft overvundne, som Noget, hvorover Gud har triumpheret, en Opfattelse, der ogsaa er antydet i Joh. 3, 14. Men sæt ogsaa, at Kobberslangen i Num. 21, 8 f. symboliserede den lægende Kraft, saa vilde dog et Symbol paa denne Kraft aldeles ikke være paa sit rette Sted i et prophetisk Stykke, som Jes. 6, da Gud her ikke aabenbarer sig som den Lægende (Ex. 15, 26), den Naadige og Frelsende, men omvendt i allerhøieste Grad som den, der slaaer, saarer og dræber, som den hellige og vrede Straffedommer over Synden. Hvad der i V. 1—7 allermeest fremhæves, er Guds Hellighed og Vrede; efter V. 9 f. skal Propheten forkynde Folket, at det fra nu af maatte forhærde sig, og skal ved sin Tale bevirke denne Forhærdelse, idet Gud ikke vil, at det skal omvende sig og helbredes (וּרְפָא לוֹ); endelig efter V. 11—13 skal det næsten udryddes.[1] Gesenius og Hitzig beraabe sig for sin Opfattelse ogsaa paa den Omstændighed, at der efter 2 Kgb. 18, 4, hvor der berettes, at Israeliterne ligetil Hiskias Tid brændte Røgelse for den af Moses forfærdigede Kobberslange, endnu paa Jesajas Tid Slangedyrkelse herskede iblandt det israelitiske Folk. Men Jes. 6 er jo ikke noget Produkt af en af hedenske Ideer smittet Israelit, men af den streng theokratiske Prophet Jesaja, der gjennem hele sin Bog paa det Ivrigste bekjæmper al Afgudstjeneste og alt hedensk Væsen (s. Jes. 2, 6. 8. 20. 8, 19. 17, 7. 30, 22. 31, 7), og Kong Hiskia, som efter 2 Kgb. 18—20 og Jes. 36—39 stod aldeles under Jesajas Ledelse, ødelagde jo den mosaiske

[1] Heller ikke Slangen som Viisdommens og Evighedens Symbol stemmer overeens med Capitlets Grundtanke, bortseet fra at Slangen i det G. T. aldrig symboliserer Viisdommen og Evigheden (efter Gen. 3, 1 kunde den i det høieste være Listens Symbol og efter Matth. 10, 16 Symbolet paa en Klogskab uden Enfoldighed).

Kobberslange, just fordi en Slags afgudisk Dyrkelse havde knyttet sig til den. Den Afgudstjeneste, som ligetil Hiskias Tid blev dreven med Kobberslangen, maatte just bevirke, at det for en Prophet, som Jesaja, blev endnu mere ugjørligt, at skue Væsener omkring den hellige Gud, der ganske eller tildeels havde Skikkelsen af Seraphslangen, ved hvis Skikkelse det Seraphslangeagtige var det Characteristiske og i Overeensstemmelse dermed at bruge om dem Navnet שְׂרָפִים i Betydningen seraphslangeagtige Væsener.

Endelig maa ogsaa Combinationen af שרפים med شرف, شارف og شريف og Forklaringen *høie Engle, himmelske Magnater, Himmelens Adel* tilbagevises. Det er overhovedet en mislig Sag, at forklare et hebraisk Ord af en arabisk Rod, naar der frembyder sig en meget hyppig brugt hebraisk, hvoraf det kan afledes. Medens ikke alene שׂרף i det Hebraiske overalt betyder *forbrænde,* men ogsaa næsten alle med שׂרף lydbeslægtede hebraiske Verber og Nomina (צרף, צרב, סָרַב, זרב, שָׂרַב, שַׂרְבִיטָה) og ligesaa flere med det lydbeslægtede aramaiske (שְׂרַב, ܣܪܒ, טְרִיבָא Ex. 2, 5 Jon.; sml. ogsaa صرم) udtrykke Begreberne *brænde* og *Brand,* findes der hverken i det hebraiske Sprog eller i de aramaiske Dialecter den mindste Spor af en lydbeslægtet Rod med Betydningen *excelsum, nobilem esse.*[1] Et saa usædvanligt og høitpoëtisk Ord, som שרפים, hvis det betydede Høie, Ædle, vilde være, passer heller ikke ret i en sproglig saa jævn Text, som Jes. 6, hvori vi ellers kun finde lutter simple, almindelig brugte, baade Prosa og Poesi tilhørende Ord. Ikke engang i Formen svarer שׂרף, hvormed Former, som חכם maatte sammenlignes, til شارف og شريف. Betydningen *Høie, Ædle,* er dertil noget abstract og lidetsigende. Man venter, at et

[1] I det syriske har ܙܪܒ og ܙܪܦ Betydningen *coarctare,* en Betydning, som man ogsaa har anvendt paa יְזָרְבוּ Job 6, 17, og ܣܪܦ bemærker *sorpsit,* og i det Arabiske er ذَرَفَ *flyde,* سَرَفٌ *imundatio,* سَرِفَ *modum excessit in re, pec. prodigendo,* en Rod, med hvilken det hebraiske זָרַם, hvoraf זֶרֶם kommer, er identisk, og til hvilken ogsaa det efter al Rimelighed for זַרְזִיף *en stærk Regn* Ps. 72, 6 (sml. ܙܪܘܦܐ *pluvia, imber vehemens*) tilgrundliggende זרף svarer.

saa eiendommeligt Ord, brugt paa et saa eiendommeligt og mærkeligt Sted om saa eiendommelige og mærkelige Væsener, har et concretere og mere bestemt Indhold, et Indhold, der udsiger Noget om Seraphernes eiendommelige Væsen, man venter i ש' et Characteerord. Navnet שרפים vilde, hvis det betydede *Høie, Ædle,* heller ikke staae i nogen Relation til Capitlets Grundtanke og Characteer, hvad man dog ligeledes maa vente, især da Ordet er et saa eiendommeligt. Endelig kan det ogsaa være et Spørgsmaal, om der allerede paa Jesajas Tid, ligesom senere i Slutningen af det babyloniske Exil (s. Dan. 10, 13, hvor Engelen מיכאל betegnes som אחד מן השרים הראשנים), skjelnedes mellem høiere og lavere Engle. Dog see שר צבא יהוה i Jos. 5, 13 og længere nede S. 82 f.

Mere end precær er ogsaa Combinationen af שרפים med det efter sin Etymologi og Betydning selv saa overordentlig dunkle תרפים. Om end Lydvexelen til Nød lader sig forsvare (sml. אֶתְכְּנָא, אֶשְׁפָּר *Klase* vel eg. *Fletning* af שׂכל, שִׂכְלוֹ Gen. 48, 14 *flette sammen*), saa er den dog meget usædvanlig. Betydningen *Guder,* som Hofmann tillægger Ordet er saare almindelig og tom og intetsigende, og hvorledes Gen. 31, 30 skal levere et Beviis for den, er ikke at indsee. Deraf, at Laban betegner תרפים som sine Guder (*hvorfor har du stjaalet mine Guder?*) følger jo ikke, at ה' selv bemærker *Guder.*

Tilsidst udviklede, begrundede og forsvarede Taleren den Opfattelse af שרפים, han selv maatte hylde, paa følgende Maade:

Ordet שרפים kan efter den Betydning, som det Verbum, hvoraf det kommer, i den hebraiske Sprogbrug bestandig har: *forbrænde* (kun Gen. 11, 3 bruges det om at *brænde* Teglstene), og efter sin Form (den participiale Nominalform קָטֵל betegner *En, der gjør den Handling, som Verbet udtrykker*[1]) kun betyde *For-*

[1] Den bruges 1. til Dannelse af Dyrnavn, f. גָּזָם af גָּזַם *at afskjære, afgnave: Gnaver,* en Slags Græshoppe, דָּאָה af דאה *at flyve hurtigt: den hurtigt Flyvende,* en Art Rovfugl, נָחָשׁ af נָחַשׁ beslægtet med לָחַשׁ *at hvisle: Hvisler, Slange,* רָחָם af רָחַם *elske med øm Kjærlighed*: den mod sine Unger ømme Fugl, *vultur percnopterus* Linn. (sml. חֲסִידָה *Stork*); 2. til Dannelse af Nomina af Mennesker, f. Ex. בָּלָק af בָּלַק *ødelægge: Ødelægger,* עָכָן, עָבָר af עָכַן = עָבַר

brændere. Da en Art Slange for sit giftige Bids Skyld betegnes ved שׂרף *Forbrænder,* saa kunde ogsaa i Jes. 6, 2. 6 שׂ i og for sig selv betegne saadanne Slanger, eller saa kunde det betegne Væsener, der paa en eller anden Maade ligne saadanne Slanger, hvis ikke den første af disse to Opfattelser i denne Context var absurd, og den anden af de ovenfor anførte Grunde umulig. Man kan derfor, da Ordet ellers aldrig forekommer, kun holde sig til den oprindelige, egentlige Betydning, som det efter sit Etymon og sin Form maa have: *Forbrændere* og opfatte det som en af Jesaja selv dannet reen appellativisk Betegnelse af de Væsener, som han i 6, 2. 3. 6. 7 omtaler. Kun som en saadan Betegnelse kunde Ordet opfattes af Jesajas hebraiske Læsere, hvorom ogsaa hele Udlæggelsens Historie i Synagogen aflægger et luculent Vidnesbyrd, og kun som en saadan Betegnelse kunde derfor ogsaa Jesaja, hvis han vilde forstaaes af dem, bruge det. — Spørger man nu videre, hvorfor Jesaja betegnede de Væsener, som han omtaler i 6, 2 f. 6 f., som *Forbrændere,* eller hvad denne Betegnelse efter hans Mening skulde betyde: saa henvises man deels til Forbrændingens og Ildens, som det forbrændende Elements Væsen, Virksomhed og symboliske Betydning, deels til hvad der i C. 6 ellers udsiges om Serapherne og til hele den Context, hvori de omtales, overhovedet, deels til hele Capitlets Indhold og Characteer, deels endelig til de gammeltestamentlige Anskuelser om de Væseners Eiendommelighed, Stilling, Hverv og Virksomhed, til hvis Classe Serapherne maa henregnes: Englenes. Til alt dette vare allerede Jesajas oldisraelitiske og senere synagogale Læsere henviiste, og af alt dette kunde, ja maatte de forstaae, hvad Jesaja meente med *Forbrændere.* — Ved Forbrænding ødelægges, tilintetgjøres Tingene, og Ilden har som forbrændende Element ødelæggende og tilintetgjørende Væsen og Virksomhed; hiin symboliserer derfor Ødelæggelse og Tilintetgjørelse og denne

og עִבֵּר *bedrøve: Bedrøver;* 3. til Dannelse af andre Nomina, f. Ex. שָׂטָן af שָׂטַן *insidiari, hostiliter persequi, adversari: insidiator, adversarius, Fiende,* derefter som Nomen pr. *Satan.* Med dette Ord er שָׂרָף, שְׂרָפִים aldeles analogt.

Personer eller Ting med ødelæggende og tilintetgjørende Væsen, Kraft og Virksomhed. *Forbrændere* er saaledes Ødelæggere, Tilintetgjørere. — Da Serapherne befinde sig i den allerhelligste Guds umiddelbare Nærhed, saa maa de tænkes som hellige Væsener. At de skjule sit Ansigt og sine Fødder for Gud, vidner kun om, at deres Hellighed som et endeligt, creaturligt Væsens Hellighed ingen Sammenligning taaler med den absolute guddommelige, ikke om, at de ere paa nogen Maade urene, vanhellige.[1] Derefter synes deres ødelæggende, tilintetgjørende Væsen at maatte staae i Sammenhæng med deres Hellighed, at maatte være en Virkning af denne. — Gud selv fremstilles i V. 1—4 saavelsom ogsaa i V. 5—7 som den Hellige og Vrede. Men dette skeer kun indirecte, ikke ved en Skildring af hans Person, fra hvis Beskrivelse Propheten afholder sig paa det Omhyggeligste. At Gud er den Hellige og Vrede, og at han aabenbarer sig for Propheten som den Hellige og Vrede, erfare vi kun deraf, at Serapherne skjule sit Ansigt og sine Fødder for ham, fordi de trods sin Hellighed ikke taale Synet af ham, den Allerhelligste, og fordi de agte den lavere Deel af deres Legeme for altfor ringe og uædel til, at den allerhelligste Guds Øie skulde skue den; fremdeles deraf, at de prise ham som קדוש קדוש קדוש; endvidere af, at Templet bliver opfyldt med Røg, V. 4, idet Røgen her, som ofte (s. f. E. Gen. 15, 17. Ex. 19, 18. 20, 18), er Guds Vredes Symbol; endelig deraf, at Propheten erklærer sig for fortabt, fordi han, en Mand med urene Læber og en Mand, der boer midt iblandt et Folk med urene Læber har seet Gud, og at hans Synd borttages af en af Serapherne, saa at han nu kan staae for Gud. Derimod beskrives Guds Tjenere Serapherne meget udførlig. Skulde da ikke ogsaa deres Skikkelse indirecte hentyde til Guds Hellighed og Vrede ved at afspeile den, og skulde denne Skikkelse ikke ligge antydet i deres Navn *Forbrændere,* som hentyder paa Ild og Ildskikkelse? Gud er jo som den Hellige og Vrede en fortærende Ild og aabenbarer sig ellers som den Hellige og

[1] Paa samme Maade er det at forstaae, som Job 4, 18, sml. 25, 5 udsiges om Englene.

Vrede i fortærende Ild. S. f. E. Ex. 24, 40: *Og Herrens Herligheds Udseende var som en fortærende Ild for Israels Børns Øine paa Bjergets Top;* Ex. 19, 18. Deut. 4, 11. 5, 22—26; Deut. 4, 24: *Thi Herren din Gud er en fortærende Ild, en nidkjær Gud;* Jes. 10, 18: *Og Israels Lys bliver til Ild og hans Hellige til Flamme og den fortærer hans — Assyrierens — Torne og Tidsler paa een Dag;* Jes. 30, 27. 30. 33: *See Herrens Navn kommer fra det Fjerne: hans Vrede brænder, svær er den opstigende Ild og Røg; hans Læber ere fulde af Harme, og hans Tunge er som en fortærende Ild; og hans Vredespust er som en oversvømmende Bæk. — Og Herren lader sin herlige Røst høre og lader sin sænkte Arm see i Vredes-Harme og fortærende Ilds-Lue. — Thi beredt fra igaar er et Baal, ogsaa for Kongen er det beredt, er gjort dybt og bredt; dets Omkreds — den er Ild og Træ i Mængde, Herrens Aande, lig en Svovlstrøm, antænder det;* Jes. 33, 10 og 12: *Nu vil jeg reise mig, siger Herren — Folkene forbrændes til Kalk, de ere afhugne Tornegrene, som opbrændes ved Ild,* Jes. 33, 14: *Bæver i Zion, I Syndere, Forfærdelse griber Vanhellige: Hvo kan boe ved fortærende Ild, hvo kan boe ved evig Brand?).* Det ligger efter alt det Fremsatte[1] unægtelig overmaade nær, at tænke sig Serapherne som Personer med et aandeligt Ildvæsen, der afpræger sig i Ild- eller Flamme-Skikkelse (דגות אש שורף Kimchi, צורת אש כוהם ושורף Abarbenel), og som i dette sit symboliske Udtryk viser hen til Guds eget aandelige Ildvæsen. — C. 6, 8—13 spaaer om en mageløs guddommelig Helligheds-, Retfærdigheds- og Vredesaabenbarelse: Gud vil, at Israel, fordi det hidtil frivilligen har forhærdet sig ligeoverfor Guds Ord og Gjerninger, fra nu af med Nødvendighed skal maatte forhærde sig ligeoverfor Alt, hvad han vil lade det høre og see (V. 9), og at Jesaja ved hele sin Prædiken skal bevirke denne Folkets Forhærdelse (V. 10); og han vil, at

[1] Hvor inderligt Begrebet שרף er forbundet med Begrebet אש, hvorledes hiint øieblikkelig fremkalder Tanken paa dette og saaledes ogsaa Navnet שרפים Tanken paa Ildvæsener med Ildskikkelse, viser den Omstændighed, at Hebræerne i de fleste Tilfælde ikke bruge det blotte שרף, men tilføie באש.

Forhærdelsen skal ledsages af en Række paa hinanden følgende Ødelæggelsesdomme, der skulle tilintetgjøre de Forhærdede samt deres Land næsten fuldkomment (V. 11—13). Han vil, at de ikke skulle omvende sig og aandeligen helbredes, han vil, at de i Overeensstemmelse hermed ikke skulle frelses fra sine Fienders Haand, og at deres Statssamfunds og Lands dybe Saar ikke skulle læges (sml. 1, 5 f. 3, 6 f.). Han vil altsaa manifestere sig imod Folket netop saadan, som Moses i Deut. 4, 24 betegner ham med Hensyn til Israels mulige Frafald i Fremtiden: som en fortærende Ild; Spaadommen i Deut. 32, 22: *Ild er optændt i min Næse og brænder indtil det dybeste Dødsrige, og den fortærer Landet og dens Grøde og sætter Bjergenes Grundvolde i Brand,* en Spaadom, der forkynder, hvorledes Guds Vrede vil rase imod Israel efter dets fremtidige af Moses forudseede og forudsagte Pagtesbrud, vil nu, da dette Pagtesbrud er indtraadt, gaae fuldkomment i Opfyldelse.[1] Og hvad V. 13 forkynder directe og udtrykkelig i Ord, i *sermo verbalis*, det forkynder V. 1—7 og V. 1—4 indirecte og antydningsviis i symbolisk Form, i *sermo realis*. Hvor let falder det da ikke, at sætte Seraphernes Navn, der henpeger paa Ild og Ødelæggelse ved Ild, i Forbindelse med Indholdet og Characteren af V. 8—13 og af hele Capitlet overhovedet og at antage, at Serapherne have sit Navn deels deraf, at de afspeile Guds fortærende Vrede, hvori de som høihellige Væsener ogsaa selv deeltage, deels deraf, at de ved Ødelæggelsesdommene, hvori Guds fortærende Vrede vil aabenbare sig, vil være virksomme som fuldbyrdende Redskaber! Herfor tale ogsaa de gammeltestamentlige Anskuelser om de Væsener, til hvis Classe Serapherne maa henregnes. Englene vise sig i det G. og N. T. oftere som lysende Ild-

[1] Spaadommens Slutningsvers, V. 13, vilde udtrykkelig henvise til Guds brændende og fortærende Vrede, hvis Ordene ושבה והיתה לבער med Rosenmüller, Ewald, Meier, Hævernick o. A. vare at forklare: *saa skal den* (den tiloversblevne tiende Deel af Folket) *atter gives til Priis for Forbrændelse* (sml. 9, 4 והיתה לשרפה). Men והיתה לבער er her, som והיה לבער i Num. 24, 22: *og den skal gives til Priis for Tilintetgjørelse.* Betydningen *Tilintetgjørelse* maa ogsaa i Jes. 4, 4 fastholdes. Jes. 5, 5 er והיה לבער *saa den bliver til at afgræsses*; sml. 3, 14.

Væsener. S. Steder som 2 Kg. 6, 16 f.: *Og han* (Elisa) *sagde: Frygt ikke; thi flere ere de, som ere med os end de, som ere med dem. Og Elisa bad og sagde: Herre! oplad dog hans Øine; og Herren oplod Drengens Øine, og han saae, og see! Bjerget var fuldt af gloende Heste og Vogne trindt om Elisa*, (sml. med dette Sted Gen. 32, 1. Ps. 34, 8. 68, 18 og Matth. 26, 53); fremdeles som Dan. 10, 5 f.: Da *opløftede jeg mine Øine og saae, og see! en Mand — og hans Legeme var som Chrysolith og hans Ansigt som Lynets Udseende og hans Øine som Ildfakler, og hans Arme og hans Been saae ud som blankt Kobber* (sml. Apok. 1, 14) og som Matth. 28, 2 f. — *Herrens Engel foer ned af Himmelen —. Men hans Skikkelse var ligesom Lynet;* endelig som Ez. 1, 7. 13 f.: *og de* (Cheruberne) *skinnede som Øiet af blankt Kobber —. Og hvad Væsenernes* (Cherubernes) *Skikkelse angaaer, saa lignede deres Udseende gloende Kul, som i sin Brand have Udseende af Fakler — Og Væsenerne løb frem og tilbage som Lynglimt.*[1] Englene optræde i begge Testamenter ikke sjeldent som Redskaber, der fuldbyrde Guds Straffedomme paa de Onde eller Synderne. Dette er efter al Rimelighed allerede Tilfældet i Ex. 12, 23, hvor משחית vel staaer collectivt (s. Ps. 78, 49 og Hebr. 11, 28; Jonathan gjengiver Ordet ved מלאכא מחבלא). Sikkert optræde Englene som Strafferedskaber 2 Sam. 24, 16. 17, hvor den Pest, der raser iblandt Israel, fordi David i Hovmod har anstillet en Folketælling, fremstilles som formidlet ved Herrens Engel, 2 Kgb. 19, 35 og Jes. 37, 36, hvor ligeledes den Pest, som bortriver den største Deel af Sanheribs Hær, fremstilles som et Værk af Herrens Engel, Ps. 78, 49, hvor de ægyptiske Førstefødtes Død fremstilles

[1] Man anfører oftere ogsaa Ps. 104, 4, men dette V. maa ikke oversættes: *som gjør sine Engle til Vinde og sine Tjenere til Ildflammer, men som gjør Vinde til sine Engle og Ildflammer til sine Tjenere.* Ps. 104, en poetisk Reproduction af Gen. 1, beskjæftiger sig kun med den synlige, materielle Skabning. Hebr. 1, 7 er Tanken den, at Englene derved, at ogsaa Vindene og Ildsflammerne Ps. 104, 4 betegnes som Engle og Tjenere, gjøres til Naturelementer, d. v. s. sættes i samme Klasse med disse.

som bevirket af משלחת מלאכי רעים *en Sending af Ulykkers Engle,* Ap. Gj. 12, 23, hvor Herodes Agrippa den Førstes Død fremstilles som et Værk af Herrens Engel, endelig en Række Steder i Ezechiels store Vision om Jerusalems Afguderi og Undergang i Ez. 8—11: Ez. 9, 1 f. 5 f. 7 f. 10, 1 f. 6 f. Paa disse Steder fremstilles Herrens Engel og sex andre Engle som Guds Redskaber ved den afgudiske Bys Ødelæggelse. Herren, som er nærværende paa sin af Cheruberne omgivne Vogn, raaber med høi Røst: *Bringer Byens Hjemsøgelser* (Straffedomme), *Enhver med sit Ødelæggelsesredskab i sin Haand,* hvorpaa sex Mænd (Engle) komme, *enhver med sit knusende Redskab i sin Haand.* Midt iblandt dem er en Syvende iført hvide Linklæder (Herrens Engel). De Sex faae af Herren den Befaling at drage gjennem Byen og uden Skaansel og uden at gjøre Forskjel paa Alder og Kjøn at slaae dens Indbyggere ihjel, en Befaling, som de efterkomme, idet de begynde med de gamle Mænd, som staae foran Templet. Derefter faaer den Syvende (Herrens Engel) den Befaling, at gaae ind imellem Hjulene under Cheruberne, at opfylde der sin Næve med gloende Kul og at strøe dem over Byen, en Befaling, som han ligeledes fuldbyrder. Han modtager Kullene af en Cherub, der tager dem af Ilden imellem Cheruberne.

Man pleier at indvende imod Derivationen af שרפים af שרף, at dette Ord hverken betyder *lyse, straale* eller *brænde,* men *forbrænde.* Men denne Indvending træffer kun Forklaringerne *de Lysende, Straalende,* og *de* (af Kjærlighed eller Nidkjærhed) *Brændende,* ikke den i det Foregaaende givne Forklaring. Vistnok ere Serapherne som Forbrændere, forbrændende Ildvæsener ogsaa Brændende og Lysende, men at de ere dette, ligger kun indesluttet, er kun indirecte antydet i Navnet שרף, som det da heller ikke staaer i nogen umiddelbar Relation til Spaadommens Grundtanke, Indhold og Characteer. Ved Forklaringen *Forbrændere* maa man forøvrigt blive staaende ved, at de i 6, 2 f. 6 f. omtalte Væsener betegnes med dette Navn som Væsener, der afspeile og deeltage i Guds Synderne fortærende og ødelæggende Hellighed og Vrede og fuldbyrde de guddommelige Vredesdomme. At de ogsaa kal-

des *Forbrændere* som de, der forbrænde det syndige Væsen og de Synder, der findes hos de Gode, som de, der lutre disse, er trods V. 5—7 neppe (med Junius og Tremellius, Umbreit, Hævernick o. A.) at føie til, og endnu langt mindre maa der (med Aben Esra, Maurer o. A.) antages, at de alene derfor betegnes som *Forbrændere*, fordi de rensede Jesajas Læber med en gloende Steen. Mod den sidste Antagelse taler, at det er aldeles urimeligt, at Jesaja skal have givet de i V. 2 f. 6 f. omtalte Væsener Navnet שׂרפים, fordi de en enkelt Gang forbrændte, ligesom da ogsaa Navnets Form fordrer, at de bære det som de, der bestandig forbrænde, til hvis Væsen det hører at forbrænde. Hertil kommer endnu, at ved denne Antagelse den Relation, hvori Navnet staaer til Capitlets Indhold og Grundtanke, ikke kommer til sin Ret eller snarere aldeles ophæves. Men ogsaa den første Anskuelse er utilraadelig. Havde Jesaja ved שׂרפים ogsaa tænkt paa Lutrelse, saa vilde vel Lutrelsens Idee i V. 13 fremtræde eller dog være antydet, men hverken hiint eller dette er Tilfældet. V. 13 udsiger kun, at Straffedom paa Straffedom skal ramme det forhærdede Folk, at den følgende Straffedom altid skal ødelægge, hvad den foregaaende har ladet tilovers, og at desuagtet en Rest af Folket skal blive tilbage, en Rest, der skal være en hellig Rest, og der formedelst denne sin Hellighed ikke skal tilintetgjøres. At denne Rest skal blive hellig ved Straffedommene, antyder Jesaja ikke, og de sig idelig gjentagende Straffedomme betragtes af ham kun som tilintetgjørende. Desforuden er den Tanke, at gode Engle rense og lutre de Gode ved guddommelige Straffedomme, uden Analogi og neppe bibelsk. De Gode og de, som endnu ikke ere hjemfaldne til absolut Fordærvelse, tugtes, lutres og prøves ved onde Engle (s. f. E. Job 1. 2. 2 Cor. 12, 7; 1 Cor. 5, 5.). Hvad Jesajas Lutrelse ved Seraphen angaaer, som man kunde beraabe sig paa, saa staaer den ikke i nogen umiddelbar Relation til Spaadommens Grundtanke. Den skeer kun i den Hensigt, for at Jesaja skal kunne staae for den hellige Gud og modtage Hvervet i V. 9 og 10, og tjener desforuden til at fremhæve Guds Hellighed. Under alle Omstændigheder træder Ødelæggelsens

Begreb efter Spaadommens Indhold, Grundtanke og Characteer ved ש aldeles i Forgrunden. — Man har fremdeles invendt imod Forklaringen *Forbrændere*, at Serapherne ikke beskrives som Ildvæsener (Hofmann). Men i en udførligere Beskrivelse af Seraphernes Skikkelse indlader Jesaja, der i hele Beskrivelsen i V. 1—4 er meget kort og tilbageholdende[1], sig overhovedet ikke[2]; Navnet שרפים, hvis Etymologi og Betydning ikke kunde være tvivlsom, er tilstrækkeligt til at betegne dem som Ildvæsener; det var det saameget mere, som Jesaja turde forudsætte det som bekjendt for hans Læsere, at Englene vare aandelige Ildvæsener og aabenbare sig som saadanne; endelig turde han ogsaa regne paa, at Spaadommens Grundtanke vilde kaste Lys paa Navnet og erstatte en nærmere Beskrivelse af Seraphernes Ildvæsen. — Man har imod den Anskuelse, at Serapherne her ere Engle, gjort gjældende, at Englene først i Apoc. 14, 6. fremstilles som flyvende og altsaa som udrustede med Vinger, og derfor antaget, at vi i Jes. 6 ligesom i Ez. 1 have symboliske Dyrvæsener for os (Ges. Knob. o. A.). Men imod denne Anskuelse taler, at der foruden Vingerne intet Dyrsymboliken Tilhørende findes ved Serapherne, at Serapherne paa Vingerne nær fremstilles som menneskelige Skikkelser, men at Vingerne ikke ere tilstrækkelige til at retfærdiggjøre Betegnelsen symboliske Dyrvæsener. At de trods Vingerne høre til Englene, viser allerede den Omstændighed, at de paa dem nær fremstilles paa samme Maade som Englene overalt ellers, nemlig som menneskelige Skikkelser. Den Modification af den sædvanlige Fremstilling af Englene, der ligger i Vingerne, har sin Grund i Spaadommens Ideer, og i at disse Ideer i V. 1—4 maatte udtrykkes paa en symbolisk Maade. Der gaves overhovedet ingen saa fast symbolisk Typus for de Væsener, der sædvanlig betegnes ved מלאכים, at en Prophet under visse Omstændigheder ikke skulde have kunnet modificere den sædvanlige

[1] Ganske anderledes end Ezechiel i Ez. 1.

[2] Det Eneste ved den, som han fremhæver: de sex Vinger, tjener kun deels til at characterisere Guds Hellighed, deels til at betegne dem som hurtige Fuldbyrdere af Guds Villie og Befalinger.

Forestilling af dem, for at fremhæve visse Momenter ved deres Væsen, Virksomhed og Forhold til Gud. Den sædvanlige Forestilling og Fremstilling af Englene var saa langt fra noget altomfattende, adæquat og absolut symbolisk Udtryk for disse Væsener, saa at den skulde have været aldeles ubevægelig og uforanderlig, at den snarere var temmelig almindelig og ubestemt og, saa at sige, uplastisk og farveløs, og tilstedede derfor nærmere Bestemmelse og speciellere Betegnelse ad symbolisk Vei, ja i visse Tilfælde opfordrede til samme og gjorde den fornøden. Et saadant Tilfælde var nu Visionen i Jes. 6, som da en formelig Vision overhovedet medfører en rigere Symbolik end en sædvanlig Engleaabenbarelse. Endog om Cheruberne, ved hvis Fremstilling Dyrsymboliken dog i en langt større Udstrækning anvendes end ved Seraphernes, ere symboliske og ideale Væsener og ikke blot symbolisk fremstillede reale, Engle, en enkelt Engleklasse, er endnu et stort Spørgsmaal. — Imod den Anskuelse, at Serapherne i Jes. 6 ikke blot afspeile og bebude, i en symbolisk *sermo realis* prophetere Guds Vrede mod Israel, men ogsaa ere denne Vredes Redskaber, kunde der indvendes, at de synes at være bundne til Guds personlige Tjeneste i det himmelske Tempel som dettes Præster. Man kan sige: I V. 2 omgive de Herren som Tjenere; i V. 3 prise de ham med Lovsange; i V. 6 f. optræde de vistnok udad som Guds Tjenere for at bevirke Jesajas Renselse fra hans Synd, men denne Handling foregaaer dog inden selve Templet. Om at de skulle udføre Dommene i V. 11—13 finde vi i hele Capitlet ingen Antydning. Men det Sidste er dog ingenlunde Tilfældet. En Antydning om, at Serapherne ogsaa ere den guddommelige Vredes Redskaber, ligger nemlig klarlig i deres Navn: *Forbrændere*, som ikke kommer til sin fulde Ret, naar man antager, at de bære det kun fordi de vise sig for Jesaja i Skikkelse af en fortærende Ild og havde et ved denne Skikkelse symboliseret helligt, Synderne fortærende Væsen, men ikke ogsaa, fordi de virkelig fortære Synderne, hvorpaa jo Navnet nærmest henpeger. Ogsaa de to Vinger, hvormed Serapherne flyve, hentyde paa noget Mere end blot paa Tjeneste i det himmelske

Tempel. Endelig vidner V. 6 f. dog i det Mindste om, at ikke Seraphernes hele Virksomhed gaaer op i Lovpriisning af Gud, men at de ogsaa fuldbyrde Guds Villie som hans Redskaber. At V. 8—13 ingen Antydning indeholder om Seraphernes Udførelse af Straffedomme mod Israel, er kun i sin Orden. Her kunde kun den hellige Gud selv samt hans Tjener, Propheten, fremhæves som virkende. Antydningerne i V. 2 og 6. 7 vare tilstrækkelige, da det var en Israëliterne bekjendt Sag, at Englene vare virksomme ved Straffedomme. Hvorledes Englefyrster, der staae i Guds umiddelbare Nærhed, dog tillige kunne udsendes til Jorden, for at udrette Guds Befalinger, viser Luc. 1, 19. Endog Cheruberne, som fremstilles som bundne til Guds Vogn, deeltage efter Ez. 10, 7 paa en Maade i Jerusalems Ødelæggelse.

Hvad det Spørgsmaal angaaer, om Serapherne i Jes. 6 fremstilles som en høiere eller en meget høi eller den høieste Engleklasse, eller ikke: saa giver Navnet שׂרף i og for sig selv os ikke noget sikkert Svar paa samme. Alle Engle kunne forsaavidt, som de ere hellige (Deut. 33, 2 f. Sach. 14, 5. Marc. 8, 38) og afspeile Guds Hellighed og Vrede, og som de ere disses Redskaber, siges at være Serapher. Derimod synes den Omstændighed, at de i Cap. 6 med Navnet שׂרף betegnede Engle befinde sig i Guds umiddelbare Nærhed, at de i Guds himmelske Tempel forrette præstelig Tjeneste, at tale for, at de ere en meget høi eller den høieste Engleklasse (sml. Luc. 1, 19). Dog fremstilles paa andre Steder, som i 1 Kgb. 22, 19 og Dan. 7, 10 alle Engle som staaende i Guds Nærhed og som tjenende ham, ihvorvel dog Jes. 6, 1—4 gjør det Indtryk, som om der her var Tale om en engere eller den engeste angeliske Omgivelse af Gud. Endnu klarere henyder dog den Omstændighed, at Jesaja i 6, 1—4 saa stærkt som muligt vil fremhæve Guds Hellighed, og at han for at gjøre dette lader Serapherne skjule sit Ansigt og sine Fødder for den hellige Gud, paa, at Serapherne efter ham indtage den høieste Rang iblandt Englene. Guds Hellighed fremhæves nemlig stærkere, naar det ere meget høie, høihellige, og stærkest, naar det ere de høieste, høihelligste Væsener, der gjøre dette. Men tør det nu

derfor ansees som sikkert, at Serapherne i Jes. 6 fremstilles som meget høie eller snarere som de høieste Engle, saa kan ogsaa deres Navn opfattes som et for dem eiendommeligt. Man kan da sige, at de fremfor de øvrige Engle bære det, fordi de som de høieste Engle i allerhøieste Grad, fortrinsviis afspeile Guds Hellighed og Vrede og fortrinsviis ere disses Redskaber.

Hvad Seraphernes Antal betræffer, saa lader Jesaja det ubestemt. Man har af Ordene וקרא זה אל זה samt af de Cherubfigurers Antal, der vare anbragte paa Pagtens Ark, draget den Slutning, at Jesaja kun har seet to. Men dette er i og for sig selv meget urimeligt og har alle bibelske Analogier mod sig. Man maa ved de anførte Ord snarere tænke paa to paa begge Sider af Gud (sml. 1 Kgb. 22, 19) i tvende Halvcirkler staaende Rader af Serapher, som antiphonisk prise Gud som den Allerhelligste, saa at hver enkelt Seraph i den ene Rad tilraaber den i den anden ligeoverfor ham staaende sit: *Hellig, hellig, hellig er* o. s. v. Deraf, at der befandt sig to Cherubfigurer paa Pagtesarken, at drage den Slutning, at Jesaja kun saae to Serapher, er aldeles vilkaarligt. Desforuden vare der vel derfor kun to Cherubfigurer anbragte paa Pagtens Ark, fordi der ikke lode sig anbringe flere, og de to paa den anbragte skulde repræsentere og repræsenterede Cheruberne overhovedet. Den Mening, at Jesaja saae fire Serapher, beroer paa den urigtige Anskuelse, at Serapherne og Cheruberne, som i Ez. 1 ere fire, ere de samme Væsener, eller paa den grundløse og urigtige Antagelse, at Seraphernes og Cherubernes Antal maatte være det samme.

At Serapherne ikke ere en blot Modification af Cheruberne, at Serapherne og Cheruberne ikke ere væsentlig identiske, fremgaaer fremfor Alt deraf, at hine staae omkring Gud i hans himmelske Tempel, beredte til at modtage og fuldbyrde hans Befalinger, medens disse ere bundne til den guddommelige Throne som dens Bærere (s. 2 Sam. 22, 11. Ps. 18, 11. Ez. 1. 10; Ex. 25, 18 ff. 37, 7 ff. 1 Kgb. 6, 23 ff.; 1 Sam. 4, 2. 2 Sam. 6, 2. Ps. 80, 2. 99, 1)[1], hvoraf de rimeligviis ogsaa have sit Navn

[1] Kun Ez. 10, 7 optræde de undtagelsesviis som underordnede Tjenere ved Guds Straffedomme.

כְּרוּב = רְכוּב; sml. כְּסִיל og סָכָל og s. Steder som Ps. 18, 11 og 104, 3 og fornemmelig 1 Chr. 28, 18: וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הַכְּרוּבִים זָהָב לְפֹרְשִׂים וְסֹכְכִים עַל אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה), og ere Formidlere af den over Verden ophøiede guddommelige Herligheds Nærværelse i Verden, hvis ypperste Kræfter (som deres symboliske Fremstilling i Ez. 1 viser) de forene i sig.

Den 4de Marts. Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. C. Boeck fandt sig foranlediget til at gjøre nogle Bemærkninger i Anledning af den af Corpslæge Schübeler indleverede Afhandling: „Iagttagelser over nogle Vegetationsforhold anstillede i den botaniske Have i Christiania“ og den desangaaende af DHr. Blytt, Fearnley og Strecker afgivne Beretning.

I det han med Commissionen antog, at den Art af Undersøgelser, som af Schübeler ere paabegyndte, ved fortsat Arbeide vil bringe Plantephysiologien interessante Resultater, formeente han tillige, at der for disse Undersøgelsers Fortsættelse burde lægges en Plan, som i længere Tid skulde befølges, og at der burde tilveiebringes de fornødne Hjælpemidler for de ved Siden af Dyrkningsforsøgene nødvendige meteorologiske Iagttagelser. Man maatte derhos ønske at der kunde blive foretaget de til Fuldstændiggjørelsen af Forsøgsrækken ligeledes fornødne chemiske Undersøgelser. Efterat have henviist til at en saadan Forbindelse af de forskjellige Undersøgelsesrækker ikke allene vilde bringe for den systematiske Botanik og Plantephysiologien nødvendige Oplysninger, men ogsaa vilde bringe Dyrphysiologien et vigtigt Grundlag, bemærkedes at saadanne som de af Schübeler paabegyndte Dyrkningsforsøg i den senere Tid findes foretagne paa andre Steder, og ere anbefalede som en vigtig Gjenstand for botaniske Havers Drivt. Omendskjøndt man hos os havde betragtet Schübelers Virksomhed ikke at være i videnskabelig Retning og man havde søgt at udbrede Meningen om, at det ikke passede sig for Universitetet at understytte den, troede han ved det An-

førte at have tilstækkeligen paavist, at saadan Formening var høist urigtig. Han ansaae det ønskeligt, at der af nogle af Selskabets Medlemmer dannedes en Commission, som i Forbindelse med Hr. Schübeler kunde lægge en nøiagtigere Plan for de paabegyndte Forsøgs Fortsættelse gjennem en længere Tid, hvilken Committee da tillige skulde tage under Overveielse, hvilke forskjellige Slags Iagttagelser — meteorologiske, chemiske og maaskee andre — der burde foretages ved Siden af Dyrkningsforsøgene. Medlemmerne af en saadan Committee maatte være tilsammen i Besiddelse af Kundskab i systematisk Botanik, i Physiologie, i Physik og i Chemie, men da man ikke vilde kunne vente noget Udbytte af Committeens Virksomhed, naar ikke alle Medlemmer interesserede sig for Sagen, antog han det for heldigst, om det overlodes Classens Formand at gjøre fornøden Aftale med de af Selskabets Medlemmer, som han antog kunde deeltage i saadan Commitees Virksomhed. Han foreslog at Classen skulde fatte en Beslutning om at saadan Committee paa anførte Maade skulde søges bragt istand.

Forslaget blev efter anbefalende Bemærkninger af Hr. Rasch og en Discussion mellem C. Boeck, Daae, Fearnley, Hansteen, Rasch og Strecker eenstemmig antaget.

Den 18de Marts. Almindeligt Møde.

Hr. Holmboe foredrog Indledningen til en Afhandling, hvori anstilles Sammenligning mellem endeel indiske og nordiske Monumenter.

I Mødet bleve følgende nye Medlemmer optagne i Selskabet:

Cand. medic. Arndtsen.

Cand. Metallurg. et real. Christie.

Cand. Metallurg. Dahll.

Cand. theol. Hørbye.

Corpslæge Schübeler.

Cand. theol. Friis.

Mineralog D. Forbes.

Præses anmeldte Indsendelsen af „The Atlantis“ No. 3 som Gave til Selskabet.

Den 1ste April. Møde i den philosophisk-historiske Classe.

Hr. Welhaven holdt et Foredrag om tvende antike Gravkamre i Omegnen af Rom.

Meddelelsen indlededes med nogle almindelige Bemærkninger om saadanne Oldtidsverkers Udstyr og symboliske Fremstillinger. I det andet Aarhundrede, eller efter Antoninernes Tid, da Ligenes Forbrændelse ophørte, bortfaldt ogsaa Columbarierne og Askeurnerne, og istedet kom Sarkophagerne, i Almindelighed af Marmor og smykkede med Reliefbilleder. Disse Arbeider maatte have en særegen Interesse, forsaavidt som de give Oplysninger om hvorledes den senere Oldtid forestillede sig Døden og en fortsat Tilværelse. I Foredraget paavistes de Omstændigheder, der indskrænker det Udbytte, man her kunde vente sig, og desuden i mange Tilfælde gjør Tydningen vanskelig. Et naturligt Hjelpemiddel for Opfatningen tilbyder sig hvor selve Gravkamrene fra hin Periode endnu bevare sin eiendommelige Udsmykning, men i det Hele maa man her erindre Forskjelligheden af den klassiske Oldtids gangbare Hovedforestillinger om Tilstanden efter Døden.

Meddeleren gjennemgik de hidhørende Myther og fremhævede især Sagnet om de Saliges Øer, der allerede forekommer hos Homer og Hesiod. Mærkeligst udviklet findes det i Pindars 2den olympiske Ode, hvor Overgangen til de elysiske Egne i det vestlige Ocean ikke blot, som hos Hesiod, tilkjendes Heroerne, men ogsaa overhoved de luttrede Sjele, som Løn for en ustraffelig Livsvandring. Denne Lære synes efterhaanden, maaskee især ved den udvidede geographiske Kundskab at være fjernet fra Almeenforestillingen, hvorimod den holdt sig i Mysteriernes Symbolik. Medens vi saa hyppigt i den klassiske Skriftverden træffe udførlige Skildringer af det underverdenske Skyggerige med de særskilte Regioner for Belønning og Straf, findes Sagnet om de Saliges Øer kun hos enkelte Forfattere. Blandt disse maa man

især nævne Horats, der skildrer hine lykkelige Egne i Epoden ad populum romanum, og Lukian, hvis Liv netop falder i den Epoche, som her kommer i Betragtning, og hvis Yttringer om de Saliges Øer stemme overeens med Pindars.

Det er paafaldende at den senere Oldtids mest fremtrædende Gravmonumenter, Sarkophagerne, i mangfoldige Fremstillinger henpege paa hint Sagn og sjeldnere hos Billedformer, der kan henføres til den plutoniske Underverden. Hvis man tør antage, at hermed betegnes et Omslag i Almenforestillingen om Sjelelivet og det Hinsidige, vil det ialfald stemme med Periodens Culturforholde; imidlertid har man ved flere Partier af saadanne Reliefarbeider fundet Tydningen vanskelig. Til Mythen om de Saliges Øer svarer især de saakaldte Nereide-Sarkophager, som forekomme i betydeligt Antal, men med meget forskjellig Anvendelse af det Symboliske. Man ser allehaande fabelagtige Havskikkelser: Tritoner, Hippokamper, Søgriffer, Søpanthere o. s. vi., som stundom ledsages af Genier og paa hvis Rygge der ofte er Nereider. I Villa Borghese, Pal. Mattei,-Vatikanet o. a. St. findes Sarkophager, der vise den Afdødes Brystbillede, holdt af Tritoner i en Muslingskal; en smuk Sarkophag i Pal. Corsini fremstiller Achilleus, som Tritonerne føre til Øen Leuke. Saadanne Billeder, hvor det Symboliske kun er Udenverk, tale ligesaa tydeligt som enkelte gamle etruskiske Fremstillinger af indhyllede Døde, der føres bort paa Hippokamper. Men ved de Verker, hvor det Symboliske er ganske gjennemført, bliver det et Spørgsmaal om det Betegnende kun skal søges i den hele Situation eller om man tør paapege nogen enkelt Form i Billedrækken, der specielt og typisk betegner den bortdragende Sjel. Tydningen faaer stundom en ny Interesse derved at Træk af andre Mythekredse, især af Bacchosdyrkelsen, blandes ind i Nereidetoget. Til Exempel herpaa kan nævnes en rigt udstyret Sarkophag i Pal. Corsini: En af dens Grupper viser en Triton, som man, paa Grund af hans Attributer, har antaget for selve Nereus, hos ham er en Nereide, der betragtes som hans Gemalinde Doris, bag dem en Amor med en Kurv; en anden Gruppe dannes af en hjelmsmykket Triton

bærende en Nereide, der holder et Speil. Tritonen løfter et Sværd med en Sødrage, over dem er en svævende Amor. Antager man nu disse Fremstillinger som blotte erotiske Situationer, kun med Hentydning til de Saliges Overfart, da maa det dog erindres at Amoriders Anbringelse paa Gravmæler ogsaa har en dybere Betydning — saaledes Genien med den sænkede Fakkel — Men om saadanne Geniers Betydning i deres Forbindelse med andre Attributer og Allegorier er der Uenighed mellem Archæologerne. Zoëga betragter dem som Symboler paa de menneskelige Lidenskaber, Gerhard og Platner som Menneskelivets Genier i Overensstemmelse med en Forestilling af Bacchos-Mysterierne, der gjenfindes hos Nyplatonikerne. Eros paa Nereidesarkophagen er da ei Sjelen selv, men snarere den platoniske Daimon, der ledsager Sjelen til sit Bestemmelsessted.

De Udgravninger, som har foranlediget dette Foredrag, findes udenfor Porta S. Giovanni (Porta asinaria, Coelimontana) i det samme Strøg, hvor man i det 16de Aarhundrede fandt den store kapitolinske Sarkophag, der indeholdt Portlandsvasen. Meddeleren besøgte Stedet i Midten af afvigte Oktobr. Arbeidet var endnu igang, Fundamenterne af en gammel Basilika og Rester af Via latinas Brolægning vare afdækkede. Men det mærkeligste Fund var tvende Gravkamre. (Anicias og Valerias) begge fuldstændige Hypogæer, det første, ligesom flere etruskiske Grave, med dobbelt Rum, det ene over det andet. Saavel i Anicias som i Valerias Gravkammer var der flere Sarkophager, men kun en af disse, med Fremstillinger af Adonis-Mythen, syntes at have nogen Betydenhed. Omstændighederne medførte at Meddeleren blot den ene Gang kunde besøge Stedet, og da han senere forgjæves har søgt at indhente Oplysninger om denne Gjenstand, maatte han nøies med at fremhæve det enkelte Punkt, der paa selve Pladsen især havde vakt hans Opmærksomhed. I forbigaaende omtalte han Hypogæernes hele Udstyr og Fremstillingernes Kunstværd, men Hovedsagen var for ham Billederne paa Tøiidehvelvingen i Valerias Gravkammer. Denne Loftdekoration, bestod af runde Medailloner, forenede med fine Planteforziringer,

Alt i Relief af ypperligt Arbeide. Den Fremstilling, som her forekom i hyppigst Gjentagelse var Nereiden paa Søgriffen. Denne Gruppe, der, uden noget Tillæg af andre Figurer, stod afsluttet i Medaillonen, var ligesom et Udtryk for Gravkammerets Grundtanke. Og her paatrængte sig den Betragtning, at Nereiden selv var Symbolet for Sjelen, der bortføres over Vandene. Denne Betegning synes ogsaa at maatte være den nærmeste i Fremstillinger af den tilsvarende Mythe. Men ligesom det er bekjendt, at Oldtidens symboliserende Kunst ei lagde an paa en udtømmende eller præcis Billedskrift, men ialmindelighed var tilfreds med at minde om Betydningen, lade den fremglimte i ellers frie Compositioner, saaledes har man ogsaa i Nereidetoget paa Sarkophagen fornemmelig seet det Symboliske i Helheden, hvorunder da Nereiden opfattes efter sin almindelige mythologiske Charakter. Men ved at fremtræde saa isoleret som her, og netop i Gravkammeret, synes denne Skikkelse at faae en central Betydning i den hidhørende Symbolik, og hertil kan nu fra andre antike Kunstverker hentes flere oplysende Sidestykker. Paa hin Sarkophag i Pal. Corsini tør altsaa det Speil Nereiden bærer være det bacchiske Speil hvori Sjelene beskuer sig for at vinde Bevidsthed og Individualitet. Ligeledes kan man blandt de mange antike Nereide-Gemmer exempelvis nævne en af de større i Berliner-Museets Samling, hvor Nereiden paa Søvædderen holder en sænket Fakkel og er ledsaget paa sin Fart af en vinget Genius. I begge disse Fremstillinger har altsaa Figuren faaet et Udstyr, der bekræfter den her angivne Tydning. Sjønt det nu vistnok er klart at Nereiden paa mangfoldige, forskjelligartede Oldtidsverker fremtræder slet hen i sit almindelige Væsen som Havnymphe, kan dog ligefuldt den særegne Betegning, der synes udtrykt i hint Gravkammer, have sin Gyldighed, og da tør det nok antages at Oldtidens Betragtning af Nereidebilledet, mangengang, ogsaa udenfor Gravmælernes Kreds, har faaet en Beaandelse af denne Forestilling.

Anmærkning. Senere har Meddeleren faaet nogle Oplysninger om disse Monumenter i et Brev fra Rom og dels i Archæologischer Anzeiger v. E. Gerhard, Marts 1859 No. 123. Brevet

indeholder Uddrag af en Beretning i Bulletino dell 'Instituto etc., hvorefter begge Gravkamre ere fundne i Foraaret 1858 af Sig. Fortunati paa et Sted, hvor der i det 2det Aarhundrede var en Villa, som tilhørte Serviliernes Familie. Paa Grund af følgende Inskrift paa en Teglsten, der fandtes ved Udgravningen, maa Hypogæernes Bygning henføres til Aaret 159.

QVINTILLO ET PRISCO COS OF EX
PR PLAVTI AQVILINI.
OD.

I Archæolog. Anzeiger, hvis Fremstilling udentvivl grunder sig paa samme Bulletino, er det Gravkammer, som i Foredraget er fremhævet, kun flygtig berørt, hvorimod det andet, hvis Udstyr ogsaa er meget rigere, bliver udførlig omhandlet.

Hr. F. C. Faye meddeelte nogle Bemærkninger om aandelige Evners sandsynlige Afhængighed af den materielle Udvikling af Hjernen i enkelte Retninger.

Som det vil være Selskabet bekjendt, har „Phrenologien", hvis første Grundlægger Dr. Gall var, været dyrket som en særskilt Disciplin eller Afdeling af Nervephysiologien med den Tendents: endog af Hovedskallens udvendige Form at udfinde de materielle Betingelser (Organer) for de enkelte mere prominente Aandsevner. Hvorvel man nu som Resultat af mange dygtige Mænds vedholdende Undersøgelser og herpaa grundede Slutninger tør ansee den saakaldte „Cranioscopie" for uholdbar baade i theoretisk og praktisk Henseende, har Phrenologiens Studium altid fundet ivrige Dyrkere, fordi det ikke syntes tvivlsomt, at Hjernemassen udgjør det nærmeste materielle Grundlag eller Betingelsen for Intelligentsens, Villiens og Drifternes Virksomhed. Flere experimentelle Undersøgelser og pathologiske Forholde have ogsaa givet Bidrag til at grundfæste Læren om Hjernemassens Betydning i denne Henseende, uden at det hidtil er lykkedes paa anatomisk Vei at isolere de enkelte aandelige Evners og Drifters Sæde.

Hvad man tilvisse med god Grund har bebreidet Phrenologiens Forfægtere, er den udelukkende store Vægt, som Disse have tillagt Hjernens materielle Udvikling eller Størrelse, som Udtryk for Aandsevnernes og Drifternes Styrke, idet de have taget lidet eller intet Hensyn til Hjernemassens Sammensætning, skjønt dette Moment viser sig af stor Betydning for Functionsdygtigheden ved andre organiske Vævbygninger. Undersøgelsens Resultater i denne Retning have ledet enkelte Physiologer til den Mening, at det især er det, i Menneskehjernen rigeligt tilstedeværende, phosphorholdige Fedt, som betinger Intelligentsens Kraft, hvorfor da ogsaa den Erfaring skulde tale, at Barnehjernen er hermed forholdsviis sparsommere forsynet,[1] — og saa bestemt har en enkelt bekjendt Physiolog (Moleschott) udtalt sig herom, at han siger: „uden Phospher ingen Tanke;“ men formodentlig maa vel ogsaa denne Anskuelse betragtes som ensidig med Udelukkelse af andre maaskee ligesaa vigtige Momenter.[2]

En nøiagtig og vedholdende Iagttagelse af saavel Dyrhjerner sammenlignende med Menneskehjerner, som af de forskjellige Racers og Individers Dannelse i Forbindelse med experimentelle Undersøgelser har allerede for lange Tider siden ført de mere moderate Phrenologer til den Slutning, at den store Hjernes forreste og midterste Partie ere Sædet for de høiere aandelige Evner og Følelser, hvorimod de bagerste Dele skulle være Organer for de lavere bevidste Drifter. Det blotte Instinkt og Almenfølelsen kunne, som vi vide, bestaae hos Dyr med et mindre udviklet Nervesystem uden Hjerne.

Anatomisk og ethnologisk Forskning har vistnok tilfulde godt-

[1] Hjernens Fedt absorberes ikke i tærende Sygdomme, medens det svinder af andre Organdele. Hjernefunctionerne kunne ogsaa i disse holde sig godt. I en enkelt Ernæringssygdom afsættes Stoffet rigeligt i Hjernen (Rachitis), medens Phosphorsalte mangle i Benene.

[2] Den udmærkede Chemiker Liebigs raillerende Yttringer om denne Phosphortheorie, — idet han har anført, at Beensystemet er i meget høiere Grad phosphorholdigt uden at være intelligent, — have dog lidet at betyde som Modbeviis. Ligesaa godt, siger en anden Forsvarer, kunde man argumentere fra Svovlstikker.

gjort, at en høiere Grad af intelligent Capacitet er forligelig med meget forskjellige Hjerneformer, ligesom det er utvivlsomt, at flere amerikanske Stammer have kunnet sammentrykke og forme Hovederne paa de nyfødte Børn, uden at disse derfor ere blevne Idioter eller i intelligent Henseende nødvendigt lavt staaende Individer; men udover en hvis Grad synes dog Hjernens Masse og Form ikke at kunne restringeres uden Skade for Aanden, og vi vide med temmelig Sikkerhed, at slige mere eller mindre defecte Former kunne arves som Race- eller Familieeiendommeligheder.[1] De senere Observationer fra det Indre af Afrika give noget Lys i denne Henseende, og det vil vise sig, om man ikke her finder Stammer med en Hjerneudvikling saa tilbagestaaende, at den i Sammenligning med andre Stammer maa antages mindre skikket som aandeligt Organ og dette til Trods for al Opdragelse og Øvelse, saaledes som den fødte Idiot viser sig i større og mindre Grad. Jeg har tilladt mig at fremsætte disse Bemærkninger, — om man vil til nærmere Discussion her i Selskabets philosophiske Afdeling, — idet de paa en Maade maa tjene som et Fundament for den Anvendelse, jeg troer man i det daglige og praktiske Liv tildeels gjør og med Ret kan gjøre af et almindelig phrenologisk og psychologisk Studium.

En dagligdags og let opgjort Erfaring har klarlig viist, at Individet allerede fra den tidlige Barndom kan være i Besiddelse af fremstikkende aandelige Evner og Tilbøieligheder i en enkelt Retning, medens andre Evner kunne mangle eller yttre sig saa tilbagestaaende, at Opdragelsen ofte strander i Forsøget paa at udvikle dem. Denne Erfaring stadfæster sig forresten ikke allene for Individets Vedkommende, men vi kunne ofte constatere deres Gyldighed for hele Familiers Lemmer endog i flere Generationer. Man benævner i daglig Tale en saadan fremstikkende Aandscapacitet med „Talent“ i den eller den Retning. Det er ikke let tænkeligt, at en saadan fremherskende Aandsretning kan bestaae

[1] At den ene Halvdeel af den store Hjernes øverste Deel paa Grund af dens ensformige dobbelte Bygning kan være lidt mindre udviklet uden Skade, har Erfaringen bestemt viist.

eller være medfødt, uden at være bunden til en bestemt Materie, og forsaavidt har ogsaa den localiserede Phrenologie sin Betydning. Endvidere har Erfaring lært os, at enkelte Evner kunne for en Tid staae tilbage, ligesom Tilfældet kan være med det samlede aandelige Liv, men at en senere Udvikling bringer Aandeliv og Evner frem i en uformodet Grad. Ogsaa denne Iagttagelse taler bestemt for Forbindelsen mellem en aandelig og materiel Fremskridning. Naar vi til Exempel hos Børn med excessiv Hjerneudvikling (Rachitis), men tilbagestaaende legemlig Vext iøvrigt, i Almindelighed finde en høiere Grad af Intelligents og større Læreevner, ere vi fremdeles inde paa det samme Gebeet og maae erkjende Materiens Betydning som Aandens Organ. Tillader Beenkassen under saadanne hurtige Vextforholde ikke Hjernemassen en fri Udvidning, det vil sige: hvis Hjerneskallens Been mod Sædvane under disse Forholde blive for faste eller nøie sammenbundne, kan et Tryk paa Hjernemassen blive Følgen og med denne Sammentrykning følger ogsaa en sløvet Aandsudvikling i det Hele eller fortrinsviis i enkelte Retninger. Om vi saaledes, og som det synes med fuld Ret, gaae ud fra, at hvert enkelt Individ er født med et eiendommeligt Hjerneværk, paa hvis materielle Udvikling vistnok Ernæringsforholdene og Opdragelsen kunne udøve nogen Indflydelse, men hvis særegne Præg i det Hele eller i særegne Retninger dog er givet, bliver det altid et Spørgsmaal, om den materielle Betingelse for enkelte aandelige Evners og Tilbøieligheders frie Yttringer kunne ganske mangle i en forresten normal Hjerne, eller om de blot ere tilbagestaaende og tilstede i en rudimentair Tilstand.

Ofte høre vi til Exempel Tale om, at det naturlige Talent for eller Evnen til at fatte og lære Mathematik mangler eller er tilstede i saa ringe Grad, at enkelte Personer mistvivle om at bringe det til en nødtørftig og temmelig almindelig Kundskab heri, hvorfor de have opgivet endog det sædvanlige mathematiske Studium for mere elementaire Examina, skjønt de samme Personer i andre Retninger kunne være intellectuelt begavede i mere end almindelig Grad. En nu ikke sparsom Erfaring har imidlertid

viist, at Bristen sandsynligviis mere stikker i Mangel paa et vedholdende Studium end i nogen total Mangel paa en bestemt Evne, og at en ihærdig og efter Opfatningen afpasset Instruction har formaaet efterhaanden at fremføre meget gode Resultater.

Selv for en overfladisk Iagttagelse afgiver Beskaffenheden af det saakaldte Musiktalent et ganske interessant Bidrag til Bedømmelsen af den localiserede Hjernevirksomhed, eller med andre Ord: Hjernens Modtagelighed og Virksomhed i en enkelt Retning. Hos nogle af Naturen i denne Henseende rigt udstyrede Individer kan Talentet vise sig saa fremragende og saa stærkt allerede i Livets tidligste Periode (2—3 Aar) f. Ex. hos Mozart, at dets Yttringer uimodstaaeligt bryde frem og blive tydelige for Alle; medens Evnen hos Andre er manglende eller latent i den Grad, at de ikke formaae selv i en ældre Alder at skjelne 2de forskjellige Toner fra hinanden og ved Forsøg paa at synge kuns frembringe falske Tonelyd og Tonestiger. Strubens Bygning kan være god og Stemmen melodisk og velklingende, men det er Hjernens Evne til at opfatte og derefter regulere (innervere efter en bestemt og bevidst Plan) Strubemusklernes Bevægelser, som i høiere eller lavere Grad fattes. Om saadanne Individer hedder det gjerne ved den begyndende Underviisning, naar de nogle Gange ere prøvede, at de mangle Gehør, fordi de synge falsk ved at gjengive bestemte Toner, og for de Fleste er dermed Sagen afgjort. Ved en ihærdig Øvelse af Musikorganet eller med andre Udtryk af Hjernens Opfatnings- og Distinktionsevne for Toner tør det imidlertid vise sig, at den naturlige materielle Betingelse for denne Aandsevne ikke mangler saa ofte og saa totalt, som man i Almindelighed troer, men at Organet, skjønt lidet fremtrædende, kan ved Øvelse vinde en Udvikling og Styrke, som indordner det i Rækken af de selvstændige bevidste Aandscapaciteter, og hvis Yttringer blive klare og rene saavel i subjectiv som i objectiv Henseende.

Jeg har hørt om et practisk Exempel, der, om det er sandt, kan tjene som Beviis paa Virkningen af en vedholdende Øvelse for Uddannelsen for Musikorganet. Det er nemlig fortalt, at en af de meest bekjendte Sangerinder — Madame Malibran — i sin

Barndom og Ungdom sang meget falsk; og at Faderen, en udmærket Musiker, under corporlig Tugtelse tvang Datteren, der havde en smuk Stemme, til at concentrere sin Opmærksomhed paa Toneforskjellen ved uafladelige Øvelser med den Effect, at hun efterhaandrn lærte at forstaae, naar hun intonnerede eller sang falsk og tilsidst vandt Sikkerhed i sin Stemme.

Jeg har for lang Tid siden besluttet at ville ved given Leilighed forsøge, hvad en vedholdende Øvelse kunde virke i et lignende Tilfælde og jeg har faaet Anledningen til Forsøg i min egen Familie. Min Søn, nu 12 Aar gammel, har nemlig viist sig i den Grad berøvet Sands for Musik, at han ikke har kunnet opfatte Toneforskjel og aldrig kunnet gjengive en bestemt eller hørt Tone rigtigt. Ved Sangunderviisningen paa Skolen blev han ogsaa efter gjentagne Prøver erklæret uskikket til at lære at synge og ved Underviisning paa Pianoforte viste sig den samme Mangel paa Musiksands. I Theorien har han derimod været flink og endog forud for sine Kammerater. Jeg har ikke destomindre ladet ham vedblive med stadigt at overvære Sangunderviisningen, skjønt det er skeet med Ulyst fra hans Side, og han har tillige faaet nogen Underviisning paa Pianoforte. Efter nogle Aars Forløb kan der i Virkeligheden ogsaa iagttages en mærkbar Fremgang saavel i hans Opfatning af Tonerne som i Gjengivelsen ved Sang. Han begynder selv at rette urigtige Toner paa Pianoet, fordi hans Øre er bleven istand til bedre at skjelne Forskjellen og fatte det Falske i en Accord, og han kan i en enkelt Toneart endog temmelig reent gjengive en kjendt Melodi. Forandres Tonearten eller gjøres Prøven lidt fleersidig gaaer det vistnok galt; men det er utvivlsomt, at Organet har vundet i Udvikling. Lykkes det mig at holde ham i en nogenlunde stadig Øvelse, holder jeg mig herefter næsten overbevist om, at han vil i Løbet af nogle Aar bringe det dertil, at han ikke alene kan nyde Musik, men ogsaa lære at synge og spille reent. Udfaldet vil jeg i alle Fald senere faa Anledning til med Bestemthed at constatere og jeg skal i sin Tid omtale det, da jeg sjelden hat iagttaget en mere total Mangel paa den enkelte Evne end hos denne Dreng. I physiologisk Henseende

ere saadanne Iagttagelser og Forsøg af Interesse, ligesom de for Anvendelsen paa Livets Forholde ikke ere uvigtige; thi vel hedder det, at Ingen kan give sig, hvad Naturen har nægtet, men vi vide ogsaa, at dette Udsagn ikke maa tages for strengt. En ikke ganske sjælden Erfaring har nemlig lært, at endog Geniet i en en enkelt Retning kan uformodet og seent udvikle sig, efterat den rette Opmærksomhed er bleven vakt og Studiet drevet med Taalmod og Alvor. Med andre Ord, jeg mener, at det enkelte Organ da har været tilstede under en mindre udviklet Form og at det — i Lighed med andre Organdele og deraf betingede Evner — har vundet i Kraft ved Øvelsen.

Den 15de April. Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. Monrad foredrog en Afhandling af Hr. O. Broch om Parablens Ligning.

Hr. Sars meddeelte Udtog af en Afhandling, som med de tilhørende talrige Afbildninger er bestemt for næste Hefte af Fauna littoralis Norvegiæ, om Ammeslægten Corymorpha og dens Arter samt de af disse opammede Meduser.

I Aaret 1835 bekjendtgjorde jeg (Beskr. og Iagtt. over Dyr ved den Bergenske Kyst pag. 6—10 Tab. 1 Fig. 3) en af mig i Nærheden af Bergen opdaget colossal ny Hydroide under Navn af Corymorpha nutans. Senere blev den samme Form funden ved Ørkenøerne af de brittiske Naturforskere Forbes og Goodsir (Annals of Nat. Hist. 1840. Vol. 5 pag. 309).

I et i Aaret 1853 udkommet indholdsrigt lidet Skrift (The marine Invertebrata of Grand Manan) af den americanske Zoolog og Verdensomseiler W. Stimpson berettes (pag. 9), at min Corymorpha nutans forekommer i talrig Mængde ved Grand Manan, Fundybay. Da han imidlertid ingen nøiere Beskrivelse giver af det af ham iagttagne Dyr, og der, som vi nedenfor skulle faae at see, i de nordiske Have findes flere, hverandre meget lignende, men dog specifisk forskjellige Former af Corymorpha, maa det endnu

ansees for tvivlsomt, om den nordamericanske virkelig er identisk med C. nutans.

Foranstaaende var Alt, hvad der var bleven publiceret om den omhandlede Hydroideslægt, som man saaledes antog for indskrænket til de nordiske Have og hvoraf kun en eneste Art var bekjendt, indtil Prof. Steenstrup i Aaret 1854 (Vidensk. Meddelelser fra den naturhist. Forening i Kjøbenhavn, 1854 pag. 46) bekjendtgjorde en anden og det en tropisk Art af denne Slægt fra Rio Janeiro under Navnet Corymorpha Januarii Stp.

Fremdeles er en af O. Schmidt ved Loppen i Finmarken iagttagen og i hans Handatlas der vergleichendon Anatomie, Jena 1854, Tab. 9 Fig. 2 afbildet Hydroide, som han, uden nøiere at beskrive den, gjør til en ny Slægt under Navn af Amalthæa uvifera, ganske sikkert en, og som det synes, ny Art af min Slægt Corymorpha. Det er derfor med Uret at Leuckart i hans Aarsberettelse (Archiv für Naturgesch. 1854. 2. pag. 443) vil identificere den med den af mig (Reise i Lofoten og Finmarken pag. 134) i Aaret 1850 opstillede Myriothela arctica, som ikke alene er specifisk, men ogsaa generisk forskjellig.

Endelig har Alder (Catalogue of the Zoophytes of Northumberland and Durham, 1857, pag. 18) paaviist, at en af Johnston (Hist. of Brit. Zooph. pag. 463 Fig. 79, a) ufuldstændigt beskreven og til Slægten Hydractinia henført Hydroide er en ny Art Corymorpha, C. nana Alder.

Foruden den længst bekjendte C. nutans har jeg til forskjellige Tider ved den norske Kyst fundet endnu 3 andre nye Arter, hvorved altsaa Slægtens Artetal stiger til 7, af hvilke 6 ere nordiske (de tre af disse endog arctiske) og en tropisk.

Med Hensyn til Bestemmelsen af Arterne, da have disse saameget tilfælles i Formen af Kroppen og Tentaklerne, og Antallet af de sidste synes ogsaa at være saa lidet bestemt og derhos vavierende med Alderen, at det bliver overmaade vanskeligt tilfredsstillende at adskille og diagnosere disse Former. Det bedste og sikkreste Kjendemærke afgive, efter min Erfaring, de af dem producerede Medusegemmer. Efter disses Form og Bygning, og med

Tilføiende af nogle andre, vistnok mindre sikkre Forholde, har jeg ogsaa forsøgt at characterisere de af mig iagttagne Arter.

1. Corymorpha nutans Sars.

Sars, Beskr. og Iagtt. over Dyr ved den Bergenske Kyst, 1835 pag. 6 Tab. 1 Fig. 3, a—f.

Forbes & Goodsir, Annals of Nat. Hist., 1840 Vol. 5 pag. 309.

Johnston, History of Brit. Zooph. pag. 54 Tab. 7 Fig. 3–6.

Proles hydriformis 3—4 pollicaris, tentaculis inferioribus filiformibus longissimis uniserialibus 40—50, superioribus brevissimis numerosissimis sparsis; pedunculis gemmigeris circiter 15—20, tenuibus, longiusculis, ramosis, ramulis alternantibus apice gemmis medusinis numerosis minimis dense accumulatis obsitis.

Proles medusiformis decidua, pallio campanulato apice conico, canales quatuor radiantes exhibente, antice aperto margine oblique truncato ibiqve bulbis qvatuor marginalibus æqvidistantibus ornato, qvorum unus solummodo in cirrum cylindricum porrectum evolvitur.

I Aaret 1830 fandt jeg først denne Art ved Glesvær ved Bergen paa 30—40 Favnes Dyb, dyndblandet Sand, senere ved Manger paa 8—10 Favnes Dyb, Sandbund, og endelig paa min første nordlandske Reise i 1849 ved Reine i Lofoten paa Vestfjorden et Par Exemplarer tilligemed den følgende der i talrig Mængde forekommende Art paa 40—50 Favnes Dyb, sandblandet Dynd.

2. Corymorpha Sarsii Steenstrup, nov. spec.

Corymorpha nutans, Sars Reise i Lofoten og Finmarken, Nyt Magazin for Naturvid. 1850 Vol. 6 pag. 135.

Corymorpha Sarsii, Steenstrup Meddel. fra d. naturh. For. i Kjøbenh. 1854 pag. 48.

Proles hydriformis 2—3 pollicaris, tentaculis inferioribus filiformibus longissimis uniserialibus 30—40, superioribus numerosissimis brevissimis sparsis; pedunculis gemmigeris 8—10, tenuibus, brevissimis, apice divisis, gemmis medusinis paucis maximis obsitis.

Proles medusiformis decidua, pallio elongato-campanulato apice rotundato, canales qvatuor radiantes exhibente, antice aperto, margine recto ibiqve bulbis seu cirris marginalibus enascentibus qvatuor æqvidistantibus, omnibus æqvalibus, ornato.

Denne af mig i 1849 opdagede Form er hidtil kun fundet i Vestfjorden i Lofoten, ½ Miil østenfor Reine (67° 57′ N. B.) paa 40—50 F. D., dyndblandet sandig Bund, hvor den er ret hyppig og som oftest drages op indviklet med dens lange Tentakler i Skrabenættets Masker.

3. Corymorpha uvifera (Amalthæa) Schmidt.

Amalthæa uvifera, O. Schmidt, Handatlas der vergl. Anat. Tab. 9 fig. 2.

Ved Øen Loppen i Finmarken paa 1 Favns Dyb, sandig Grund. Fra de to foregaaende Arter differerer denne Form ved dens ringere Størrelse („1″ eller lidt mere“), kortere nedre og færre øvre Tentakler. Med Hensyn til dens Medusegemmer synes den at staae nærmest ved C. Sarsii, da de, efter Schmidts Afbildning, have 4 ligestore Randknuder, hvilke dog her ere forholdsviis langt større end hos hiin Art.

4. Corymorpha? annulicornis Sars, nov. spec.

Proles hydriformis ⅔ pollicaris, tentaculis inferioribus filiformibus longioribus annulosis 20, superioribus 8—10 uniserialibus brevissimis apice globoso; pedunculis gemmigeris brevissimis, gemmis medusinis majoribus et paucioribus obsitis.

Proles medusiformis decidua, pallio breviter campanulato, canales qvatuor radiantes exhibente, antice aperto, margine bulbo seu cirro marginali unico magno, conico elongato vel cylindrico, introrsum flexo, cæterisqve tribus indistinctis, ornato.

Denne lille meget distincte Form, som jeg dog ikke uden nogen Tvivl henfører til Corymorphaslægten, er kun en eneste Gang forekommen mig ved Florøen, Bergens Stift, i 2 Exemplarer paa 30—40 F. D., dyndet Grund. Den afviger i flere Henseender, nemlig ved de ringede og mere contractile nedre Ten-

takler, det ringe Antal af de kun en enkelt Rad dannende og i en Knop endende øvre Tentakler, temmelig meget fra de andre Arter af Slægten og nærmer sig til Tubularia, saa at den virkelig synes at danne et forbindende Led mellem begge disse Ammeslægter.

5. Corymorpha nana Alder.

Hydractinia spec., Johnston Hist. of Brit. Zooph. pag. 463 Fig. 79, a.

Corymorpha nana Alder, Catalogue of the Zooph. of Northumberland and Durham pag. 18 Tab. 7 fig. 7, 8.

Meget liden (kun ½″ lang), kølleformig, nedentil meget smalere; de nedre lange Tentakler 15—20 i Tallet, de øvre korte og lidet talrige (efter Figuren omtrent 10) samt stillede i en enkelt Rad eller Krands ligesom hos min C. annulicornis. Medusegemmerne ubekjendte. Ved Kysten af England.

6. Cormorpha Januarii Steenstrup.

Steenstrup, Vidensk. Meddel. fra d. naturh. For. i Kjøbenhavn 1854 pag. 46.

Ved Rio Janeiro. Den er den største bekjendte Art af Slægten (6″ lang) og udmærket ved det større Antal af de nedre eller lange Tentakler (omtrent 80) og af de gemmebærende Stilke (omtrent 40), hvis Medusegemmer ved deres Kappes skjævt afskaarne forreste Rand synes at ligne de af C. nutans og ved de 4 næsten ligestore Randknuder de af C. Sarsii opammede.

7. Corymorpha glacialis Sars, nov. spec.

Proles hydriformis 4—5 pollicaris, tentaculis inferioribus filiformibus longissimis uniserialibus 40—50, superioribus numerosissimis brevissimis sparsis; pedunculis gemmigeris 30—35, brevioribus, crassis, indivisis aut solummodo ramulis nonnullis brevissimis, gemmis medusinis paucis minoribus sparsis, singulis aut pluribus accumulatis, obsitis.

Proles medusiformis sessilis (nunqvam decidua), pallio

ovali absqve canalibus radiantibus et bulbis (cirris) marginalibus, undiqve clauso, in aliis animalibus altricibus ova, in aliis spermatozoa includens.

Denne ved dens Medusegemmers mærkværdige og fra alle de foregaaende afvigende Form udmærkede Art fandt jeg paa min sidste Nordlandsreise i Sommeren 1857 i Varangerfjorden ved Vadsø (70° N. B.), hvor den forekommer sjeldent og enkeltviis paa 60—80 F. D., men temmelig hyppig paa 80—120 F. D., blød Leerbund og stenig Grund, fastvoxen med dens nederste Ende til Sandpartikler eller undertiden til fine røde Alger.

I Forbindelse hermed meddeelte derefter Forfatteren Beskrivelse over en ny, ved Florøen, Bergens Stift, funden fritsvømmende Meduse, som viser saa megen Lighed med nogle af de af Corymorpha opammede Medusegemmer, at det forekommer ham sandsynligt, at den stammer fra en Art af denne Ammeslægt. Den henhører til den af Forbes opstillede Slægt Steenstrupia, fra hvis 4 bekjendte Arter (S. rubra Forb., S. flaveola Forb., S. lineata Leuck, og den af Steenstrup iagttagne, af Coryne fritillaria Stp. opammede Art, som kan betegnes med Navnet S. fritillariæ) den afviger ved følgende Characterer:

Steenstrupia globosa Sars, nov. spec.

Proles hydriformis ignota.

Proles medusiformis 1/8 pollicaris, pallio globoso-campanulato, hyalino, margine anteriore obliqve truncato, postice rotundato absqve appendice; bulbis marginalibus qvatuor, rubris, æqvidistantibus, de qvorum uno prominente longe majore cirri marginales tres longissimi, basi bulbosa connati, de cæteris tribus vero nulli, exeunt; proboscide cylindrica rubra, extra marginem pallii non porrecta, ore simplici.

Slutningsbemærkninger.

Ammeslægten Corymorpha frembyder i flere Henseender en ikke ringe Interesse. Den var en af de første Hydroider, hos hvilke den vigtige physiologiske Kjendsgjerning blev (allerede i

1835) paaviist, at de til denne Dyregruppe henhørende Former ikke ere Andet end en forudgaaende Generation eller saakaldte Ammer af Meduser, nemlig af de lavere Meduser (Cryptocarpæ Esch., Gymnophthalmata Forb., Craspedota Gegenb.), hvilke saaledes fremstaae psa Generationsvexelens Vei.

Den udmærker sig endvidere ved sin colossale Størrelse i Forhold til alle andre hidtil bekjendte Hydroider, samt derved, at den altid forekommer enkelt eller solitær, aldrig sammensat eller flere Individer forenede til en Colonie. Coloniedannelsen synes nemlig ellers at være Regel hos Hydroiderne: alle hidtil bekjendte Slægter og Arter, selv de, som man i lang Tid har holdt for enkelte, ere ved nøiere Undersøgelse befundne at være prolifererende og derved dannende Colonier [1].

De eneste hidtil bekjendte bestandig solitære (altsaa aldrig prolifererende eller Colonier dannende) Hydroider ere de af mig opstillede tvende Slægter Corymorpha og Myriothela (Reise i Lof. og Finm. p. 134, og udførlig beskreven i Forhandl. ved de skand. Naturforskeres 7de Møde i Christiania 1856 p. 194—201). Slægten Hydra (de bekjendte Ferskvandspolyper), som desuden afviger fra alle de andre Hydroider ved dens Evne til at bevæge sig fra Stedet og ved Production af hydraformige, Moderdyret lignende, affaldende Gemmer, forbinder paa en besynderlig Maade de solitære med de coloniedannende Hydroider, idet den snart, naar den nemlig ingen Yngel har, er solitær, snart, naar den prolifererer eller skyder Knopper, fremstiller en midlertidig Colonie, som efter føie Tid opløses, idet de ved Prolificationen fremkomne hydraformige Unger efterhaanden afløse sig fra Moderdyret.

Af de ovenfor meddeelte Iagttagelser vil man have seet, at Slægten Corymorpha opammer Meduser af meget forskjellig Beskaffenhed. Fem af dens bekjendte Arter producere nemlig fuld-

[1] Jeg har saaledes allerede for adskillige Aar siden erkjendt vor almindelige, hidtil som et enkelt Dyr beskrevne Coryne sqvamata Müll. (Clava multicornis Forsk.) for prolifererende ved dens Basis og saaledes dannende en Colonie, en Iagttagelse, som ogsaa nylig er bleven bekræftet af Wright (Edinb. Philos. Journ. 1857 Vol. 6 p. 79).

kommen vel organiserede Meduser, som løsne sig af fra deres Ammedyr og føre et fuldstændigt omkring svømmende Liv, i hvilken Tilstand de først udvikle Generationsorganer og forplante sig. De vise sig da at henhøre til den store Gruppe af de saakaldte lavere Meduser (Cryptocarpæ Esch., Gymnophthalmata Forb., Craspedota Gegenb.). Een Art derimod, Corymorpha glacialis, producerer i deres Sted Meduser, som allerede strax udrustes med Generationsstoffer, men forresten ere af en yderst simpel og ufuldkommen Bygning og bestemte til at forblive sessile eller i bestandig Forbindelse med deres Ammedyr, indtil de, efter at have udviklet og udtømt deres Generationsstoffer, opløse sig og forgaae.

Man seer her et nyt Exempel paa, hvorledes meget lignende Ammedyr kunne opamme en meget forskjellig Meduseyngel. Videnskaben mangler ikke andre lignende Exempler. Saaledes f. Ex. producerer, efter Van Beneden, Tubularia Dumortieri v. Ben. fuldkomne affaldende, T. larynx Ell. & Sol. (T. coronata V. Ben.) ufuldkomne sessile Meduser. Ligesaa opammer, efter mine egne Iagttagelser, Podocoryna carnea Sars og P. Tubulariæ Sars fuldkomne affaldende, P. Sarsii Steenstr. og P. fucicola Sars derimod ufuldkomne sessile Meduser. Begge Slags fremspire hos alle disse Hydroider, ligesom hos Corymorpha, som Knopper fra samme Sted paa Ammedyrene, de have samme Udviklingsmaade, samme Form og Organisation indtil et vist Stadium, hvorefter de, som ere bestemte til at skulle forblive sessile, standse i deres Udvikling, medens de, der ere bestemte til at føre et selvstændigt frit Liv, udvikle sig videre til den fuldkomne Medusetypus.

Ved disse complicerede Forholde forøges i høi Grad Vanskelighederne ved at classificere Hydroiderne efter deres kjønslige Generation, den Methode, som vistnok stemmer meest overeens med de i Zoologien almindelig antagne Principer, og som ogsaa er bragt i Anvendelse af Gegenbaur i hans iøvrigt fortræffelige „Versuch eines Systems der Medusen“ (Zeitschr. f. wiss. Zoologie 1856 Vol. 8 p. 202—272), idet han til enhver Meduseart vedføier, forsaavidt den kjendes, den Ammeform (Hydroide), hvorfra hiin

stammer. Men, uden at tale om, at en saadan Classification for Tiden, da vi endnu ikke kjende Ammerne til mangfoldige Meduser og omvendt ikke de af mange Hydroider opammede Meduser, ikke lader sig fuldstændigt udføre i Praxis, vilde vi ved denne Methode komme til at skille alle af Hydroider opammede sessile Meduser fra de af lignende Ammer producerede frit levende og stille dem i særskilte Afdelinger, uagtet de i Virkeligheden høre nær sammen. Gegenbaur har heller ikke forsøgt paa at classificere de første, ja han forbigaaer dem endog ganske i Taushed i den af ham givne systematiske Oversigt af Meduserne. Og dog kunne disse sessile Meduser paa ingen Maade skilles fra den store Gruppe af de fritsvømmende lavere Meduser, af hvilke de kun ere degraderede Former, der ere blevne staaende paa et lavere Trin af den for begge fælles Udvikling. Som et slaaende Beviis for begges Homologie kunne vi endelig anføre, at der findes fuldstændige Overgangsformer mellem dem. Saaledes have, efter Lovén, de af Laomedea geniculata Müll. og, efter Strethil Wright, de af L. dichotoma W. opammede sessile qvindelige Medusegemmer Radiærkar og udviklede, bevægelige (contractile) Randtraade (hvorimod de mandlige hos disse 2 Arter, efter Schultze og Wright, mangle Radiærkar og have færre samt kortere Randtraade); de ligeledes sessile af Syncoryna ramosa Lovén opammede Medusegemmer have ogsaa Radiærkar og Randknuder eller rudimentære Randtraade, og Kappen hos den sidste viser endog eiendommelige Bevægelser af Systole og Diastole. Disse tre Hydroiders Medusegemmer staae altsaa, endskjøndt de ere sessile, paa et høiere Trin af Udvikling end samme hos Corymorpha glacialis og de ovenfor omtalte Arter af Tubularia og Podocoryna, hvilke mangle baade Radiærkar og Randtraade og ere ubevægelige. — Ved at classificere Hydroiderne alene efter den kjønslige Generation eller de af dem opammede Meduser vilde man ogsaa paa en unaturlig Maade komme til at adskille de mest lignende Ammeformer vidt fra hverandre, hvilket vilde være saameget mindre rigtigt som Arten hos disse Dyr aabenbart ikke repræsenteres fuldstændigt af den kjønslige Generation, der

ofte er mindre fuldkomment organiseret og omfatter, saa at sige, et meget mindre Stykke af deres Udviklingshistorie end Ammiegenerationen. — Vi gjøre derfor udentvivl rettest i at give Slip paa den Fremgangsmaade, vi ere vante til ved de høiere Dyrs Classification, nemlig at betragte Artsbegrebet som fuldstændig udtrykt i tvende Enkeltvæsener, den kjønsmodne Han og Hun. Hos de Dyr, vi her omhandle, saavelsom hos alle andre, der ere underkastede Generationsvexelens Lov, og hvis forskjellige Udviklingstrin fremstilles ved forskjellige med særegne Egenskaber begavede Enkeltvæsener, bliver Artsbegrebet først fuldstændigt ved deri at optage Kjendemærkerne af samtlige i cyclisk Udvikling paa hinanden følgende Generationer.

Det vil udentvivl, efter Videnskabens nuværende Standpunkt, være baade lettere og hensigtsmæssigere at lægge Hydroiderne (Ammedyrene) til Grund for Classificationen af de lavere Meduser, og til enhver Art af hine at vedføie de af den opammede Meduser, samt ved Artscharacteren at tage vedbørligt Hensyn til begge Generationer: „Proles hydriformis saavelsom Proles medusiformis.“

At man imidlertid som forhen vedbliver med at betegne alle ny opdagede Ammeformer (Hydroider) ligesaa vel som fritsvømmende Meduser, eller begge Generationer, hver med et eget provisorisk Navn, er ingenlunde, saaledes som desværre den hele øvrige Hær af Synonymer, til nogen videre Besvær for Videnskaben. Intet er lettere end senere, naar den anden tilhørende Generation bliver bekjendt, at sammendrage begge Former og enten betegne dem med et eneste difinitivt, eller, som man f. Ex. har gjort med Salperne, med et dobbelt Speciesnavn.

Hr. Strecker holdt et Foredrag over Guanins Forvandlinger ved Chlorets Indvirkning.

Ved at lade en langsom Strøm af Chlorgas til en vandig Opløsning af saltsurt Guanin, eller til Guanin, som er fiint fordeelt i Vand, udvikles efter en kort Tid, medens Varmeudvikling finder

Sted, en Gas, som tildeels bestaae af Qvælstof tildeels af Kulsyre. I Begyndelsen findes Xanthin i Opløsningen, som imidlertid snart forsvinder idet der optræde nye Producter. Naar Chlorets Tilledning afbrydes, saasnart som alt Xanthin er forsvundet, faaes ved Inddampning til en passende Concentration farveløse Krystaller, hvis Egenskaber og Sammensætning fandtes overeensstemmende med Parabansyren CbH_2N_2Ob. De forandredes ikke ved Kogning med Vand, hvorimod de ved Ammoniakens Indvirkning forvandledes til oxalursurt Ammoniak, eller som ved Behandling med Baryt decomponeredes til Oxalsyre og Urinstof.

I den fra Parabansyre affiltrerede Vædske fandtes foruden Oxalsyre, Ammoniak og Urinstof, som kan ansees for videre Decompositionsproducter af Parabansyre det saltsure Salt af en organisk Base. Denne Base danner med Platinchlorid et i rhombiske Prismer krystalliseret Doppeltsalt, som opløses baade af Vand og fortyndet Alkohol; Sammensætning af denne Base har Strecker endnu ikke med fuld Sikkerhed bestemt; det lader til at dens Formel er $C_2HbN_2O_2$ eller $C_2H_4N_2 + 2aq$, hvorefter den kunde kaldes Formydiamin. Guanins Decomposition kunde altsaa forklares ved følgende Ligning:

1) $\underbrace{C_{10}H_5N_5O_2}_{\text{Guanin.}} + 3Cl + 2HO = \underbrace{C_{10}H_4N_4O4}_{\text{Xanthin.}} + 3Hll + N$

2) $\underbrace{C_{10}H_4N_4O_4}_{\text{Xanthin.}} + 4Cl + 6HO = \underbrace{C6H_2N_2O6}_{\text{Parabansyre.}} + \underbrace{C_2H_4N_2}_{\text{Formydiamin.}} + C_2O_4 + 4Hll$

Ved denne Decomposition træder Guanin i en bestemt Relation til Urinsyren, forsaavidt som begge kunne levere det samme Ozydationsproduct Parabansyre, men viser ogsaa en vis Lighed imellem Caffeïn og Guanin, idet Caffeïn under samme Behandling forvandles til Dimethylparabansyre (Cholestrophan). Ogsaa med Kreatinin, finder den Relation Sted, at dette ved oxyderende Indflydelser kan forvandles til det af Dessaignes opdagede, men ikke benævnte Pruduct $C_8H_4N_4Ob$, som udentvivl er Methylparabansyre. Medens saaledes Urinsyre og

Guanin give Parabansyre $N_2 \begin{cases} C_2O_2 \\ C_4O_4, \\ H_2 \end{cases}$ faaes af Caffeïn den Forbindelse: $N^2 \begin{cases} C_2O_2 \\ C_4O_4 \\ (C_2H_3)_2 \end{cases}$ og af Kreatinin $N_2 \begin{cases} C_2O_2 \\ C_4O_4 \\ C_2H_3.H \end{cases}$

Den Samme omhandlede endvidere Piperinsyrens Forvandling ved Smeltning med Kalihydrat.

Piperinsyren udvikler ved at ophedes i en Sølvskaal med Kylihydrat en rigelig Mængde af Vandstofgas; Residuet indeholder i Forbindelse med Kali Æddikesyre, Oxalsyre, Kulsyre og en ny Syre, som Strecker betegner med Navnet Protocatechusyre. For at isolere den sidste Syre overmættes Opløsningen af den smeltede Masse med Svovlsyre, og rystes med Æther, hvorved Protocatechusyre gaaer i den ætheriske Schicht, som svømmer oven paa den vandige Opløsning. Ved Inddampning efterlades Syren i Form af farveløse, gjennemsigtige, naaleformige Krystaller.

Protocatechusyren $C_{14}H6O_8$ er opløselig i Vand, Alkohol og Aether; af vandige Opløsninger crystalliseres den med to Acq. Vand. Den reagerer surt og danner med Baserne tildeels opløselige, tildeels uopløselige Salte. Med Blyoxyd fremstilledes to Salte; nemlig $PbO, C_{14}H5O7 + aq$, som danner smaa farveløse og gjennemsigtige Krystaller, som ikke opløses af Vand og kun lidt af Æddikesyre, og $2PbO, C_{14}H_4Ob$, som faaes i Form af et fnokket Bundfald ved at blande en Opløsning af Syren med en Blysukkeropløsning.

Med Jernchlorid danner Protocatechusyre en intensiv grønt farvet Vædske, hvorved Jernoxyd forvandles til Jernoxydul; denne grønne Opløsning farver sig, ved at overmættes med Kali, blodrødt. En reen Jernoxyduloplosning farves derimod ikke af Protocatechusyre, hvorimod en ubetydelig Tilblanding af et Jernoxydsalt kan frembringe en violet Farve.

Protocatechusyre smelter ved Ophedning og decomponerer sig under Udvikling af Kulsyregas til et flygtigt, letsmelteligt, krystalliserbart Stof, hvis Egenskaber ere overeensstemmende med

Pyrocatechusyrens. Denne Decomposition forklares ved Ligningen:

$$\underbrace{C_{14}H6O_8}_{\text{Protocatechusyre.}} = \underbrace{C_{12}H6O_4}_{\text{Pyrocatechusyre.}} + \underbrace{C_2O_4}_{\text{Kulsyre.}}$$

Protocatechusyrens Egenskaber ere i høi Grad overeensstemmende med den saakaldte Catechusyrens. Strecker troer imidlertid at der i Catechu ikke alene indeholdes en eneste Syre, men mindst to, i Egenskaberne nær overeensstemmende Syrer, hvis Sammensætning han udtrykker ved de Formler

Denterocatechusyre $C_{16}H_8O_8$.

Tritrocatechusyre $C_{18}H_{10}O_8$.

Disse to Syrer danne sammen med den af Piperinsyre fremstillende Syre en homolog Række, hvis enkelte Led nær stemme overeens, og som ved den tørre Destillation alle forvandles til Pyrocatechusyre.

Protocatechusyre staaer til Gallussyre i et lignende Forhold, som Benzoesyre til Salicylsyre, og imellem Forvandlingsproducterne af begge Syrer fremtræder den samme Differenz.

Protocatechusyre . . .	$C_{14}H6O_8$	Benzoesyre	$C_{14}H6O_4$
Gallussyre	$C_{14}H6O_{10}$	Salicylsyre	$C_{14}H6O6$
Pyrocatechusyre . . .	$C_{12}H6O_4$	Benzol	$C_{12}H6$
Pyrogallussyre	$C_{12}H6O6$	Phenylsyre	$C_{12}H6O_2$

Den 3die Mai. Selskabets Aarsmøde.

Præses oplæste en Indberetning om Selskabets Tilstand og Virksomhed i det forløbne Aar 1858.

Hr. Caspari foredrog Bemærkninger over Irenæus's Skrift om Chiliasmen.

Den 6te Mai. Extraordinært Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. Hansteen berettede, at han havde opdaget en periodisk Forandring af $11^1/_9$ Aar i den horizontale Deel af den magnetiske Inten-

sitet, i hvilken Epocherne for Maximum af Intensiteten faldt sammen med Epocherne far Minimum af Inclinationen og af Solpletterne.

I 1820 begyndte han at observere Tiden af 300 horizontale Svingninger af en i et enkelt Silkeormespind ophængt magnetiseret Staalcylinder 5 til 6 Gange daglig fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. 10 om Aftenen, hvilke med nogle Afbrydelser fortsattes til Aaret 1827. Af disse Iagttagelser fandt han, a) at den længste Svingetid (mindste Intensitet) indtraf omtrent Kl. 10 om Formiddagen, den korteste (største Intensitet) omtrent en Time før Solens Nedgang, altsaa paa samme Dagstider, som den største og mindste daglige Inclination; b) at Forskjellen imellem disse Svingetider, eller den daglige Variation, var størst i Juni Maaned, og mindst i December, ligesom Variationen i Inclinationen.

Paa fri Mark udførte han de fleste Aar lignende Observationer Formiddag og Eftermiddag ved de to omtalte Dagstider; reducerede disse til en normal Temperatur (+ 7°,5 R.) og til forsvindende Buer, samt tog for hvert Aar Middeltallet af Formiddags- og Eftermiddags-Observationerne, for at eliminere Virkningen af den daglige Variation. I den nedenstaaende Tavle betegner t det midlere Tidspunkt af hvert Aars Iagttagelser, udtrykt i hele og Brøk af Aaret; T Tiden af 300 Svingninger i Secunder af Middeltid; n Antallet af Observationer i hvert Aar.

t	T	n	H
1820,71	814″,63	11	1,5270
22,68	814,83	6	1,5278
23,54	813,87	6	1,5320
25,98	816,83	2	1,5256
27,49	817,37	10	1,5222
28,16	818,39	5	1,5181
30,53	816,93	6	1,5249
31,75	815,57	4	1,5307
32,43	815,04	5	1,5329
34,98	813,94	6	1,5382
38,58	812,05	7	1,5467

t	T	n	H
39,56	811,70	46	1,5478
40,32	813,27	17	1,5426
41,55	811,42	26	1,5479
42,49	811,97	22	1,5480
43,26	811,52	22	1,5497
45,39	810,46	2	1,5533
46,08	811,43	3	1,5506
50,31	809,84	2	1,5569
51,62	807,87	2	1,5600
54,48	807,66	2	1,5653
55,56	807,75	23	1,5672
56,67	807,25	2	1,5667
57,45	806,08	4	1,5711
58,38	806,72	9	1,5679

Dersom denne Staalcylinders magnetiske Tilstand (dens magnetiske Moment) var bleven uforandret fra 1820 til 1858, havde man af de forskjellige Værdier af Svingetiden T kunnet bestemme de dertil svarende Værdier af den horizontale magnetiske Intensitet, ved nemlig at antage Intensiteten i 1820 som Eenhed og beregne Intensiteten for de følgende Aar i omvendt Forhold af Quadraterne af Svingetiderne T. Man vilde da finde, at Intensiteten havde betydeligt tiltaget fra 1820 til 1858, at den havde tiltaget lidt fra 1820 til 1823, derpaa aftaget til 1828, da et Minimum indtraf, og senere hen i det Hele tiltaget. Men til denne Forudsætning er man ikke berettiget, da Erfaring lærer, at enhver Staalstavs magnetiske Moment kort efter at den er magnetiseret sædvanlig mærkelig aftager, og med Tiden langsomt nærmer sig mere og mere til en Grændseværdie. Den berømte Gauss i Gøttingen havde i 1833 bekjendtgjort en Methode til at bestemme den magnetiske Intensitet i absolute Eenheder, uafhængigt af Magnetstavenes Dimensioner, Masse og magnetiske Moment. Betegner H den horizontale Intensitet i Gaussiske absolute Eenheder, T Tiden af et vist Antal horizontale Svingninger af en Mag-

netstav, hvis magnetiske Moment er = m, saa kan man bevise, at Productet HT^2 maa paa ethvert Observationssted og til enhver Tid have en uforanderlig Værdie = C, ifald Stavens magnetiske Moment m er uforanderligt. Men dersom m efterhaanden aftager, maa C tiltage. Ved Bestemmelsen af H og T i Gøttingen i 1834 og 1839, i Kjøbenhavn i 1845, og 7 Bestemmelser i Christiania fra 1840 til 1855 fandtes Værdien af C ganske lidet voxende, altssa denne Cylinders magnetiske Moment ganske lidet aftagende. Værdien af log C kunde tilfredsstillende fremstilles ved følgende Formel:

$\log C = 6{,}00808{,}7 + 12{,}2648\ (t-1834) - 0{,}38969\ (t-1834)^2$,

hvor Factorerne af de to sidste Led ere Eenheder af 5te Decimal. Under Forudsætning, at denne Formel ogsaa giver en tilstrækkelig tilnærmet Værdie for C fra 1820 til 1834 ere de i foregaaende Tabel anførte Værdier af den horizontale Intensitet H i Gaussiske Eenheder for Christiania beregnede.

De i foregaaende Tabel forekommende Værdier af H fandtes i Almindelighed at kunne fremstilles ved følgende Formel:

A) $H = 1{,}5219{,}3 + 7{,}902\ (t-1820) + 0{,}1307\ (t-1820)^2$.

Denne gav de i nedenstaaende Tabel beregnede Værdier H' og Differentserne $\Delta = H - H'$ imellem de observerede og beregnede Værdier. Man seer at disse Differentser ere positive fra 1820 til 1824; negative fra 1825 til 1832; positive fra 1834 til 1839 o. s. v. kort antyde en bølgeformig Forandring. En betydelig positiv Værdie af Δ (+ 71) viser sig i 1823, en anden (+ 29) i 1845. Antages de forløbne 22 Aar at omfatte to Perioder, bliver Periodens Længde 11 Aar; en betydelig negativ Værdie (— 111) viser sig i 1828, en anden (— 10) i 1850; under Forudsætning af, at de mellemliggende 22 Aar indeholde to Perioder, giver dette atter Periodens Længde omtrent = 11 Aar.

Antog man her, ligesom ved Inclinationens Forandringer, en Forbindelse med Solpletteperioden, maatte man med Wolf antage dennes Længde = $11\frac{1}{9}$ Aar, og man kunde da søge at udjevne disse Differentser ved at sætte

B) $\alpha \sin [\gamma + \beta\ (t-1820)] - \Delta = 0$;

hvor α og γ ere Konstanter, hvis sandsynligste Værdier maae søges ved at indsætte de forskjellige Værdier af t og Δ, og hvor $\beta = {}^{9}/_{100} \times 360^{0} = 32^{0},4$, naar Perioden er $11^{1}/_{9}$ Aar. Ved disse Substitutioner fandtes $\alpha = 19,88$; $\gamma = 2^{0}\ 20',7 = 2^{0},35$.

I nedenstaaende Tabel betegner H de umiddelbar observerende Værdier i foregaaende Tabel, H′ de efter Formel A) beregnede, H″ naar dertil føjes den periodiske Function B); $\Delta' = H - H''$.

t	H	H′	Δ	H″	Δ'
1820,71	1,5270	1,5225	+ 45	1,5234	+ 36
22,68	1,5278	1,5241	+ 37	1,5261	+ 17
23,54	1,5320	1,5249	+ 71	1,5267	+ 53
25,98	1,5256	1,5271	− 15	1,5266	− 10
27,49	1,5222	1,5286	− 66	1,5268	− 46
28,16	1,5181	1,5292	−111	1,5276	− 95
30,53	1,5249	1,5317	− 68	1,5312	− 63
31,75	1,5307	1,5330	− 23	1,5338	− 38
32,43	1,5329	1,5338	− 9	1,5352	− 23
34,98	1,5382	1,5367	+ 15	1,5383	− 1
38,59	1,5467	1,5411	+ 56	1,5393	+ 74
39,56	1,5478	1,5423	+ 25	1,5403	+ 44
40,32	1,5426	1,5434	− 8	1,5416	+ 10
41,48	1,5479	1,5450	+ 29	1,5443	+ 36
42,29	1,5480	1,5463	+ 17	1,5467	+ 13
43,26	1,5497	1,5474	+ 23	1,5486	+ 11
45,39	1,5533	1,5504	+ 29	1,5523	+ 10
46,08	1,5506	1,5514	− 8	1,5530	− 24
50,31	1,5569	1,5579	− 10	1,5559	+ 10
51,62	1,5600	1,5600	0	1,5584	+ 16
54,48	1,5653	1,5647	+ 6	1,5660	− 7
55,56	1,5672	1,5666	+ 6	1,5685	− 13
56,67	1,5667	1,5685	− 18	1,5691	− 24
57,45	1,5711	1,5699	+ 12	1,5713	− 2
58,38	1,5679	1,5715	− 36	1,5720	− 41

Man seer, at Differentserne Δ′ fra 1820 til 1835 ere mindre end de tilsvarende Δ; fra 1838 til 1841 ere de noget større; fra 1842 til 1858 i Almindelighed mindre. Dette kan vel forklares af en Ujevnhed eller Uregelmæssighed i de forskjellige Perioder. Imidlertid synes Periodiciteten at være utvivlsom.

Formlen B

$$19^{\circ},88 \sin [2^{\circ},35 + 32^{\circ},4 (t-1820)]$$

giver et Maximum for t = 1822,7, og under Forudsætning af en Periode af 11,11 Aar faaer man altsaa Maxima af Undulationen for følgende Værdier af t

1822,70; 1833,81; 1844,92; 1856,03.

Sammenstiller man nu dette Resultat med Epocherne for Minimum af Solpletterne og af Inclinationen, har man

Minimum af Solpletterne 1822,2; 1833,3; 1844,4; 1855,6;
Minimum af Inclinationen 1823,3; 1834,5; 1845,6; 1856,7;
Maximum af horiz. Intensitet . 1822,7; 1833,8; 1844,9; 1856,0.

Denne Overeensstemmelse imellem Resultaterne af tvende af hinanden uafhængige Observationsrækker af Inclinationen og Intensiteten, er et iøinefaldende Beviis for en aarsagelig Forbindelse med Solflekkeperioden; saa meget mere, som Minimum af Inclination falder sammen med Maximum af Horizontalintensitet i den 11aarige, ligesom i den daglige Periode. Aarsagen hertil kan forklares paa følgende Maade. Er R den totale Intensitet i Inclinationsnaalens Retning, H dens horizontale, V dens verticale Componente, i Inclinationen, saa er

$$H = R. \cos i,\ V = R. \sin i;\ \text{tang } i = \frac{V}{H}.$$

Tiltager H i et stærkere Forhold end V, saa maa Inclinationen i aftage, og omvendt naar H aftager, maa i tiltage.

Den eneste Tvivl der kan rettes mod Resultatet af Intensitetsbestemmelserne fra 1820 til 1827 er, at Svingningstiden af den ved Observationerne benyttede magnetiserede Staalcylinder blev i Aaret 1825 og 1826 observeret i et Varmeapparat, hvori Luftens Temperatur ved en understillet Spirituslampe kunde forhøies, for

at undersøge Temperaturens Indflydelse paa dens magnetiske Moment. Den 26 November 1826 blev Temperaturen een Gang forhøiet til 47° R; og det kunde være tænkeligt, at denne høie Varmegrad har svækket dens Moment, og foraarsaget, at Svingetiden T i første Tabel er forøget fra 813″,87 i 1823 til 816″,83 ved Slutningen af 1825 og til 817″,37 i Midten af 1827; uagtet det paa den anden Side ikke kan lade sig heraf forklare, at den endnu i 1828 er vedblevet at tiltage.

Chr. Boeck omhandlede en Tubularie fra Belsund paa Spitsbergen — Tubularia regalis.

Professor Krøyer har i Naturhistorisk Tidsskrift B. IV. 1852, 1853 S. 151 o. fg. gjort opmærksom paa, at det nordlige Polarhav viser en langt større Rigdom paa Dyr i Forhold til den varme Zones Have, end man skulde formode ifølge det for Dyrenes Udvikling formeentlig mindre gunstige Temperaturforhold. Han henviser til, at naar det kommer an paa Individtallet saa kunde vel Polarhavet endog sættes høiere end de varmere Have, medens at man ved at sammenligne nærbeslægtede Dyrformer fra Nordhavet og fra de varmere Have ikke sjeldent finder, at de, som findes i hiint, vinde i Størrelse.

Hvad Hr. Krøyer nævner om den store Rigdom af Dyr i Belsund paa Spitsbergen, kan jeg bevidne Rigtigheden af. De Gange, jeg der i Sommeren 1838 afvexlende med Professor Krøyer var ude for at samle Dyr med den Zoologerne bekjendte Bundskrabe, erholdtes saadan Masse af Molusker og Krebsdyr, saa at om Alt det, som fangedes med Skraben, skulde være beholdt i Baaden, vilde den efter nogle Timers Samlen være bleven fuldladet. Oftere blev Skraben efter at være trukken nogle hundrede Favne henover Søebunden aldeles fyldt med saadanne Dyr, hvorimellem der kun fandtes enkelte mindre Stene eller en ringe Mængde Sand.

Til Beviis paa at Dyrformer, der have Slægtninger i sydligere og for Dyrenes Udvikling tilsyneladende gunstigere Have, i det nordlige Hav kunne opnaae en uventet Størrelse, kan vises en Tubularie, som jeg erholdt i Belsund paa omtrent 20 Favnes Dyb. Den er efter levende Exemplarer, hvoraf jeg erholdt 3de, afbildet paa Tavle III ved Figur 1 i naturlig Størrelse.

Den afrevne Stilk var paa det største Exemplar mellem 120 og 130 Millimeter lang med en Tykkelse af noget over 3 Millimeter. Den indenfor den hornartede klare Skede værende bløde Hud havde hos de levende Exemplarer Længdestriber af en stærk cinoberrød Farve. Hovedets Længde fra Stilken til den øverste Ende af Mundtentaklerne fandtes at være 18 Mm. Tentaklerne i den ydre Række vare 42—45 Mm. lange, saa at de udbredte dannede en Skive af 80—85 Millimeters Gjennemsnit.

Ifølge Størrelsen i Forhold til andre Arter af Slægten, kunde denne Tubularie fortjene Artsnavnet *gigantea*, men da denne Benævnelse allerede er benyttet — om maaskee kun for en Afart af *Tubularia indivisa* — foreslaaes for den nye Art Artsbetegnelsen: *regalis*, da den er hævet over sine Samslægtninger.

Polyphovedet Fig. 2 har samme Ægform som hos *Tub. indivisa*. Det var graalighvidt og noget gjennemskinligt, saa at der fremtraadte et rødligt Skjær fra det Indre. Mundtentaklerne ere meget tynde, sylformige, af 3—4 Millimetres Længde, tet stillede om Mundaabningen og længere nedad i 3—4, dog ikke kjendelig adskilte, Rader.

De lange Tentakler paa Hovedets videste Omkreds taltes paa et Exemplar at være 28. De bestode af en tyk Hud, der i Forbindelse med at deres Huulhed var udspendt ved en Vædske foranledigede at de hos det levende Dyr holdtes meget stive. Forneden havde de en Krumning udad, foroven derimod en indad, saa at de fik Formen af et latinsk §. De vare sylformede, ikke fuldkomment trinde, men noget sammentrykkede fra Siderne saa at Gjennemsnittet var elleptisk. De bevægede sig kun tet

ved Polyphovedet saaledes at de snart vare mere oprette, snart mere vandrette, hvorimod Krumningen blev uforandret.

Umiddelbart indenfor den omtalte Tentakelkreds findes Generationspolyperne paa Stilke, der ere næsten ligesaa lange som Tentaklerne. Polyperne ere stillede hovedsagelig i to Rækker paa de omtrent tresidige Stilkes indadvendte Flade. I Regelen fandtes de mindst udviklede Polyper nedad. Disse vare lukkede og omvendt ægformige.

En Stilk med Polyper er afbildet ved Fig. 3 i tredobbelt Størrelse. De fuldt udviklede Polyper, hvoraf ved Fig. 4 gives en forstørret Afbildning, ere ægformige med en kredsformig Aabning, hvis Kant er ganske tynd. Det fra Polypklokkens Bund udgaaende med en cinoberrød lidt kornig Masse udfyldte Organ var hos de fuldt udviklede Polyper trindt lige tykt i begge Ender, dog saaledes at den ydre Ende var afrundet. Hos de ældre afdøende Polyper fandtes det afsmalet til begge Ender, og temmelig tet indsluttet af den sammenkrumpede Polypklokke. Nogen Fordybning i Enden — Mave — iagttoges ikke.

I Polypklokkerne fandtes Unger i forskjellig Udviklingsgrad. Mere end een i hver Klokke iagttoges ikke. I Begyndelsen viste de sig som kredsrunde forholdsviis temmelig tynde Skiver med forskjelligt Antal Udbugtninger eller Tænder i Randen, saaledes som ved Fig. 5 i betydelig Forstørrelse vises. Naar Ungerne vare færdige til at krybe ud af Klokken havde de den ved Fig. 6 angivne Form. Udkrybningen foregik med Tentaklerne foran.

De friblevne Unger kunde med Lethed krybe op efter Siderne af det Glas, hvori de vare opbevarede, ved at fæste sig ved Tentaklernes fortykkede Ender paa samme Maade som Echinodermerne med sine Sugefødder.

Den nederste Ende viste Sammentrækninger saa at den noget forandrede sin Form — Fig. 7 og 8, og syntes derved at være skikket til at fæste sig, men nogen Tilheftning iagttoges ikke.

Foruden ved sin betydelige Størrelse adskiller denne Tubularie sig fra *Tubularia indivisa,* som den forøvrigt ligner meget i

den hele Form, ved Maaden hvorpaa de genererende Polypklokker ere fæstede til deres Stilke, nemlig i to næsten modsatte Rækker.

Hr. Fearnley fremsatte en Methode til at finde Nordlysets Høide af Observationer udførte paa eet og samme Sted, som hvilede paa den Forudsætning, at en Nordlysbue har Retningen af en magnetisk Parallel. De faa Anvendelser, han hidtil havde gjort deraf, gave imellem 23 og 30 geogr. Miles Høide.

I.

Om Nordlysets geometriske og physiske Natur.

1. Nordlyset eller Polarlyset staaer som allerede bemærket af Halley i en saa nøie Forbindelse med Jordens magnetiske Phænomener, at det vel er tilladt at betegne det som en synlig magnetisk Udstrømning fra Jordens Polarregioner, uden at man derfor vil foregribe den Forklaring af begge Phænomeners sande Væsen og Aarsag, som endnu er Fremtiden forbeholdt. Det var især to Omstændigheder, som tidlig tiltrak sig Physikernes Opmærksomhed og pegede hen paa dette gaadefulde Phænomens Sammenhæng med Jordmagnetismen, paa samme Tid som det gav dem Nøgelen til dets rigtige geometriske Opfatning. Man lagde Mærke til, at den regelmæssige Bue, som man saa ofte seer (i vore Egne) i Nord, sjeldnere i Syd, og som gjerne begrændsede et dunkelt, men gjennemsigtigt Segment, havde sit øverste Punkt i den magnetiske Meridian, der tillige halverede Buen. Og naar Nordlyset optraadte straalende fra alle Kanter af Horizonten og dannede ved Straalernes Convergents den saakaldte Krone, fandt man, at ogsaa denne laa i den magnetiske Meridian i en Høide over den sydlige Horizont lig den magnetiske Inclination, kort i Inclinationsnaalens eller den jordmagnetiske Krafts Retning. Af den første Omstændighed uddrog man den Slutning, at en Nordlysbue er et af Horizonten begrændset Stykke af en heel lysende Ring, der i nogen Høide over Jordens Overflade omgiver den magnetiske Pol, idet den overalt skjærer de magnetiske Meridianer under ret Vinkel og følgelig har samme Flugt som en magnetisk Paral-

lel. Den anden Eiendommelighed forklarede man som Virkningen af en perspectivisk Convergents af parallele Straaler, hvis Retning — som Nordlyskronens Sted viste — altid var den samme som Magnetkraftens Retning.

Denne Nordlysets magnetiske Natur fremtraadte endnu bestemtere ved den af Hjorter og Celsius gjorte Opdagelse, at en frit svingende Magnetnaal under stærke Nordlys forraader store Forandringer i Jordmagnetismens Retning (og — som nyere Iagttagelser have godtgjort — tillige i dens Styrke). At saadanne magnetiske Perturbationer strække sig langt ud over de Egne, hvori et dermed sammenhængende Nordlys viser sig, at det altsaa er det hele jordmagnetiske System, som perturberes ved Nordlyset, hvilket som bekjendt er et fuldkommen sikkert Resultat af talrige Observationer fra de sidste Decennier, forhøier endmere Betydningen af Nordlyset som et Moment i Jordens magnetiske Phænomener.

2. Men med alt dette er Nordlyset ligesom Jordmagnetismen selv saavelsom de periodiske Forandringer i disse Særsyn endnu uforklaret. Der synes saaledes ikke at være nogen Grund, hvorfor man af Undersøgelserne over Nordlyset skulde udelukke nogen enkelt Retning, da Bidrag til Problemets Løsning ligesaavel kan komme fra en Kant som fra en anden, uagtet der unægtelig gives enkelte Punkter, hvorfra man for Tiden kan være berettiget til fortrinsviis at vente Phænomenet belyst. Denne Bemærkning er fremkaldt ved visse Udtalelser af Arago, der — om jeg ikke feiler — finder Anklang hos mange nulevende Physikere, og som jeg finder det nødvendigt i det Følgende at imødegaa, baade fordi de — som jeg troer det skal indrømmes — ere uberettigede, og fordi de ligefrem gaa ud paa at frakjende Undersøgelser som de, der ere Gjenstand for nærværende Afhandling, al reel Betydning.

Det skulde synes at være en overflødig Bemærkning at enhver Iagttagelse, som har Hensyn til Nordlysets Udstrækning er af Vigtighed, og at Spørgsmaal betræffende dets Høide over Jordens Overflade, om Nordlyset befinder sig i eller udenfor Atmosphæren, om Høiden altid og overalt er den samme, om den vexler

med Nordlysets Styrke — eller med Aarstiden, om den er forskjellig under forskjellig magnetisk Bredde o. s. v., just maatte høre til de Hovedspørgsmaal, som idetmindste til en vis Grad maa være bragte paa det Rene, inden man kan vente en fuldstændig Opklarelse af Phænomenet.

Ialmindelighed har man som bekjendt fundet meget store Høider, fra et Par til mere end hundrede, oftest over 20 geogr. Mile. Saadanne Resultater har man alene kunnet erholde, naar en Nordlysbue er bleven iagttaget fra forskjellige Steder helst under samme magnetiske Meridian. Disse parallaktiske Maalinger ere — ofte vistnok med Rette — blevne betragtede med Mistro af nogle Physikere, der synes mere tilbøielige til at give Nordlyset en ringe Høide, idet de beraabe sig paa Kjendsgjerninger, som skulde vise, at Nordlyset stundom kan være lavere end Skyerne. Men uagtet jeg ingenlunde tør benægte Muligheden heraf, kan jeg dog med Bestemthed paastaa, og alle erfarne Iagttagere af Nordlys ville være enige deri, at saadanne Tilfælde maa være meget sjeldne. Efter 16 Aars Erfaring, hvorunder jeg ogsaa har været meget opmærksom paa dette Pankt, har jeg kun en eneste Gang (den 22de Oct. 1849) „troet“ at see en smal dunkel Skystribe ligesom at overskjæres af en Nordlysstraale, men under Omstændigheder, som gjøre det ligesaa sandsynligt, at det har været et blot og bart Spil af Skydannelsen. Hvad paa den anden Side de parallaktiske Maalinger angaar, saa kan det ikke vække Forundring, at man af dem har fundet saa høist forskjellige Resultater; Phænomenets store Foranderlighed, især naar Nordlyset er straalende, manglende Samtidighed i de corresponderende Iagttagelser, Uvished om, hvorvidt begge Iagttagere have maalt samme Bue, naar flere saadanne ere synlige, og endnu flere ligesaa væsentlige Momenter (saasom et løst Skjøn af Buens Høide istedetfor en ordentlig Maaling, hvorved det ikke sjelden hænder, at en uøvet Iagttager begaar en Feil af 10 Grader og derover), afgiver fordetmeste en tilfredsstillende Forklaring af disse Uregelmæssigheder.

3. Aragos Indvending er imidlertid af en ganske anden

Natur. Han formoder, at hver Iagttager seer sin egen Nordlysbue paa samme Maade, som man seer sin egen Regnbue, saa at alle Forsøg paa ved Maaling at finde en Nordlysbues Høide ere illusoriske. Han udtrykker sig herom saaledes: (Sml. den tydske Originaludgave af Aragos samlede Værker Bd. 4 p. 468.)

„Disse paa Parallaxernes Betragtning grundede Methoder gjøre den Forudsætning, at man overalt iagttager den samme Bue, jeg mener de samme materielle Partikler, som blive lysende af ukjendte Aarsager. Tager jeg ikke feil, saa vil denne Antagelse omhyggelig prøvet være udsat for mere end een alvorlig Tvivl (mehr als einem ernstlichen Bedenken unterliegen)."

„Den af Jordmagnetismen afhængige Stilling af Nordlysbuen beviser Intet videre end, at Phænomenet ligger symmetrisk med Hensyn til Jordens magnetiske Axe.[1] Den Slags Forrykkelse, som Domens Middelpunkt (ɔ: Straalernes Convergentspunkt) lider ved enhver Forandring af Iagttagelsesstedet, lader sig ikke forklare ved blotte parallaktiske Virkninger. Denne Forrykkelse er nemlig saa beskaffen, at en Iagttager, som fra Paris gaaer i Retningen mod den magnetiske Nordpol, seer det sydlig for Zenit liggende Middelpunkt af Kuppelen hæve sig stedse mere over Horizonten; men dette er netop det Modsatte af, hvad der maatte indtræde, om Kuppelen var et straalende Punkt og ikke en slet og ret perspektivisk Virkning."

„Staaer det først engang fast, at en Deel af Nordlysphænomenerne blot beroer paa optisk Skuffelse, saa indseer man ikke, hvorfor man endelig skal antage, at den lysende Bue i Paris er densamme, som ogsaa sees i Strasburg, München, Wien o. s. v. Man bemærker let, hvilket stort Skridt disse hemmelighedsfulde Phænomeners Theori vilde rykke frem, saasnart det blev paavist, at hver Iagttager seer sit særskilte Nordlys, ligesom sin egen Regnbue. Vilde det ikke desuden være en Vinding, naar en Mængde Høidebestemmelser, som i dette Tilfælde savne ethvert reelt Grundlag, omendskjønt de hidrøre fra Mænd som

[1] Ikke udhævet af Arago.

Mairan, Halley, Kraft, Cavendish og Dalton, forsvandt af vore meteorologiske Samlinger?“

Det maa vække Forundring, at Arago med saadan Vished frakjender de nævnte Mænds Høidebestemmelser „ethvert reelt Grundlag“, medens han i Førstningen nøies med at fremsætte uogle almindelige Tvivl. Og det kan sikkerlig ikke bifaldes, at han i Mangel af Bevis for sin Paastand har misbrugt sin Autoritet til gjennem den Instrux, hvoraf de citerede Ord ere tagne, at bibringe de af Akademiet udsendte Naturforskere forudfattede Meninger om Nordlyset, som — jeg tager ikke i Betænkning at anvende Aragos egne Ord — i dette Tilfælde savne ethvert reelt Grundlag.

4. Nordlysstraalernes Parallelisme med Jordmagnetismens Retning og Buernes med de magnetiske Paralleler ere saa simple og i Observationerne saa vel begrundede geometrisk-physiske Relationer, at de ikke lade sig rokke ved nogen kunstig Hypothese, og endnu mindre skal man i dem finde nogen Grund til at drage Straalernes og Buens Realitet som saadanne i Tvivl. Aragos Argumentation fra Nordlyskronens perspektiviske Natur er grundfalsk og i det Høieste et vildledende Spil med Ord. I Nordlyskronen eller — som Arago kalder den — Domen, Kuppelen og i Buen er der ligemeget af physisk og ligemeget af optisk Natur. Den Første er en Samling af parallele lysende Straalebundter, hvis Realitet vi ingen Grund have til at betvivle, dette er det Physiske; at disse parallele Straaler selvfølgelig projicere sig paa Himmelhvælvingen som Storcirkelbuer, der convergere mod eet Punkt, er det Optiske ved denne Side af Phænomenet. Nordlysbuen er et Stykke af en lysende Ring, der som Arago selv indrømmer ligger symmetrisk om Jordens magnetiske Axe, det er igjen det Physiske; at den selvfølgelig projicerer sig som en Bue paa Himmelhvælvingen, og at den Iagttageren nærmest liggende Deel viser sig øverst og netop i den magnetiske Meridian, det er den optiske Deel af dette Phænomen. At ville maale Nordlysets Høide ved at opsøge Straalernes Conver-

gentspunkt er absurd og det falder Ingen ind, der ved Besked om disse længst bekjendte Ting. Maalingen maa i det ene som i det andet Tilfælde knyttes til noget Synligt, der har physisk Existents. Om der f. E. lige i Convergentspunktet viser sig et markerct rødt Centralparti omgivet af hvide Straaler, da bliver ogsaa en Stedbestemmelse af dette Punkt af Betydning, saafremt en Iagttager milevidt fjernet fra den første har seet og bestemt Beliggenheden af det samme røde Parti, der for ham da maa have vist sig som en Straalebundt paa den Side af hans Nordlyskrone, paa hvilken den første Iagttager befinder sig.

5. Det synes af andre Steder i Aragos Afhandling om Nordlyset at fremgaa, at hans ovenfor udtalte Anskuelse for en stor Del hviler paa, maaske ogsaa er fremkaldt ved Modsætningen imellem de overordentlig store Høider, som man sædvanlig finder af de parallaktiske Bestemmelser, og de ubetydelige Høider paa nogle tusinde Fod, hvori Nordlys skulde være seet i visse enkeltstaaende Tilfælde; en væsentlig Støtte for sin Mening søger han ogsaa i en oftere forekommende Mangel paa Overensstemmelse i Beskrivelser over et og samme Nordlys, naar et saadant er bleven iagttaget fra forskjellige Steder.

Hvad det første Punkt angaaer, troer jeg allerede ovenfor at have sagt nok, men vil dog ikke tilbageholde den Bemærkning, at jeg ikke indseer, hvad der skulde afholde os fra — saalænge vi endnu kjende saa Lidet til Nordlysets indre Natur — at antage det for idetmindste ligesaa muligt, at Nordlyset kan høre hjemme i eller udenfor Atmosphærens øverste Regioner, hvilket følger af alle tilforladelige Maalinger, som i de nederste Lag, hvad kun antydes ved enkelte og derhos tvivlsomme Iagttagelser f. E. Capitain Parry's, der engang fra sit Fartøi „troede" at see Nordlysstraaler projicere sig paa et Bjerg i ringe Afstand (muligt en Skuffelse, fremkaldt ved Irradiation). Dersom Nordlyset virkelig oftere kunde vise sig i de lavere og laveste Luftlag, saa maatte man have mangfoldige Vidnesbyrd om, at Nordlys er seet ved fuldkommen bedækket Himmel. Ikke et eneste saadant Tilfælde er mig bekjendt. Kun igjennem Skyrifterne eller bag et

halvgjennemsigtigt Skyslør kan det komme tilsyne; er Skydækket saa tæt, at selv Maanen eller Jupiter ikke kan skimtes derigjennem, saa seer man heller intet af Nordlyset. Og dog kan det ikke betvivles, at den Action, der først i en betydelig Høide bliver synlig som Nordlys, ogsaa gjennemtrænger den lavere Deel af Atmosphæren, hvilket kan sluttes deels deraf, at man ved flammende Nordlys tydelig kan see Bevægelsen foregaaer nedenfra opad i Straalernes Retning, deels af den iøinefaldende Virkning, den har til at fortætte Luftens Vanddampe, hvilke man ofte seer under et stærkt Nordlys i utrolig kort Tid at samle sig i Zoner af Cirrocumulus eller Cirrostratus ordnede som en Nordlysbue eller endog at opfylde Luften rundt omkring med en fiin Taage, som ofte ligesaa hurtig igjen opløses, naar Nordlyset aftager i Styrke.[1] I Forbigaaende maa jeg bemærke, at man med disse Phænomener for Øie maaskee turde være mindre vantro ligeover for de mange som det synes paalidelige Beretninger om, at meget stærke Nordlys kunne ledsages af en eiendommelig hvislende eller knittrende Lyd, en Lyd, som meget vel kan komme og sandsynligvis kommer fra den os nærmest omgivende Luft, og opvækkes af den samme Action, der først i Miles Afstand bliver synlig.

6. Enhver, som med nøiere Opmærksomhed har betragtet et stærkt Nordlys, veed, hvor hurtig det skifter i Udstrækning, Form, Glands og undertiden Farve, og hvor vanskeligt det er — for ikke at sige umuligt — at give en udtømmende Beskrivelse deraf for et bestemt Øieblik, end sige for et Tidsrum af flere Timer. Man maa lade sig nøie med en almindelig Charakteristik, som man i det Høieste kan ledsage med en nærmere Beskrivelse af enkelte Phaser, hvorpaa Iagttagerens Opmærksomhed snart tilfældigvis, snart af en eller anden bevidst theoretisk Grund henledes. Medens man med Uhret i Haanden er ifærd med

[1] Til samme Slutning kommer man ved den ofte iagttagne Virkning af stærke Nordlys paa Telegrafledningerne, hvorpaa allerede Arrago meddeler Exempler fra Nordlyset den 17de Nov. 1848, og hvorom indeværende Aar 1859 har bragt forbausende Erfaringer.

at underkaste en enkelt Del af Phænomenet en Maaling eller en omhyggelig Orientering ved Hjælp af Stjerner, kan man naturligvis ikke have Opmærksomheden henvendt paa, hvad der imidlertid foregaaer paa en anden Kant af Himmelen, ligesom og den Tid gaaer tabt, som man bruger til at nedskrive en og anden Notits eller conferere med et Stjernekort. Meget i Beskrivelsen afhænger desuden af den mere eller mindre indskrænkede Synskreds, af den individuelle Opfatningsevne og Hukommelsens større eller mindre Sikkerhed. Hvorledes skulde man altsaa kunne vente, at to Iagttagere af samme Nordlys, selv om de befandt sig paa samme Plet (dog uden nogensomhelst Communication) skulde give saadanne Beskrivelser, at man deri Punkt for Punkt kunde gjenfinde de samme Phænomener hos Begge? Maa det ikke snarere ansees for et heldigt Træf, naar de Begge i samme Minut har angivet f. E. Udstrækningen og Beliggenheden af en Bue paa en saadan Maade, at der ingen Tvivl kan være om dens Identitet, eller kan denne i mindste Maade blive tvivlsom derved, at den Ene anfører, at han omtrent samtidig har seet paa en eller anden Kant et livligt Straalespil, som den Anden ikke omtaler eller endog udtrykkelig erklærer ikke at have seet? Just saadanne ere de Mangler paa Overensstemmelse, som Arago ved flere Leiligheder fremhæver som betænkelige, men som jeg er overbevist om, at Enhver der sammenholder vedkommende Beskrivelser med uhildet Kritik, vil finde ganske uskyldige. Efter disse Bemærkninger anseer jeg det for ganske overflødigt at indgaa i nogen Discussion af de Exempler, Arago har udpeget, og vender mig nu til min egentlige Gjenstand.

II.

Bestemmelse af Nordlysets Høide ved Maalinger af een Iagttager.

7. Den Fremgangsmaade, som simplest og sikkrest fører til Kundskab om en Nordlysbues Høide over Jordens Overflade, bestaaer som allerede før bemærket deri, at to Iagttagere, der befinde sig i samme magnetiske Meridian, maale den apparente

Høide eller Zenitdistants af Buens Top; af de udførte Vinkelmaal og Iagttagernes geodætiske Distants beregnes da Nordlysets Høide trigonometrisk. Dersom Buen f. E. viser sig for den nordligste Iagttager i omtr. 45° sydlig Zenitdistants, for den anden derimod i ligesaastor nordlig Zenitdistants vil dens virkelige Høide være omtr. halv saa stor som Afstanden imellem begge Iagttagere.

Herved er imidlertid at mærke:

Det vil kun sjelden indtræffe, at Maalingerne ere samtidige og at de netop ere knyttede til de samme lysende Dele af Buen. Jo større Udstrækning et Meridiansnit af Buen har i Høide saavelsom i Bredde, desto større Feil kan den sidste Omstændighed medføre. Ved at betragte Fig. 1, hvor aaaa er Gjennemsnittet af en Nordlysbue, A en Iagttager i Nord, B en Iagttager i Syd for samme, seer man, at Høiden findes større end Nordlysets største Høide, naar begge Iagttagere have sigtet paa Buens øverste Rand, mindre end dets mindste Høide, naar de begge have Sigte paa den nedre Rand, hvorimod et Resultat, der ligger imellem Nordlysets største og mindste Høide udkommer, naar den ene Iagttager har sigtet paa den øvre, den anden paa den nedre Rand. Dersom begge Iagttagere see Nordlysbuen paa samme Side af Zenit, maa nødvendig Begges Maalinger enten knyttes til den øverste eller til den nederste Rand eller ogsaa til en vis Midtlinie f. E. det Lyseste i Buen. I modsat Fald faar man — som Fig. 2 viser — enten en altfor liden eller sn altfor stor Høide eller endelig slet intet Resultat, naar Sigtelinierne blive parallele eller divergerende.

8. Saadanne Betragtninger i Forbindelse med den Omstændighed, at det overveiende Antal Nordlys er indskrænket til Polarzonerne, saa at en stor Mængde Nordlys vise sig i Christiania, som ere usynlige i Skaane, Danmark og det nordlige Tydskland, hvorfra ellers corresponderende Iagttagelser kunde ventes, fremkaldte hos mig den Tanke, at man muligens ved en omhyggelig Orientering eller Maaling af en Nordlysbues apparente Udstrækning og støttet til dens bekjendte geometriske Forbindelse med de magnetiske Paralleler kunde finde dens Høide uden at

tye til corresponderende Iagttagelser. Da jeg havde overbevist mig om, at den nedenfor givne Løsning af Opgaven var praktisk brugbar — endog i en Grad, der langt overtraf min Forventning, var det mig naturligvis af Interesse at vide, om ikke samme Methode tidligere var bleven anvendt. Hvad jeg derom har fundet indskrænker sig til en geometr. Opløsning for det specielle Tilfælde, at man har maalt en Nordlysbues apparente Høide og horizontale Amplitude, men som hviler paa den urigtige Forudsætning, at Buen er symmetrisk om Jordens geographiske Axe. Denne Opløsning er allerede given, rigtignok uden Bevis og i en feilagtig Form, af Fr. Chr. Meyer i en Afhandling de luce boreali i Comm. Acad. Petrop. 1726 T. I. Hans Formel findes berigtiget af Maupertuis i Hist. de l'Ac. de Paris 1731. Hvorvidt denne Løsning senere er bleven nærmere udviklet eller bragt i praktisk Anvendelse, er mig ikke bekjendt.

Nedenstaaende Opløsning hviler paa følgende Forudsætninger.

1. At Nordlyset viser sig som en regelmæssig godt begrændset Bue.
2. At Buen — i Overeensstemmelse med den almindelige Erfaring — har sin største Elevation i Iagttagerens magnetiske Meridian; at den altsaa i Virkeligheden følger en krum Linie, der overalt retvinklig skjærer de magnetiske Meridianer ɔ: at den har samme Flugt som en magnetisk Parallel.
3. At Høiden over Jordens (Havets) Overflade er den samme langs hele Buen; en Forudsætning, som uden videre følger af No. 2, da Buen i modsat Fald ikke saa regelmæssig vilde have sin største Elevation i den magn. Meridian.
4. At den synlige Deel af Buen ikke er større i virkelig Udstrækning, end at den kan ansees for en Cirkelbue, for et Stykke nemlig af den Cirkel, der osculerer den magnetiske Parallel igjennem Buens apparente Midtpunkt.
5. At man kjender den geocentriske Vinkel imellem Iagttageren og Nordlysbuens (den osculerende Cirkels) nærmeste

Pol. Denne Størrelse, som jeg vil betegne med N, lader sig med størst Sikkerhed trigonometrisk udlede af et paalideligt Misvisningskart.

9. Efter disse Forudsætninger er det tilstrækkeligt at maale Zenitdistants og Azimut af to Punkter i Buen. I Fig. 3 være C Jordens Centrum, O Iagttagerens Sted, Jordens Radius CO = a. Nordlysets Afstand fra Jordens Centrum eller Radius cI til den Sphære, paa hvilken Nordlysbuen aa ligger, være = ρ; IP den magnetiske Meridian igjennem O, P Buens (den osculerende Cirkels) Pol. LIP = α det magnetiske Azimut (regnet fra det magnetiske Nord) af et Punkt L i Buen, dettes geocentriske Zenitdistants ICL = Z, dets apparente Zenitdistants IOL = z, IP = N, PL = δ. For et andet Punkt i Buen L′ vil jeg lade α′ Z′ z′ have samme Betydning som α Z z for L.

Af Trianglerne ILP og IL′P erholder man:

$\cos \delta = \cos \alpha \sin N \sin Z + \cos N \cos Z$

$\cos \delta = \cos \alpha' \sin N \sin Z' + \cos N \cos Z'$

altsaa:

$\cos \alpha \sin N \sin Z + \cos N \cos Z = \cos \alpha' \sin N \sin Z' + \cos N \cos Z'$ 1.

Derhos har man imellem z og Z, z′ og Z′ Ligningerne

$$\frac{a}{\rho} = \sin (z - Z) : \sin z = \sin (z' - Z') : \sin z',$$

hvoraf følger:

$\sin z' \sin z \cos Z - \sin z' \cos z \sin Z = \sin z \sin z' \cos Z' - \sin z \cos z' \sin Z'$ . . . . . 2.

Forat finde Z og Z′ af Lign. 1 og 2, vil jeg for Kortheds Skyld sætte

$$\left.\begin{array}{llll} \cos \alpha \sin N = a & & -\sin z' \cos z = \alpha & \\ \cos \alpha' \sin N = a' & & -\sin z \cos z' = \alpha' & \\ \cos N = b & & \sin z' \sin z = \beta & \end{array}\right\} \quad \ldots\ldots 3.$$

hvorved Lign. 1 og 2 faae følgende Form:

$a \sin Z + b \cos Z = a' \sin Z' + b \cos Z'$

$\alpha \sin Z + \beta \cos Z = \alpha' \sin Z' + \beta \cos Z'.$

Skriver man her

$$a = \frac{a+a'}{2} + \frac{a-a'}{2} \qquad a' = \frac{a+a'}{2} - \frac{a-a'}{2}$$

$$\alpha = \frac{\alpha+\alpha'}{2} + \frac{\alpha-\alpha'}{2} \qquad \alpha' = \frac{\alpha+\alpha'}{2} - \frac{\alpha-\alpha'}{2}$$

og bringer alle Led over paa den ene Side af Lighedstegnet, saa faaer man

$$\frac{a+a'}{2}(\sin Z - \sin Z') + \frac{a-a'}{2}(\sin Z + \sin Z') + b(\cos Z - \cos Z') = o$$

$$\frac{\alpha+\alpha'}{2}(\sin Z - \sin Z') + \frac{\alpha-\alpha'}{2}(\sin Z + \sin Z') + \beta(\cos Z - \cos Z') = o$$

eller:

$$(a+a')\cos\frac{Z+Z'}{2}\sin\frac{Z-Z'}{2} + (a-a')\sin\frac{Z+Z'}{2}\cos\frac{Z-Z'}{2} - 2b\sin\frac{Z+Z'}{2}\sin\frac{Z-Z'}{2} = o$$

$$(\alpha+\alpha')\cos\frac{Z+Z'}{2}\sin\frac{Z-Z'}{2} + (\alpha-\alpha')\sin\frac{Z+Z'}{2}\cos\frac{Z-Z'}{2} - 2\beta\sin\frac{Z+Z'}{2}\sin\frac{Z-Z'}{2} = o,$$

hvoraf følger:

$$(a+a')\operatorname{cotg}\frac{Z+Z'}{2} + (a-a')\operatorname{cotg}\frac{Z-Z'}{2} - 2b = o$$

$$(\alpha+\alpha')\operatorname{cotg}\frac{Z+Z'}{2} + (\alpha-\alpha')\operatorname{cotg}\frac{Z-Z'}{2} - 2\beta = o$$

Heraf erholdes ved Elimination:

$$\operatorname{cotg}\frac{Z+Z'}{2} = \frac{b(\alpha-\alpha') - \beta(a-a')}{a'\alpha - a\alpha'}$$

$$\operatorname{cotg}\frac{Z-Z'}{2} = \frac{\beta(a+a') - b(\alpha+\alpha')}{a'\alpha - a\alpha'}$$

og, naar man her indsætter efter Lign. 3

$$\alpha - \alpha' = \sin(z-z') \qquad a-a' = -2\sin\frac{\alpha+\alpha'}{2}\sin\frac{\alpha-\alpha'}{2}\sin N$$

$$\alpha + \alpha' = -\sin(z+z') \qquad a+a' = 2\cos\frac{\alpha+\alpha'}{2}\cos\frac{\alpha-\alpha'}{2}\sin N$$

$$a'\alpha = -\sin z' \cos z \cos\alpha' \sin N \qquad b = \cos N$$

$$a\alpha' = -\sin z \cos z' \cos\alpha \sin N \qquad \beta = \sin z \sin z',$$

$$\left.\begin{aligned}\operatorname{cotg}\frac{Z+Z'}{2} &= \frac{\sin(z-z')\operatorname{cotg}N + 2\sin z\sin z'\sin\frac{\alpha+\alpha'}{2}\sin\frac{\alpha-\alpha'}{2}}{\sin z\cos z'\cos\alpha - \sin z'\cos z\cos\alpha'}\\ \operatorname{cotg}\frac{Z-Z'}{2} &= \frac{\sin(z+z')\operatorname{cotg}N + 2\sin z\sin z'\cos\frac{\alpha+\alpha'}{2}\cos\frac{\alpha-\alpha'}{2}}{\sin z\cos z'\cos\alpha - \sin z'\cos z\cos\alpha'}\end{aligned}\right\} 4.$$

Naar man heraf har fundet Z og Z', faar man

$$\frac{a}{\rho} = \frac{\sin(z-Z)}{\sin z} = \cos Z^0 \quad \ldots\ldots\ldots\ldots 5.$$

hvoraf Nordlysets Høide i Dele af Jordens Radius

$$\frac{\rho-a}{a} = \frac{1-\cos Z^0}{\cos Z^0} = \operatorname{tg} Z^0 \operatorname{tg}\frac{Z^0}{2} \quad \ldots\ldots\ldots 6.$$

hvor Z^0 er den geocentriske Zenitdistants af Buens Skjæringspunkter i Horizonten.

10. Regningen bliver lettest og Resultatet sikkrest, naar man iagttager Zenitdistantsen af Buens høieste Punkt (z) og Azimut af dens Skjæringspunkter i Horizonten (α^0).

I dette Tilfælde har man:

$$\left.\begin{aligned}\operatorname{cotg}\frac{Z^0+Z}{2} &= 2\operatorname{tang} z\,\frac{\sin^2\frac{\alpha^0}{2}}{\cos\alpha^0} + \frac{\operatorname{cotg}N}{\cos\alpha^0}\\ \operatorname{cotg}\frac{Z^0-Z}{2} &= 2\operatorname{tang} z\,\frac{\cos^2\frac{\alpha^0}{2}}{\cos\alpha^0} + \frac{\operatorname{cotg}N}{\cos\alpha^0}\end{aligned}\right\} \ldots\ldots 7.$$

Endnu lettere findes Z^0 ved at substituere disse Værdier i Ligningen

$$\operatorname{tang} Z^0 = \frac{\operatorname{cotg}\frac{Z^0+Z}{2} + \operatorname{cotg}\frac{Z^0-Z}{2}}{\operatorname{cotg}\frac{Z^0+Z}{2}\operatorname{cotg}\frac{Z^0-Z}{2} - 1}$$

Man har nemlig:

$$\operatorname{cotg}\frac{Z^0+Z}{2} + \operatorname{cotg}\frac{Z^0-Z}{2} = 2(\operatorname{tg} z + \operatorname{cotg} N)\sec\alpha^0 = \frac{2\cos(z-N)}{\cos\alpha^0\cos z\sin N}$$

$$\operatorname{cotg}\frac{Z^0+Z}{2}\operatorname{cotg}\frac{Z^0-Z}{2} - 1 = \operatorname{tg}^2 z\operatorname{tg}^2\alpha^0 + \frac{\operatorname{cotg}^2 N}{\cos^2\alpha^0} + \frac{2\operatorname{tg} z\operatorname{cotg} N}{\cos^2\alpha^0} - 1$$

$$= \left(\frac{\operatorname{tg} z + \operatorname{cotg} N}{\cos\alpha^0}\right)^2 - \frac{1}{\cos^2 z}$$

$$= \left(\frac{\cos(z-N)}{\cos\alpha^0\cos z\sin N}\right)^2 - \frac{1}{\cos^2 z}.$$

Altsaa, naar man indsætter i Udtrykket for tg Z^0 og dividerer dettes Tæller og Nævner med $\left(\frac{\cos(z-N)}{\cos\alpha^0 \cos z \sin N}\right)^2$:

$$\text{tang } Z^0 = \cos z \, \frac{2\,\frac{\cos\alpha^0 \sin N}{\cos(z-N)}}{1-\left(\frac{\cos\alpha^0 \sin N}{\cos(z-N)}\right)^2} \quad \ldots\ldots\ldots 8.$$

Beregnes en Hjælpevinkel ψ efter Formelen

$$\text{tang } \psi = \frac{\cos\alpha^0 \sin N}{\cos(z-N)}, \quad \ldots\ldots\ldots 9.$$

saa er:

$$\text{tang } Z^0 = \cos z \text{ tang } 2\psi \quad \ldots\ldots\ldots 10.$$

og Nordlysets Høide udtrykt i geographiske Mile

$$H = (2.93421) \text{ tang } Z^0 \text{ tang } \frac{Z^0}{2} \quad \ldots\ldots\ldots 11.$$

Regningen bliver saaledes meget kort. Det indklamrede Tal i den sidste Formel er den briggiske Logarithme til 859.42 (Æquators Radius udtrykt i geogr. Mile). Til Fladtrykningen er ikke taget noget Hensyn, hvilket ogsaa i nærværende Tilfælde vilde være ganske overflødigt.

11. For at sættes istand til med Lethed at bedømme den omtrentlige Indflydelse af de ofte betydelige Observationsfeil og af Usikkerheden ved den for N anvendte Værdi, ville vi differentiere Ligningerne 9, 10 og 11 logarithmisk, hvorved erholdes

$$\text{d log tang } \psi = \text{d log cos } \alpha^0 + \text{d lg sin N} - \text{d log cos } (z-N)$$

$$\text{d log tang } Z^0 = \text{d log cos z} + \text{d log tang } 2\psi$$

$$\text{d log H} = \text{d lg tang } Z^0 + \text{d log tang } \frac{Z^0}{2}$$

Nu er

$$\text{d log tang } 2\psi = \frac{1}{\cos 2\psi} \text{ d log tang } \psi$$

$$\text{d log tang } \frac{Z^0}{2} = \cos Z^0 \text{ d log tang } Z^0;$$

altsaa:

$$\text{d log H} = (1+\cos Z^0)\,[\text{d log cos z} + \frac{1}{\cos 2\psi}\,(\text{d log cos } \alpha^0 + \\ + \text{d log sin N} - \text{d log cos } (z-N)]$$

eller — efter behørig Udvikling og Reduction —

$$dH = \frac{\sin Z^0 \operatorname{tang} Z^0}{\cos 2\psi} \left[\frac{\cos z}{\sin N \cos (z-N)} dN - \operatorname{tang} \alpha^0 d\alpha^0 + \right.$$
$$\left. + \left(\operatorname{tg} (z-N) - \operatorname{tg} z \cos 2\psi\right) dz \right].$$

Skal dN, $d\alpha^0$ og dz være udtrykte i Grader, men dH i geogr. Mile, saa maa man paa høire Side af Lighedstegnet multiplicere med 15 (hvis Log. = 1.17609). Man faaer altsaa, naar man tillige ombytter Differentialtegnet med Symbolet Δ:

$$\Delta H = (1.17609) \frac{\sin Z^0 \operatorname{tang} Z^0}{\cos 2\psi} \left[\frac{\cos z}{\sin N \cos (z-N)} \Delta N - \right.$$
$$\left. - \operatorname{tang} \alpha^0 \Delta\alpha^0 + \left(\operatorname{tg} (z-N) - \operatorname{tg} z \cos 2\psi\right) \Delta z \right] \quad \ldots\ldots 12.$$

12. Bestemmelse af Vinkelen N. Da de Nordlysbuer, man kan see fra eet og samme Sted, paa Grund af deres betydelige Høide kunne have en meget forskjellig Afstand derfra og altsaa tilhøre ganske forskjellige magnetiske Paralleler, saa er det vist, at deres osculerende Cirkler heller ikke have nøiagtig samme Poler, hver Bue har ifølge heraf sit N. Det hele overskuelige Nordlysfeldt vil imidlertid neppe overskride en Zone omkring Iagttageren med 15° Radius (Z^0 findes nemlig oftest mindre end 15°); og indenfor et saadant Strøg er da heller ikke de magnetiske Parallelers System uregelmæssigere, end at man ialmindelighed kan lade sig nøie med en Middelværdi for N — idetmindste til en Begyndelse. Man kan altid senere berigtige den fundne Høide, naar man finder, at den anvendte Værdi for N har været mindre nøiagtig.

Lettest kan man finde N ved Hjælp af en Globus, paa hvilken de magnetiske Paralleler ere optrukne, nøiagtigst derimod ved trigonometrisk Beregning af de magnetiske Meridianbuers Convergentspunkt, som stryge igjennem Iagttagerens Nordlysfeldt, hvilket — som man let indseer — maa udledes af Magnetnaalens bekjendte Declination paa Iagttagerens Sted og i en Række af Punkter omkring samme. Den sidste Fremgangsmaade har jeg fulgt for Christianias Nordlysdistrikt, paa hvis nordlige Deel jeg har lagt mest Vægt, deels fordi de allerfleste Buer vise sig der, deels ogsaa fordi Høiden af en sydlig Bue paa denne

Maade ifølge Sagens Natur ikke kan bestemmes med samme Sikkerhed som en nordlig Bue, idet Observationsfeilene faa en meget større Indflydelse. Er Buens sydlige Zenitdistants f. E. lig 90^0—N, saa bliver Høiden aldeles ubestemt, da Øiet i det Tilfælde ligger i selve Buens Plan; dette sees ogsaa af Lign. 12, naar man der sætter $z = N - 90^0$.

I en Afhandling af Prof. Hansteen „Om den magnetiske Inclinations Forandringer i den nordlige tempererede Zone" i Dansk Vid. Selsk. Skrifter 1855 har Forf. givet et Kart over Misvisningen for Tidsrummet 1810—30. I Gauss und Weber: Atlas des Erdmagnetismus findes ligeledes et Kart over Misvisningen Taf. XIII og XIV gjældende omtrent for samme Epoche (1830). Efter disse Kilder har jeg combineret Misvisningen i Christiania med Misvisningen paa følgende Punkter og — ved at beregne for hvert Par Convergentspunktet af de magnetiske Meridianer — fundet nedenstaaende Værdier for N (Convergentspunktets Afstand fra Christiania).

Christiania . . . . . A
Et Punkt 9^0 fra Chr. i 49^0 østl. Azimut (fra Nord) . . B
- - $11\frac{1}{3}$ - - - 33 østl. - . . . . . B'
- - $8\frac{1}{3}$ - - - 82,2 vestl. - C
- - $13\frac{1}{3}$ - - - 32,3 østl. - . . . . . D
- - 13,9 - - - 77,5 vestl. - . . . . . E.

Af A og B finder jeg $N = 64^0\ 52'$
- A og C - - 61 6

62 59
- B' og C - - 63 22 } $N = 63\ 10{,}5$

- A og D - - 68 7
- A og E - - 59 30 } $N = 63\ 48{,}5$.

Man vil ved at sammenholde disse Resultater see, at Convergentspunktet eller Centrum for Nordlysbuens osculerende Cirkel er fjernere fra Christiania for et østligt Strøg end for et vestligt, og at Afstanden tillige voxer lidt med den magnetiske Bredde, hvilket ogsaa stemmer overens med Formen af de magnetiske Paralleler i dette Strøg (sml. Gauss u. Webers Atlas Taf. 1).

Middel af de to Værdier for N, af hvilke den første (63° 10′,5), der er udledet af Gauss n. Webers Kart, gjælder for en snevrere, den sidste (63 48,5) — efter Hansteen — for en videre Zone, bliver . . . . N = 63° 29′,5,

som jeg troer kan ansees for en godt bestemt Middelværdi for den nordlige Deel af Christianias Nordlysfeldt, gjældende for Epochen 1830.

Jeg seer mig ikke for Øieblikket istand til paa samme Maade at beregne N for nærværende Tid. For imidlertid paa en nogenledes betryggende Maade at raade Bod herpaa, har jeg efter de samme Kilder beregnet Convergentspunktet for Christiania—Greenvich, hvilket giver for 1830 . . . . . N = 57° 28′

Dernæst har jeg af Observationerne i Greenvich (Aargang 1856) beregnet den magn. Decl. for 1856,5 . . . . 21° 44′,1 W.
I Christiania var den til samme Tid . . . . . 16 55,5 W.
Heraf finder jeg for 1856,5 . . . . . N = 58° 4′

Dette giver en aarlig Tilvæxt af 1′,36, som jeg antager, at man uden synderlig Feil kan ansee gyldig for hele det her omhandlede Feldt. Jeg anvender saaledes indtil videre for Christiania og for Aarstallet t:

$$N = 63^\circ\,29',5 + 1',36\,(t - 1830)$$
$$= 64^\circ\,10',3 + 1',36\,(t - 1860).$$

III.

Om Iagttagelserne og de deraf vundne Resultater.

13. Iagttagelserne vilde naturligvis blive nøiagtigst, naar man dertil kunde anvende et Universalinstrument. Men dette er af følgende Grunde utjenligt.

Den oftest temmelig diffuse Begrændsning bliver meget utydeligere ikke alene formedelst Forstørringen og det uundgaaelige Tab i Glands (Albedo), men i endnu høiere Grad, fordi Synsfeldtet indskrænkes, hvorved den halv ubevidste Sammenligning mellem de lysere og mørkere Zoner besværliggjøres.

Øiets Følsomhed vil hurtig svækkes baade af den allerede nævnte Grund og ved det til Aflæsning nødvendige Lampelys.

Desuden vil man af den først anførte Aarsag let forledes til at bruge for lang Tid til hver Indstilling, saa at Nordlysbuen hæver eller sænker sig mærkeligt, inden man kommer til Ende med de nødvendige Iagttagelser. Det er nemlig bekjendt nok, at en tilsyneladende rolig Bue kun sjælden bliver længe staaende paa samme Sted; snart seer man den langsomt hæve sig ɔ: komme Iagttageren nærmere, snart at dale eller fjerne sig.

Endelig kan man ikke dermed opnaa den Eordeel at faa maalt Azimut af Buens Skjæringspunkter med Horizonten, medmindre denne er fuldkommen fri.

Af disse Grunde har jeg hidtil hjulpet mig med Orientering efter bekjendte Stjerner fornemmelig forat erholde Zenitdistantsen af Buens Midtpunkt og enten paa samme Maade bestemt dens Azimut i Horizonten eller dertil anvendt et horizontalt Bræt og en Lineal, hvorved det godt lader sig gjøre at fixere de egentlig usynlige Skjæringspunkter i Horizonten og optrække Retningslinierne, altsaa graphisk maale den horizontale Amplitude ($2\alpha^0$); det forstaar sig, at denne da maa være synlig lige til 1—2 Grader over den astronomiske Horizont.

14. Betræffende Spørgsmaalet om den verticale Afstand mellem Nordlysbuernes øvre og nedre Rand have de Erfaringer, jeg hidtil har gjort, lært mig, at ikke dette kan ventes tilfredsstillende besvaret paa den Maade, at man benyttede Formlerne til særskilt Beregning af den apparente øvre og nedre Grændselinies Høide.

Dette kunde ogsaa paa Forhaand vides. Der er nemlig foruden det i sig selv Ubestemte i Begrændsningen to Ting, som gjør det vanskeligt, ja umuligt at opfatte det Punkt i eller nær Horizonten, der tilhører samme Grændselinie (samme magnetiske Parallel), hvis øverste Punkts Elevation man har iagttaget. Den ene er den betydelige absorberende Virkning af Horizontens Dunster, som gjør, at Buen her viser sig smalere end den skulde, saa at den nedre Grændsecurve faaer for stor, den øvre for liden Amplitude i Azimut. Den anden er netop af modsat Virkning; da nemlig Synslinien til Buens Top staaer lodret paa denne, me-

dens den i Horizonten danner en meget spids Vinkel dermed, saa bringer den i sidste Tilfælde Lys for saamange flere Partikler i Buen; af denne Grund forstærkes altsaa Lyset i Horizonten, og Buen viser sig her bredere, Amplituden af den indre Grændse for liden, af den ydre for stor. En hermed ligeartet, men mindre Virkning, kan endnu træde til, naar det lodrette, Gjennemsnit af Ringen har en tilrundet Form.

Den første Virkning bliver altsaa for en Deel compenseret ved den sidste, men naturligvis i forskjellig Grad, der afhænger deels af Luftens Beskaffenhed, deels af Buens Stilling. Uagtet saaledes Iagttagelser, der indskrænkes blot til den indre eller blot til den ydre Grændse af en Nordlysbue, ikke lede til noget sikkert Resultat, men give for liden Høide for den nedre, for stor Høide for den øvre Rand, naar den første Virkning er overveiende, og omvendt, naar denne er underordnet, — og uagtet begge Resultater for samme Bue stundom kunne i det sidste Tilfælde divergere saaledes, at Regningen sætter den nedre Rand høiere end den øvre, saa vil man dog ved at slaa begge Resultater sammen ikke have meget at frygte af disse forstyrrende Omstændigheder, men — som Erfaring har vist — opnaa meget nær det samme, som naar man under Iagttagelsen blot holder sig til Buens lyseste Middellinie, hvorved man er ganske fri for disse Uleiligheder.

Man erholder saaledes en vis midlere Høide for Buen. Af dennes beregnede geocentriske Zenitdistants ved Toppen og sammes apparente Zenitdistants ved øvre og nedre Grændse kan man nu beregne begges Høide hver for sig under den Forudsætning, at de to iagttagne Punkter i Toppen ligge i samme Verticallinie. Denne Forudsætning vil rigtignok være desto fjernere fra Sandheden, jo bredere Buen er i horizontal Retning (hvorom den enkelte Iagttager ikke kan dømme); og man vil derfor paa den Vis alene faa et Maximum for den øvre og et Minimum for den nedre Grændselinies Høide.

Er z' og z'' den apparente Zenitdistants af den øvre og nedre Grændselinies Top, $z = \frac{z'+z''}{2}$, og Z^o beregnet for Midtlinien,

saa findes den til z altsaa ogsaa til z′ og z″ hørende geocentr. Zenitdistants Z ved Lign. $\sin(z-Z) = \sin z \cos Z^0$. Og de til øvre og nedre Grændse hørende Værdier af Z^0 erholdes af Lign. $\cos Z^0 = \frac{\sin(z'-Z)}{\sin z'}$ og $\cos Z^0 = \frac{\sin(z''-Z)}{\sin z''}$, hvoraf H igjen beregnes efter Lign. 11.

15. Paa Grund af Nordlysets store Høide har Lysets Brydning i Atmosphæren en Virkning, der ialmindelighed kun er lidet mindre end den astronomiske Refraction. Under den Forudsætning, at den brydende Kraft selv ved den laveste Grændse for Nordlyset kan uden mærkelig Feil sættes lig Nul, har jeg beregnet Refractionen i hele og tiendedels Minutter med forskjellige antagne Værdier af Z^0 (see § 9). Regningen er grundet paa den af Bessel i Astr. Untersuch. Bd. II p. 240 givne Tabel over log $(1+h')$, hvor h′ betegner den i Dele af Jordradien udtrykte Høide over Iagttagerens Øie, hvor den fra en Stjerne kommende Lysstraale, som naar Øiet, vilde skjære hans Verticallinie, naar den ingen Refraction led. Kaldes den apparente Zenitdistants af en Nordlyspartikel og en Stjerne, der sees i samme Retning, ζ, den sande Zenitdistants af Stjernen z, af Nordlyspartikelen z′, den astronomiske Refraction ρ, Nordlyspartikelens Refraction $\rho' = \rho - \varepsilon$, dens Afstand fra Øiet $= \delta$, saa er i Dele af Iagttagerens geocentriske Distants

$\delta = \frac{\sin Z}{\sin(z'-Z)}$, hvor Z bestemmes af Ligningen $\sin(z'-Z) = \sin z' \cos Z^0$. Fremdeles er $z = \zeta + \rho$ $z' = \zeta + \rho - \varepsilon$ og $\varepsilon = \frac{h' \sin z}{\delta \sin 1'}$ i Minutter.

Den nævnte Tabel hos Bessel tilstæder vel ingen nøiagtig Beregning af Størrelsen h′ og saaledes heller ikke af ε; imidlertid er Nøiagtigheden fuldkommen tilstrækkelig for nærværende Øiemed, hvor der neppe engang bliver Spørgsmaal om det enkelte Minut.

Følgende Tabel giver saaledes den midlere Refraction for en Nordlyspartikel, hvis apparente Zenitdistants er z, og hvis geocentriske Distants i Dele af Jordradien er $= \sec Z^0$. I den sid-

ste Colonne er anført den til $Z^0 = 90^0$ ɔ: til en uendelig stor Afstand svarende Refraction, der følgelig falder sammen med den astronomiske. Det er just disse Tal, som i Forbindelse med den anførte Tabel hos Bessel er benyttet til Beregningen af de øvrige.

$Z^0 = 5^0$		10°	15°	20°	25°	90°
$Z = 0^0$	0'0	0',0	0',0	0',0	0',0	0',0
45	0,7	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
60	1,1	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7
70	1,7	2,4	2,5	2,5	2,6	2,6
75	2,3	3,2	3,3	3,4	3,4	3,5
80	3,6	4,8	5,0	5,1	5,2	5,3
85	6,6	8,7	9,2	9,4	9,5	9,8
86	7,8	10,2	10,8	11,1	11,2	11,6
87	9,6	12,4	13,1	13,5	13,7	14,2
88	12'2	15,7	16,6	17,0	17,3	18,1
89	16,5	20,7	21,9	22,7	23,1	24,4
90	23,6	28,7	30,7	31,9	32,5	34,9

Sædvanlig falder Z^0 imellem 10° og 15° ɔ: Høiden imellem 13 og 30 geogr. Mile. Man seer altsaa, at den Refraction, som Lyset fra en Nordlyspartikel undergaaer, for Zenitdistantser ligetil 85° kan forvexles med den astronomiske Refraction, da Forskjellen i Regelen er mindre end et Minut, og at denne først i Horizonten kan naa en Størrelse af 6', der ved lavt staaende Buer kan faa nogen Indflydelse paa Resultatet.

Dersom man altsaa orienterer det Øverste af en Nordlysbue efter Stjerner og deraf beregner den sande Zenitdistants af et eller andet Punkt og bestemmer α^0 paa den ovenfor omtalte graphiske Maade — ikke ved at sigte lige i den geometriske Horizont, men i en Elevation omtrent lig 25', saa har man derved taget alt fornødent Hensyn til Refractionen, da det visselig ikke kan være nødvendigt at tage Temperatur og Barometerstand i Betragtning. (Den anførte Vinkel 25' gjælder for 333,2 franske Lin. og 7°5 R.)

16. Jeg har hidtil paa faa Undtagelser nær indskrænket Beregningen til Iagttagelser fra indeværende Aar (1859). Det er nemlig kun sjelden, at der iblandt de ældre Optegnelser findes saa skarp Angivelse af Nordlysbuens Høide og Udstrækning i Azimut, at deraf noget paalideligt Resultat kan ventes. Paa den anden Side har jeg derimod ogsaa medtaget mangen Bue, som jeg under Observationen selv følte burde udelukkes enten paa Grund af Uregelmæssigheden i Formen, hvilket især indtræder, naar Buen begynder at skyde Straaler, eller fordi dens ene Ende var usynlig, medens Midtpunktet kjendelig afveg fra den magnetiske Meridian, eller endelig fordi den var for utydelig eller stod alt for lavt. Naar i saadanne Tilfælde, som siden udtrykkelig skulle anmærkes, Resultatet er stærkt afstikkende, saa kan man naturligvis ingensomhelst Vægt lægge derpaa.

For Kortheds Skyld betegnes i det Følgende det fra Nord regnede Azimut i den vestlige Horizont med W, i den østlige med Ø, den halve Amplitude $= \frac{1}{2}(W + Ø)$ med α^0, det vestlige Azimut af Buens Top $= \frac{1}{2}(W - Ø)$ med A, hvilken sidste Størrelse bør paa det nærmeste være lig Misvisningen i Christiania, hvis midlere Størrelse ved Midten af 1856 var $16^0\,55'\,33''$ med en aarlig Aftagelse af $7'\,16'',25$, saaat man kan sætte

$$A = 17^0,71 - 0^0,1212\,(T - 1850),$$

naar T betegner Aarstallet. Zenitdistantsen af Buens Top har jeg betegnet med z; og naar istedetfor denne et andet nærliggende Punkt i Buen er iagttaget, er z dets Zenitdistants og α dets magnetiske Azimut. Z^0 har samme Betydning som ovenfor, nemlig den geocentriske Zenitdistants af de Punkter, der vise sig i Horizonten. Klokkeslettene ere angivne i Christiania Middeltid.

---

1. 1840 Marts 29, Kl. 9. Nordlysbue fra NO til W igjennem. α Cygni. (Hansteen.)
Heraf følger $\alpha^0 = 67^0\,30'$ $z = 74^0\,47'$ $\alpha = 28^0\,56'$.
Observationen giver $A = 22^0,5$, som er $3\frac{1}{2}$ Grad større end Misvisningen; men man lægge Mærke til, at Orienteringen kun er udført i hele Compasstreger.

Resultat: $Z^0 = 13^0\,43'$ $H = 25{,}23$ geogr. Mile. (Formodentlig Midtlinien.)

2. 1840 April 18, Kl. 10—12¼. Nordlysbue af 5° Høide. Magnetisk Azimut af begge Ender 46° og 311° eller 304°. Senere opløstes Buen under Straaleskydning. (Hansteen.)

Af de to sidste Tal turde det første være rigtigst, da det giver A blot 1½ Grad større, det sidste derimod 5° større end Misvisningen. Forøvrigt bliver $z = 85^0$ $\alpha^0 = 47^0{,}5$ eller $\alpha^0 = 51^0$0.

Resultat: $Z^0 = 11^0\,6'$ $H = 16{,}38$ g. M.

eller: $Z^0 = 9^0\,28'$ $H = 12{,}28$ - - (Formodentlig Midtlinien.)

3. 1842 April 12. „Mærkelig var en smal Bue (omtr. 2°), der viste sig imellem 9½ʰ og 10ʰ og gik igjennem β Canis minoris, Præsepe og 12 Canum venaticorum. Den flammede ikke, havde sit største Lys i Zenit og udkilede sig mod Horizonten. Himmelhvælvingen var forøvrigt uden Nordlys undtagen i Nord.“ (Münster.)

Denne Bue gik sydlig forbi Zenit og maa næsten have dannet en Storcirkel. Jeg finder nemlig, naar Klokkeslettet sættes lig $9^h\,45^m$, de tre Punkters Zenitdistants og Azimut (regnet fra S y d):

$z = 66^0\ 7'$	Az. $= 64^0\ 1'$ Vest
48 4	51 2 -
26 28	50 13 Øst.

Alle disse slutte sig paa mindre end 1 Grad nær til en Storcirkel, hvis øverste Punkt ligger sydlig for Zenit i Afstanden $22^0\,27'$ og i et østligt Azimut $= 16^0\,16'$. Det sidste stemmer ret vel med Misvisningen, som var $18^0\,38'$, og tyder paa, at Buen har havt en normal Stilling. Og da N ved denne Tid efter Formelen i § 12 var $63^0\,46'$, saa har Iagttageren kun befundet sig ubetydeligt under Buens Plan, der vilde have skaaret den magnetiske Meridian i en sydlig Zenitdistants $= 26^0\,14'$ altsaa kun $3^0\,47'$ lavere end Buens apparente Top, ifald Iagttageren havde været lige i Buens Plan. Det er derfor i Orden, at Buen saa lidet afveg fra en Storcirkel. Heraf følger rigtignok, at det aldeles ikke kan nytte at anvende vor Beregningsmethode paa denne Bue. Men Buens Forhold i det Hele og selv den Maade, hvorpaa den

afviger fra en Storcirkel, staar i saa skjøn Harmoni med Theorien, at jeg alligevel troede at maatte opføre denne Iagttagelse iblandt de øvrige. Et Forsøg paa at udvinde noget yderligere Resultat ved Beregning var frugtesløst uden forsaavidt, at jeg ved den dobbelte Combination af 1ste med 3die og 2det med 3die Punkt sattes i Stand til at bestemme den Værdi af N, med hvilken begge Regninger gav samme Høide. Resultatet var vistnok aldeles usikkert; men hvad deraf fulgte, nemlig N omtr. = 60°, stemmer bedre, end man kunde vente, med den antagne Værdi.

4. 1858 Dec. 29. En nordlig Bue; Kl. 9¼ naaede dens øvre Rand α Lyræ. Kl. 10 stod α Lyræ i Underkanten, Bredden omtrent 6°. W = 88°, Ø = 40° (Under- eller Overkanten?). Beregnet under to Hypotheser:

enten $\alpha^0 = 64^0$ $z = 76^0\,15'$ $\alpha = 3^0\,52'$ (med A = 16° 37', Observationen giver A stærkt afvigende = 24°). Underkanten.

eller $\alpha^0 = 64$ $z = 70\ 15$ $\alpha = 3\ 52$ Overkanten.

Resultat: enten $Z^0 = 12^0\,58'$ f. nedre Rd. { H = 22,51 g. M., nedre Rd. / 32,78 - - øvre - (§ 14.)

eller $Z^0 = 17^0\,43'$ for øvre Rand. { H = 30,55 - - nedre Rd. (§ 14.) / 42,79 - - øvre Rd.

Det første Resultat er sandsynligst, fordi det maa formodes, at Angivelserne W og Ø have Hensyn til den samme Rand som det ved α Lyræ orienterede Punkt.

5. 1859 Februar 24. En godt begrændset Bue. Kl. $8^h\,30^m$. z = 48° W = 98° Ø = 60; altsaa $\alpha^0 = 79^0$ og A = 19°.

Resultat: $Z^0 = 13^0\,53'$ H = 25,89 g. M. (Midtlinien?)

6. Samme Aften Kl. $9^h\,22^m$. z = 72° W = 85°–88° Ø = 45°; altsaa $\alpha^0 = 65^0,75$ og $A = 21^05$.

Resultat: $Z^0 = 15^0\,0'$ H = 30,32 g. M. (Midtlinien?)

7. Samme Aften Kl. $10^h\,25^m$. z = 77° W = 80° Ø = 45°; altsaa $\alpha^0 = 62^0,5$ og $A = 17^0,5$.

Resultat: $Z^0 = 13^0\,11',5$ H = 23,29 g. M. (Midtlinien?)

8. 1859 Marts 25 Kl. 9. $z = 79^{o}$ $\alpha^{o} = 63^{o},25$ $A = 18^{o},2$. Øvre Rand; Bredde mindst 6°. Buen af og til straalende, siden flammende.

Resultat: $Z^{o} = 10^{o}\,59'$ $H = 16,05$ g. M. Øvre Rand.
$8,59$ - - Nedre -

9. 1859 Marts 30 Kl. $8^{h}\,35^{m}$. En Bue, hvis vestlige Ende var skjult. Øvre Rand: $z = 75^{o},5$, $Ø = 46^{o}$, W mangler. Nedre Rand: $z = 82^{o}$, $Ø = 38^{o}$, W mangler. I Dæmringen. A er i Betragtning af de følgende Observationer sat $= 18^{o}$; altsaa

øvre Rand: $z = 75^{o},5$ $\alpha^{o} = 64^{o}$
nedre — $z = 82^{o}$ $\alpha^{o} = 56^{o}$

Resultat: $Z^{o} = 13^{o}\,31'$ $H = 24,51$ g. M. Øvre Rand.
11 33 $17,75$ - - Nedre Rand.

Slaaer man Iagttagelserne af øvre og nedre Rand sammen, faaer man for Midtlinien
$z = 78^{o},75$ $\alpha^{o} = 60^{o}$ $Z^{o} = 13^{o}\,2'$ $H = 22,75$ g. M., hvoraf følger efter § 14:
$Z^{o} = 14^{o}\,33'$ $H = 28,50$ g. M. for øvre Rand,
11 33 $17,78$ - - - nedre —,
hvilket Resultat maa ansees sikkrere end det paa første Maade beregnede.

10. Samme Aften Kl. $9^{h}\,5^{m}$. Øvre Rand: $z = 64^{o},5$ $Ø = 56^{o}$ $W = 93^{o}$, altsaa $\alpha^{o} = 74,5$ $A = 18^{o},5$. Uregelmæssig Form. Buen var allerede straalende.
Resultat: $Z^{o} = 12^{o}\,49'$ $H = 21,98$ g. M. Øvre Rand.

11. Samme Aften Kl. $9^{h}\,55^{m}$. Øvre Rand: $z = 67^{o}$ $Ø = 58^{o}$ $W = 95^{o}$, altsaa $\alpha^{o} = 76^{o},5$ $A = 18^{o},5$. Buen var uregelmæssig og svagt flammende.
Resultat: $Z^{o} = 9^{o}\,47'$ $H = 12,67$ g. M. Øvre Rand.

12. Samme Aften Kl. $11^{h}\,0^{m}$. Øvre Rand: $z = 66^{o}$ $Ø = 47^{o}$ $W = 83^{o}$; nedre Rand: $z = 73^{o}$ $Ø = 36^{o}$ $W = 73^{o}$. Buen meget uregelmæssig, indre Rand diffus. (Heraf $A = 18^{o}$ og $= 18^{o},5$.) For Midtlinien giver dette $z = 69^{o},5$ $\alpha^{o} = 59^{o},75$ $Z^{o} = 21^{o}\,45'$ $H = 65,87$ g. M. og heraf igjen:

$Z^0 = 23^0\,24'$ $H = 77{,}02$ g. M. for øvre Rand.
20 2 55,35 - - - nedre — } Aldeles usikkert.

Nordlyset var denne Aften i det Hele taget temmelig foranderligt, Buen altid af en uregelmæssig, lidt bugtet Form og ofte straalende eller svagt flammende; især var dette Tilfældet ved sidste Observation. Overeensstemmelsen imellem Resultaterne af No. 9, 10 og 11 er derfor større end det kunde ventes. No. 12 giver ved særskilt Beregning af indre og ydre Rand større Høide for den første end for den sidste.

13. 1859 Marts 31, Kl. $9^h\ 25^m$. Øvre Rand $z = 79^0$ $Ø = 40^0$, W mangler. Nedre Rand $z = 85^0$ $Ø = 20^0$, W mangler. Mindre regelmæssig og senere straalende Bue. Observationen temmelig løs. A er antaget $= 18^0$. Dette giver for Midtlinien $z = 82^0$ $\alpha^0 = 48^0$. $Z^0 = 16^0\,22'$ $H = 36{,}32$ g. M.

Resultat: $Z^0 = 18^0\,10'$ $H = 45{,}11$ g. M.; øvre Rand,
14 20 27,61 - - nedre — } Usikkert.

Beregnes indre og ydre Rand særskilt, faaer man for den første en større Høide (40,42) end for den sidste (26,23).

14. 1859 April 5, Kl. $10.^h$ En svag Nordlysbue eller et lyst Segment. Ydre Rand: $z = 82^0$ $Ø = 40^0$ $W = 70^0$; altsaa $\alpha^0 = 55$, $A = 15^0$.

Resultat: $Z^0 = 12^0\,4'$ $H = 19{,}44$ g. M. Ydre Rand.

15. 1859 April 22, Kl. $12^h\ 0^m$. En regelmæssig og godt begrændset Bue. Ydre Rand $z = 73^0\,39'$ $\alpha^0 = 62^0\,3'$, indre Rand $z = 80^0\,27'$ $\alpha^0 = 55^0\,12'$. Skarp Observation.

Beregnes hver Rand for sig, faaes

$Z^0 = 16^0\,26'$ $H = 36{,}56$ g. M. Øvre Rd.
13 48 25,58 - - Nedre —

Slaaer man begge sammen, bliver for Midtlinien $z = 77^0\,3'$ $\alpha^0 = 58^0\,37',5$ $Z^0 = 15^0\,34'$ $H = 32{,}73$ g. M. og

Resultatet: $Z^0 = 17^0\,8'$ $H = 39{,}93$ g. M. Øvre Rand.
13 47 25,47 - - Nedre —

En svag Lysning strakte sig langt udenom den af mig som Ydergrændse opfattede Linie.

16. Samme Aften Kl. $12^h\ 12^m$. Indre Rand $z = 80^o\ 11'$ $\alpha^o = 55^o\ 0$. God Observation.
Resultat: $Z^o = 14^o\ 25'$ $H = 27{,}97$ g. M. Nedre Rand.

17. 1859 April 23, Kl. $10^h\ 14^m$. Algol i øvre Rand, $Ø = 46^o$. Heraf følger med $A = 16^o{,}6$ $z = 74^o\ 23'$ $\alpha = 14^o\ 5'$ $\alpha^o = 62^o\ 36'$.
Resultat: $Z^o = 15^o\ 58'$ $H = 34{,}50$ g. M. Øvre Rand.

18. 1859 Oct. 17 Kl. $13^h\ 55^m$. En meget bred, svagt straalende, men temmelig regelmæssig Bue, hvis øvre Grændse var utydelig; den nedre derimod, Segmentets Grændse, var forholdsvis skarp; for denne fandtes $z = 80^o\ 12'$, $\alpha = 17^o\ 8'$, $\alpha^o = 61^o\ 30$ (noget usikkert); z og α bestemtes ved α Lyræ, som stod midt i det lyseste af Buen vestlig for Toppen, 5° over den nedre Rand.
Resultat: $Z^o = 11^o\ 50'$ $H = 18{,}66$ g. M. Nedre Rand.

19. 1859 Oct. 18, Kl. $8^h\ 18^m{,}3$. Stærkt straalende Nordlys. Under flere uregelmæssige nordlige Buer var en klar og vel begrædset Bue, hvis Underkant havde sin Top i AR $= 167^o{,}8$ Decl. $= 33^o, 4$. Ø et Par Grader større end det fra Nord regnede Azimut af β Geminorum; W mangler. Bredden 4°–5°. Heraf følger med $A = 16^o\ 30'$ $z = 85^o\ 42'$ $\alpha^o = 38^o\ 0$.
Resultat: $Z^o = 18^o\ 19'$ $H = 45{,}83$ g. M. Øvre Rand.
15 14 31,22 - - Nedre —
Buens ringe Høide og Observationernes Ufuldstændighed gjør dette Resultat noget usikkert.

20. Samme Aften Kl. $8^h\ 53^m$. Et Punkt i Underkanten noget vestlig for Toppen AR $= 198^o, 0$ Decl. $= 41^o, 5$, $W = 90^o$, $Ø =$ Azim. $\frac{1}{2}(\mu + \eta)$ Geminorum (tvivlsomt); Bredden 7°. Heraf følger $z = 73^o\ 54'$ $\alpha = 12^o\ 10'$ $\alpha^o = 75^o\ 1'$ ($A = 14^o\ 59'$, antaget $16^o\ 30'$).
Resultat: $Z^o = 9^o\ 42'$ $H = 12{,}47$ g. M. Øvre Rand.
8 4 8,59 - - Nedre —
Buen var utydelig i den østlige Ende, Resultatet derfor noget usikkert.

21. 1859 Oct. 31. Den Bue, hvortil denne og de 5 følgende Iagttagelser knytte sig, havde især i Begyndelsen en meget regelmæssig Form og var godt begrændset, skjønt noget mat og

diffus. Segmentet nedenunder var opfyldt med et mat Lys, hvori senere Straaler begyndte at skyde op fra en temmelig regelmæssig bueformet Basis, der dannede et skinnende Baand af henved 3° Bredde, men opløst i Stumper, da det kun blev synligt, hvor Straaler skjøde op derfra. Den øvre (sydligere) Bue skjød ingen Straaler, men havde med Bibehold af sin regelmæssige Form en temmelig rask Bevægelse, hvorved den først hævede sig og tiltog i Amplitude, senere igjen trak sig tilbage. Buens Bevægelse var dog ikke ganske jevn, men den begyndte først i Øst. Ved den 4de og 5te Octbr. havde den desuden et svagt Sænk paa Midten, uden at være bugtet. Under de første Observationer laa Toppen en god Deel vestlig for den magnetiske Meridian; men jeg har dog ikke deri seet Grund til at udelukke den, da det orienterede Punkt nær Toppen af Buen ialfald havde saa lidet magn. Azimut, at en Feil af nogle faa Grader deri kun faaer en meget uvæsentlig Virkning. Jeg har imidlertid lempet mig efter Afvigelsen saavidt, at jeg til Beregningen af α har ved de nævnte Observationer benyttet for A Middeltallet af den magnetiske Decl. 16°5 og den Værdi, som Observationen gav; α^0 bestemtes graphisk altsaa uafhængig af A.

Kl. $7^h\ 29^m,3$. 12 Canum venaticorum stod 3° høiere end den øvre Rand i samme Azimut. α^0 for samme Rand = 58°,0; Bredden 5°. Toppen under ε og ζ Ursæ majoris, hvoraf følger A = 26° 53′, antaget A = 21° 30′. Hermed bliver z = 78° 35′ α = 10° 0′ α^0 = 58° og

Resultat: Z^0 = 14° 46′ H = 29,35 g. M. Øvre Rand.
12 5 19,47 - - Nedre —

22. Samme Aften Kl. $7^h\ 37^m,3$. I Midtlinien stod 12 Canum venat. α^0 = 61°,8. Bredde 5°. (A antaget = 20°). z = 76° 6′ α = 9° 50′ α^0 = 61° 48′.

Resultat: Z^0 = 14° 45′ H = 29,28 g. M. Midtlinien.
15 50 33,89 - - Øvre Rand.
13 34 24,66 - - Nedre —

23. Samme Aften Kl. $7^h\ 59^m,3$. Et Punkt 1°,6 SO for χ Ursæ

majoris stod i Midtlinien nær Toppen; $\alpha^0 = 67^0,6$. Toppen lige under δ og ε Ursæ majoris, hvilket giver $A = 16^0\ 36'$. Bredden 5°. Buen har hele Tiden hævet sig regelmæssig under livligt Straalespil i Segmentet. Her er $z = 72^0\ 14'$ $\alpha = 4^0\ 48'$ $\alpha^0 = 67^0\ 36'$.

Resultat: $Z^0 = 13^0\ 36'$ $H = 24,79$ g. M. Midtlinien.
14 30 28,87 - - Øvre Rand.
12 43 22,05 - - Nedre —

24. Samme Aften Kl. $8^h\ 7^m,8$. χ Ursæ majoris i øvre Rand, $\alpha^0 = 67^0,1$. — Buen var begyndt at vige lidt tilbage, især i Øst, og havde et svagt Sænk paa Midten og henimod Øst. Bredden 5°. Her er $z = 72^0\ 26'$ $\alpha = 6^0\ 11'$ $\alpha^0 = 67^0\ 6'$.

Resultat: $Z^0 = 13^0\ 47'$ $H = 25,49$ g. M. Øvre Rand.
11 53 18,80 - - Nedre —

25. Samme Aften Kl. $8^h\ 16^m,3$. I øvre Rand stod ikke langt fra Toppen et Punkt, hvis AR. = 177° Decl. = 45°,5 $\alpha^0 = 62^0,5$. Bredden 5°. Buen gaaer raskt tilbage mod Nord. — Her er $z = 74^0\ 1'$ $\alpha = 6^0\ 46'$ $\alpha^0 = 62^0\ 30'$.

Resultat: $Z^0 = 15^0\ 54'$ $H = 34,18$ g. M. Øvre Rand.
13 34 24,67 - - Nedre —

26. Samme Aften Kl. $8^h\ 23^m,3$. Midtliniens Top havde AR. = 189°,5, Decl. = 41°; $\alpha^0 = 55^0,3$. Buens Bredde 5°. Ved Midtlinien forstaaes her den lyseste Curve, der ved Toppen var omtr. 2° fra øvre, 3° fra nedre Rand. For hiin har man her $z = 77^0\ 9'$ $\alpha = 0$ $\alpha^0 = 55^0\ 18'$; (tillige finder man $A = 18^0\ 25'$).

Resultat: $Z^0 = 17^0\ 56'$ $H = 43,87$ g. M. Midtlinien.
19 2 49,70 - - Øvre Rand.
16 5 35,38 - - Nedre —

27. 1859 Decbr. 16 Kl. $5^h\ 10^m$. Nordlysbue i N af 6°—8° Bredde. Øvre Rand omtrent 1—2 Grader udenfor Linien igjennem AR = 115°,5, Decl. 26° og AR = 192°, Decl. 39°. Med $A = 16^0$ bliver $z = 78^0\ 5'$ $\alpha = 7^0\ 10'$ $z' = 85^0\ 57'$ $\alpha' = 57^0\ 8'$ for denne Linie.

Resultat *a*: $Z^0 = 9^0\ 36'$ $H = 12,16$ g. M. Den iagttagne Linie.
10 7 13,60 - - Øvre Rand.
7 22 9,00 - - Nedre —

Det hedder i Observationsbogen om denne Bue videre: „Mørkt Segment, dog af tvivlsom Begrændsning, da der laa Dunster over Horizonten, som gjorde, at Buen blot kunde sees til nogle Grader over samme. Buens øvre Rand var diffus.“ Herpaa er antegnet efter den anførte Iagttagelse og for samme Klokkeslet „Ydre Rand turde være i Horizonten Ø = 45° W = 78° ɔ: A = 16°,5 α^0 = 61°,5.“ Denne Antegnelse sammenholdt med den første giver for øvre Rand z = 76°,5 α^0 = 61°,5, som fører til

Resultat *b*: Z° = 14° 17′ H = 27,38 g. M. Øvre Rand.
10 45 15,71 - - Nedre —

Den betydelige Forskjel imellem dette og det første Resultat finder for en Deel sin Forklaring i det Anførte. Det sidste holder jeg for det sikkreste.

28. Samme Aften Kl. 5^h 58^m,5. Bredden 3°—4°. Lidt indenfor øvre Rand: AR = 158°,0 Decl. = 38°, AR = 192° Decl. = 40° (Toppen), AR = 225° Decl. 27°. Med A = 16° faaer man z = 79° 5′; z′ = 81° 6′ α' = 29° 24′; z″ = 83° 54′ α'' = 27° 25′. Tages Middel af z′ og z″ ligesaa af α' og α'', bliver z = 79° 5′ z′ = 82° 30′ α' = 28° 25′. Øvre Rand antager jeg 1° høiere end den orienterede Bue og erholdes saaledes:

Resultat: Z° = 13° 57′ H = 26,10 g. M. 1° under øvre Rand.
14 27 28,07 - - Øvre Rand.
12 40 21,44 - - Nedre —

Foruden de her anførte Iagttagelser kan endnu nævnes følgende, som syntes mig at gjøre Krav paa nærmere Undersøgelse, uagtet denne hverken lovede eller gav noget bestemt Resultat.

1853 Nov. 19 Kl. 7 gik efter Prof. Hansteens Optegnelse en Nordlysbue „fra Horizonten i Øt.N igjennem Hyaderne, Pleiaderne, Dragens Hoved og endte ved den vestlige Horizont lidt i S for Vestpunktet.“

Naar undtages „Dragens Hoved“, stemme disse Angivelser vel overens med en Bue af normal Stilling, som maa have gaaet 20—30 Grader sydlig forbi Zenit og saaledes lignet den under No. 3 opførte Bue efter Münsters Iagttagelse den 12 April 1842.

„Svanens Hoved“ vilde passe fortræffeligt istedetfor „Dragens Hoved.“ Paa Grund af denne Bues særegne Stilling (α^0 og $N - z$ omtrent 90°) bliver Beregningen resultatløs, saamegetmere som intet Punkt i Nærheden af Toppen er iagttaget.

1858 Febr. 15. En mærkværdig Nordlysbue af knapt 2° Bredde og omtrent 23° sydlig Zenitdistants, meget regelmæssig undtagen i den vestlige Ende, der ikke naaede Horizonten. Ogsaa en Bue ganske lig den under No. 3 anførte. Regningen er derfor resultatløs saavel efter min som efter Cand. Mohns nedenstaaende Orientering:

Kl. 8^h 25^m. (Fearnley.)		Kl. 8^h 45^m. (Cand. Mohn.)	
A. R. = 73°,3	Decl. = 42°,1	A. R. = 39,6	Decl. = 12°6
87,6	45,0	51,7	26,5
192,9	11,9	87,0	37,0
		150,4	39,9

17. Forat faa en bedre Oversigt over de erholdte Resultater har jeg fordeelt dem i 3 Grupper (næste Side), hvori de enkelte Nummere ere ordnede efter Buens apparente Zenitdistants. De af ovenfor anførte Grunde usikkre Resultater ere betegnede med *. Som midlere Høide er opført Middel af største og mindste Høide, hvor den ikke directe er udledet af Iagttagelserne.

Man vil ved at kaste et Blik paa disse Tabeller see, at de apparent laveste Buer have gjennemsnitlig givet omtrent samme Resultat som de høiere, hvilket synes at vidne om, at den til Beregningen benyttede Værdi for N ikke kan være meget feilagtig. Saavidt man kan dømme af disse Tal, er Forskjellen i de fundne Høider alene begrundet i øiensynlige Uregelmæssigheder, Observationsfeil og tilfældige Afvigelser fra et normalt Forhold. Seer man bort fra de aldeles usikkre Tilfælde, falder Høiden temmelig jevnt omkring 20 til 25 g. Mile for nedre og omkr. 30 til 40 g. M. for øvre Grændse. At 2den Gruppe giver lidt lavere Høider end den 1ste forklares vel rettest ved, hvad der er anført § 14.

1ste Gruppe. Buens Midtlinie eller begge dens Grændselinier ere orienterede.

z	No.	Høide i geogr. Mile		
		Største	Mindste	Midlere
85°	2	—	—	16,38
79,1	28	28,07	21,44	24,75
79	13	45,11*	27,61*	36,32*
78,7	9	28,50	17,78	22,75
77,1	26	49,70	35,38	43,87
77	7	—	—	23,29
76,1	22	33,89	24,66	29,28
74,8	1	—	—	25,23
73,6	15	39,93	25,47	32,73
72,2	23	28,87	22,05	24,79
72	6	—	—	30,32
66	12	77,02*	55,35*	65,87*
48	5	—	—	25,89

2den Gruppe. Blot øvre Rand af Buen er orienteret.

z	No.	Høide i geogr. Mile		
		Største	Mindste	Midlere
85°,7	19	45,83*	31,22*	38,52*
82	14	19,44	—	—
79	8	16,05*	8,59*	12,32*
78,6	21	29,35	19,47	24,41
76,5	27	27,38	15,71	21,55
74,4	17	34,50	—	—
74,0	25	34,18	24,67	29,42
72,4	24	25,49	18,80	22,15
67	11	12,67*	—	—
64,5	10	21,98*	—	—

3die Gruppe. Blot nedre Rand af Buen er orienteret.

z	No.	Høide i geogr. Mile		
		Største	Mindste	Midlere
80,2	16	—	27,97	—
80,2	18	—	18,66	—
76	4	32,78	22,51	27,65
73,9	20	12,47*	8,59*	10,53*

Tager man Middel af de Høider, som hver Gruppe indeholder, faaer man,

a) naar alle Iagttagelser medregnes:

	største Høide	mindste Høide	midlere Høide
i 1ste Gruppe	41,39 (8)	28,72 (8)	30,88 (13)
i 2den Gruppe	26,69 (10)	19,74 (6)	24,73 (6)
i 3die Gruppe	22,63 (2)	19,43 (4)	19,09 (2);

b) naar de usikkre Iagttagelser udelades:

i 1ste Gruppe	34,83 (6)	24,46 (6)	27,21 (11)
i 2den Gruppe	28,29 (6)	19,66 (4)	24,38 (4)
i 3die Gruppe	32,78 (1)	23,05 (3)	27,65 (1).

Antallet af de Iagttagelser, hvorpaa hvert Tal beroer, er tilføiet i Parenthese.

Middel af alle Iagttagelser bliver:

Midlere Høide: 28,00 geogr. Mile (21 Iagtt.)
Øvre Grændse: 32,16 — — (20 —)
Nedre Grændse: 23,66 — — (16 —)

Udelader man de usikkre Iagttagelser, bliver Resultatet næsten uforandret:

Midlere Høide: 27,15 geogr. Mile (16 Iagtt.)
Øvre Grændse: 31,70 — — (13 —)
Nedre Grændse: 22,66 — — (13 —)

Til Slutning maa jeg gjøre opmærksom paa, at A ɔ: det vestlige Azimut af Nordlysbuens Top blot i 2 Tilfælde af 16 er fundet mindre end Misvisningen i Christiania. I Gjennemsnit finder jeg med Udeladelse af et Par altfor usikkre Bestemmelser A netop 2 Grader vestligere.

Hr. Studios. med. Axel Boeck meddeelte Beskrivelse over en ny Conferve, Conferva pelagica.

Under et Ophold i Egvaag nær Farsund forløbne Sommer opfyldtes Søen deromkring efter en længere Tids tørt, varmt og stormfrit Veir, som meget sjelden forekommer paa de Kanter af Landet, med en skidden graaliggrøn Masse, der i lange Taver, lig oppillet Taugværk, flød om i Vandfladen. Den bemærkedes førstegang den 20 August om Middagen, idet den langsomt med Strømmen drev ind mod Kysten, hvorpaa den i de følgende Dage lige til vor Afreise fra Stedet mere og mere drev ind i Fjordene og de stille Bugter, hvor den overalt fæstede sig til Tangen, især Corda filum, i alle Dybder saa tæt, at den fik et ganske særegent loddent Udseende. Fiskerne klagede over, at den fæstede sig paa Agnen, saasnart de lode Snøret gaa ned, i den Grad, at Fisken ikke bed paa, og at den endog forjog denne. Fiskernes Agn var forstærkt belagt med denne Masse, til at den kun skulde forekomme i Vandets Overflade, men den maa ogsaa have været udbredt ned i de dybere Vandlag. Ingen der paa Stedet havde tilforn seet eller hørt omtale dette Phænomen i saadan Udstrækning og mente man, at det usædvanlig gode Veir havde, som de udtrykte sig, „ladet komme Groe i Vandet.“ Efter de Oplysninger, der erholdtes i Egvaag og andensteds, maa dette Phænomen have viist sig over en stor Deel af Kysten og Havet. Fiskerne i Egvaag saa denne Masse flere Mile ud paa Havet, og den omtaltes at være seet saavel ved Hitterø som længre henimod Egersund. Ikke heller paa den anden Side af Næsset manglede den. Her i Christiania fik jeg vide, at den var seet i Kragerø omtrent paa samme Tid som i Egvaag, og lige til Bunden af Christianiafjorden. Professor Liljeborg havde endog hørt den omtale fra den svenske Kyst.

De i Vandet svømmende Taver vare saa lidet sammenhængende og saa fine, at naar man vilde tage dem op med Haanden, forsvandt de mellem Fingrene. Kun ved Hjælp af en Hov af fiint Tøi kunde man samle en større Mængde. De samlede sig da som en bleg, graaliggrøn, ikke slimet Masse, der udrørt i Vand viste sig at bestaa af en Mængde for det blotte Øie neppe syn-

lige Traade. Betragtet med Mikroskopet viste disse Traade sig at være meget lange ledede, tynde og enkelte. Deres Tykkelse afvexlede ved forskjellige Maalinger mellem 0,011 og 0,012 Millimeter. De enkelte Led vare korte, kun en Fjerdedeel af Bredden. Enkelte af Leddene vare noget bredere end de øvrige, saa at Traadene fik et knudet Udseende. Alle Celler vare stærkt opfyldte med et fiinkornet Indhold, som hos de bredere Celler ikke saaes anordnede paa nogen anden Maade end den, der viste sig i de smalere Celler. Hos andre Exemplarer vare disse større Celler blæreagtig opsvulmede saa at de fortrykkede Cellerne til begge Sider. I disse større Celler syntes Indholdet at være stærkere concentreret mod Midten end i de øvrige. Disse Celler vare formodentlig Sporidieceller, mere eller mindre modne til Fructification. De Exemplarer, der medbragtes, bevarede i Spiritus, ere forandrede, idet det chlorophylagtige Indhold tildeels er extraheret og Skillevæggene mellem Cellerne ere mindre tydelige at see, end hos de friske Exemplarer derved, som det synes, at den indre Cellemembran har trukket sig noget sammen, samt i det at Sporidiecellerne vise en stærk ringformet Skygge indenfor Cellen, der maaske er Begrændsningen af Epispermium, som hos Slægten Oedogonium omgiver Spermatia; men i levende Tilstand var det ikke muligt at see noget saadant. Da saaledes intet godt Mærke lader sig med Sikkerhed paavise, for at bestemme Plantens Plads i de nær Conferva staaende Slægter, hvis forskjellige Structur- og Fructificationsforhold har gjort, at man har adskilt dem fra denne Slægt, maa den omtalte Plante indtil videre henføres til Slægten Conferva, dog som en ny Art, da den formentlig distinct adskiller sig fra alle bekjendte Arter ved sine Leds Korthed. Jeg har kaldet den, paa Grund af dens Forekomst, Conferva pelagica.

C. natans, pallide viridis, tenuissima (diam. 0,012 m. m.) articulis diametro qvadruplo brevioribus.

Af det Ovenanførte om dens Udbredning og øvrige Forhold maa jeg formode, at den er en frit svømmende, pelagisk Form, der ikke, som de fleste herhen hørende Arter, har været tilheftet andre Gjenstande, derpaa revet løs og endelig landet paa vore

Kyster; thi det usædvanlig gode Veir, der gjennem en længre Tid havde fundet Sted, og den friske Tilstand, hvori den synligt var, modsiger dette. Vel var ikke Farven frisk grøn, men Cellerne vare stærkt opfyldte med sit chlorophylagtige Indhold og meget regelmæssige, uden noget synligt Spor til at de befandt sig i en Opløsningstilstand. Jeg maa saaledes meget mere tro, at det usædvanlig smukke Veir, som gjennem en lang Tid herskede, i en saa høi Grad begunstigede Udviklingen af denne Plante i selve Overfladen af det aabne Hav, at den kunde forekomme i saa utrolige Masser. Til andre Tider forekommer den maaske ogsaa ved vore Kyster, men da ikke saa begunstiget af Veiret, i en saa stor Mængde, at den har tiltrukket sig almindelig Opmærksomhed.

I den mere rolige Østersø udenfor Gotland omtaler Lindstrøm, at et lignende Phænomen optræder, hvor man kalder det Havets Blomstring; men den Alge, der foraarsager dette, er efter ham ingen Conferva. I fremmede mere stormfrie Have under en varmere Himmelegn har man lignende og meget hyppigt forekommende Exempler paa en i det aabne Hav sporadisk Optræden af mikroskopiske Planter, som ere meget bekjendte baade for Naturforskeren og Sømanden, der have bereist de Dele af Verdenshavet: saaledes i Nærheden af Ny-Holland, hvor de endog have erholdt et eget Navn af de Søfarende.

Paa Tab. IV vises:

a. Taverne saaledes som de saaes i Søen.

b. En Deel af dem ved en stærk Forstørrelse.

c og *d.* Tvende Former af de enkelte Led, 1000 Gange forstørrede.

e. Sporidiecelle hos de i Spiritus opbevarede Exemplarer.

Den 21de Mai. Møde i den philosophisk-historiske Classe.

Hr. Holmboe holdt et Foredrag om Ordet קְשִׁיטָה.

Dette Ord forekommer paa følgende tre Steder i det gamle Testamente:

Gen. 33, 19: Og han (Jakob) kjøbte det Stykke Mark, paa hvilket han havde opslaaet sit Telt, af Hemors, Sichems Faders, Sønner for hundrede Kesiter.

Josva 24, 32: Og Josephs Been, som Israels Børn havde ført op fra Ægypten, begravede de ved Sichem, paa det Stykke Mark, som Jakob havde kjøbt af Hemors, Sichems Faders, Sønner for hundrede Kesiter.

Job 42, 11: Og alle hans Brødre kom til ham og alle hans Søstre og Alle, som havde kjendt ham tilforn, og de spiste med ham i hans Huus og beklagede ham, og de trøstede ham over al den Ulykke, Herren havde ladet komme over ham, og de gave ham hver een Kesita og hver een Guldring.

Da Kesita ikke forekommer paa flere Steder og det hebr. Sprog hverken har Verbet קשט eller noget andet Derivat deraf end hiint, er man, som i lignende Tilfælder, for at opdage Betydningen, henviist til Sammenhæng, de ældste Oversættelser og de beslægtede Dialecter.

Sammenhængen tyder paa en Gjenstand af Værdie og tillige en Værdiemaaler.

De gamle Oversættelser have alle gjengivet Ordet ved Lam eller Faar; LXX har Gen. 33, 19 ἑκατὸν ἀμνῶν, Josv. 24, 32 ἀμνάδων ἑκατὸν og Job 42, 11 ἀμνάδα μίαν.

Vulgata Gen. 33, 19: *centum agnis; Josva: centum novellis ovibus,* og Job: *ovem unam.*

Chaldæeren: Gen. חוּרְפָּן, Josva ligesaa; Job: חוּרְפָּא חֲדָא, eet Lam.

Syreren: ܛܠܝܐ, et Lam.

Denne Oversættelse bifaldes af Ebn-Ezra, der hos Job forklarer det ved כבשה קטנה, et lidet Faar, og af Lexicographen Abu-l-Valid, som giver det ved נאקה, et Hunfaar.

Men uagtet denne Enighed mellem de gamle Oversættere have dog Fortolkere og Lexicographer i den senere Tid eenstemmigen erklæret denne Oversættelse for urigtig. Allerede Bochart siger i sit Hierozoicon I, l. III c. 43 (p. 434 ed. Lugd.): „*Mihi tamen est persvasissimum,* קשיטה *kesitam Hebræis nec ovem fuisse nec agnam, sed aliquod nummi genus.*“ Og Gesenius i sin Thesaurus siger: „*Hic*

vero significatus neque ullum habet ab etymo præsidium neque patriarcharum moribus consentaneus est, quorum ævo jam desierant res rebus permutare veræque emtiones usitatæ erant, quæ argento appenso fiebant."

Hvad denne Gesenii Indvending angaaer, da var det vistnok saa, at paa Patriarchernes Tid Sølv var kommen i Brug som Betalingsmiddel; thi Abraham kjøbte et Jordstykke for 400 Sekel Sølv, Joseph blev solgt for Sølv, og hans Brødre havde Sølv med sig til Ægypten for at kjøbe Korn; ja man var endog kommen saavidt, at man skjelnede mellem Sølvets Gehalt; thi det bemærkes om det Sølv, Abraham betalte med, at det var af det Slags, som var gangbart blandt Kjøbmænd (עֹבֵר לַסּוֹחֵר), et Udtryk, som maa sigte til Gehaltet.

Men, naar Ges. heraf slutter, at Tuskhandel var ophørt hos Hebræerne, da tager han feil; thi saadan Handel er overalt vedbleven længe efterat Sølv er bleven indført som Betalingsmiddel, og kan stricte talt siges aldrig at være ophørt. Større Vægt har Bocharts Indvending, hentet fra de mange Benævnelser, det hebr. Sprog har for Begrebet Faar eller Lam (צאן, כבש ell. כשב, שה, כר, רחל). Den Omstændighed, at intet af disse Udtryk findes anvendt, naar Talen er om Handel, og at paa den anden Side קשיטה ikke forekommer, naar Talen er om Faar eller Lam i andre Forhold, kan ikke undlade at vække Tvivl om Rigtigheden af de Gamles Oversættelse, naar man forstaaer den saaledes, at de derved skulle have meent selve Dyret, Faar eller Lam. Men dette har, som vi nedenfor skulle see, næppe været deres Mening.

Bochart har, som ovennævnt, erklæret sig for den Mening, at Kesita var en Mynt, og alle ældre hebraiske Fortolkere, paa Ebn Ezra nær, have hyldet samme Anskuelse, i det de have beraabt sig paa en Rabbi Akiba, som levede paa Keiser Hadrians Tid og i sin Afhandling *Rosch hasschana* beretter, at han paa en Reise i Nordafrica erfarede, at man der kaldte en liden Mynt Kesita. Denne Mening er søgt yderligere bestyrket af Biskop Münter, som i en Afhandling om Kesita (Kjøbenhavn 1824, 4.) deels paaberaaber sig *Plinius (hist. nat. 33, 3,* s. 13), der be-

retter, at de ældste romerske Mynter bare Præg af Oxer og Faar, deels henviser til en i Afhandlingen afbildet Mynt, hvorpaa sees et Faar, og som han anseer for Hebræernes Kesita. Det er dog senere oplyst, at denne Mynt skriver sig fra Cypern, paa hvis Mynter oftere Billedet af et Faar forekommer.

Den Mening, at Kesita skulde være en Mynt, er nu forøvrigt tilstrækkeligen gjendrevet af den Kjendsgjerning, at de grundigste numismatiske Undersøgelser ikke have været istand til at opdage Spor af Mynt i noget Land førend 11 til 1200 Aar efter Patriarchernes Tid.[1] Rabbi Akibas ovenanførte Beretning kan derfor gjerne være sandfærdig. Thi det er en bekjendt Sag, at Jøderne allerede fra gammel Tid af have vedtaget den Skik at benævne mangfoldige i det daglige Liv forekommende Gjenstande med hebraiske Navne; og, da de stode i den Formening, at Kesita var Navnet paa en Mynt, kunne de have optaget det i denne Betydning, uden at man behøver at tænke paa nogen Tradition fra ældre Tider.

Nyere Lexicographer have derfor tyet til de beslægtede Dialecter, til det arab. قسط og det syr. nas. ܩܫܛ, at være retfærdig; قِسْطٌ, Retfærdighed, it. Vægt, ret Vægt; ܩܫܘܛܐ, Sandhed, Ret, Retfærdighed. Heraf slutter man, at Kesita egentlig betyder noget Veiet og dernæst en Vægt af bestemt Størrelse. Der haves mange Exempler paa, at Ord, som betegne Vægt i Almindelighed, ere gaaede over til at betegne en bestemt Vægteenhed f. Ex. det lat. pondus til Pfund, Pund, pound, i de nordligere Sprog; norsk Vog, opr. = Vægt, til at betegne tre Bismerpund; isl. Vétt = 80 Pd. o. fl.

At Talen paa de anførte Steder i Gen. og Josva er om en

[1] Denne Indvending kan vel ikke have megen Vægt i de Mænds Øine, som ansee baade Jobs Bogs og Pentateuchens Redaction for at skrive sig fra en sildig Tid; men, om de ogsaa heri havde Ret, vilde man vanskelig kunne forklare sig, hvorfor Forfatterne skulde have brugt det sjeldne Ord Kesita paa en Tid, da i Aarhundreder Sekel havde været den almindelige Værdiemaaler, hvorimod Ordets Valg er let forklarlig i ældre Tid, førend Sekel var kommen i almindelig Brug.

Betaling i Sølv, stadfæstes derhos ved *Apostl. Gjern. 7, 16,* hvor hiint Kjøb siges at være skeet τιμῆς ἀργυρίου.

Ved denne Forklaring have de nyere Fortolkere acqviesceret, uden noget Forsøg paa at bringe den i Harmonie med de gamle Oversættelser, hvis indbyrdes Enighed dog maa vække stærk Formodning om deres Rigtighed.

Det er min Hensigt her at vise, at en saadan Harmonie uden Vanskelighed lader sig tilveiebringe, og at forsvare de gamle Oversættelsers Rigtighed mod deres Angribere.

Det er en bekjendt Sag, at hos Nomader, hvis vigtigste Eiendom Qvæget er, de samme Ord, som betegne Qvæg, ogsaa ofte bruges til at betegne Gods, Formue, i Almindelighed, saasom oldn. Fé, hebr. מקנה, og at de enkelte Huusdyr blive de almindeligste Byttemidler og Værdiemaalere for andet Gods. Saasnart ædle Metaller bleve antagne som Byttemiddel, maatte den Tanke paatrænge sig at udstykke dem saaledes, at de enkelte Stykker kom til at staae i bestemt Forhold til enkelte Huusdyr, blandt hvilke Faaret, som det i Handel hyppigst forekommende, kan blandt Hebræerne være bleven repræsenteret ved et Sølvstykke, kaldet Kesita, hvilket igjen paa Grund af dette Forhold i daglig Tale undertiden kan være bleven kaldet Faar eller Lam, ligesom Afghanerne i vore Dage kalde Sølvpenge Faar.[1]

Men de sildigere Tiders Opdagelser i Ægypten og Assyrien levere Materialier til en endnu mere tilfredsstillende Forklaring af de gamle Oversættelsers Udtryk for Kesita.

Blandt de huuslige Scener, som i stort Antal findes afbildede paa ægyptiske Monumenter, sees af og til en Mand, som i Haanden holder en Skaalvægt, i hvis ene Skaal ligge Guldringe eller andre Varer og i den anden Billedet af et Dyr, saasom en Oxe, en Gazelle, en Frø o. s. v. Heraf slutter Rosellini,[2] at disse Dyrfigurer forestille Vægtlodder. Og denne hans Menings Rig-

[1] En engelsk Reisende beretter: „*They* (the leaders of the Khybers) *were impudently urgent for „sheep" by which they intended money.*" *Moorcroft's and Trebeck's travels in the Himalayan provinces. Vol. II p. 353.*

[2] I *Monumenti dell' Egitto e della Nubia. Mon. Civ. Tav. LI.*

tighed stadfæstes ved Opdagelserne i Assyrien, hvor man har fundet mange Exemplarer af Vægtlodder i Dyrform, deels af Bronce, deels af Marmor og andre Steenarter. Disse ere forstørstedelen i Form af Løver og af Ænder; dog haves deriblandt eet i Form af en Hjort og eet i Form af et Faar.[1] At disse Figurer have tjent som Vægtlodder, er paaviist af Secretairen i det asiatiske Selskab i Londen, E. Norris, som i dette Selskabs Journal har leveret en Afhandling, hvori han har meddeelt de paa Figurerne forekommende bilingve Indskrifter, deels i Kileskrift, deels i det ældste semitiske Alphabet, og (medens den assyriske Indskrift endnu ikke er udtydet) paa en overbevisende Maade godtgjort, at de semitiske Indskrifter angive Vægtloddernes indbyrdes Størrelse, i det han ved at veie dem og tage tilbørligt Hensyn til det Tab, de have lidt ved Oxydering eller Slid, har fundet, at Vægten svarer til de paa samme anbragte Taltegn: — ||||| = 15, ||||| = 5, ||| = 3, || = 2, | = 1, רבע = $\frac{1}{4}$ og חנש = $\frac{1}{5}$.[2]

Nu gik, som bekjendt, Karavanveien mellem Assyrien og Syrien paa den ene Side, og Ægypten paa den anden, igjennem Palæstina, og Samfærdselen maatte nødvendigviis foranledige Lighed i mangehaande Huusgeraads Form. Det er saaledes høist sandsynligt, at Hebræerne eller før dem Kana'aniterne have, ligesom hine Folkefærd, givet sine Vægtlodder Dyrform, samt at Faaret eller Lammet har repræsenteret den Vægteenhed, som kaldtes Kesita. Har Sølv af denne Vægt tillige været lige med den vedtagne Priis for et ungt Faar, falder denne Forklaring sammen med den foregaaende.

Paa denne Maade bliver det let forklarligt, paa den ene Side, at de gamle Oversættere have givet Kesita ved Faar eller Lam,

[1] Bonomi, *Nineveh and its palaces* (*London 1853*) *p. 295.* Han bemærker derhos, at Faaret ogsaa forekommer som Vægtlod paa de ægyptiske Monumenter.

[2] *On the Assyrian and Babylonian Weights*, i *Journ. R. As. Soc. Vol. XVI P. I p. 215 flg.* Ogsaa i Indien har man brugt Vægtlodder i Form af Dyr, f. Ex. en Frø i Ava. *Prinsep, Antiquities of India, ed. by E. Thomas I. p. 85.* Iblandt Ruinerne af en gammel Stad ved Behat i Forindien har man fundet et Vægtlod i Form af en Frø, afbildet hos Prinsep l. c. Pl. IV f. 16.

og paa den anden Side, at Kesita ei forekommer som Benævnelse paa Faar i egentlig Forstand.

Den 3die Juni. Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. Cand. min. H. Mohn forelæste en Afhandling om en Virkning af Randstraalerne i Øiet.

Naar man betragter et Lyspunkt, der har en tilstrækkelig Afstand og tilstrækkelig Intensitet, f. Ex. er klar Stjerne, med det blotte Øje, da vil man ialmindelighed ikke se det som et Punkt, men som en liden Skive, der til alle Kanter er omgivet med divergerende Straaler. Størrelsen eller Længden af disse Straaler er for et og samme Øje forskjellig efter Lyspunktets Intensitet; er denne meget stor, ere Straalerne meget lange, er den ringe, ser man neppe Spor til dem. Deres Størrelse er ogsaa forskjellig for forskjellige Øjne; for meget skarpsynte Øjne ere Straalerne mindre end for mindre skarpsynte. Endelig er ogsaa Straalernes Størrelse afhængig af det lysende Punkts Afstand eller af den Retning, hvori Lysstraalerne falde paa Øjet; de ere mindre, jo mere divergerende Straalerne falde paa Øiet; de ere størst, naar disse falde parallele ind.

Aarsagen til dette Fænomen ligger i den forskjellige Brydning, som Randstraalerne og Centralstraalerne lide i Øjet. Medens de Straaler, der gaa gjennem Øjet nær ved dettes Axe, frembringe skarpe Billeder, lide de Lysstraaler der passere nærmere Øjets Rand, mindre regelmæssige Brydninger og give derved Anledning til det her betragtede Fænomen.

Forat undersøge, hvorledes de divergerende Straalers Størrelse er afhængig af Randstraalerne i Øjet, kan man betragte et Lyspunkt idet man anbringer foran Øjet Blendere af forskjellig Aabning for dermed at udestænge færre eller flere af Randstraalerne. Jeg dannede til den Ende et Lyspunkt ved at lade Lampelys af en temmelig betydelig Intensitet gaa gjennem et meget fint med en Naalespids i en Blyplade boret Hul. Den fra dette Punkt divergerende Lyskegle havde tiltrækkelig Aabning til at

den kunde sende Lysstraaler til hele Øjets Overflade. Jeg betragtede da dette Lyspunkt i en Afstand af 5 Fod først med blotte Øje, derpaa gjennem Blendere af 3‴, 2‴, 0‴,7, 0‴,5, $\frac{1}{4}$‴ og $\frac{1}{6}$‴ Diameter. Betragtet med det blotte Øje viste Lyspunktet sig omgivet af betydelige divergerende Straaler; disse formindskedes efterhaanden som jeg anvendte Blendere af mindre og mindre Diameter, indtil de saagodtsom forsvandt ved Anvendelsen af Blenderen af $\frac{1}{2}$ Linies Aabning. Anvendte jeg derpaa Blendere med mindre Aabning, vare Straalerne forsvundne, men de bekjendte Bøjningsfænomener viste sig da tydelige, nemlig en lys Skive i Midten omgivet af afvexlende mørke og lyse koncentriske Ringe.

Bragte jeg Øjet nærmere til Lyspunktet, saa bleve de divergerende Straaler uden Anvendelse af nogen Blender mindre og mindre; de aftoge i Størrelse saalænge det var mig muligt at nærme Øjet til Lyspunktet og til samme Tid akkommodere det for Afstanden. Det samme viste sig ved Anvendelse af Blendere.

Jo nærmere Øjet er Lyspunktet, eller jo mere divergerende Lysstraalerne falde paa Øjet, desto mindre ere altsaa de Straaler, hvormed man ser Lyspunktet omgivet.

Som et Lyspunkt af en mindre Intensitet og en større Afstand end i foregaaende Forsøg var Tilfældet, valgte jeg Planeten Jupiter. Ved at betragte den gjennem Blendere af mindre og mindre Aabning bragte jeg de Straaler, hvormed den for det blotte Øje viste sig omgivet til at svinde mere og mere ind. Sammenligningen mellem dette Forsøg og de foregaaende med Lyspunkt af en højere Intensitet viste, at Straalerne om Jupiter forsvandt ved Anvendelsen af en Blender af 1‴,5 Aabning, ved det kunstige Lyspunkt ved 0‴,5 Aabning. Jo større Lysets Intensitet er, desto større ere altsaa de divergerende Straaler om Lyspunktets Billede.

Naar man betragter en Gjenstand gjennem en Adspredelseslindse, der er vel stærk for Øjet, da ser man den skarpere end med det blotte Øje. Jeg betragtede Jupiter paa denne Maade; Straalerne omkring den bleve i merkelig Grad formindskede. De fra Jupiter (eller fra en anden fjern Gjenstand) kommende parallele Straaler blive her ved Brydningen gjennem Adspredelseslin-

sen divergerende og synes altsaa at komme fra et Øjet nærmere liggende Punkt; Straalerne maa her følgelig vise sig mindre end for det blotte Øje, hvor Lysstraalerne falde parallele ind.

Man kunde tro, at Blendernes Virkning hovedsagelig bestod deri, at de formindskede Lysintensiteten saaledes at de divergerende Straaler bleve for svage til at sees. For at bevise, at dette ikke er Tilfældet, maa man have et Middel til at kunne indskrænke Bredden af det fra Lyspunktet paa Øjet faldende Lysbundt uden at formindske dets Intensitet. Et saadant Middel har man i den astronomiske Kikkert med enkelt Okular. Eftersom man nemlig anvender stærkere og stærkere Okularer, altsaa rykker Billedet i Brændpunktet nærmere, vil det af Okularet udtrædende Straalebundt faa en mindre og mindre Diameter, men bestandig give samme Lysstyrke, under Forudsætning af, at det Straalebundt, man faar ved den svageste Forstørring, er af mindre Bredde end Pupillen. Ved denne Observationsmethode er man fordelagtigt stillet med Hensyn til Lyspunktets Afstand, da Straalerne, der falde paa Øjet, divergere, som om de kom fra den tydelige Synsvidde, naar man ser Billedet skarpt i Kikkerten. Man maa naturligvis først og fremst være overbevist om, at Objektivets Billede er frit for sfærisk Aberration, forat man kan være sikker paa, at de Straaler, man ser, alene hidrøre fra Øjet. Man kan gjøre det simpelthen ved at betragte en klar Stjerne eller et andet rent Lyspunkt gjennem Kikkerten med meget stærk Forstørring; er Billedet da frit for divergerende Straaler og viser kun det bekjendte Bøjningsfænomen, kan man anvende Objektivet som det er; er der Straaler i Billedet, kan man som oftest, med mindre Objektivet er altfor slet, skaffe dem bort ved at sætte en Blender foran Objektivet forat udestænge Randstraalerne. Dette har jeg gjort ved den af mig anvendte Kikkert og derved faaet Objektivets Billede af den ønskeligste Skarphed.

Kaldes Objektivets Aabning a, dets Brændvidde F, Okularets Afstand fra Objektivets Brændpunkt α, Diameteren af det af Okularet udtrædende Stralebundt x, Kikkertens Forstørring g, saa har man:

$$x = a.\frac{\alpha}{F} \quad g = \frac{F}{\alpha}.$$

Ved den Kikkert, jeg anvendte, var a = 1″ og F = $11\frac{1}{4}$″.

Pupillens Aabning var under Forsøgerne 4 Linier.

Den følgende Tabel indeholder Maalingerne af Størrelsen α for 4 forskjellige Okularer baade med og uden Benyttelse af Briller samt de deraf beregnede Værdier af x og g.

	Med Briller.					Med blotte Øje.			
No.	Okular	α	x	g	No.	Okular	α	x	g
1	No. 1	6″	6‴,39	1,9	5	No. 1	4″	4‴,27	2,8
2	2	$2\frac{7}{8}$	3,06	3,9	6	2	$2\frac{3}{8}$	2,53	4,8
3	3	$1\frac{3}{8}$	1,47	7,7	7	2	$1\frac{1}{2}$	1,58	7,5
4	4	$1\frac{1}{8}$	1,20	9,2	8	3	$1\frac{3}{16}$	1,27	9,5
					9	4	1″,	1,07	11,3

Det Lyspunkt, jeg benyttede, var Jupiter. Det viste sig, at naar jeg anvendte de mindre stærke Okularer No. 1 og No. 2, saaes Billedet omgivet af divergerende Straaler, men jo stærkere Okular jeg anvendte, desto mindre bleve disse Straaler. Ved Observationen No. 7 fik jeg Straalerne saagodtsom aldeles til at forsvinde. Det var kun ved en anstrængende Akkomodation af Øjet, at jeg kunde bringe dette Okular No. 2 saa nær Brændpunktet. Observationerne No. 3, 4, 8, 9 gave ingen Straaler; den til disse svarende Diameter af det paa Øjet faldende Straalebundt er ogsaa mindre end 1,58 Linie, som Obseration No. 7 gav. Naar man undtager Observationerne No. 1 og 5, hvor x var større end Pupillens Aabning, saa er i alle Observationer den samme Lysmængde traadt ind i Øjet, Intensiteten altsaa uforandret (de anvendte Forstørringer vare samtlige saa svage, at Jupiter viste sig som et Punkt og ikke som nogen merkelig Skive). Naar ikke destomindre de omkring Billedet divergerende Straaler formindskedes og tilsidst ganske forsvandt, saa maa dette have sin Grund deri, at Lysstraalerne, der træffer Øjet, mere og mere blive Centralstraaler og tilsidst alle virke som saadanne.

Man kan med samme Kikkert vise, at Straalerne om et Lys-

punkt ere mindre, naar Lysstraalerne falde divergerende paa Øjet end naar de ere parallele. Til den Ende stillede jeg Kikkerten mod et fjernt Lyspunkt og flyttede Okularet, der bestod af en Lindse af 8 Tommers Brændvidde, saa langt ud, at Afstanden mellem Objektiv og Okular var lig Summen af deres Brændvidder. Lysstraalerne faldt da parallele paa Øjet og de divergerende Straaler om Billedet viste sig stærkt udbredte. Idet jeg nu flyttede Okularet nærmere til Objektivets Brændpunkt, altsaa bragte de paa Øjet faldende Straaler til større og større Divergents, bleve Straalerne om Lyspunktets Billede mindre og mindre, deres Længde reduceret i betydelig Grad. Lysstyrken bliver i dette Tilfælde større og større, jo længere man flytter Okularet ind, da Øjets Pupille da kommer til at omfatte flere og flere Straaler; alligevel blive Straalerne om Billedet mindre og mindre.

Ved det sammensatte Campaniske Okular er Beregningen af Diameteren af det af Okularet udtrædende Straalebundt vidtløftigere. Kalder man Objektets Aabning a, Brændvidde F, Øjelindsens Brændvidde f (altsaa Kollektivlindsens Brændvidde 3 f og dens Afstand fra Øjelindsen 2 f), Afstanden mellem Objektivet og Kollektivlindsen b, Brændpunktets Afstand fra Kollektivlindsen α og den tydelige Synsvidde q saa har man:

$$\frac{1}{2f-\alpha} + \frac{1}{(-q)} = \frac{1}{f} \text{ og } -\frac{1}{F-b} + \frac{1}{\alpha} = \frac{1}{3f}$$

hvoraf $\alpha = f. \frac{2f+q}{f+q}$ og $F - b = \frac{f+2q}{3f(2f+q)}$ og $2f - a = \frac{fq}{f+q}$

nu er x (den søgte Diameter) $= \frac{a}{F}. \frac{(F-b)(2f-\alpha)}{\alpha}$

altsaa $x = \frac{a}{F}. \frac{q(f+2q)}{3f(2f+q)^2}$.

Er nu F = $11\frac{1}{4}$ Tomme, a = 1 Tomme, q = 11 Tommer og f = 0,58 Tommer, saa bliver x = 1,03 Linier. Denne Størrelse er mindre end 1‴,58. Forstørringen er i dette Tilfælde 14 Gange, saaledes at jeg ser Jupiter som en Skive, men dennes Rand er aldeles skarp og fri for divergerende Straaler, saaledes som maa kunde vente, da de paa Øjet faldende Straaler samtlige blive Centralstraaler.

De Straaler, hvormed man ser Jupiter omgivet, er Aarsagen til at man ikke med blotte Øje kan se dens Drabanter, der forresten ere klare nok til at kunne sees. Straalerne ere nemlig i Almindelighed længere end den yderste Drabants største Elongation. At man kan faa se Jupiters Drabanter uden Forstørring og uden at forøge Lysstyrken har Arago vist idet han konstruerede en Kikkert, hvori Objektiv og Okular havde samme Brændvidde og som altsaa hverken gav nogen Forstørring eller nogen forøget Lysstyrke. Straalerne om Jupitersbilledet bleve imidlertid ved Kikkertens Hjelp, derved nemlig, at Lysstraalerne bleve gjorte divergerende før de faldt paa Øjet, i den Grad formindskede, at man tydelig kunde se de yderste Drabanter naar de ikke befandt sig altfor langt fra deres største Elongation. Grunden til at man gjennem en Kikkert ser Gjenstandene skarpere end med det blotte Øje, er da den, at Lysstraalerne fra Okularet falde divergerende paa Øjet, og, hvis Kikkerten har tilstrækkelig Forstørring, at da det fra Okularet udgaaende Straalebundt har saaliden Diameter, at det kun giver Centralstraaler.

Ved at anvende Blendere af saa liden Aabning, at Straalerne om Jupiter skaffes bort, bliver Lysstyrken forliden, ved at anvende en Adspredelseslindse alene reduceres Straalernes Størrelse forlidet til at jeg har været istand til at se Jupiters Maaner. Ved paa en Gang at anvende en Blender af $1\frac{1}{2}$ Linies Aabning og en Adspredelseslindse fik jeg Straalerne aldeles bort; men til at se Drabanterne var Lysstyrken forliden eller den ved Lindsen frembragte Formindskelse af Synsvinkelen for stor.

Den Samme meddeelte endeel dioptriske Notitser.

En Lysstraale, der falder paa et af to parallele Planer begrændset Medium, vil ved den første Flade dele sig i en reflekteret og en brudt Straale; den brudte Straale vil ved den anden Begrændsningsflade dele sig i en brudt og en reflekteret og denne sidste vil idet den træffer den første Grændseflade, brydes ud i det oprindelige Medium. Falder der fra et Lyspunkt divergerende

Straaler paa en saadan Plade, vil der for hver af de 5 omtalte Straaler opstaa et Straalesystem. De fra den øverste Flade reflekterede Straaler ville samtlige, naar de forlænges tilbage, skjære hverandre i et og samme Punkt, nemlig det lysende Punkts Speilbillede. Med de øvrige Straalesystemer er dette ikke Tilfældet; to nærliggende Straaler i samme Indfaldsplan ville successive skjære hinanden i forskjellige Punkter, og give derved Anledning til en imaginær Brændlinie, der er den Kurve, som tangeres af de tilbage forlængede Lysstraaler, eller disses Omhyllingslinie.

Forat finde denne Brændlinies Ligning tænke vi os Koordinaternes Begyndelsespunkt i det lysende Punkt; dettes Afstand fra den første brydende Flade kalde vi k. Langs denne Perpendikulær regne vi Abscisserne; Ordinaterne regnes tilhøjre parallel med de brydende Flader. De første regnes positive nedad, de sidste positive tilhøjre. Pladens Tykkelse kalde vi d og Brydningsexponenten n.

Vi ville først søge Ligningen for Brændlinien til de Straaler, der brydes gjennem den første Flade og bevæge sig videre i det brydende Medium.

Vi søge da først Ligningen for Straalen C B (Fig. 1). Ligningen for en ret Linie er: $y = \alpha x + \beta$.

Naar $x = k$, saa er $y = k \text{ tang } i$

altsaa $k \text{ tang } i = \alpha k + \beta$ og $\beta = k \text{ (tang } i - \alpha)$.

Naar $x = o$, saa er $y = k \text{ (tang } i - \text{tang } r)$

altsaa $\beta = k \text{ (tang } i - \text{tang } r)$

og $\alpha = \text{tang } r$

Ligningen for Straalen C B bliver altsaa:

$y = \text{tang } r\, x + k \text{ (tang } i - \text{tang } r)$.

For nu at finde Omhyllingslinien til denne Linie, differentieres Ligningen m. H. t i og r og elimineres $\frac{dr}{di}$ ved Hjelp af Ligningen $\sin i = n. \sin r$; man faar da:

$$o = \frac{x}{\cos^2 r} dr + \frac{k}{\cos^2 i} di - \frac{k}{\cos^2 r} dr$$

eller $\frac{x-k}{\cos^2 r}\frac{dr}{di} = -\frac{k}{\cos^2 i}$ men $\frac{dr}{di} = \frac{1}{n}\frac{\cos i}{\cos r}$

altsaa: $x - k = -nk\frac{\cos^3 r}{\cos^3 i} = -k\frac{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}{n^2\cos^3 i}$

Nu var $y = (x-k)\operatorname{tang} r + k\operatorname{tang} i =$

$$-k\frac{(n^2-\sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}{n^2\cos^3 i}\frac{\sin i}{\sqrt{n^2-\sin^2 i}} + k\operatorname{tang} i = -k\frac{n^2-1}{n^2}\operatorname{tang}^3 i.$$

Vi have altsaa Ligningerne:

$$\left.\begin{aligned} x - k &= -k\frac{(n^2-\sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}{n^2\cos^3 i} \\ y &= -k\frac{n^2-1}{n^2}\operatorname{tang}^3 i \end{aligned}\right\} \operatorname{tang} i = -\left(\frac{n^2}{n^2-1}\frac{y}{k}\right)^{\frac{1}{3}}$$

$$\frac{x-k}{y} = \frac{(n^2-\sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}{(n^2-1)\sin^3 i} = \frac{(n^2 + n^2\operatorname{tang}^2 i - \operatorname{tang}^2 i)^{\frac{3}{2}}}{(n^2-1)\operatorname{tang}^3 i} =$$

$$= \frac{\left[n^2 + n^{\frac{4}{3}}(n^2-1)^{\frac{1}{3}}\left(\frac{y}{k}\right)^{\frac{2}{3}}\right]^{\frac{3}{2}}}{-n^2\frac{y}{k}}$$

$$n^2\frac{x-k}{k} = -\frac{n^2}{k}\left[(kn)^{\frac{2}{3}} + (n^2-1)^{\frac{1}{3}}y^{\frac{2}{3}}\right]^{\frac{3}{2}}$$

$$(x-k)^{\frac{2}{3}} - (n^2-1)^{\frac{1}{3}}y^{\frac{2}{3}} = (kn)^{\frac{2}{3}}.$$

Dette bliver da Brændliniens Ligning. Flytte vi Koordinaternes Begyndelsespunkt til det Punkt, hvor $x = k$, det er, til det Punkt, hvor en Lysstraale træffer lodret paa den øverste Grændseflade, saa faar Ligningen Formen:

$$x^{\frac{2}{3}} - (n^2-1)^{\frac{1}{3}}y^{\frac{2}{3}} = (kn)^{\frac{2}{3}}.$$

Dette er Ligningen for Evoluten til en Hyperbel. Ligningen for Evoluten til en Hyperbel, hvis Halvaver ere a og b, er nemlig:

$$x^{\frac{2}{3}} - \left(\frac{b}{a}\right)^{\frac{2}{3}}y^{\frac{2}{3}} = \left(\frac{a^2+b^2}{a}\right)^{\frac{2}{3}}$$

Heraf faar man $\frac{b}{a} = \sqrt{n^2-1}$, $b = a\sqrt{n^2-1}$;

$$\frac{a^2+b^2}{a} = kn,\ a^2 + b^2 = a^2 + a^2(n^2-1) = akn.$$

$$a = \frac{k}{n},\ b = k\frac{\sqrt{n^2-1}}{n},\ c = \sqrt{a^2+b^2} = k.$$

Da $c = k$, ligger denne Hyperbels Brændpunkt i det lysende Punkt og den anden Gren af Hyperbelen har sit Brændpunkt i det lysende Punkts Spejlbilledpunkt.

Den halve Asymptotvinkel er lig Komplementet til den Brydningsvinkel, der svarer til en Indfaldsvinkel paa 90°. Den førstes Cosinus er nemlig $\frac{a}{c}$, den andens Sinus $\frac{1}{n}$, altsaa ligestore. Med andre Ord, naar Indfaldsvinkelen er 90°, staar den brudte Straale lodret paa Hyperbelens Asymptote.

De Straaler, hvis Brændlinie vi dernæst ville betragte, reflekteres fra den underste Grændseflade og give derved Anledning til et med det første med Hensyn til denne Flade fuldkommen symmetrisk Straalesystem, som altsaa bliver det første Spejlbillede og følgelig maa have en med det førstes symmetrisk Brændlinie. Dette ser man strax ved at udvikle Brændliniens Ligning. Ligningen for den engang brudte og engang reflekterte Straale A B (Fig. 2) bliver nemlig:

$$y = \alpha x + \beta.$$

Naar $x = o$, saa er $y = k \operatorname{tang} i + 2d \operatorname{tang} r + k \operatorname{tang} r$

altsaa $\beta = k (\operatorname{tang} i + \operatorname{tang} r) + 2d \operatorname{tang} r.$

Naar $y = k \operatorname{tang} i$, saa er $x = k + 2d$

altsaa $k \operatorname{tang} i = \alpha (k + 2d) + k (\operatorname{tang} i + \operatorname{tang} r) + 2d \operatorname{tang} r$

$$\alpha = - \operatorname{tang} r.$$

Ligningen for Straalen bliver altsaa:

$$y = k \operatorname{tang} i - (x - (k + 2d)) \operatorname{tang} r.$$

$$o = \frac{k}{\cos^2 i} di - \frac{x - (k + 2d)}{\cos^3 r} dr$$

$$x - (k + 2d) = k \frac{\cos^2 r}{\cos^2 i} \frac{di}{dr} = kn \frac{\cos^3 r}{\cos^3 i} = \frac{k}{n^2} \frac{(\sqrt{n^2 - \sin^2 i})^3}{\cos^3 i}$$

Nn var $y = k \operatorname{tang} i - \frac{k (n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}{n^2 \cos^3 i} \operatorname{tang} r =$

$$= \frac{k [n^2 \sin i \cos^2 i - n^2 \sin i + \sin^3 i]}{n^2 \cos^3 i} = - k \frac{n^2 - 1}{n^2} \operatorname{tang}^3 i.$$

Man har altsaa Ligningerne:

$$x - (k + 2d) = k \frac{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}{n^2 \cos^3 i}$$

$$y = -k \frac{n^2 - 1}{n^2} \operatorname{tang}^3 i.$$

Eliminationen af i mellem disse Ligninger foregaar aldeles paa samme Maade som i foregaaende Tilfælde. Man faar da Brændliniens Ligning.

$$[x - (k + 2d)]^{\frac{2}{3}} - (n^2 - 1)^{\frac{1}{3}} = (kn)^{\frac{2}{3}}.$$

Dette er, som man ser, Ligningen for Evoluten til en Hyperbel, hvis Centrum ligger i Afstanden $k + 2d$ fra det lysende Punkt eller ligesaa langt under Pladens underste Flade, som den forrige Hyperbels over samme, nemlig i en Afstand lig Pladens Tykkelse. Denne Hyperbel er forøvrigt aldeles overensstemmende med den forrige, den er dens fuldkomne Speilbillede med Hensyn til Pladens underste Grændseflade. Om dens Evolute, vor Brændlinie, gjælder det samme.

For de Straaler der bevæge sig i det brydende Medium, ere altsaa Brændlinierne Evoluterne til Hyperbler. Bølgeoverfladerne, hvis Normaler Straalerne ere, blive her de med de tilsvarende Omdrejningshyperboloider ækvidistante Flader, hvis Omdrejningsaxe er Normalen fra Lyspunktet paa det brydende Mediums Grændseflader. Intensiteten er paa ethvert Punkt af Bølgen omvendt proportional med Krumningsradien.

Af den Maade, hvorpaa Størrelsen k forekommer i Brændliniernes Lysninger, ser man, at disse forandre saavel sin Beliggenhed med Hensyn til det lysende Punkt som sin Form med Lyspunktets Afstand.

Vi ville dernæst undersøge Brændlinien for de Straaler, der efter at være brudt to Gange atter igjen træde ud af den underste Flade. Ligningen for Straalen A B (Fig. 3) er

$$y = \alpha x + \beta$$

Naar $y = k \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r$, saa er $x = k + d$.

Naar $y = k \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r - d \operatorname{tang} i$, saa er $x = k$

altsaa $k \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r = \alpha (k + d) + \beta$

$k \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r - d \operatorname{tang} i = \alpha k + \beta$

altsaa $d \operatorname{tang} i = \alpha\, d$ eller $\alpha = \operatorname{tang} i$

og $\beta = k \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r - \operatorname{tang} i\,(k + d) = d\,(\operatorname{tang} r - \operatorname{tang} i)$

Straalens Ligning bliver altsaa

$$y = (x - d) \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r.$$

Heraf faar man

$$o = \frac{x - d}{\cos^2 i}\, di + \frac{d}{\cos^2 r}\, dr$$

$$x - d = - d \frac{\cos^2 i}{\cos^2 r} \frac{dr}{di} = - \frac{d}{n} \frac{\cos^3 i}{\cos^3 r} = - d \frac{n^2}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \cos^3 i.$$

$$y = - d \frac{n^2}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \cos^3 i \operatorname{tang} i + d \operatorname{tang} r = - d \left[\frac{n^2 \cos^2 i \sin i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} + \right.$$

$$\left. + \frac{\sin i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{1}{2}}} \right] = d \frac{n^2 - 1}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \sin^3 i.$$

Man har altsaa Ligningerne

$$x - d = - d \frac{n^2}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \cos^3 i$$

$$y = \quad d \frac{n^2 \sqrt{-1}}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \sin^3 i$$

Heraf faar man $\operatorname{tang} i = - \left(\frac{n^2}{n^2 - 1} \frac{y}{x - d} \right)^{\frac{1}{3}}$

$$x - d = - \frac{n^2 d}{[n^2 + (n^2 - 1) \operatorname{tang}^2 i]^{\frac{3}{2}}} = - d \frac{x - d}{\left[n^{\frac{2}{3}} (x - d)^{\frac{2}{3}} + (n^2 - 1)^{\frac{1}{3}} y^{\frac{2}{3}} \right]^{\frac{3}{2}}}$$

altsaa Brændliniens Ligning

$$n^{\frac{2}{3}} (x - d)^{\frac{2}{3}} + (n^2 - 1)^{\frac{1}{3}} y^{\frac{2}{3}} = d^{\frac{2}{3}}.$$

Flytter man Koordinaternes Begyndelsespunkt til det Punkt, hvor $x = d$, saa bliver Ligningen af Formen:

$$x^{\frac{2}{3}} + \left[\frac{\sqrt{n^2 - 1}}{n} \right]^{\frac{2}{3}} y^{\frac{2}{3}} = \left(\frac{d}{n} \right)^{\frac{2}{3}}.$$

Dette er Ligningen for Evoluten til en Ellipse. Ligningen for Evoluten til en Ellipse, hvis Halvaxer er a og b, er nemlig:

$$x^{\frac{2}{3}} + \left(\frac{b}{a} \right)^{\frac{2}{3}} y^{\frac{2}{3}} = \left[\frac{a^2 - b^2}{a} \right]^{\frac{2}{3}}$$

Her bliver: $a = n\, d$, $b = \sqrt{n^2 - 1}\, d$ og $c = d$.

Da $c = d$, ligger denne Ellipses øverste Brændpunkt i det

lysende Punkt. Dette er altsaa Brændpunkt baade for den øverste Hyperbel og Ellipse.

Det nederste Brændpunkt i denne Ellipse falder sammen med det øverste Brændpunkt i den nederste Hyperbel. Begges Afstand fra det lysende Punkt er nemlig 2d.

Samme Brændpunkt ligger ligesaa højt over Pladens underste Flade, som det lysende Punkts Spejlbillede eller den øverste Hyperbels nederste Brændpunkt ligger under samme. Afstanden fra denne er nemlig $k - d$.

Da Størrelsen k ikke forekommer i Brændliniens Ligning, ser man at Brændlinien hverken forandrer sin Beliggenhed med Hensyn til det lysende Punkt eller sin Form om det lysende Punkt forandrer sin Afstand.

Ligningen for en Straale, der er to Gange brudt gjennem Pladens øverste Flade og reflekteret paa den nederste, finder man paa følgende Maade. Ligningen for Straalen A B (Fig. 4) være

$$y = \alpha x + \beta.$$

Naar $x = o$, saa er $y = 2(k + d') \operatorname{tang} i = \beta$

Naar $y = o$, saa er $x = 2(k + d')$

altsaa $o = 2\alpha(k + d') + 2(k + d') \operatorname{tang} i$

$$\alpha = -\operatorname{tang} i$$

og Straalens Ligning $y = (2(k + d') - x) \operatorname{tang} i$

altsaa $$\frac{2(k + d') - x}{\cos^2 i} di + 2 \operatorname{tang} i \, dd'$$

$$x - 2k = \left[\frac{2d'}{\cos^2 i} + 2 \operatorname{tang} i \frac{dd'}{di}\right] \cos^2 i$$

Nu er $$d' = d \operatorname{tang} r \operatorname{cotg} i = d \frac{1}{n} \frac{\cos i}{\cos r} = d \frac{\cos i}{\sqrt{n^2 - \sin^2 i}}$$

og $$\frac{dd'}{di} = -d \frac{n^2 - 1}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \sin i$$

altsaa $$x - 2k = 2d \left[\frac{1}{(n^2 - \sin^2 i^{\frac{1}{2}}} - \frac{(n^2 - 1)\sin^2 i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}\right] \cos i$$

$$= 2d \frac{n^2 \cos^3 i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}.$$

$$y = (2k - x + 2d') \operatorname{tang} i = 2d \left[\frac{(n^2 - \sin^2 i - n^2 \cos^2 i) \cos i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \right] \operatorname{tang} i =$$

$$= 2d \frac{n^2 - 1}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}} \sin^3 i$$

Man faar altsaa Ligningerne

$$x - 2k = 2d \frac{n^2 \cos^3 i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}$$

$$y = 2d \frac{(n^1 - 1) \sin^3 i}{(n^2 - \sin^2 i)^{\frac{3}{2}}}$$

Eliminationen mellem disse Ligninger foregaar aldeles paa samme Maade som i det foregaaende Tilfælde og man faar da følgende Ligning for Brændlinien.

$$n^{\frac{2}{3}} (x - 2k)^{\frac{2}{3}} + (n^2 - 1)^{\frac{1}{3}} y^{\frac{2}{3}} = (2d)^{\frac{2}{3}}$$

Dette er Ligningen for Evoluten til en Ellipse, hvis Centrum ligger i Afstanden 2k fra det lysende Punkt, altsaa i dettes Spejlbillede, og hvis Axer ere

$$a = n\, 2d, \quad b = \sqrt{n^2 - 1}\, 2d, \quad c = 2d.$$

Denne Ellipses Axer ere altsaa dobbelt saa store som den forriges.

Dens nederste Brændpunkt falder sammen med den nederste Hyperbels nederste Brændpunkt. Begges Afstand fra Lyspunktet er nemlig $2k + 2d$.

Dens andet Brændpunkt ligger ligesaa højt over den øverste Grændseflade som den mindre Ellipses nederste Brændpunkt ligger under samme. Samme Afstand $(2d - k)$ er der ogsaa mellem Lyspunktets Spejlbillede og Middelpunktet af den nederste Hyperbel.

Af Formen for Brændliniens Ligning ser man, at den forandrer sin Afstand fra det lysende Punkt men ikke sin Figur, naar det lysende Punkt forandrer sit Sted.

I Fig. 5 ere de til hver af de 4 Straalesystemer hørende Brændlinier samt de tilsvarende Hyperbler og Ellipser konstruerede for Brydningsexponenten $\frac{3}{2}$. Kun en Straale af hvert System er tegnet; dens virkelige Løb er fuldt optrukket, medens dens

Forlængelse tilbage hvor den tangerer Brændlinien er betegnet med Streger og Punkter. Bogstaverne have følgende Betydning:
O er det lysende Punkt, det øverste Brændpunkt i den øverste Hyperbel og Ellipse.
F er det nederste Brændpunkt i den nederste Hyperbel og Ellipse.
O′ er det lysende Punkts Spejlbillede, Centrum i den nederste Ellipse, den øverste Hyperbels nederste Brændpunkt.
F′ er det øverste Brændpunkt i den nederste Ellipse.
f er det nederste Brændpunkt i den øverste Ellipse, det øverste Brændpunkt i den nederste Hyperbel.
α er Hyperblernes halve Asymptolvinkel, Komplementet til Brydningsvinkelen for strejfende Straaler.

Hr. Stud. med. Axel Boeck gav en Beskrivelse over tvende nye parasitiske Krebsdyr, Artotrogus orbicularis og Asterocheres Liljeborgii.

Milne-Edwards adskilte Copepoderne og Parasiterne fra hinanden ved den Forskjellighed som deres Munddele frembyde, idet han satte hine i sin 1ste Underklasse „Crustacés maxillés“ og disse i den anden „Crustacés Suceur,“ endskjønt den store Overeensstemmelse han selv paaviser at være mellem dem. De nyere Forskere have stillet de parasitiske Krebsdyr, Siphonostomata og Lerneida, sammen med Copepoda, som kun modificerede paa Grund af deres Levemaade. De tillægge saaledes Munddelenes Form ikke den store Betydning ved den systematiske Ordning af Krebsdyrene som M.-E. gjorde. Blandt Siphonostomota stiller Milne-Edwards Peltocephala nærmest Copepoda paa Grund af deres i det Hele taget mere udviklede Bygning, medens Dana og andre Forskere antage at Pachycephala bør stilles dem nærmest paa Grund af Ligheden i de lange, mangeleddede første Par Antenner og paa Grund af at Æggene ligge i Sække og ikke i Tuber. Det er derfor af Interesse, at der nu kan paavises tvende ny Crustaceformer, som danne en fuldstændigere Overgang mellem disse tvende Ordener og forbinder Peltocephala nærmest til Copepoda. Disse Crustaceformer, der indbyrdes staae hinanden nær, men

dog generisk skille sig fra hinanden, fandt jeg i Sommeren 1858 ved Farsund. Det korte Ophold der paa Stedet tillod mig ikke at undersøge dem fuldstændig, medens de endnu levede, men først efter min Hjemkomst, efterat de allerede en Tid havde ligget i Spiritus, hvorved Farven og tildeels Øinenes Segment var forsvunden, kunde jeg underkaste dem en nøiere Examination.

Den 1ste af disse fandt jeg kun i eet Exemplar uden Æggesække paa en Doris. Da jeg nødig vilde ødelægge det eneste Exemplar, undlod jeg i Begyndelsen at foretage en fuldstændig Undersøgelse af alle Dele; men da jeg senere saa, at det zoologiske Museum havde flere Exemplarer, som Professor Sars havde fundet ved Manger paa Nudibranchier, opofrede jeg mit Exemplar til en nøiere Undersøgelse. Jeg har kaldet den:

Artotrogus[1] orbicularis.

Cephalothorax, der bestaaer af fire ulige lange og brede Led, er svagt kugleformigt hvælvet og af en næsten kredsformig Omkreds, der fortil afbrydes ved den mere convex fremspringende Pande. Det 1ste Led er størst. Det indtager omtrent Totrediedelen af Cephalothoraxes hele Længde, saa at Kredsens Midte falder indenfor dettes Grændser. Bagtil er det noget uregelmæssig halvkredsformigt indskaaret. Det andet og tredie Led ere endnu stærkere indskaarne. Medens at første, andet og tredie Led til Siderne springer bagud i en Spids over hinanden, saa at de med en saugtakket Rand afbryder Cirkelens Peripheri, er fjerde Led derimod saa kort, at det kun udfyldes til Halvdelen af tredie Leds næsten fiirkantede Indsnit. Den øverste Deel af Cephalothorax, nemlig den bageste Deel af første samt andet Led er langs Midtlinien noget fladt. Herved og ved en Række Ophøininger afgrændses Tergaldelen fra Sternaldelene. Fortil paa hver Side af Midterlinien, omtrent over Insertionspunktet for Munden sees tvende mørke Pletter, der hver indeholder en klar Lindse. Nærmere den forreste Rand og noget mere udad til Siderne sees nogle større aflange Pigmentflekke, som maaske

[1] Artotrogus en Snyltegjest hos Plautus (i „Miles gloriosus").

kunde være de af Dana hos mange Entomostraca opdagede andet Par Øine.

Gjennem den ydre Bedækning sees paa hver Side af Midterlinien nærtil hinanden tvende Muskelbundter at strække sig langs Cephalothorax henimod Halen. Et Par mindre Muskelbundter strække sig fra Midtlinien mellem de første Pigmentpletter udad mod Antennernes Befæstelsessted. Paa Bugsiden er Dyret indhulet. Det har Mund og Bevægelsesorganer fæstede til den langsgaaende fortykkede Deel, der svarer til Tergaldelen paa Oversiden, og som optager de indre Organer tilligemed Musklerne for Bevægelsesredskaberne. Omkredsen af første Segment har paa den nedre Flade en fortykket Rand, som er bredere fortil, men bliver smalere bagud, hvor den taber sig henimod de fremspringende Hjørner. Fortil bøier den fremspringende Pande sig nedad og bagud, hvor den ved sin noget fortykkede Deel til Siderne danner Befæstelsesstedet for første Par Antenner.

Til 1ste Segment af Cephalothorax ere to Par Antenner, Mundredskaberne og to Par Gribebeen fæstede, medens de følgende tre Led bærer fire Par Svømmebeen.

1ste Par Antenner, der ere omtrent af 1ste Segments halve Længde, bestaae af ni ulige lange Led. Første Led er det længste, lidt krummet og fortykket i Enderne, andet Led er meget kort, tredie langt, men kortere end det første; de følgende ere indbyrdes ulige lange, men alle kortere end tredie Led. Hvert Led undtagen det første bærer paa sin Midte fortil en lang Børste.

Andet Par Antenner ere Griberedskaber, men ved at skille Dyret fra sin Vært, kunde jeg ikke undgaae, at de to sidste Led bleve afrevne og siddende igjen. Dette Redskab er af en svagere Bygning end de følgende Gribebeen. Første og tredie Led er næsten af samme Længde, andet Led kun Halvdelen af hver af dem; de øvrige to Leds Form og Størrelse kunde jeg ikke tydelig iagttage.

Munden bestaaer af et Rør, der er af første Segments halve Længde; ved Roden fortykket og ovenfra nedad afplattet, bliver derpaa smalere og cylindrisk, og løber efterhaanden fortyndende

sig ud i en Spids. Det sees at bestaae af en øvre og en undre samt to Sidedele. Indeni Røret ligger to lange, tynde, traadformige, paa den indre Side saugtaggede Mandibler. En Palpe(?) bestaaende af en toleddet Grunddeel og to Endebørster, den ene længere og fjerformet, synes at fæste sig til den. Udad og længere fortil for denne findes endnu et lignende Redskab, maaske Maxillarpalpen, der bestaaer af et eenleddet Grundled og en Endebørste.

Første Par Been ere stærke Griberedskaber. De ere toleddede, og andet Led er formet til en lang, stærk og krummet Klo.

Andet Par Been ere lige saa stærke som de foregaaende Par, men længere og femleddede. Første Led er kort, omvendt pyramidalsk. Andet derimod meget langt og tykt, kun lidet kortere end de følgende Led tilsammen. Tredie Led er det korteste, men det stærkeste af de tre sidste, løber fortil og indad ud i en kort, stærk Spina. Det næste Led er en Trediedeel længere, løber paa samme Sted som det foregaaende ud i en noget længere Spina. Det sidste Led er det længste af disse tre. Det er i Enden skarpt tilspidset og besat paa den indre Side med en Række spidse Tænder.

De følgende tre Par Been ere af samme Størrelse og Form. De bestaae af et todeelt Grundled og tvende treleddede Grene. Grundleddet danner en skjæv Fiirkant med afrundede Hjørner, den underste Deel bærer til hver Side en fjerformet Børste. Fra den nedre fri Rand af anden Deel udspringer tvende Grene, hvoraf den ydre er noget længere end den indre. Den indre Greens første Led er omvendt triangulær, omtrent dobbelt saa langt som bredt og udsender fra den nedre indre Side en stærk lang fjerformet Børste, der dog ikke naaer til Enden af tredie Led. Andet Led er længere, men smalere, og udsender fra den indre Rand to lignende, men noget kortere og svagere Børster. Tredie Led, som er af samme Længde som det andet, er ovalt lancetformigt, og udsender fra ligesaamange Indsnit i den indre Rand fem lange fjerdannede Børster, der er noget kortere, end de paa de foregaaende Led, samt desuden fra Spidsen tvende

lignende og fra den ydre Side henimod Enden en lang Børste. Den ydre Greens første Led er meget længere, men af den samme Form som det paa den indre Green. Det udsender ligesom hiint en stærk fjerdannet Børste fra den indre Rand, og tillige en stærk ikke fjerdannet fra den ydre Side. Andet Led er kortere end det tilsvarende paa den indre Green. Det udsender fra den indre Rand kun een Børste. Tredie Led er langstrakt ovalt, bærer kun fire Børster fra den indre Rand, og to fra Spidsen, men desuden tre korte, men stærke Spinæ fra den ydre Rand i tilsvarende Indsnit.

Det sidste Par Been ere af en meget forskjellig Form fra de foregaaende. Det er eenleddet, uden Børster eller Spinæ, strækker sig til Siden ud fra det sidste Cephalothoraxled hvortil det er fæstet.

Halen er meget kort og ligger med det sidste Cephalothoraxled, hvortil den er fæstet i det dybe Indsnit i tredie Led, hvorfra den kun lidet rager frem. Den bestaaer af fem Led. De tre første Led ere meget korte, men af lige Længde. Det følgende Led er stort, bredt, længere end de foregaaende tilsammen og af en uregelmæssig sexkantet Form. Det sidste Led er spaltet i to vidt fra hinanden adskilte Grene, som hver bestaaer af en uregelmæssig, qvadratisk eller næsten femkantet Form af større Bredde end Længde. Den forreste Side er fæstet til det foregaaende Led, den modsatte Side bærer fire lange Børster. Den første eller inderste er kortere end de andre og ikke fjerdannet; den følgende er den længste, er fjerdannet og forsynet med et kort Rodled; den derpaa følgende er noget kortere, fjerdannet og leddet som hiin; den sidste Børste er endnu kortere og uden noget Led.

Længden er omtrent 2 m. m., Farven paa Spiritusexemplarer mørk bruun eller noget rødligbruun.

Den anden Form fandt jeg siddende paa Skiven og Armene af et Exemplar af Echinaster sangvinolentus, hvor jeg tilfældigviis blev den vaer, da jeg nærmere undersøgte denne Søstjernes Hud. Paa Grund af Dyrets Lidenhed og dets smukke røde Farve,

hvori det lidet skilte sig fra Søstjernen, var det vanskelig at bemærke, men da Æggesækkene havde en noget lysere Farve, lededes jeg paa Spor, hvorefter jeg opdagede paa det samme Dyr fire Exemplarer, hvoraf to med Æggesække. Ivrigt undersøgte jeg nu alle de Søstjerner jeg fandt, men trods at denne Asterias-art var meget almindelig, lykkedes det mig ikke at finde flere Exemplarer af den, saa at den vistnok er meget sjelden. Jeg har kaldet denne Form:

Asterocheres Liljeborgii.[1]

Cephalothorax er af samme Form og Ledinddeling, men i det Hele taget mere hvælvet end den Foregaaendes. Leddene ere mindre indskaarne bagtil, og paa det sidste Led mangler Indsnittet aldeles, saa at det er ganske ret. Pandefremragningen, der i Forhold er bredere end hos den foregaaende, har fire Indsnit, to paa hver Side. Ryggens Midtlinie indtages af en Ophøining, der fortil paa første Segment taber sig snart; men bagtil udstrækker sig til Midten af tredie Segment. Fortil paa første Segment kunde Øine ikke opdages, men ved Presning fremkom paa samme Sted, hvor de tydelig saaes hos den foregaaende, nogle klare lindseagtige Legemer. Tredie Segment er ved en Fissure utydelig deelt i to ulige lange Segmenter, hvoraf den første er det længste. Panden er stærkere bøiet og rager mere frem paa Undersiden af Dyret, forat frembyde en bedre Støtte for de stærkere første Par Antenner, end hos den Foregaaende. Disse ere meget lange, kun lidet kortere end første Segment og bestaae af to ved deres Tykkelse forskjellige Dele. Den første Deel eller Pedunkelen er meget tykkere end Svøben og bestaaer af ni Led. Det første er langt og tillige krummet, bærer paa sin første Deel nogle Børster. De følgende Led ere indbyrdes næsten af samme Længde, men dog korte, kun halv saa lange som tykke; hver af dem bærer midt paa Leddet nogle Børster. Det sidste Led er skjævt afskaaret, hvorved Svøben, som er indleddet paa dette, erholder en anden Axeretning. Denne er meget længere, men tyndere end

[1] Af ἀστεριον, en Søstjerne, og ἀχηρής, besværende.

Pedunkelen, og bestaaer ligeledes af ni ulige lange Led, hvilke alle ere længere end tykke. Enkelte af dem, især de sidste Led, bærer flere Børster.

Andet Par Antenner, som tjene til Hæftekroge, ere femleddede, meget stærke og fæstede paa en Fremragning af første Segment foran Munden. Første Led er langt, tykt, pyramidalsk og i Enden skraat afskaaret. Andet Led er langt og stærkt og bærer paa sin indre Rand mod Enden en stærk Tand. Tredie Led er omtrent af samme Længde som andet, men noget tyndere. Fjerde Led er kort, en Fjerdedeel af det foregaaende Leds Længde, Det er forsynet paa sin forreste Rand med tvende Torne. Femte Led er en stærk Klo, og saa lang som de foregaaende to Led tilsammen; den er ved Roden tyk, men tilsmalner gradeviis, og er i Enden meget spids.

Munden er kortere, bredere og stærkere end hos Artotrogus. Den er nebformig forlænget, ved Grunden ovenfra nedad afplattet, derpaa konisk og i Enden tilspidset med concave Rande. Den bestaaer som hos hiin af en øvre og nedre Deel, samt af to Sidedele, der tilsammen danne et Rør, som indeslutte de paa den indvendige Rand saugtandede Mandibler. Deres Palper, der som hos den Foregaaende maaske bør betragtes som et andet Organ, da jeg ikke kunde finde nogen tydelig Forbindelse mellem dem og Mandibelen, ere meget stærke, med en toleddet Basis, hvis første Led er dobbelt saa langt og tykt som det følgende og med eet spaltet eller tvende Endeled, hvoraf det ene er noget længere end det andet, og bærer i sin Ende en lang Børste. Noget til Siden og længere bagtil findes tvende smaae Organer, som maaske kunne betragtes som Maxilarpalper. Det ene er større end det andet, og paa den udvendige Side forsynet med Tænder samt i Enden med tre krumme spidse Klør af næsten lige Længde, dog er den yderste Klo lidt kortere end de to andre. Det andet Organ sidder noget indad for hiint, bærer i Enden af et smalt noget krummet Rodled tvende ligelange Endegrene, som ere forsynede med nogle faa Tænder.

Første Par Gribefødder ligner i Form den Foregaaendes,

men andet Led eller Kloen er i Forhold længere og mere lige ved Grunden, men stærkere krummet mod Spidsen end hiin.

Andet Par Gribefødder er i Hovedsagen dannet paa samme Maade, som hos Artotrogus, men afviger fra hiin, ved at første Led bærer paa sin Indside nogle smaae Pigge. Det sidste Led er saa langt som de foregaaende to tilsammen og mangler paa sin indre Rand den Række af Tænder, der findes hos den Foregaaende.

De tre følgende Par Been er i Forhold til dem hos Artotrogus meget stærkere og bredere. Den todeelte Basaldeel er uregelmæssig firkantet, den første Deel er paa den indvendige og udvendige Side forsynet med en fjerformet Børste. Den ydre Green er noget længere end den indre. Dens første Led er dobbelt saa langt som bredt, og har sin ydre Rand besat med en Række Tænder, hvoraf den sidste Tand er meget stor og stærk. Fra den indre Side udgaaer mod Leddets Ende en stærk, lang, fjeret Børste. Andet Led er lidt længere end bredt, dets ydre Rand ender med en lang stærk Torn; og fra dets indre Side udgaaer en meget lang fjerformet Børste. Tredie Led er ovalt lancetformet. Det udsender fra sin indre Kant fire lange fjerdannede Børster. Tvende noget kortere Børster ere fæstede til Leddets Spidse, hvor dog den ydre nærmer sig i Form til en lang Spina, og slutter sig saaledes til de stærke Spinæ, der udgaae fra den ydre Kant. Den indre Greens første Led er kun halvt saa langt som det tilsvarende paa den ydre Green, men kun lidet smalere. Det udsender fra sin ydre Side to tætstaaende Spinæ og fra den indre en lang stærk fjerformet Børste. Det andet Led ligner det tilsvarende paa den ydre Green, men har paa sin indvendige Side tvende fjerformete Børster. Tredie Led er kortere, men af samme Form som det paa den ydre Green. Det er forsynet paa sin indvendige Side med tvende fjerformete Børster og tre lignende i Spidsen, som efterhaanden blive mindre og tabe sine Bihaar, indtil den sidste bliver til en forlænget Spina, og danner saaledes Overgang til den ene stærke Spina paa den bagre Kant.

Sidste Par Been er ulig de foregaaende, ikke forgrenet, bestaaende af to Led. Første Led er meget større end det andet, og er i Enden forsynet med en lang Børste. Andet Led er paa den bagre Kant besat med fire Tænder og i Enden med tvende lange og stærke Spinæ.

Halen er forlænget og af Cephalothorax halve Længde. Den bestaaer af fire Led. Det første er firkantet, kun lidet længere end bredt, med convexe Sider, og bærer hos Hunnen de store Eggesække. Andet Led er kun en Fjerdedeel af det førstes Længde og tillige smalere. Det næste Led er igjen noget smalere end dette, men af dets dobbelte Længde. Det sidste Led er noget kortere end det foregaaende og er spaltet i tvende dobbelt saa lange som tykke Grene. Hver af dem er forsynet med fire lange Børster. Den inderste er den korteste og ikke fjerdannet. Den anden er den længste og omtrent af Halens hele Længde. Noget kortere og i Spidsen bøiet til Siden er den følgende. Begge disse ere fjerdannede og forsynede med et kort Grundled hver, af hvilke det andet er længere end det tredie. Den yderste Børste er den korteste, fjerformet og uden Led.

Æggesækkene ere store ovale omtrent af Halens Længde og indeslutte mange temmelig store Æg.

Længden var noget over 1 m. m. Farven paa det levende Dyr var smuk rød med lysere Æggesække, opbevaret paa Spiritus blev den meget blegere.

Disse to Former af parasitiske Krebsdyr maa saaledes generisk skilles fra hinanden ved deres Antenners, Hales, og især Mundredskabernes forskjellige Dannelse, men dog staae de hinanden saa nær, at de maa danne en Familie, hvis Diagnose saaledes kan opstilles:

Corpus latum, depressum, peltatum, testa in segmenta plura devisa circumdatum, segmento antico pergrandi, oculis duobus minutissimis approximatis in superficie cephalothoracis dorsali. Antennarum duo paria, qvorum prius multiarticulatum posterius qvinqve articulatum ad prehendendum aptum. Rostrum productum conicum, qvod mandibula duo filiformia, interiore margine

dentata obtegunt. Palpi mandibularum (?) longissimi. Pedum primum par 2-articulatum secundum 5-articulatum, utriusque ultimus articulus hamum validum effecit. Pedum tria seqventia paria inter se similia natatoria, duobus ramis triarticulatis bifida. Pedum ultimum par antecedentibus dissimile, simplex. Abdomen 4-5-annulatum thorace angustius, ultimus abdominis articulus in duos ramos setas apicales gerentes longas ciliatas, divisum. Sacculi duo oviferi externi.

Gen. Asterocheres.

Antennarum paris prioris pedunculus 9-articulatus, flagellum 9-articulatum. Rostrum brevius, latitudine magna. Palporum tria paria. Par primum permagnum subpediforme triarticulatum, ceteri palpi breves. Pedes natatorii breves lati. Par ultimum pedum 2-articulatum productum. Abdomen productum 4-articulatum.

Gen. Artotrogus.

Antennarum par prius breve, 9-articulatum. Rostrum longius, latitudine parva. Palporum duo paria longa setiformia, par primum 2-articulatum in apice setas duas longas gerentes, par secundum uniarticulatum. Pedes natatorii longi graciles. Par ultimum pedum uniarticulatum. Abdomem brevissimum sed latum, 5-articulatum.

Sammenholdes denne Beskrivelse af disse to Krebsdyrs Organisation, med hvad der er bekjendt om de nærstaaende Formers, Copepoda, Peltocephala og Pachycephala, saa vil man see, at, endskjønt de i mange Henseender stemme overeens, dog i flere væsentlige Dele igjen afvige fra hver af disse typisk opstillede Grupper, at de vanskelig lade sig forene med nogen af dem. Fra Copepoda, med hvilke de have Dannelse af begge Par Antenner, Svømmefødder, sidstes simple Fod og Halen tilfælles, afvige de ved deres Levemaade og deres Mundredskabers Form, som henviser dem til Siphonostomata. Med de Tribus, hvori denne er deelt, har de mange Charakterer tilfælles med Peltocephala, som den skjoldformige leddede Hudbedækning, den med

tandede Mandibler forsynede bevægelige Sugemund, den sidste simple Fod, Halen o. s. v., men afvige igjen ved Antennerne, Gribe- og Svømmeføddernes Form, som ogsaa ved at Æggene ligge i Sække og ikke i Tuber. I flere af disse Charakterer ere de overeenstemmende med Pachycephala, fra hvilke de afvige ved mange af de Mærker, der skiller disse fra Peltocephala. De ere høiere organiserede end begge og Mundredskaberne har modtaget flere Organer. De synes dog at staae nærmere Peltocephala end Pachycephala og nærmere derfor hine meest til Copepoda. De synes at maatte stilles i Rækken blandt Siphonostomata i Nærheden af Familien Corycæida blandt Copepoderne, hos hvem andet Par Antenner ere Griberedskaber, og de ere i den ydre Form meget overeenstemmende med Thompsons fladtrykte Sapphirina.

Explicatio figurarum.

Tab. I.

Artotrogus orbicularis.

I. a latere superiore.
II. a latere inferiore.
III. Antenna una primi paris
IV. Antenna una secundi paris.
V. Pes unus primi paris.
VI. Pes unus secundi paris.
VII. Rostrum.
VIII. Palpi(?)
IX. Pes unus qvarti paris a) ramus interior b) ramus exterior.
X. Cauda.

Tab. II.

Asterocheres Liljeborgii.

I. a latere superiore.
II. a latere inferiore.
III. Antenna una primi paris.
IV. Antenna una secundi paris.
V. Pes unus primi paris.

VI. Pes unus secundi paris.
VII. } Palpi (?)
VIII. }
IX. Pes unus qvarti paris.
X. Pes unus sexti paris.
XI. Cauda.

Hr. Sars forelagde en zoologisk og anatomisk Beskrivelse over Siphonodentalium, en ny Slægt af Dentalidernes Familie.

I Aaret 1849 opdagede jeg ved Øxfjord i Finmarken paa 100 Favnes Dyb et nyt Dyr, som jeg ved en kort Diagnose (Reise i Lofoten og Finmarken, Nyt Magazin for Naturvid. 1850, 6 B. pag. 178) charakteriserede efter dets Skal og indførte i Systemet under Navnet Dentalium vitreum Sars. Jeg havde dengang ikke Leilighed til at iagttage Dyret af de Par Exemplarer, jeg havde fundet, i levende Tilstand, og det senere undersøgte døde, stærkt contraherede Dyr forekom mig at vise saa stor Overeensstemmelse med Dentalium, at jeg ingen Betænkelighed havde ved at henføre det til denne bekjendte Linnéiske Slægt.

Paa min sidste Reise til Finmarken i 1857 havde jeg den Lykke at gjenfinde min Dentalium vitreum ved Tromsø paa 40—50 Favnes Dyb og ved Vadsø paa 80—100 F. D., ligesom ved Øxfjord paa dyndet eller blød Leerbund og overalt meget sjelden.

Undersøgelsen af det levende Dyr viste mig nu, at det ikke kan forblive staaende i Dentaliumslægten, men at det frembyder afvigende Characterer, der ere noksom tilstrækkelige til at begrunde en ny Slægt, Siphonodentalium Sars, et Navn valgt for at udtrykke den mest fremtrædende Eiendommelighed hos vort Dyr: dets som et Rør (sipho) dannede Fod. Arten maa altsaa hede: Siphonodentalium vitreum.

Familien Dentaliadæ, denne besynderlige og afvigende, mellem Gasteropodernes og Conchiferernes Classer staaende og næsten en fuldstændig Overgang fra den ene til den anden dannende Molluskgruppe har i den sidste Tid ved Lacaze-Duthiers's udmærkede Monographie af Dentalium tarentinum Lamk. (Annales des

Soiences naturelles 1856 Vol. 6 og 1857 Vol. 7 & 8) faaet en forøget Interesse. Det tør derfor antages, at de Modificationer af denne mærkværdige Mollusktypus, som fremtræde hos den nye Slægt Siphonodentalium, heller ikke ganske ville mangle Interesse.

Forf. gav derpaa et Uddrag af sine Undersøgelser, hvilke tilligemed de talrige Afbildninger ere bestemte for næste Hefte af Fanna littoralis Norvegiæ, samt sluttelig følgende Characteristik:

Siphonodentalium Sars, nov. gen.

Testa ut in Dentalio, sed apertura posteriore (apicis) margine inciso lobato. Apex testæ non deciduus, apertura semper circulari, nunqvam rimata aut tubulo supplementario ornata.

Pes animalis longus, cylindricus, in discum circularem margine papillis minutis conicis cincto desinens, sulco dorsali nullo, lobis lateralibus nullis, columnis muscularibus duabus in cavo pedis inclusis per invaginationem (velut proboscis Sipunculorum, Buccinorum &c.) retractilis. — Rostrum (tubulus oralis) prominens et non retractile velut in Dentalio, sed absqve lobis fimbriatis ad aperturam. Musculi dorsales animal testæ affigentes solummodo duo. Maxilla superior hippocrepiformis et radula fere ut in Dentalio. Hepar qvoad formam et structuram ut in Dentalio, sed unilobatum, non symmetricum. Organa generationis velut in Dentalio, sed majora et fere totam partem posteriorem cavi visceralis replentia, ita ut lobi eorum laterales usqve ad lineam mediam ventris sese extendant.

Species unica. Siphonodentalium vitreum (Dentalium) Sars.

Testa tereti subarcuata, nivea, translucida, lævissima, nitidissima, apice qvadrilobato: lobulis brevibus, dorsali et ventrali latioribus truncatis aut medio incisis, lateralibus arctioribus triangularibus.

Habitat ad oras Finmarchiæ in profunditate 40—100 orgyarum. Fossilis in formatione postpliocena circum Christianiam.

Afbildning af Skallen er given i Universitetsprogrammet for

første Semester 1860 „Iagttagelser over den postpliocene eller glaciale Formation i en Deel af det sydlige Norge af Sars og Kjerulf“ pag. 59 fig. 1, a—g.

Hr. Strecker foredrog Undersøgelser over Benzoeanhydrids Forvandlinger ved Chlorvandstofsyre og Svovlvandstofgas af Hr. S. Mosling.

De enbasiske Syrers Anhydrider spalte sig ved Vandets Indvirkning til to Molekyler Syrehydrat; f. Ex.

$$\underbrace{\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}O_2}_{\text{Benzoesyreanhydrid}} + \left.\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\right\}O_2 = 2\underbrace{\left(\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\right\}O_2\right)}_{\text{Benzoesyrehydrat.}}$$

En lignende Dekomposition undergaa de ved andre Vandtypen tilhørende Forbindelser. Med Alkohol forvandle de sig saaledes til Æther og Symhydrat; f. Ex.

$$\underbrace{\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}O_2}_{\text{Benzoesyreanhydrid}} + \underbrace{\left.\begin{matrix}C_{41}H_5\\H\end{matrix}\right\}O_2}_{\text{Alkohol}} = \underbrace{\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_4H_5\end{matrix}\right\}O_2}_{\text{Benzoëæther}} + \underbrace{\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\right\}O_2}_{\text{Benzoesyrehydr.}}$$

Ogsaa Ammoniakens Indvirkning er med Nøiagtighed bekjendt, hvorimod de Forandringer, som Anhydriderne undergaa ved Chlorvandstofsyre og Svovlvandstof ikke ere blevne undersøgte. Jeg har derfor i Universitetets chemiske Laboratorium, paa Foranledning af Hr. Lektor Strecker og under hans Veiledning undersøgt disse Stoffers Indvirkning paa Benzoesyreanhydridet.

1. En Del Benzoesyreanhydrid blev under Ophedning i en Retorte udsat for Indvirkningen af tør Chlorvandstofgas. Der samlede sig temmelig snart i Retortens Hals og i Forlaget en Mængde krystallinske Naale, gjennemtrukken af en farveløs Vædske. De første viste sig at være Benzoesyrehydrat $\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\right\}O_2$; den sidste havde Chlorbenzoylens $\left(\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\Cl\end{matrix}\right\}\right)$ charakteristiske Lugt, dens angribende Virkning paa Øinene og gav behandlet med Ammoniak Krystaller af Benzamid, $\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H_2\end{matrix}\right\}N$.

Af dette Forsøg fremgaar det altsaa, at Benzoeanhydridets

Molekyl ved Paavirkning af Chlorvandstofgas spalter sig og giver Syrehydrat og Chlorbenzoyl:

$$\left.\begin{matrix} C_{14}H_5O_2 \\ C_{14}H_5O_2 \end{matrix}\right\}O_2 + \left.\begin{matrix} H \\ Cl \end{matrix}\right\} = \left.\begin{matrix} C_{14}H_5O_2 \\ H \end{matrix}\right\}O_2 + \left.\begin{matrix} C_{14}H_5O_2 \\ Cl \end{matrix}\right\}.$$

2. En anden Del Benzoesyreanhydrid blev dernæst under Ophedning i en Retorte udsat for Indvirkningen af tør Svovlvandstofgas, Massen antog snart en brun Farve, medens Krystaller, indblandede med enkelte Draaber af en gul, oljeagtig Vædske, samledes i Retortens Hals og tildels i Forlaget. Efter at Indvirkningen havde varet omtrent en Time, blev Massen tagen ud af Retorten og gav, behandlet med Spiritus, en gulbrun, ildelugtende Opløsning og et temmelig betydeligt uopløseligt Residuum af halvforkullede Stoffer. Endel forgjæves Forsøg bleve anstillede paa at udskille noget bestemt Stof af den alkoholiske Opløsning, og paa at udsondre de faa, i den i Retorthalsen sublimerede Masse, indblandede Draaber af den gule Vædske. Da hin Masse imidlertid viste sig at være Benzoesyrehydrat, var der aabenbart foregaaet en Dekomposition af Anhydridet og der blev altsaa Spørgsmaal om at finde andre ved denne Dekomposition fremkomne Stoffer.

Forsøget blev derfor gjentaget, men dennegang saaledes at Ophedningen foretoges i et Chlorzinkbad, der holdtes ved en Temperatur mellem 140° og 150°. Massen i Retorten antog først en rosenrød Farve, der, medens Temperaturen en kort Tid steg over 150°, gik over til olivengrønt; Benzoesyrehydrat sublimerede atter op, ligesom ved det første Forsøg indblandet med enkelte gule Draaber. Da Sublimationen imidlertid gik temmelig langsomt, fortsattes Tilledningen af Svovlvandstof i 10—12 Timer, idet Temperaturen i Chlorzinkbadet atter bragtes under 150°. Retortens Indhold blev nu udkogt med Vand for at opløse indblandet Benzoesyrehydrat, hvorved en grønlig Masse sank tilbunds hvilken holdt sig flydende, saalænge den endnu var nær ved Kogheden, men under Afkjølingen stivnede til en krystallinsk Deig. Ved at behandle denne med Spiritus udskilte sig en Del nogenlunde farvefrie Krystaller, medens Opløsningsmidlet optog

det farvende Stof tilligemed endnu vedhængende Benzoesyrehydrat. Krystallerne bleve rensede ved Omkrystallisering dels af Spiritus dels af Æther.

Da den vundne Mængde Krystaller var temmelig ringe, blev Forsøget gjentaget med den Forsigtighed, at Chlorzinkbadet ikke blev ophedet stærkere end til at Massen i Retorten begyndte at antage den rosenrøde Farve, hvilket indtraadte ved en Temperatur i Badet af lidt over 130°. Ved denne Temperatur var imidlertid Virkningen meget svag, og det var først efter i det hele omtrent 20 Timers fortsat Indvirkning at der var opsublimeret nogen rigelig Mængde af Benzoesyre, fremdeles blandet med enkelte gule Draaber. Efter Afkjølingen havde den snart stivnede Masse kun et svagt rosenfarvet Skjær, og ved Behandlingen med kogende Vand udskilte der sig atter en — dennegang kun svagt gulfarvet — flydende Masse, der ligesom før stivnede ved Afkjølingen og ved Behandling med Spiritus gav Krystaller i temmelig rigelig Mængde. Disse blive rensede ved Omkrystalisering først af Spiritus, siden af Svovlkulstof.

Analysen af disse Krystaller gav følgende Resultat:

0,2746 Grm. Substants gav 0,6076 Grm. Kulsyre og 0,0918 Grm. Vand;

0,2211 Grm. Substants, forbrændt efter Russels Methode med kulsurt Natron og Kviksølvoxyd, gav 0,396 Grm. svovlsur Baryt.

Efter disse Tal bliver altsaa det fundne Stof et Benzoylhypersulfid med Formel

$$\left.\begin{matrix} C_{14}H_5O_2 \\ C_{14}H_5O_2 \end{matrix}\right\} S_4,$$

som følgende Sammenstilling viser:

Fundet		Beregnet	
60,35	% Kulstof	61,31	% Kulstof
3,71	- Vandstof	3,65	- Vandstof
24,61	- Svovl	23,36	- Svovl
11,33	- Surstof	11,68	- Surstof
100,00		100,00	

De til disse Analyser anvendte Krystaller vare vundne af en Opløsning i Svovlkulstof. Den noget for ringe Kulstofmængde og noget for store Svovlmængde lader sig deraf forklare, idet Krystallerne indeslutte noget af Opløsningsmidlet. At dette virkelig er Tilfældet, fremgaar klart af den Omstændighed, at en enkelt liden Krystal knust imellem Fingrene giver en meget tydelig Lugt af Svovlkulstof. — Ved en Analyse af Krystaller, der vare vundne af en Opløsning i Spiritus, erholdtes af 0,2925 Grm. Substants:

0,6582 Grm. Kulsyre = 61,37 % Kulstof,
og 0,101 Grm. Vand = 3,83 - Vandstof.

Som det sees er her Kulstofmængden fuldkommen nøiagtig; Vandstofmængden er lidt for stor, dog ligger Forskjellen endnu ganske inden Grændserne for en brugbar Analyse.

Den vundne Mængde af Stoffet var overhovedet ringe, især den Del deraf, som var udkrystaliseret af Spiritus. En anden Svovlbestemmelse er derfor ikke bleven foretagen.

Benzoylhyperhulfidet er uopløseligt i Vand, kun lidet opløseligt i kold, og heller ikke meget opløseligt i kogende Spiritus. Det er noget lettere opløseligt i Æther; Svovlkulstof opløser det endog uden Opvarming i temmelig rigelig Mængde. Af alle disse Opløsninger udkrystalliserer det med stor Kraft, af Spiritus og Æther som krystallinske Skjæl, af Svovlkulstof i noget større Krystaller, der imidlertid ere meget skjøre, maaske paa Grund af den Svovlkulstof, de indeslutte. De vundne Krystaller have ikke tilladt nogen sikker Bestemmelse af deres Form, dog synes de at være rhombiske Søiler.

Kogende Salpetersyre viser ingen Indvirkning paa dette Stof; heller ikke spores nogen mærkelig Virkning af kogende Kalilud. Edikkesurt Blyoxyd giver ikke Bundfald i en alkoholisk Opløsning deraf. Kogt med en alkoholisk Opløsning af Kali derimod giver det sort Bundfald med Blysaltet og tilsat med fortyndet Svovlsyre udvikler en saadan Opløsning Svovlvandstof, medens Opløsningen blakkes af udskilt Svovl. Naar man fordamper Alkoholen af den alkoholiske Opløsning, tilsætter Svovlsyre, ryster den vandige Opløsning med Æther og fordamper den ætheriske Op-

løsning, først i Luften, saa sublimerer, ved svag Ophedning af Residuum mellem to Uhrglas, fine Naale af Benzoesyre op paa det øverste Glas, medens et gult Residuum (Svovl?) bliver tilbage paa det underste. Benzoylhypersulfidet decomponeres altsaa ad denne Vei til dobbelt Svovlkalium og Benzoësyrehydrat.

Benzoylhypersulfidet smelter ved 126° C. Det decomponeres allerede ved nogle faa Graders Ophedning over Smeltepunktet, idet det antager først en rosenrød og senere en grønlig Farve, der bliver mørkere ved fortsat Ophedning, medens Massen bliver mere og mere letsmeltelig. Smeltepunktet bestemtes i et Chlorzinkbad og ved at holde dette udsat for en Temperatur, der aldrig oversteg 132° antog det i Capillarrørene indesluttede Stof stedse en mørkere Farve og var tilsidst flydende allerede ved 116°. Som det sees stemmer dette Forhold, med hvad der har vist sig under Stoffets Fremstilling.

Den chemiske Virksomhed der foregaar ved Dannelsen af Benzoylhypersulfidet kunde man maaske tænke sig saaledes, at der af 2 Æqvivalenter Anhydrid danner sig 2 Æqvivalenter Benzoesyrehydrat tilligemed 1 Æqvivalent af en lavere Svovlforbindelse af Benzoylen, og deraf igjen Hypersulfidet under Frigjørelse af 1 Æqv. Vandstof. Altsaa

$$2\left(\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}O_2\Big) + \left.\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\right\}S_2 = 2\left(\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\right\}O_2\Big) + \left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}S_2,$$

og videre:

$$\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}S_2 + \left.\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\right\}S_2 = \left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}S_4 + \left.\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\right\}.$$

Den lavere Svovlforbindelse $\left.\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\right\}S_2$ vilde maaske være en Thiobenzoesyre, altsaa et Analogon til de af Kekulé fremstillede Thoecetsyrer.[1] Maaske turde den før omtalte gule Vædske være denne lavere Svovlforbindelse. Det er maaske ogsaa denne Vædske, der under Behandlingen med Vand, hvori den er uopløselig, omslutter Hypersulfidkrystallerne, med disse stivner under Afkjølingen til den krystallinske Deig og siden ved Behandlingen med Spiritus optages af denne. Det har imidlertid kun

[1] Annal d. Chem. u. Pharm. Bd. XC. Pag. 309.

lyktes at isolere de faa Draaber deraf, som med Benzoesyrehydratet vare revne op i Retorthalsen og over i Forlaget; de udskiltes ved særskilt at koge den sublimerede Del med Vand, hvorved de samlede sig paa Bunden af Skaalen. Det var imidlertid altfor lidt til dermed at anstille nærmere Undersøgelser, og et Forsøg paa ved Destillation at skille noget ud af den anvendte Spiritus viste sig forgjæves.

Forøvrigt kunde man ogsaa tænke sig den chemiske Virksaaledes, at der af 2 Æqv. Anhydrid med 2 Æqv. Svovlvandstof fremkommer 1 Æqv. Hypersulfid, 2 Æqv. Vand og 1 Æqv. Benzil, hvilket sidste da ved Indvirkning af Svovlvandstof gaar over til den gule Olie. Altsaa:

$$4\left(\underbrace{\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\}O_2}_{\text{Benzoïanhydrid.}}\right)+2\left(\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\}S_2\right)=\underbrace{\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\}S_4}_{\text{Benzoylhypersulfid.}}+\underbrace{4\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\}O_2}_{\text{Benzoïsyrehydrat.}}$$

$$+\underbrace{\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\}}_{\text{Benzil}};$$

eller endelig, at 3 Æqv. Anhydrid med 2 Æqv. Svovlvandstof give 1 Æqv. Hypersulfid, 3 Æqv. Benzoesyrehydrat og 1 Æqv. Bittermandelolie. Nemlig:

$$3\left(\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_4O_2\end{matrix}\}O_2\right)+2\left(\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\}S_2\right)=3\left(\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\}O_2\right)+\underbrace{\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\H\end{matrix}\}}_{\text{Bittermandelolie.}}+$$

$$+\underbrace{\begin{matrix}C_{14}H_5O_2\\C_{14}H_5O_2\end{matrix}\}S_4}_{\text{Benzoylhypersulfid.}}$$

Den første Betragtningsmaade turde maaske have mest for sig.

Med det her omhandlede Benzoylhypersulfid er fremstillet det første Led af en ny Stofrække, der finder sin Analogie i de af Brodie[1] fremstillede Hyperoxyder af Aechyl og Benzoyl.

Den Samme meddeelte sine Undersøgelser af Vulpinsyren.

Den 30te September. Almindeligt Møde.

Hr. A. Vibe meddeelte geographiske Notitser om Saltstrømmen i Nordland.

[1] Annal d. Chem. u. Pharm. CVIII. Pag. 79.

Hr. Holmboe fortsatte sine i et foregaaende Møde indledede sammenlignende Undersøgelser over endeel buddhistiske og nordiske Monumenter.

Hr. C. Boeck omtalte og foreviste et Instrument til at undersøge Hurtigheden af Nerve- og Muskelvirksomheden i den dyriske Organisme.

Af Bøger, skjænkede til Selskabet, fremlagdes:

The Atlantis No. 3.

De la Roquette, Keilhau's Levnet.

Forchhammer, Bidrag til en Skildring af Danmarks geografiske Forhold i deres Afhængighed af Landets geognostiske Bygning.

Oversigt af det Kongl. Danske Videnskabers Selskabs Forhandlinger for Aar 1858.

Det Kongl. Danske Videnskabers Selskabs Skrifter, V Række, naturvid. og mathem. Afdeling. IV B. 2 Heft. V B. 1 Hefte.

I Mødet bleve følgende nye Medlemmer optagne i Selskabet:

Professor Platou.

Stipendiat Broch.

Stipendiat Bjerknæs.

Stipendiat Rygh.

Bergmester Sexe.

Den 14de October. Møde i den philosophisk-historiske Classe.

Hr. Ludvig Kr. Daa foredrog Bemærkninger om Begivenhederne i Norge i Aaret 1814.

Det interessanteste Afsnit af Norges Historie, Begyndelsen af det nittende Aarhundrede er for fattigt paa Erindrings-Skrifter af de handlende Personer, til at man altid er istand til at fælde en retfærdig Dom om deres Hensigter og om de Midler, som de anvendte til deres Opnaaelse. For at Efterslægten skal kunne faa et klart Billede af en bevæget Tidsalder, udkræves Vidnesbyrd og Skildringer af mange Personer, som repræsentere forskjellige Partier og Synsmaader. Et saadant Lys skinner endnu kun sparsomt over det norske Folks Skjæbne i hin vigtige Tid. Derimod véd man desværre at fortælle om saa mange opbrændte histori-

ske Efterladenskaber, at man med altfor stor Sikkerhed kan antage, at højst vigtige Kildeskrifter ere uigjenkaldelig tabte.

Intet Eftermæle har lidt mere ved denne Vanskjæbne end den Mands, som engang fuldest og renest repræsenterede Folkeviljen og Folkeønskerne, Kristian Magnus Falsen. Han var, som saadanne Mænd maa være, en Karakter, hvori Kraft var forenet med Heftighed. Dette drog ham ind i Polemiken, og udsatte ham for en Mængde personlige Uvenskaber og bitre Stridigheder. Disse Uhyggeligheder ere antvordede til Efterverdenen, og de indeholde nok af Pletter og Svagheder. Det ham modsatte Parti (Grev Wedel Jarlsbergs), har efterladt sig de fleste politiske Redegjørelser, som vor Literatur ejer. Det er ikke i dem man kan vente at se K. Magnus Falsens Minde retfærdiggjort. Fra hans eget Parti har man kuns i den allersidste Tid seet Meddelelser: nemlig Rées Skildring, efter Oberst Brocks Optegnelser (i Dansk Maanedsskrift 1860) og General J. G. Mejdells (i Norsk Maanedsskrift 1860). Men heller ikke disse ere udførlige. De Bidrag, som de levere til Bedømmelse af Partiernes Standpunkt, kunne ikke være righoldige.

Og dog var Kr. Magnus Falsens Program engang den Fane, om hvilken Nationen flokkede sig næsten med Enstemmighed. Dette Partis Grundsætninger om Folkets Rettigheder bleve ogsaa i det væsentlige de sejrende. Ja Ejdsvoldsforsamlingens parliamentariske Leder, det opvognede Folks første Tribun har endog havt den Vanskjæbne at næsten ingen af hans Taler ere saaledes overleverede, at vi have Anledning til at dømme om denne Udtrykkets Kraft, som virkede uimodstaaelig paa hans Samtid.

Alligevel er Kr. Magnus Falsen en altfor fremragende Størrelse, endog blandt sin Tids Ypperste, til at det skulde være muligt at faa hans Personlighed fordunklet. Hans Gjerninger bør være nok til at karakterisere ham. Det dybe Indtryk, som han gjorde paa dem der kom ham nær, blev ikke af dem forglemt.

Men her indtræder atter den Forvirring, som er en Følge af at Kr. Magnus Falsens Virken indtræffer under en Brydning af de vigtigste Grundsætninger og Anskuelser. Han skildres derfor

af sin Samtids Medbejlere og Modstandere som den meningsskiftende og i alt ustadige, undtagen i sin Lidenskabs Heftighed: som snart Dansk, snart Norsk, snart Svensk, snart Opponent, snart Ministeriel, snart Folkeven, snart Kongetjener.

Intet stort Navn er i Norge bleven mere bekranset, intet er mere brændemærket. I sin Ungdom var han forgudet af Folket. Hans Dødsleje var omgivet af Miskjendelse.

At granske K. Magnus Falsens Levnet er ikke blot en Retfærdigheds-Pligt imod hans Minde, men ogsaa imod Norges Gjenfødelses-Historie. Thi hans Delagtighed deri er for stor til at ikke hans Ære skulde være uadskillelig bunden til Folkets.

Slægten Falsen har en sjælden Udmærkelse i den dansk-norske Statstjeneste. Dens Anseelse forklarer ikke blot den enkelte Personligheds Stilling til Samtiden, men giver ogsaa et Indblik i de Aarsager, som danne hans Karakter.

I Aaret 1758 blev Etatsraad Enevold (de) Falsen ophøjet i den danske Adelsstand. Dennes Søn, (Konferensraad) Kristian Magnus Falsen, blev Justitiarius i Norges Overhofret og døde i 1799. Hans endnu talentfuldere Søn, Enevold Falsen, født 1755, der blev Student i Tiaars Alderen, opnaaede allerede 1788 at blive sin Faders Efterfølger i det øverste Dommer-Embede i Norge. Han var ikke blot det tredje Slægtled af denne juridiske Adelsæt (*noblesse de la robe*), men ogsaa udmærket blandt sin Tids Digtere og Skjønaander. For hans udkaarne Fædreland Norges Udvikling, var det endnu vigtigere at Enevold Falsen havde antaget sin store Samtids Frihedsideer og forfægtede dem varmt i flere udmærkede Skrifter, Den samme patriotiske Aand besjælede ham ogsaa under de store Statsforretninger, hvortil han blev kaldet. Denne Gemyttets Ild var desuden ogsaa ledsaget af en Lidenskabelighed, som paadrog ham en Forflyttelse i Unaade til Nordland 1789. Derfra kom han, efter to Aars Forløb, men med nedbrudt Hilse ind i Kjøbenhavns Højesteret. I 1802 fik han atter den højeste Dommerstilling i Kristiania, som nu var Justitiarius i Stiftsoverretten.

I 1807 blev han (i Forening med Prins Kristian August,

Stiftamtmand Gebhard Moltke og (senere) Statsraad Rosenkrantz) Medlem af den midlertidige Regjeringskommission, som under Krigen med Sverige og med England fik det vanskelige Hverv, at lede Norges særlige Anliggender. Han holdt sig i denne Stilling nær til Prins Kristian August, saa at han med ham deltog i den vigtige Beslutning, at den norske Hær ikke, efterat have tilbagedrevet det svenske Anfald, skulde forfølge Fienden ind i Sverige, hvortil der fra den danske Regjering var kommen Ordre.

Men skjønt kun 53 Aar gammel, var Enevold Falsen allerede da en svækket Olding, der længe havde lidt af Svindel og et Mismod, der grænsede til Sindsforvirring. Den 16de Novbr. 1808 „forlod han i en storm- og regnfuld Aften Kristianias Privat-Teater, som han saa ofte ved sin Muse havde oplivet og hvis fornemste Opretholder han stadigen havde været, og hans forvildede Skridt lededes til Fjorden, i hvilken man Dagen efter fandt hans Lig.“ Han blev jordet med den største Højtidelighed som en af Fædrelandets mest elskede og fortjente Mænd.

Hans Søn Kristian Magnus Falsen blev født i Oslo i 1782. I et Hus, som saaledes var gjennemtrængt af den franske Kultur, og opdragen under den franske Revolutions Storme, maatte han tidligt kunne indsamle politiske Kunskaber og erhverve sig Interesse for det offentlige Liv. Ligesom sin Fader hørte han til dem, som ikke mistvivlede om de fri Grundsætninger, uagtet deres Misbrug. Da ogsaa Danmark og Norge blev revet ind i Hvirvelen af politiske Storme og Ulykker, søgte han endog personligen at møde Faren. Under Kjøbenhavns Belejring i 1807 tjente han, der dengang var Højesterets-Advokat, som Kaptejn i Studenterkorpset. Ogsaa i Norge var han en Tid Kaptejn i Grev Wedel-Jarlsbergs Frikorps imod de Svenske.

Det var især hans Stilling som Sorenkriver i Follo fra 1808, medens han boede paa Gaarden Vollebæk ved Kristiania, der aabnede en vid Virkekreds for hans Talenter og Fædrelandssind. Ved sin Faders Død, i en Tid der krævede overordentlige Mænd, arvede han en Anseelse, som i tredje eller fjerde Slægtled knyttede hans Navn til Norges Hovedstad. Thi at han allerede i 26

Aars Alder havde opnaaet et saadant Embede og at han i 1814 kuns 32 Aar gammel kunde være erkjendt for det norske Uafhængigheds-Partis kraftigste Talsmand og egentlige Høvding, kan ikke forklares uden af dette hans i Norge dobbelt mærkelige Slægtsforhold. Han lignede saaledes ikke blot i Ungdommens Kraft, i Grundsætningernes Frisind, i Karakterens Heftighed og i literær Hæder, men ogsaa i aristokratisk Stilling denne lange Række af franske Adelsmænd, som i Revolutionens første Aar anførte Folket i Kampen for dets Rettigheder. Han var saa lig en Noailles, en Condorcet, eller en Mirabeau, som Individer af forskjellige Folkeslag og forskjellige Tider kunne være. Desværre gik ogsaa Ligheden didhen, at Omskiftelsernes Modsætning minder om de franske Girondisters og Constitutionelles mørke Sørgespil.

Imellem K. Magnus Falsen og disse franske Folkeledere var der dog en meget stor, omendskjønt ganske upaaagtet Forskjel. De vare Insurgenter og Opponenter imod Regjering og Kongemagt. K. Magnus Falsen var midt under sin Tribun-Virksomhed, medens han grundlagde en demokratisk Frihed, en Ministeriel, ja som det næsten synes en Agent for Hoffets hemlige Ønsker.

Thi saa mærkeligt formedes den Tids store Omskiftelser at Danmarks og Norges Konge Fredrik 6te, i Maj 1813 maatte sende Fætteren Kristian Frederik (siden Danmarks Kristian 8de) som Statholder til Norge med den mest udstrakte Fuldmagt. Denne Prins stod til sin sønneløse Konge i det ubehagelige Forhold at være hans Tronarving, hvilket i de fleste Tilfælde plejer at fremkalde Misundelse og Miskjendelse, især hos en Konge af Fredrik 6tes indskrænkede Aandsevner og Herskelyst. Og denne ilde anskrevne Slægtning skulde nu eftertræde Kongens Svoger, Prins Fredrik af Hessen, der netop var hans Yndling og som følte sig saa vel i Norge at han ugjerne forlod det (Mejdell).

Først flere Maaneder derefter, nemlig den 25de Oktbr. 1813, findes i vort Regjeringsblad, Tiden, indført en udførlig aktmæssig Forklaring om de Forhandlinger med Sverige, som paatagligen havde tvunget Kong Fredrik til at betro det ene af sine Riger til en saadan Efterfølger.

Regjeringen berettede da i disse Aktstykker, at allerede den 10de Decbr. 1812, da netop Napoleons Tog til Rusland var mislykkets, havde den svenske Styrelse, for den danske fremsat Tilbud om Norges Afstaaelse, mod Erstatning, i Kraft af de Overenskomster med Rusland og England, som Kronprinsen Karl Johan, allerede da havde tilvejebragt. Napoleons Modstandere indsaa da klart at med hans Vælde var Begyndelsen til Enden indtraadt. Hans Forbundsfæller derimod nærede endnu Haab om at den store Krigshøvding skulde formaa at betvinge Stormen. I 1813 forekom endnu ikke Faren for Napoleons Fald Fredrik 6te at være overhængende nok til at forlade hans Sag. Men som svage Karakterer pleje at gjøre, optraadte han heller ikke kraftigen til hans Bistand. General Mejdell oplyser højst sandsynligen hvilken væsentlig Bistand Danmark-Norges Stridskræfter kunde have ydet Napoleons paa alle Kanter omringede Skarer, hvis de i det rette Øjeblik havde kastet sig ind paa den tyske Slagmark i Forening med Marskalk Davoust, som kommanderede i Nordtyskland.

Og dog havde Frederik 6te disse ligefremme Brevskaber for at Kampen ogsaa gjaldt hans Krone. Thi da Preussen og en stor Del af Tyskland var traadt i Vaaben mod de Franske, lod Karl Johan embedsmæssigen for den danske Konge fremsætte sin Paastand om at han skulde opgive Norge imod Erstatning. Da Frederik 6te aldeles afslog at indlade sig i Underhandlinger om et saa anmassende Forlangende, fik den danske Afsending i Stockholm, Baudissin, den 18de April sit Rejsepas udfærdiget fra den svenske Statsminister Engestrøm. Det spændte Forhold imellem Danmark og Sverige var altsaa fra denne Stund afløst af en diplomatisk erklæret Fiendtlighed.

En saadan Afbrydelse af al venskabelig Forbindelse kunde forudsees snart at maafte gaa over til aabenbar Fiendtlighed, og denne maatte nødvendigvis gjælde Norge. I denne Farens Stund, og først da, besluttede Frederik 6te sig til at antvorde Norges Skjæbne til sin talentfulde og yndede Fætters Ungdom og Lykke.

Da Kristian Fredrik under en saa tydelig overhængende Fare

overtog Ledelsen af Norges Anliggender, vækker det en Krigsmands Forundring og Misbilligelse (som (Mejdells), at han ikke blot forsømte men rentud forbød ethvert Forsøg til at forekomme de Svenskes Anfald, ved at forstyrre deres Magasiner og Krigsforberedelser paa Grænsen, medens deres Hoved-Armé var i Tyskland og den hjemmeværende altsaa ikke kunde være den norske overlegen. Forklaringen af denne i militær Henseende uundskyldelige Daarskab ligger i den samme Omstændighed, som hindrede Fredrik den 6te fra at understøtte Napoleon. Ingen af dem stolede paa Krigens Midler, men begge ventede sig af diplomatisk Kløgt og Maadehold at opnaa uden Fare enten sine Ønskers Maal eller dog en skaansom Behandling af Sejrherrer, som de ikke ved Fiendtligheder havde opbragt imod sig.

Betragter man Kristian Fredriks Sendelse som et Forsøg til paa fredelig Vej at naa store Resultater, kan man ikke nægte at han i sin Stilling som Statholder anvendte de hensigtsmæssigste Midler til at gjenoplive hos Normændene den Kjærlighed til det oldenburgske Hus og til Foreningen med Danmark, der formedelst Fredrik den 6tes uforstandige Politik havde lidt et stort men endnu ikke uhelbredeligt Skaar.

Der var imellem disse Slægtningers Personlighed en Forskjel ja en Modsætning, som gjorde dette Omslag naturligt. Kongen var ligesaameget blottet for personlige Talenter, som han var utilbøjlig til og uvant med at træde i det fortrolige og selskabelige Forhold til sit Folk, som vækker Kjærlighed. Han levede og rørtes kun med sit Hof og sine Ministre. Hofmændenes Smigrerier og Ministrenes Indstillinger vare hans eneste Berøringspunkter med Nationen. Det var de absolute Monarkers kolde og isolerede Levemaade, som ledsagedes af den mest ubetingede Tillit til dette Regjeringssystems Fortrinlighed. Dette Selvbedrag var en nødvendig Følge af at han blev uindskrænket Hersker i det samme Øjeblik da han blev myndig, og endnu længe førend han havde opnaaet Forstandens fulde Udvikling.

Prins Kristian Fredrik derimod kunde i sin Ungdom ikke fornuftigvis drømme om at bære Krone. At Fredrik den 6te ikke

skulde efterlade sig Sønner var en Sandsynlighed, som først efterhaanden opstod og ikke blev til Vished førend hans Død. Kristian Fredrik fik i denne forhaabningsrige Stilling Opfordring til at danne sin Aand og til at nærme sig Folket. Han maatte blive populær i Sæder og Fremtræden. Dersom Omstændighederne nogensinde tilraadede ham at vælge en liberal Politik, havde han alle Betingelser til at udøve en uimodstaaelig Indflydelse.

At vinde det norske Folks Hengivenhed lykkedes ham i den Grad, at Nationen med Tillit saa op til ham, som den der sikrest skulde føre den igjennem de forestaaende Omskiftelser.

Men ved hvilke Midler skulde Faren besværges? Under hvilket Banner?

Man véd at Nationen derom ikke var enig. Enhver kjender Grev Wedel Jarlsbergs saakaldte svenske Parti og dets Samtykke til en Forening med Sverige under Dynastiet Bernadotte. Sædvanligvis betragter man alle andre Nordmænd, det vil sige næsten det hele Folk, og deri endog indbefattet Prins Kristian Fredrik selv, som et Selvstændigheds-Parti.

Dersom man ved denne Benævnelse forstaar Mænd, som vilde berede Norge en selvstændig indre Styrelse, er Navnet passende, men det tilkommer da ikke udelukkende det Parti, som Prinsen ledede og som udgav Ejdsvolds-Grundloven. Ifølge Vidnesbyrd af svenske Mænd, som i dette Tilfælde maa tillægges Troværdighed, fordi det angaar en Sag, der egentlig strider mod den udelukkende svenske Interesse, havde Grev Wedels Venner ogsaa den samme Tanke, at berede Norge en særskilt Styrelse. De vilde altsaa bevirke en Union af Stater, ikke en Sammensmeltning af Norge som Provins af Sverige.

I de Bergman-Schinkelske Minnen 8de D. S. 215 heder det til Forsvar for at Karl Johan i 1814 indgik paa Ejdsvolds-Konstitutionen, uden at prøve paa ved Vaabenlykken at tiltvinge sig en engere Sammenslutning:

„I de Underhandlinger, som fra Begyndelsen havde fundet Sted allerede i Karl Augusts Tid med det saakaldte svenske Parti i Norge (Wedel, Anker, m. fl.) havde man altid lovet Normændene

en „oberoende existens“, politiske Rettigheder og et repræsentativt System og det var kun paa dette Vilkaar at et Parti for Sverige fandtes der. Dertil kommer, at Adlersparre, Posse, Wetterstedt, Platen, kort næsten alle de Mænd, som i 1809 Aars Revolution spillede en Hoved-Rolle og fra Begyndelsen havde indviet Karl Johan i Rigets politiske Planer, havde fraraadet enhver Tanke om at iværksætte Foreningen under andre end de nysnævnte Vilkaar som i højeste Grad forkastelig og umulig.“

Hvis man derimod ved et Selvstændigheds-Parti tænker sig Mænd, som vilde berede Norge et isoleret-uafhængigt Tilvær, uden Forening med nogen anden skandinavisk Stat, vil det snart indsees at mindst Prins Kristian Fredrik havde en saadan Hensigt.

Ikke allene maatte han som dansk Tronarving være et levende Pant og en fremtidig Borgen for Norges vedblivende Forbindelse med Danmark; der ere nok af Beviser for at han delte det Ønske hos danske Fremtidsmænd om Forening med Sverige, som allerede i 1799 havde ledet til Oprettelsen af Selskabet „det forenede Skandinavien,“ under Malte Bruns Forsæde. Han afveg heller ikke i dette Ønske fra sin Fætter Fredrik 6te. Men hans Midler vare andre, ligesom hans Karakter. Det mislykkedes for Fredrik 6te, uagtet Napoleons Anbefaling, at vinde den svenske Rigsdags Stemmer til Tronfølgen, fordi han ikke vilde opofre sin arvede Enevoldsmagt. Men Kristian Fredrik havde allerede, dengang, i 1810 faaet nogle Stemmer til Kronprins[1]. Saa tidligt havde han da gjort sig bekjendt for den liberale Politik, som han tydeligere udviklede, saasnart han i Norge kom i en selvstændigere Stilling.

Karl Johan blev af Rigsdagen foretrukken for Kristian Fredrik, men den svenske Politik arbejdede ikke desmindre med samme Ihærdighed paa at bevirke Foreningen med Norge.

Hvorledes Kristian Fredrik under sin Styrelse i Norge opfattede disse Bestræbelser, kan man endog skjønne af den ordknappe Regjeringspresse, vi dengang havde. Den forsøgte ikke at opægge Nationalhadet imod det Nabofolk, fra hvis Styrelse hine

[1] Bergman Schinkel 8 B. S. 31.

Forsøg paa at vinde Norge udgik, men kun imod Karl Johans Person. Saaledes indeholdt Tiden for 17de Novbr. 1813 et meget heftigt Angreb paa den svenske Kronprins efter det engelske Blad the Star.

De Stater, hvis Skjæbne var knyttet til Napoleons Vælde, maatte efter Slaget ved Leipzig anse sig at staa paa Undergangens Rand. Tiden for Norges Statholder til at optræde med sine overordentlige Midler kom altsaa længe førend Karl Johans Overmagt i Holsten erhvervede Norges Afstaaelse den 14 Jan. 1814. Allerede den 15de Decbr. havde Statholderen i Kristiania sammenkaldt en Notabel-Forsamling af 72 Mænd. Det var altsaa et saa talrigt Møde af ansete Borgere at de nok kunde omdannet sig til en improviseret Rigsdag. Alligevel adskiltes de den 5te Jan. uden at mere end en enkelt Røst havde raabt Leve Kong Kristian [1], uagtet flere Medlemmer havde været ligefrem opfordrede til at udraabe Prinsen til Konge.

Da dette Forsøg blev gjort paa samme Tid, som man kunde vente og allerede var udsat for den svenske Hærs Angreb paa Danmark gjennem Holsten, maa man antage at det har havt til Hensigt at forhindre dets Virkning. Dersom den norske Nation (midlertidigt) erklærede sig for uafhængig, og Statholderen (tilsyneladende) gjorde Opstand imod sin Konge, ved selv at lade sig udkaare, blev det uformeligt og maaske unyttigt at tvinge Fredrik 6te til at afstaa et Land, som ikke længer var hans. Han kunde da ikke ved nogen Kielerfred befale Normændene at adlyde Kongen af Sverige. Thi de havde jo i Forvejen opsagt den Befalende Lydighed og Huldskab.

Beviserne for at Kristian Fredrik saavel denne Gang i Kristiania som senere hen i Trondhjem og paa Ejdsvold gjorde Forsøg paa at udraabes til Norges Arve-Konge, ere visselig for mange til at det kan lykkes Rée, efter Benægtelser som skrive sig fra hans Fortrolige, at gjendrive denne de norske Historieskriveres Antagelse. Efter Prinsens Opfattelse af sine Rettigheder og af hans Forhold til Folket maatte en saadan Stræben være fuldkommen naturlig og retmæssig.

[1] Aalls Erindr. 2 D. 341, 345.

Men en ganske anden Sag er det Tillæg, som sædvanligvis i Norge har været tænkt, at han skulde ville optræde som uindskrænket Konge. Denne Forvexling af ganske forskjellige statsretlige Begreber er i Skandinaviens Historie ældgammel. En valgt Konge tænkte man sig i vor Middelalder som indskrænket af den Folkevilje, der havde kaaret ham. En Arvekonge var af Guds Naade, og skyldte allene Gud Regnskab for sine Handlinger. Saaledes var det egentlig kuns Arve-Herredømmet, som udtrykkelig i Danmark betroedes Fredrik 3je og i Sverige Karl 11te. Men Enevoldsmagten fulgte deraf som en naturlig Følge, og Samtiden ansaa det ikke som noget Tiltag, ja forundrede sig ikke derover.

Det er saaledes forklarligt, at man i Norge i 1814 gjorde en saadan Sammenblanding af Arveret og godtyklig Regjering. Alligevel passede den kuns slet med et saa revolutionært Tidspunkt som 1814. Den stemmede heller ikke med Kristian Fredriks senere Forhold under den norske Konstitutions Udarbejdelse, og den kan allermindst bringes i Samklang med hans bevislige Planer til at erhverve sig de svenske Frihedsmænds Bifald og Stemmer. Der er altsaa stor Rimelighed for at han, dersom de Norske havde udraabt ham til Konge, vilde have gjort sig en endnu større Fortjeneste af at oktrojere dem en fri Forfatning end siden ved at antage den Grundlov, som de forelagde ham samtidig med Kongevalget.

Rée anfører selv en Omstændighed, som vidner om at der ved Nytaarstid i Kristiania vare usædvanlige Planer i Gjære hos Statholderen. Hans Fortrolige, Brock, sendtes den 2 Jan. til Fredrik 6te, under saa farefulde Omstændigheder, at Sendelsen allene kan forklares af at den gik ud paa Ting, der ikke kunde betroes Papiret.

Det er ogsaa en naturlig Følge af det Forhold, hvori Prinser staa til deres Overhoved og som af dem betragtes som Kilden til alle deres egne Rettigheder, at Kristian Fredrik hverken kunde lade sig udraabe eller vælge til Konge i Norge, uden at Fredrik den 6te maa have været vidende derom og samtykket

deri. Thi det vilde have været en ganske alvorligere Forsyndelse imod Undersaattens og Slægtningens Pligter, at lade sig udraabe til norsk Konge, før Fredrik den 6te havde løst Normændene fra deres Troskabs-Ed end efterat han havde gjort det.

Under denne Antagelse lade ogsaa de stridige Meninger om Fredrik den 6tes Delagtighed i de Norskes Opstand sig forene. Det er rimeligt at han var for ærlig og tillige for forsigtig til efter den 14de Jan. at opmuntre til Overtrædelsen af hans offentlige Befalinger. Og heller ikke lykkedes det den svenske Regjering at overbevise ham om nogen saadan Troløshed. Men der er alligevel den samme Rimelighed for at Kristian Fredrik til sin vovsomme Gjerning behøvede hans Samtykke. Han har altsaa faaet det forud, da de kommende Begivenheder allerede vare oprullede i ganske bestemte Omrids.

Den Opstand, Kristian Frederik forsøgte i December 1813 og fuldførte i Februar og Maj 1814, ved at lade sig udraabe til norsk Regent og Konge, var kuns en Opstand imod de Magters Skalten med Norges og Danmarks Skjæbne, mod hvilke Fredrik den 6te førte aabenbar Krig. Unægtelig maatte det ogsaa være langt mindre stridende imod Fredrik den 6tes monarkiske Begreber at den nærmest arveberettigede Prins erkjendtes som Konge i et Land, som han selv ikke længer kunde forsvare, og at han af egen Magtfuldkommenhed skjænkede det visse Rettigheder, end det siden foretagne Kongevalg og Udarbejdelsen af en Konstitution ifølge Folke-Suverænitetens Grundsætning. I ethvert Tilfælde udfordres der vistnok en høj Grad af Naivitet eller Starblindhed til ikke at erkjende baade i Fredrik den 6tes og Prins Kristians Færd en Familie-Politik, som vilde redde Norge for det Oldenborgske Kongehus ved ethvert tjenligt Middel, om end flere af disse vare tvivlsomme og vovelige.

Men det danske Hofs Forhaabninger beroede paa mangfoldige forskjellige indtræffende Omstændigheder i denne skjæbnesvangre og omskiftelsesrige Tid. Da desuden de to Fyrster, som skulde gjennemføre disse Planer mere udmærkede sig ved Forsigtighed end ved Dristighed, maatte de nødvendigvis blive forskjelligartede og omskiftende efter Forholdenes Vexel.

I Begyndelsen drejede Sagen sig om Napoleons Skjæbne. Dersom Danmarks store Bundsforvant gik sejrrig ud af sin Dødskamp, vilde ogsaa dets Troskab bleven belønnet og Faren være borte. Men dette store Sørgespil var ikke afgjort, førend netop da Loddet i Norge var ugjenkaldeligen kastet. Da Prins Kristian blev Norges Statholder, var Napoleon endnu Herre over Tyskland, hvor han vandt Sejrene ved Lützen og Bautzen. Da Prinsen i December 1813 og i Februar 1814 eftertragtede Kongeværdigheden, var den store Krigshøvding endnu Herre over Frankrig. Fod for Fod forsvarede han sit Lands Enemærker med en Hærfører-Dygtighed, hvorpaa han maaske aldrig afgav mere glimrende Vidnesbyrd. Den bragte endog hans Modstander, Karl Johan, til at tro at Sejrherren ved Montmirail og Champ Aubert atter vilde blive istand til at vække Franskmændenes Krigeraand til et Fortvivlelsens Held, ligt det i 1790 Aarene. Da omsider Napoleons Fald den 30te April stod forkyndt i Norges Tidninger, blev Nationen overrasket, uagtet Nederlaget var forudsagt af Millioner. Thi det er en Særegenhed at kun de færreste Mennesker ere istand til at forudse en Afgjørelse, der ganske vilde tilintetgjøre deres Forhaabninger. Men nu var ogsaa den norske Rigsforsamlings Værk (som havde været samlet siden den 10 April) og Prins Kristians Plan saavidt fremskreden, at ingen af dem kunde stanse uden at bedække sig med Skjændsel, som de der ikke havde stolet paa egen Kraft og Fædrelandskjærlighed, men allene paa udenlandsk Hjælp.

Men i samme Øjeblik Danmarks kejserlige Bundsforvant bukkede under, fremstod en ny, nemlig Legitimiteten. Chateaubriands Skrifter imod illegitime og udenlandske Dynastier vare Organet for en Stemning, som havde de mægtigste Talsmænd ved ethvert Hof og i enhver Lejr. Allerede den 4de April havde den svenske Kronprins de mørkeste Anelser om hvilke uforsonlige Fiender, han netop ved sine Sejrvindinger havde fremkaldt.[1] Prins Kristian behøvede nu kuns at fortsætte sin Rolle under et nyt Banner. Han havde kuns villet „redde Norge for Anarkiets Rædsler."

[1] Bergman-Schinkel 8 D. S. 104.

Han var ingen Insurgent ingen Forstyrrer af Europas Fred. Thi han havde ligesaalidet som den danske Konge nogensinde grebet Offensiven imod sine Modstandere. Kristian Fredrik fremstillede sig altid selv som en legitim Prins, der ved sin Ledelse af et insurgeret Land havde overholdt Orden der. Hvis han tillige derved havde stræbt at bevare sin Arv, havde han til denne Hensigt kuns anvendt Diplomatikens fredelige Forestillinger. Paa samme Maade havde hans Konge, Fredrik den 6te, trofast holdt sig til den mægtigste Hersker i Europa, Napoleon, dog uden at tilføje hans legitime Modstandere nogen mærkelig Skade.

I alt dette er der den til Neutralitet grænsende Passivitet, som svage Karakterer og svage Stater pleje at anse for Visdom endog under de farligste Forholde, da i Virkeligheden kuns Heltemod og Opofrelse kan udrette noget. Det er ogsaa den Ørkesløshed og Intetsigenhed, hvortil Europas Stormagter saa gjerne ville at alle Smaastaterne skulle indskrænke sig.

Alligevel havde det norske Folk ingen Anelse om at dette var vor Regjerings Politik. Den stred ganske imod de truende og krigerske Kungjørelser. Men siden den Tid er Europa altfor meget bleven vant til dette Diplomatikens Mundsvejr. Man har næsten aarligen været Vidne til store krigerske Demonstrationer, Lejres Sammendragning, Udgivelsen af de heltemodigste Kungjørelser, Afholdelsen af de blodigste Taler. Udfaldet har strax efter aabenbaret at den hele Støj kuns har havt til Hensigt, at understøtte Underhandlingerne. Man vilde blot vise, at Mangel paa Eftergivenhed maaske kunde have ubehagelige Følger. Men der er under saadanne Demonstrationer ikke den fjerneste Tanke om at søge Heltedøden, naar Haab om Sejr virkelig viser sig at være en geografisk Urimelighed eller en militær Umulighed, formedelst Kræfternes Ulighed.

I 1814 vare Normændene ikke allene uden disse Erfaringer, hvormed det siden forløbne halve Hundredeaar har udrustet Historien, men endog uden den Kunskab til Fyrste-Politiken, som Datiden kunde have havt. Det fulgte heraf at man tog det norske Regentskabs og den ny norske Kongemagts krigerske Ord og

Foranstaltninger ganske bogstaveligen som en fast Hensigt om at gjøre Oprør imod Europas Vilje og at dø Martyrdøden for Fædrelandet. Da nu Krigen, efter fjorten Dages Tid, fik et ganske andet Udfald og havde været ført paa en Maade, som hverken Soldater eller Folk havde anet, gav Skuffelsen Anledning til at den udvalgte Konge og hans Raadgivere bedømtes paa den uvenligste Maade, som heller ikke er retfærdig.

Man har simpelthen forklaret Krigens Udfald af Mangel paa Mod hos Kongen: som om der virkelig behøvedes mere Mod til at tillade sin utaalmodige Krigshær at slaas ved Rakkestad, end til i en Baad med svensk Lods, forklædt at gaa over Kattegat! Ingen fordrer at en Konge skal udsætte sig for Kugleregnen. Hans Officerer bade kuns om at maatte gjøre det for ham! Man har beskyldt ham for Uklogskab og Mangel paa Fasthed. Men han viste sig siden, da han handlede mere frit som Danmarks Konge, netop i Besiddelse af mer end almindelig Aandskraft. Ogsaa i Norge havde hans Talenter ligesaameget som hans Byrd gjort ham elsket som faa Fyrster. Men disse hans Aandsgaver vare Diplomatikkens, Fredens. De bestode i Veltalenhed og Klogskab. Det er vist at han førte Krigen ganske imod næsten alle sine Officerers Raad, og at hans Befalinger altid gik ud paa ikke at udgyde Blod. Havde han villet føre alvorlig Krig, vilde denne Egenraadighed været en større Uklogskab end man kan tiltro nogen Regent og mindst en konstitutionel, der havde handlet som Folkets Mand. At en Konge tilsidesætter sine Generalers Raad er i den Grad farligt for hans Person, at det snarere maa regnes til Dumdristighed end udledes af Mangel paa Mod.

At Kristian Fredriks umilitæriske Krigsførelse hverken var en Følge af Mangel paa Mod eller paa Klogskab, fremgaar tydeligt nok af den for den norske Soldat allersmerteligste Begivenhed, Fæstningen Fredrikstads Overgivelse. Det er nu oplyst af Mejdell at Regenten i Fredrikstad havde en Kommandant, Oberst Mechlenborg, som ved alle sine Handlinger og Raad lagde for Dagen en Beslutning til at forsvare dette vigtige Punkt til det yderste. Men netop da Prinsen ved Rejsen til Trondhjem besluttede sig

til at overtage den diktatoriske Ledelse af Norges Anliggender, blev denne ubøjlige Selvstændighedsmand afskediget, fordi han altfor paatrængende drev paa Fæstningens Udrustning, og en ny Kommandant, den uheldige Oberst Hals ansat. Og for at ikke denne Mands bekjendte Medgjørlighed imod Overordnedes Vilje skulde være den eneste Borgen for at han i Farens Stund skulde undlade at udgyde Blod, blev Fæstningen efterhaanden berøvet de Forsvarsmidler, Ammunition o. s. v., som Mechlenborg allerede forhen havde anseet for utilstrækkelige. Endelig for at gjøre Sagen yderligere klar, erklærede Kongen i et Statsraadsmøde den 6te Juli, hvortil Ejdsvolds-Præsidenterne Anker, Fabricius og Sverdrup vare tilkaldte (Reé), altsaa førend endnu Krigen var begyndt, at han var villig til, overenstemmende med de fire Stormagternes Kommissarers Forlangende, at overgive de Svenske Fredrikshald og Fredrikstad! Og denne Kongens Anskuelse blev i en Skrivelse til Kommandanten tydelig nok udtalt. At Kristian Fredrik under Krigen personligen og udtrykkelig gav Ordre til at afbryde Brohovedet ved Langenæs, der forsvarede Overgangen over Glommen, og til at hans Orlogsmagt skulde forlade Hvaløerne, er bekjendt nok.

Der behøvedes ikke Kristian Fredriks lyse Forstand til at indse at en saadan Krigsførelse aldrig kan lede til Sejr. Men som politisk Demonstration, til at ledsage Underhandlinger, var den tilstrækkelig. Hans Rustninger og Opstillelsen af en kamplysten Armé langs Grænsen, hindrede at Norges Underkastelse fik Skinnet af Frivillighed, eller at den for tidligt blev et *fait accompli*, en fuldbragt Handling. Dersom Hensigten var, ved Underhandlinger med de legitime Stormagter at stemme dem gunstigt for Vedligeholdelsen af det Oldenborgske Hus i Norge, maa man endog indrømme, at Kristian Fredriks Fremgangsmaade var den rigtigste. Endog om han vandt et Slag, kunde han ikke i Krigerære vente at overgaa den Napoleonide, som han havde imod sig. Det var altsaa ikke formedelst Bedrifter at han kunde haabe at foretrækkes for ham. Han stolede paa at mange af Europas mest formaaende Mænd ikke yndede Sveriges Bernadotte mere

end Italiens Eugen og Murat. Det var heller ikke formedelst sine personlige Fortrin at Neapels Ferdinand i Maj 1815 blev foretrukken for den heltemodige Murat.

Dersom der altsaa i Juli Maaned 1814 endnu var saa megen Sandsynlighed for det danske Kongehuses fredelige Sejr, kunde det være at befrygte, at et heldigt Sammenstød netop vilde mishage Stormagterne, ved at aabne Udsigt til en lang Fiendtlighed.

Hemlighedens Slør drages kuns tilside fra heldige Underhandlinger, hvorimod man saameget som muligt søger at tilintetgjøre endog Sporet af alle mislykkede Forsøg. Historien har derfor ingen ligefrem Adgang til Kong Kristian Fredriks stadige og hemlige Brevvexlinger baade med Udlandet og med de Svenske.

Kritiken maa, i Mangel af bestemte Forklaringer, holde sig til den Grundsætning, at en Handling af en Statsmand beviser mere end tusinde Ord, som gaa i modsat Retning, og at den Fyrstes Planer, som ikke kunne kjendes af hans egne Ytringer, ofte kunne aabenbares gjennem hans Omgivelsers, hans Raads.

Det tør hende at en mere upartisk og grundig Granskning af K. Magnus Falsens Levnet kan kaste et nyt Lys over den hele Regjering i 1814. Thi han var vel ikke Minister, men dog Ministeriets parliamentariske Talsmand. Hans Karakter har netop lidt ved at dette Forhold er bleven upaaagtet. Man paastod siden at han fra at være en Regjeringens Modstander, var bleven en lojal Embedsmand, uagtet det netop var dette sidste, som han altid havde været.

Saameget mere er det nødvendigt at anvende ethvert Kritikens Middel til her at skaffe et Lysglimt, som den for Norge allervigtigste Begivenhed, Konstitutionens Tilblivelse, er indhyllet i den største Dunkelhed og omgivet af besynderlige Modsigelser. Vore sikreste Vidnesbyrd berette jo at den samme Prins, der som Konge ansaa en konstitutionel Forfatning ufornøden for Danmark, heller ikke oprindeligen tænkte paa at erhverve sig Norges Trone ved at give det en ny Grundlov. Man tror jo at det først var den 16de Februar 1814, at han paa den Forsamling af Landets Notabler, som han havde sammenkaldet til Ejdsvold, besluttede

at knytte Overtagelsen af Regentskabet til Grundlæggelsen af en ny Folkefrihed. I Modsigelse med denne Mening, staar den ligesaa sikre Omstændighed, at fra denne Stund af virkede ingen ivrigere end Kristian Fredrik til at Norges Grundlov blev saa mærkeligen liberal og demokratisk, at den i en Menneskealder siden gjaldt for den første i Europa i disse Henseender.

De samme historiske Vidner ere enige i at Tanken om Grundloven, saaledes som den blev, først opstod hos K. Magnus Falsen, og at den af ham iværksattes med den højeste og ham ejendommelige Kraft og Hurtighed. Netop faa Dage før hint Notabel-Møde paa Ejdsvold, havde K. Magnus Falsen indbudt til Vollebæk flere af sine ligesindede Venner. Under et to Dages Ophold paa hans Gaard, foredrog han for dem sit Udkast til en Konstitution for Norge. Det var allerede saa udarbejdet, eller fuldendtes siden med saadan Raskhed, at der den 25de Februar udstedtes Plan til Subskription paa den (af Wulfsberg udgivne) Samling af Grundlove, hvori Falsens Udkast først udkom, ihvorvel det ikke averteredes færdigt fra Trykken førend den 22de April.

Blandt dem, som vare tilstede ved K. Magnus Falsens Foredrag af dette Udkast var Professor Sverdrup, som i J. Aalls Erindringer har givet en Beretning derom. Han blev af Prinsen indbuden til Ejdsvold, men derimod ikke K. Magnus Falsen. Det var da at Sverdrup med mest Bestemthed frarædede den umiddelbare Udraabelse til Konge ifølge Arveret. Om der end ikke tør være Grund til de Tvivl, som Enkelte have ytret, om Betydningsfuldheden af den Optræden, Sverdrup her har tillagt sig, maa det dog blive sandsynligt, naar man afvejer de vedkommende Personligheders videnskabelige Retning og Karakters Energi, at hin Sverdrups statsretlige Indsigt og politiske Fasthed, som i Prindsens Raadkammer viste sig saa skjæbnesvanger, for en væsentlig Del er bleven styrket om ikke vunden under Diskussionerne over K. Magnus Falsens Grundlovs-Udkast.

Det var selvfølgeligt at Prinsen enten dennegang eller snart efter maatte, paa en eller anden Vej, erholde Kunskab om de store Ideer, som K. Magnus Falsen rugede over. Vist er det at

han strax efter antog dem som sine. Han vandt derved deres Bærer urokkeligen for sig, eller maaske Prinsen sluttede sig til K. Magnus Falsens Politik, som siden af Ejdsvoldsmændene betragtedes som Prinsens Organ. Folkelederens af Regjeringen understøttede Udkast blev da naturligvis i dets væsentligste Træk ophøjet til Landets Grundlov.

I det Sverdrup saaledes giver den første Underretning om dette vigtige Skrift, omtaler han det som allene K. Magnus Falsens literære Ejendom. Alligevel var i hint fortrolige Møde ogsaa tilstede den Mand, der siden ved Udgivelsen i Trykken nævnes som Deltager i Forfatterskabet, nemlig Johan Gunder Adler.

J. G. Adler var i 1812 bleven udnævnt til Bestyrer af Skolen „Kristian Augusts Minde" paa Fredrikshald, og fik den 10de April s. A. Bestalling som Lektor[1]. Han indfandt sig til Vollebæk fra Fredrikshald. Man véd heller ikke at han dengang stod i noget Bekjendtskabs-Forhold til Prinsen. Derimod er det vist at J. G. Adler, ligefra han optraadte som Forfatter af Grundlovs-Udkastet, hædredes af Kristian Fredrik med en Tillit og Fortrolighed, som urokkeligen vedblev indtil hans Kongelige Beskytters Død, hvilken Adler ikke overlevede længere end til 1852.

Ifølge Beretning af en Mand, som var tilstede i Prinsens Omgivelse under Rigsforsamlingen paa Ejdsvold, var J. G. Adler i denne Tid hos Prinsen og hørte til hans Hof. Han kom der med ham. Det var den almindelige Mening, som J. G. Adler ikke benægtede, at han var Forfatter af flere Kungjørelser og Statsskrifter, som udkom under Prinsens og hans Sekretær Holtens Navn. Man antog at Prinsen havde større Tillit til Adler end til Holten.

Alligevel var det først nogen Tid efter Kongevalget, nemlig den 26de Juli 1814, at denne betydningsfulde Stilling antog Formen af et Embede. Da blev J. G. Adler udnævnt til Kabinets-Sekretær og Holten til Stats-Sekretær.

Et ligesaa ubedrageligt Vidnesbyrd for Kristian Fredriks konstitutionelle Synsmaade i 1814 afgiver hans Forhold til hans Ad-

[1] Se Anhang.

judant og Stabschef, Ludvig Fredrik Brock. Alle Samtidige ere enige om at denne Mand stadigen blev brugt ikke allene i de vigtigste Underhandlinger saavel med den svenske som med den danske Regjering, men at han ogsaa var i sin Regents og Konges Kreds, naar Sorg og Modgang gjorde det naturligt endog for en Fyrste at ty til Venskabets Trøst og til et medfølende Hjertes Opmuntring. At Brock i 1813 og 1814 gjaldt for en Friheds-mand, beviser visseligen intet for hans Grundsætningers Oprigtighed og Fasthed. Det var dengang ikke andet end en simpel Ministerialisme. Men L. F. Brocks senere Virksomhed som dansk Embedsmand og oppositionel Stænder-Deputeret afgiver et saameget sikrere Vidnesbyrd for hans sande Tænkemaade. At han i denne Tid skrev „alvorlige Advarsler og Paamindelser" til Kristian den ottende og at denne „modtog dem uden at vredes" (Nord. Conv. Lex.), kan ikke forklares uden af en Hengivenhed mellem dem, som maa være begrundet i gjensidig Agtelse og i Hensyn til en Idé, som engang havde været begges, og som endnu levede hos den ene af dem.

Da det er en Erfaring, grundet paa noksom rimelige Aarsager, at de som hykle eller lefle med en Idé, ved Valget af sin Omgangskreds og i sine privateste, ubevogtede Øjeblikke røbe Striden imellem det ydre Skin og Virkeligheden, have nyere Historikere frikjendt Cromwell for Beskyldningen af Uoprigtighed, efterat de have lært at kjende hans Omgangsmaade med de utvivlsomste Republikanere. Den norske Historie bør ikke undlade at give den samme psykhologiske Anskuelse Indflydelse paa Dommen over Kristian Fredriks politiske Tænkesæt i 1814. Det bliver da en anden Sag at det i lige Maade kan bevises at han siden meget forandrede sine Synsmaader. Omskiftelighed er ét, men Uoprigtighed et andet. Det ene vidner om Karakterens Svaghed eller dog om Forholdenes Overmagt, det andet om Karakterens Slethed.

Forskjellen mellem saadanne Menneskers Inkonsekvenser og dem, som forekomme i den første Napoleons Liv, bliver først ret klar naar man eftertænker dennes altid aabenbarede og jevn-

ligen udtalte Afsky eller Mistænksomhed imod Ideologer (Mænd af Grundsætninger.)

Det er almindelig erkjendt at da Rigsforsamlingen den 10de April traadte sammen, var K. Magnus Falsen dens egentlige Leder og Høvding. Forsamlingens Majoritet hyldede hans Anskuelser af Fædrelandets Stilling. Hans færdige Grundlovs-Udkast var det eneste, som var skikket til at danne Grundlag for Konstitutions-Kommiteens Forhandlinger. At han tillige blev dette Udvalgs Formand og tillige oftere Forsamlingens, var ligesaameget en Erkjendelse af hans Aands-Overlegenhed inden hans Parti, som Midler til at skaffe hans Ideer Sejren.

Det var da selvfølgeligt at det Falsen-Adlerske Udkast i alle dets væsentligste Ejendommeligheder gik ind i den paa Ejdsvold den 17de Maj underskrevne Grundlov, ligesom de ogsaa gjenfindes i Norges endnu gjældende. Man erfarer snart at dets mest særegne Bestemmelser (suspensivt Veto, indirekte Valg o. s. v.) ere laante fra den franske Konstitution af 1791.

De Forandringer, som Kommiteen og Rigsforsamlingen foretog med Udkastet, bestode dels i at forkorte det, hvorved tillige Redaktionen berøvedes den fransk-revolutionære Farve, som Forfatterne ikke ganske havde formaaet at holde borte fra sin Efterligning. Dels blev ogsaa den ny Grundlovs Bestemmelser paa Ejdsvold langt simplere og mere forretningsmæssige. Derimod kan man ingenlunde sige at den Ejdsvoldske Konstitution i det hele taget er mere frisindet end det Falsen-Adlerske Udkast. Den har udslettet Juryen, som findes i Udkastet. Dette indrømmer videre Folket en vigtig Indflydelse paa den dømmende Magt ved Udkaarelsen af en „Valgret“, med ejendommelig men meget udstrakt Myndighed. Stemmeretten og Valgbarheden til Odelsthinget indtræder efter Udkastet ved det 21de Aars Alder. Nationalforsamlingen skal kuns være toaarig, ligesom ogsaa Budgettet voteres for to Aar. Kuns Halvparten af et Distrikts Repræsentanter kunne være Embedsmænd. Begge Things Medlemmer have Ret til at foreslaa Love. I alle disse Tilfælde ere den paa Ejdsvold vedtagne Konstitutions Bestemmelser, som bekjendt, mere konserva-

tive, eller indskrænkende for Friheden. Den Bestemmelse i det Falsen-Adlerske Udkast, at Lagthingsmændene skulde fungere i 6 Aar, være af 30 Aars Alder, og i Besiddelse af en højere, skjønt forholdsvis lav Formue (10,000 Spd.) maa vel ogsaa ansees som en heldigere Løsning af den vanskelige Opgave i et demokratisk Land at danne et Første-Kammer. Men et endnu tydeligere Begreb faar man om K. Magnus Falsens Fortjenester af Norges Grundlov, naar man sammenligner hans Udkast med alle de ubegribeligen umodne og ubrugbare Bemærkninger om Konstitutionen, som indkom til Rigsforsamlingen og som have faat Plads i dens Forhandlinger, uagtet de næsten uden Undtagelse vidne om den største Mangel paa politiske Kunskaber og historisk Erfaring. Det fremgaar af hele Forhandlingernes Gang, at K. Magnus Falsen med sine fransk-liberale Ideer har virket som Forsamlingens mest fremskridende Element, og at de andre Medlemmers ogsaa fortjenstfulde Idræt væsentligen har bestaaet i at forbedre og moderere det, som var foreslaaet af ham.

Mange have med Ros omtalt at Kristian Fredrik paa Ejdsvold overlod det saa ganske til Repræsentanternes Godtbefindende at fatte Beslutninger angaaende Statsforfatningen. Imidlertid foretog han dog flere af de Skridt, hvorved en Regjering kan erhverve sig Indflydelse paa Nationens Udkaarede. De Svenske vare strax opmærksomme paa den, ogsaa af Blom dadlede, Bestemmelse i Sammenkaldelses-Kungjørelsen, hvorefter 31 Medlemmer, altsaa en fuld Fjerdepart af Forsamlingen, bestod af Udsendinger fra Arméen, paa hvilke enhver Regjering bør kunne stole især i Krigstid. Men ikke mindre skikket var Samlingsstedet, en afsides Gaard paa Landet, til at afskjære Forsamlingen fra al Paavirkning af det uafhængige Folk, ja endog fra al Adgang til at erholde andre politiske Efterretninger end de som passerede igjennem Hoffet.

Heller ikke havde nogen Tilstedeværende den Tanke at Prinsen var ligegyldig for eller ubekjendt med Overlægningerne. G. Blom beretter at hans Omgivelser underrettede ham om alt hvad der passerede inden Forsamlingen. Ja Rée fortæller:

„Enhver af Grnndlovens §§er blev forevist Prins-Regenten ved Forsamlingens Præsidenter og Komiteens Formand, forinden endelig Drøftning og Afstemning, og han tilkjendegav da sin Mening og udøvede vel ingen betydelig men dog ej heller nogen ganske uvæsentlig Indflydelse". R. antager at K. Magnus Falsen, efter Regentens Ønske, fik forandret det Wedelske Forslag om de §§, som angik Statsmagtens Fordeling inden Statsraadet.

Det vilde være en højst tvetydig Ros for Norges Regent, dersom han havde sammenkaldt en Forsamling af 112 ganske uerfarne Personer, til at afgjøre sin og Landets Skjæbne og derpaa ladet dem være ganske uden Vejledning til at udføre dette under enhver Omstændighed vanskelige Værk. Thi den mindst uheldige Virkning af en saadan Ligegyldighed kunde blevet, at Forsamlingen havde snakket Tiden kort om Formaliteter, hvorpaa det dog, naar Fienden staar for Døren, ikke kommer først og fremst an. Men da den norske Regjering vidste at det Falsen-Adlerske Forslag vilde blive forelagt, og Regenten havde modtaget dets Tilegnelse til sig, da Forfatterne vare omgivne af hans øjensynlige Gunst og Fortrolighed, er det klart at han maatte finde sig i at dette Udkast ansaas som Regjeringens eget halvofficielle Værk.

Dette var netop en diplomatisk Taktik af samme Art som Krigsførelsen. Offentlig kunde Regenten paastaa at Grundloven ganske var et Værk af en Folke-Vilje, som havde fulgt sine egne Impulser. Ingen kan endog nu med juridisk Sikkerhed godtgjøre noget andet. Alligevel véd man i ethvert Land, som har gammel politisk Erfaring, at alt hvad der udgaar fra Mænd, som nyde Regentens Gunst eller som lede det ministerielle Parti, ligesaavel er Regjeringens som det, den underskriver.

Formedelst denne Omstændighed bliver det allerede vanskeligt at afgjøre noget om Æren for dette Grundlovs-Udkasts Forfattelse. K. Magnus Falsen forsvarede det vel i Konstitutions-Komiteen som sit eget. Efter Aalls Dom „var han visseligen en af de virksomste Fremmere af det Grundlovsværk, hvortil han havde indleveret et Udkast, men han fulgte sit Thema Skridt

for Skridt og det var vanskeligt at bevæge ham til Forandringer, hvorved Diskussionerne stundom gik i Langdrag. Paa dette Sted havde imidlertid denne Ubøjelighed ogsaa sin store Nytte, thi derved fængsledes Kommiteens Arbejde til det indleverede Udkast og tilvejebragte en vis systematisk Orden i Forhandlingerne."

H. Wergeland tror ogsaa, efter sin Faders Opfatning, at K. Magnus Falsen har den største Fortjeneste af Arbejdet og at Adler kun havde skrevet Fortalen dertil. Omvendt siger Rée, efter danske Hjemmelsmænd, at Adler havde en væsentligere Andel i Udkastet end K. Magnus Falsen.

Ogsaa Gjessing beretter i Christian den ottendes Historie S. 75 Note:

„Naar det er bleven ytret, at Adler kun har skrevet Fortalen til dette Forslag, da kunne vi med Sikkerhed erklære dette for urigtigt. Han har tillige skrevet den hele første politiske og vigtigste Del, medens Falsen (en Søn af Dragedukkens Forfatter) skrev den sidste og juridiske Del.

Adler var dengang (med Titel af Lektor) Forstander for en Skole paa Fredrikshald, som tildrog sig Prins Kristians Opmærksomhed, navnlig ved Elevernes Færdighed i det franske Sprog som især skyldtes Adler, hvis Sprog-Kyndighed Prinsen snart fik en større Anvendelse for."

Men i Anledning af denne „sikre (fra Adler selv hentede?) Underretning" maa det bemærkes, at det omtalte Udkast vel ikke kan inddeles i en politisk og en juridisk Del, fordi enhver Grundlov maa være baade politisk og juridisk fra Begyndelse til Ende. Derimod indeholder det et første Kapitel paa 32 §§, overskrevet „almindelige Grundsætninger for Statsforfatningen." Dette er laant fra de Erklæringer om Menneskerettighederne, hvormed Amerikas og Frankrigs Konstitutioner begynde. Men netop disse Almensatser have ogsaa været meget dadlede som upraktiske og foranledigende Misforstaaelser. Dette Afsnit blev ogsaa paa Ejdsvold helt udeladt, med Undtagelse af nogle Bestemmelser, som fik Plads i Grundlovens Slutning.

At K. Magnus Falsen (uagtet hans Fasthed i at forsvare sit

Arbejde) gav Slip paa hele dets Begyndelse, maa vel bestyrke Gjessings Vidnesbyrd om at den skyldes Adler. Udkastets øvrige Afsnit fortjene vel ikke Navnet juridiske, men de indeholde dog alle saadanne praktiske Detaljer, som man neppe kunde vente fra en Mands Haand som Adler, der knapt havde opholdt sig to Aar i Landet, og ikke havde havt Anledning til at lære at kjende anden Gren af de offentlige Forretninger end Undervisningsfaget. Der synes altsaa at være mest Grund til at tillægge K. Magnus Falsen næsten udelukkende Æren for at have omplantet paa norsk Grund de almindelige politiske Ideer, som have fundet et Udtryk i Landets nuværende Grundlov.

Man fristes endog under disse Omstændigheder til at spørge hvad der vel kan have bevæget K. Magnus Falsen til at erkjende som Deltager i sit literære Arbejde en Mand, der neppe synes at kunne have ydet ham enten nogen væsentlig eller nogen uundværlig Bistand.

Maaske ligger Aarsagen hertil i den ensartede Stilling, disse to Mænd nu indtoge til Norges Regent, men hvori de saa nylig vare komne, at det blev dem saa meget nødvendigere at styrke Indflydelsen ved Enighed.

De vare begge Organer for Regentens nordiske Politik og havde det Hverv at gjennemføre den ved den ny Statsordnings Grundlæggelse. Men uden Tvivl vare de ogsaa saa forskjellige i Karakter og Stilling at de aldrig kunde komme i Vejen for hinanden, medens de derimod mægtigen kunde hjælpe til samme Maals Opnaaelse. K. Magnus Falsens naturlige Stilling var i en Folke-Forsamlings Midte, hvor hans Karakters Ild henrev og beherskede. Men han havde til sin Ulykke ikke den Smidighed og Eftergivenhed, som vinder eller vedligeholder mægtige Mænds Gunst. Der er ogsaa Grund til at tro, hvad Samtidige have fortalt, at Kristian Fredrik oprindeligen ikke yndede ham. Det i den sidste Tid indtraadte fortrolige Forhold maa da have været begrundet mere i Klogskab og Agtelse, om ikke Frygt, end i personlig Velvilje.

Endog Aall betegner saaledes det Indtryk, Selvstændigheds

Partiets Høvding paa Ejdsvold gjorde paa ham: „Der laa noget Frastødende i hans Væsen, noget Stolt i hans Mine, noget Barskt i hans Udtryk, som bortskræmte dem, der nærmede sig ham og som ej vare bundne til ham ved Venskabsbaand eller Meningsharmoni. Der var ingen paa Ejdsvold, som Forf. (Aall) skyede mere end Falsen, ingen hvis Færd han i sit stille Sind mere dadlede end hans.“

Da Adler var Prinsens Sekretær, havde hans Forbindelse med ham naturligvis noget langt mere personligt og underordnet end den, som knyttede ham til den parliamentariske Majoritets Høvding. At Adler maa have været af en grundforskjellig Karakter, kan man strax indse af hans ganske modsatte Skjæbne. Adler nød uforandret til Døden sin Konges Gunst og henlevede et roligt Liv, uden Fiender og uden Strid, ganske modsat den mere berømte men ulykkelige Mand, som engang stod ved hans Side.

Det maa altsaa antages at Kristian Fredrik ikke tilsidesatte hvad der er enhver Regents Skyldighed og følger af hans Stilling: ved sit Initiativ at lede de offentlige Forhandlinger om de vigtigste Emner. Man maa antage at K. Magnus Falsens Udkast havde hans Billigelse, hvorvel Jak. Aalls strenge Dadel fritager den Første for enhver Mistanke om at være et blot og bart Redskab eller en erindgaaende Hofmand.

Unægtelig indeholdt ogsaa dette Udkast nogle for Regenten fordelagtige Bestemmelser, som ikke fik Rigsforsamlingens Bifald. Ifølge § 139 skulde Norges Konge have Ret til at uddele Titler, Rang og Adel, men rigtignok kuns personlige, ikke arvelige. I denne Anledning antog Forsamlingen ikke allene den rent demokratiske Synsmaade, men Forslagsstilleren, K. Magnus Falsen, gik saa ligefrem over til den, at han selv frasagde sig sit Adelskab. Naar man betænker, at hele den formuende højere norske Adel (Slægterne Wedel-Jarlsberg, Løvenskjold og Anker) havde sluttet sig til Oppositionen imod Prinsen, bliver dette Skridt mere forklarligt.

En anden § 109 i Udkastet, hvorefter den danske Kongelovs Arvefølge skulde gjælde for Norge, angik endnu mere direkte

Regentens Rettigheder, da den for Fremtiden betryggede Norges Forening med Danmark. Da Rigsforsamlingen derimod bestemte at Tronfølgen blot skulde være i Mandslinjen, bemærker Rée udtrykkelig at Prinsen misbilligede dette. Imidlertid maa denne Beslutning, ligesaavelsom den at det skulde bero paa Storthingets Samtykke om Norges Konge kunde modtage en fremmed Krone, ingenlunde betragtes som Bevis paa Uvilje imod en Gjenforening med Danmark paa frisindede Bestemmelser. Det foresloges vistnok, at det udtrykkelig skulde være Kongen forbudet at antage en anden Krone, men dette Forslag fik kuns 11 Stemmer for sig. Større var altsaa ikke Antallet af de Rigsdagsmænd, som ansaa en isoleret norsk Stat for et Gode! Majoriteten vilde kuns at enhver fremtidig Forening skulde hvile paa en konstitutionel Grundvold.

Alle vore Mindeskrifter vidne om at Samtidige opfattede K. Magnus Falsens Stilling paa Ejdsvold som ganske ministeriel. Aall bemærker: „F. var Prins Kristian Fredriks varmeste Tilhænger. Ingen var mere bekjendt end han med Prinsens høje Planer. Ingen besad i højere Grad Prinsens Fortrolighed. At rose Prinsens Færd og Karakter og kaste Skygge paa Prinsens høje Modstander i Naboriget (Karl Johan), derpaa anvendte han al sin Skarpsindighed.“

At disse Prinsens høje Planer ikke vare krigerske, maatte en Mand med K. Magnus Falsens historiske Blik allerede have kunnet indse førend Rigsforsamlingen traadte sammen. Thi netop nu var den belejligste Tid forsømt til ved Indfald i Sverige at svække det Angreb derfra, som ikke kunde udeblive, saasnart dets Kronprins vendte tilbage fra sit store Krigstog imod Napoleon. Alligevel maa K. Magnus Falsen saa aldeles have gaat ind paa denne hans udkaarne Fyrstes Anskuelse af de hensigtsmæssigste Midler, at hans første Skridt paa Ejdsvold var at foranledige en Beslutning, som i Grunden gav Kristian Fredrik en ganske uindskrænket og ukontrolleret Myndighed i alle Statens udvortes Anliggender. Anderledes kan man nemlig ikke udtyde det bekjendte Forslag strax ved Rigsforsamlingens Begyndelse, at den skulde

beslutte sin Adskillelse, saasnart Konstitutionen var udarbejdet.

K. Magnus Falsens Motivering af denne Beslutning var visseligen saa dunkel, at det derefter maatte blive umuligt for en uerfaren Forsamling at overskue alle dens Følger. Samtidige beskrive ogsaa den hele Forhandling som en Overraskelse. K. Magnus Falsen ytrede: „Her at ville trænge ind i Diplomatikens Irgange og bestemme Norges Forhold til fremmede Stater, vilde unægtelig være et ligesaa uendeligt som usikkert og jeg tror denne Forsamling aldeles uvedkommende(?!) Arbejde. — Og hvad Norges Forhold til andre Stater angaar, hvo af os bedømmer, hvo kjender, hvo kan bedømme og kjende dette? Have vi ikke seet, se vi ikke dagligen i et Nu de største politiske Omvæltninger foregaa?“ Det var dog først den 29de April at man paa Ejdsvold erfarede Paris's Kapitulation og Napoleons Fald. Hint mærkværdige Forslag blev derimod antaget den 19de April imod 55 Stemmer, idet Præsidenten gjorde Udslaget. Rigsforsamlingen, som altsaa strax adskiltes, da dens Værk skulde træde ud i Livet og Virkeligheden, afskar sig derved al Indflydelse paa Krigens Førelse. I de fleste Lande har man under farlige Krige fundet at National-Forsamlingens stadige Samvirken er af den yderste Vigtighed ikke blot til at oplive Modet hos Soldaterne, men især til at vedligeholde hos Borgerne Iveren til at gjøre Opoffrelser og til ideligen at styrke Regjeringens Magt ved den populære Stemme. Men Norge skulde, efter K. Magnus Falsens Forslag, under sin farlige Uafhængighedskrig ingen Nationalforsamling have; og det fik ingen. Den ny valgte Konge var altsaa udrustet med diktatorisk Myndighed.

Dette fulgte nu vistnok ligefrem af at Kongemagten var den eneste tilstedeværende Myndighed i Landet, dengang Fiendtlighederne begyndte. Men til Overflod blev det udtrykkeligen bestemt paa Ejdsvold, ogsaa efter K. Magnus Falsens Forslag af 13de Maj, at Regjeringen, indtil Storthinget første Gang skulde samles, nemlig til den 1ste Februar 1815, skulde have den mest udstrakte finansielle Myndighed til at sørge for Statens Udgifter, uden at der engang var opgjort noget ordentligt Budget. Navnligen skulde

Regjeringen kunne udgive Sedler til Bestridelse af Udgifterne, under Rigsforsamlingens Garanti (Ejdsvold-Garantien, som strax paa første Storthing foranledigede store Stridigheder og omsider blev brudt.)

Det kunde umuligt undgaa en saa skarpsindig Mands Opmærksomhed, som K. Magnus Falsen, at denne hans Politik var stik modsat de Erfaringer, man havde fra Frankrigs National-Forsamling, hvis Exempler ellers tjente ham som Forbillede og med hvilke han maatte være saa fortrolig. Derimod stemme disse Forslag fuldkommen med den Parliamentets Opløsning eller Prorogation, som sædvanligen plejer at finde Sted, naar Ministrene i England skulle faa fri Hænder til i Hemlighed og uforstyrrede af en ubelejlig Oppositions Indblanding, at pleje Underhandlinger med fremmede Magter.

Det synes altsaa heraf at fremgaa at K. Magnus Falsen, ligesaalidt som Prinsen (den nyvalgte Konge) stolede paa Vaabenmagt, men derimod hellere paa diplomatiske Underhandlinger til sine „høje Planers“ Udførelse. Om disse Planer giver Falsen et mærkeligt Indblik i et Skrift, han udgav før Fiendtlighedernes Udbrud, dateret 4 Juni 1814, under Titel „hvad har Norge at haabe, hvad har det at frygte af en Forbindelse med Sverige, og under hvilke Betingelser kan denne Forening være ønskelig.“ Han udtaler deri intet Nationalhad imod de Svenske eller nogen Uvilje imod en skandinavisk Forening i sig selv. Tvertimod foreslaar han til Stridens Løsning, at Karl den 13de skulde adoptere Kristian Fredrik, Norges Konge og Danmarks Tronarving som sin Søn. Dette Skrift, som nu er en literær Sjeldenhed, giver uden Tvivl, som forfattet strax efter Rigsforsamlingen, et saa tydeligt Indblik i dens Leders politiske Tanke, at det fortjener at gjengives i sine mærkeligste Træk:

„Betragter man da den Vending, de politiske Tildragelser i de sidste Tider have taget, ser man hen til, hvilke uhyre Strids-Masser der ere blevne satte i Bevægelse, for at udvide enkelte Stater paa alle de Øvriges Bekostning, — og lære de Tildragelser, der nærmest ligge for vore Øjne, os, at dette Udvidelses-

System endnu ikke er opgivet, saa kunde det synes, som om Tiden var forbi, da smaa Stater kunne bestaa ved egen Kraft; det kunde synes, som om tvende Stater, som Norge og Sverrig, der begge, hver for sig, ere smaa, maatte kunne forudse, at de i Tidens Længde vil blive et Rov for en mægtigere Fiende, der ikke vil undlade at udstrø og vedligeholde Uenigheds Sæd iblandt dem, og derved ødelægge den ene ved den anden; det kunde endelig, siger jeg, synes, som om den eneste Maade, det eneste Middel, disse Stater havde til at sikre sig imod Undergang, var en paa fælles Fordel og Sikkerhed grundet Forening, der vilde sætte dem i Stand til, kraftigen at værne om deres Frihed, og modstaa ethvert fiendtligt Angreb.

Hvad her er sagt, gjælder baade om Norge og Sverrig; det gjælder i langt større Grad om det sidste Land, fordi det ligger den befrygtende Fare saameget nærmere; for Norge vilde Foreningen have den umiskjendelige Fordeel, at det erholdt den længe savnede Fred tilbage; dets Sønner behøvede ikke længere at ligge borte fra Hus og Hjem for at dække vore Grændser; vore Skibe vilde maaske igjen kunne besejle Havet, og Landets Producter vilde da ej længere ligge unyttede.

Men, i hvor tillokkende, i hvor glimrende end dette Maleri er, saa er jeg dog overbevist om, at ingen retskaffen Normand nærer endog kun det fjerneste Ønske om Fred, naar denne skulde kjøbes ved Opofrelse af hans National-Charakter og Selvstændighed. — —

Skulde altsaa en Forening imellem Sverrig og Norge nogensinde kunne tænkes, saa maatte det være, for at disse Lande i politisk Henseende kunde erholde den fornødne Kraft, til i Tiden at modstaa ethvert udvortes Angreb. Men at denne Hensigt ikke opnaaedes ved en blodig Krig, hvori, — om ogsaa Sverrig tilsidst skulde sejre, — dette Land dog vilde yderst svækkes, og Norge rimeligvis ødelægges, dette er, saa forekommer det idetmindste mig, i og for sig selv indlysende nok. Skulde Hensigten opnaas, saa maatte Foreningen foregaa paa en Maade, som i lige Grad betryggede begge Nationer Nydelsen af alle deres

borgerlige og politiske Rettigheder; den maatte være et Forbund imod fremmed Angreb, et Venskabs-Forhold, som, sikrende begge Nationer imod hinanden, tillige sikrede dem imod alle andre. –

Altsaa gives der da ingen Maade, hvorpaa Norge og Sverrig kunde blive forenede saaledes, at fælles Fordel og Sikkerhed derved kunde ansees betrygget?

Jo! end gives der maaske én, og ønsker Sverrig oprigtigen Foreningen, ønsker det den, for at sikres imod fremmed Indflydelse, for, samlet med det fri Norge, at vinde i intensiv Kraft, og ikke for at berige sig paa Norges Bekostning, eller for at kune tælle dette Land iblandt sine Provinsers Tal, hvi dvæler det da, hvi ser det ikke det Middel, der ene kan lede til Maalet?

Det fri Norske Folk har valgt sin forrige Statholder og Regent, Prins Christian Frederik til Konge; dets enstemmige Ønske kaldte ham paa Tronen, fordi det i ham saa en Descendent af sin gamle Kongestamme, hvis Egenskaber desuden fortrinligen udmærke ham fremfor Hoben af hans Ligemænd. Havde han end været udrustet med langt færre Egenskaber, man havde dog valgt ham, fordi han var den Eneste, som kunde forebygge Anarchi, Borgerkrig og Landets Undergang. Det Svenske Folk har nu kun at vælge ham til Tron-Følger, og Foreningen er sandsynligvis opnaaet. Enhver Hindring er bortryddet; Norge beholder sine Rettigheder, det frygter intet Indgreb i Samme, det ser da i den Svenske Nation et ædelt, tappert Broderfolk, med hvilket det gjerne deler Skjæbne, naar det ser sin Frihed trygget. Sverrig kan endnu mindre frygte for en saadan Forening; derfor borge i lige Grad dets egen Magt, Norges Constitution, og den Norske Konges Charakter. Det maatte frygte mere, naar dets nuværende Kronprins levnedes Tid til at udføre sine ærgjerrige Planer. Var han, i Følge Freds-Tractaten til Kiel, bleven Souverain i Norge, hvor længe mon han da havde tøvet, inden han med Norske Tropper havde kastet den Svenske, af ham allerede tilsidesatte, Constitution ganske over Ende?

Ønsker altsaa det Svenske Folk alvorlig en for begge Riger

fordelagtig Forening, saa lad det gribe det Middel, der af sig selv frembyder sig! Gjør det ikke dette, saa er det et nyt Bevis paa, at det ikke er Sverriges Folk, men blot dets Regjering, som Foreningen ligger paa Hjertet, og denne kan da ikke have anden Hensigt, end at indlemme Norge i det Svenske Rige som en Provins. Det er da ikke det agtværdige Svenske Folk, det er den Svenske Regjering vi ville have at kjæmpe imod, og i denne Kamp, som gjælder vor Frihed, vor Ære, vor Selvstændighed, vor Existence, ville vi vide at bestaa, som det egner Norges ægte Sønner!

Eller skulde maaske den Svenske Nation anse det for mindre hæderfuldt, at regjeres af en Nordisk Prinds, end af en fransk Hærfører? Skulde vor Konges Charakteer og Vandel, i hvor meget de svenske Pamphlet-Skrivere end søge at sværte den, ikke altid udholde nok saa streng Prøve, som den svenske Kronprinses? Dog, herom kunde siges Meget, som ikke førte nærmere til Maalet. Ufejlbarlig fødtes vel, til denne Dag, Ingen; men at faa kronede Hoveder ville kunne taale Sammenligning med vor Konge, det tror jeg Ingen negter, som kjender ham."

Dette Skrift har ikke blot almindelig historisk Interesse til at oplyse de Planer, som gjærede i en Omvæltningers Tid. Det forklarer naturligen hvorledes dets Forfatter siden med Varme kunde omfatte Foreningen med Sverige, efterat den, rigtignok under andre Personligheder end han havde tilsigtet, var bleven en erkjendt Nationalvilje.

Alligevel er Partiernes blinde Uretvished saa stor, at netop dette Skrift fra Juni 1814 om Nordens Forening, siden af Nationalbladet gjordes til Hoved-Ankeposten, for at overbevise K. Magnus Falsen om Inkonsekvens og Meningsskiften. Det indeholder nemlig ogsaa Angreb paa Karl Johans Politik, som maatte være naturlige nok i det Øjeblik, da han stod i Vaaben imod vort Land. Medens altsaa den Anskuelse maa forkastes, som man af Schinkel Bergman (8 D. S. 164) ser at de Svenske nærede, at K. Magnus Falsen var Hovedmand for et Parti, som af Norge vilde oprette en fuldkommen oberoende Stat, maa det tvert-

imod, efter de kuns 11 Stemmer, der udtrykkelig i Rigsforsamlingen udtalte sig for den norske Krones stedsevarende Isolering fra andre Landes, være tvivlsomt om en saadan Anskuelse af Fædrelandets Nytte og Magt dengang existerede hos nogen. En Tid, da Normænderne holdt paa at forhungre af Mangel paa Korn-Tilførsel, og da de forgjæves bankede paa udenlandske Kabinetters Døre, var sikkert ikke gunstig til at fremelske enten overdrevne Indbildninger om Landets Hjælpekilder eller til at bibringe forstandige Folk Forestillingen om Nytten af en Afstængning fra Forbindelse med Frænder.

Vi have seet at den, som ansaaes for Afsondret-Politikens egentlige Høvedsmand, var en gjennemført og stedse konsekvent Skandinav. K. Magnus Falsen sluttede sig ogsaa siden med ligesaa oprigtig Lojalitet til den svensk-norske Union, medens han dog med Varme afviste Nikolaj Wergelands Paastande om at Foreningen med Danmark havde været skadelig for Norge, saaat altsaa Normændenes gamle Nationalhad imod Sverige nu herefter skulde give Plads for et nyt, ligesaa grundløst, imod Danmark. Denne Vending fremtraadte vel efter 1814 først hos Nikolaj Wergeland, men man ser til Overflod af Justitiarius Berghs og G. Bloms senere Skrifter at en stærk Fordom imod Danmark maa have været herskende hos en stor Del af det Wedelske Parti. Jakob Aalls ædle Opfattelse af de nationale Forholde beviser at den ikke var det hos alle. Imidlertid maa denne Afvigelse i Dommen om den store Forandring som i 1814 foregik med Norges Skjæbne, have virket mægtigen til i de nærmest følgende Aar at hindre en Udsoning imellem de to under Krigen dannede Partier.

Naar imidlertid det ene af disse er bleven anseet for mere udelukkende norsk og for at have tilsigtet en mere afsondret norsk Uafhængighed end det andet, ere saavel udenlandske som indenlandske Betragtere væsentligen blevne vildledede af det overflødige Forraad af Nabo-Uvenskab og Misundelse, hvoraf saavel Skandinaviens som alle andre mindre Staters Saga bærer saa tydelige Vidnesbyrd. De fleste norske Skrifter om disse Begivenheder

vidne om Uvilje enten imod Sverige eller imod Danmark. I Majoritetens (det Falsenske Partis) Taler viser sig ideligen Troen paa at en Forening med det svenske Folk, hvis Fiender vi havde været i Aarhundreder, maatte være det samme som Undertvingelse og Trældom. Gaa vi til Modpartiet, Grev Wedels Venner, finde vi vistnok, som hos „G. Blom: Norges Statsforandring i 1814," at de forestillede sig Foreningen med Danmark „unaturlig og skadelig for Norge" (S. 89), at de ikke troede at „nogen Danskfødt burde tillægges Stemme i Norges Skjæbnes Afgjørelse" (S. 112) og at de, da tvertimod mange Danske havde spillet en anseet Rolle paa Ejdsvold, beklagede „at de Danskfødte vare de mest exalterede Patrioter, saavel i som udenfor Forsamlingen" (S. 160) Men ligesaa meget som de kunne have Ret i sin Forestilling, at Anti-Svenskerne vare Venner af en Forening med Danmark, ligesaavist har man deres eget, Anti-Danskernes, Erkjendelse for at de ansaa Foreningen med Sverige ikke blot for en Nødvendighed, men ogsaa for et Gode.

At der hos begge Partier, baade det antisvenske og antidanske, var en stærk norsk Nationalfølelse, blev almenvitterligt et Snes Aar senere, da Justitiarius Berghs historiske Opfatning gjorde et saa stort Indtryk paa den offentlige Mening, at de samme Mænd, som i 1814, efter G. Bloms Skildring, vare mistænkte for Lands-Forræderi, i Aarene 1830 ansaaes for de trofasteste Landværnsmænd for den norske Literaturs og Nationalitets selvstændige Udvikling.

Det var ganske naturligt at den tredje Forestilling, den skandinaviske, som K. Magnus Falsen hyldede, under Omvæltningen i 1814 mindst kom til Orde, fordi der var ingen offentlig Anledning til at udtale den. Den var dengang, som i Aarhundreder forhen, den upraktiske Fremtidstanke. Men der findes neppe nogen af Nordlandenes aandrige Mænd, for hvilken den virkelig har været fremmed.[1]

[1] Det Nationalhad, hvorom Nik. Wergelands Skrift om „Danmarks politiske Forbrydelser" vidnede, gik tildels i Arv paa hans berømte Søn, Henrik W., som en stærk Fordom. Alligevel skrev Henrik Wergeland, et Aarstid efter Juli-

K. Magnus Falsen har i alle Fald ikke ladet Eftertiden i den Uvished om sin politiske Anskuelse i dette vigtige Emne, at hans i ovenanførte Skrift udtalte Tanke blot skulde have Hensyn til den da forestaaende Krig. I Maj 1817, da Tiderne vare blevne noksom rolige og Striden afgjort, erklærede han, i et Modskrift imod Nik. Wergelands antidanske Smædeskrift: „at han delte det paa Ejdsvold af en anden Repræsentant udtalte Ønske at hele Norden maatte blive forenet.“ Derimod fralægger han sig nu al Stræben efter at bevirke en Fornyelse af Forbindelsen med Danmark allene.

Uagtet han ikke videre betegner den Mand, til hvilken han sigter, tør det dog være rimeligt at han mener den grundærlige Sorenskriver Korens Forslag til en Konstitution af 15de April 1814, hvori det heder: „Saalænge ej Norden bliver forenet under et Overhoved, kunne vi, efter Sveriges Konges forlængst lagte Plan, neppe vente ene mere at undgaa blodige Krige og allehaande Intriger til vor Svækkelse og Undergang. — Følgelig bør vi ikke uoverlagt lægge vor Regent Hindringer i Vejen for tillige at kunne være et andet Riges Overhoved. En stor Forandring synes snart at forestaa vort Naborige (thi Uretfærdigheder have gjerne Omvæltninger til Følge) da og ikke før, kan en Forening under vor nuværende Regent tænkes mulig og i Tiden ifølge Arveret med Danmark, hvilket alt Gud give uden altfor blødende Saar for Menneskeslægten.“

Revolutionen og efter at han havde i Stockholm sluttet Bekjendtskab med flere af Sveriges liberale Forfattere, et Digt om Skandinaviens Forening under Titel: *Trinitas Gothorum*, Stormmæle til Gustaf Hjerta. Hans Fader forhindrede dets Trykning og Udgiveren af hans Værker har ikke optaget det i sin vidtløftige Samling. Med Hensyn til poetisk Karakter falder det sammen med Digtningerne fra Forfatterens tidligste Periode, saa at dets Værd vil blive Gjenstand for ligesaamegen Tvist som disses, uagtet Forfatteren selv har sat saa megen Pris paa det, at han har gjort en omhyggelig egenhændig Afskrift deraf. Men da Henrik Wergeland har havt saa stor Indflydelse paa Dannelsen af sit Folks offentlige Mening, bør hans politiske Opfattelse af de nordiske Forhold være bekjendt, om der end skulde findes dem, som ikke ville erkjende at den kan forenes med hans literære Virksomhed forøvrigt.

Sporene af Kristian Fredriks egen Deltagelse i disse Bestræbelser eller Ønsker for at bevirke en stor Forandring i Naboriget, ere naturligvis med Omhyggelighed udslettede og tilintetgjorte, efterat de fuldstændigen mislykkedes. Alligevel ere de opbevarede i Samtidiges tro Erindring. Jakob Aall havde den 23de April en Audiens hos Prins Regenten, hvis Samtale han bevidner at han strax nedskrev i sin Dagbog. Prinsen ytrede deri til J. Aall, som han vel maatte vide ikke hørte til hans varme Tilhængere, sit Haab om at blive valgt til svensk Tronfølger, dersom noget tilstødte Karl Johan. (Aalls Erindr. 3 D. S. 94). De for Historien i den sidste Tid aabnede rige Skatter fra de svenske Arkiver oplyse om det rimeligvis vigtigste Skridt, som den norske Styrelse gjorde for at dette Haab skulde blive til Virkelighed.

Det var Grev Schmettaus Sendelse fra Kristian Fredrik til Karl den 13de. Foruden denne Mands Stilling som kommanderende General og dansk-tysk Adelsmand, havde han ogsaa ved Krigstjeneste i den franske Hær i Syvaarskrigen erhvervet sig Egenskaber, som maatte vække Agtelse ved Sveriges krigerske og aristokratiske Hof. Oldingen havde ogsaa endnu bevaret den Ungdommens Aandsfriskhed, hvorpaa han endog senere i dette Aar, ved den svenske Oberst Ecks Forsøg paa at udvide de ved Konventionen i Mos erhvervede Rettigheder, fik Anledning til at give Beviser. Men det gik den norske Regjerings Gesant til Stockholm ligesom dem til London. De erkjendtes ikke som saadanne. De fik altsaa ikke Foretræde hos nogen Konge og saaledes ingen Anledning til at vise nogen Dygtighed. Men dette var netop Hovedsagen, hvorom der tvistedes, enten det som var foregaaet i Norge skulde anses som lovligt og altsaa den der oprettede Regjering nyde en erkjendt Styrelses Rettigheder, eller det skulde betragtes som Oprør af Personer, der ikke havde Ret til at handle, som de havde gjort. Af denne Grund maa det vel anses for uklogt af en ny og tvivlsom Styrelse at afsende saa højtstaaende Sendebud til fremmede Hoffer som Schmettau og Ankerne. Deres Rejse faar nødvendigvis en Højtidelighed og en Offentlighed, som strax fremkalder en afgjørende

Erklæring. Men dersom denne bliver et Afslag om at modtage Afsendingen, virker det nedstemmende paa Folket hjemme.' Det var saaledes ikke et ringe Nederlag for Frankfurter-Parliamentets Planer i 1848, da Regjeringen i Paris nægtede at modtage dets Gesant. Man har derfor sét at de, som have mere Øvelse i at lede Folkebevægelser, have ladet sig nøje med for det første at føle sig for hos Naboerne ved Udsendelsen af hemlige og halverkjendte Fuldmægtiger. Deres Vanheld, som da benægtes og skjules, kan altsaa ikke foranledige nogen offentlig Beskjæmmelse for den Styrelse, i hvis Erinde de rejse.

Det lykkedes rigtignok at holde Schmettaus uheldige Erinde saa hemligt i Norge, at Jak. Aall ikke engang har faaet det at vide. Vi kjende det endnu kun af de svenske Beretninger.

I Handlingar ur v. Brinckmanska Arkivet. Örebro 1859, findes et Brev fra den berømte Hans Järta dat. 4de Febr. 1814:

H. J. udtaler heri „den på flera sammanlagda underrättelser grundade åsigt at prins Kristian ej blott sedan en längre tid förehaft planen at bringa Norge under sin styrelse, utan äfven smickrat sig sjelf och sitt anhang med den orimliga tanken, att han skulle genom engelskt biträde kunna förena med Norge Sverige, hvars kronprins man framstält som en blott ärelysten krigare och af de allierade endast nytjad såsom et verktyg. I Norge sättes den nordiska prinsen af gamla Oldenborgiska stammen i opposition mot den franska. Det uppdrag som prinsen velat gifva den nordanfjälls kommanderande generalen grefve Schmettow torde hafva varit at proponera Kongl. Maj. at forklara prins Kristian för sin efterträdare. Grefve Schmettow hade gjort sig färdig att resa, betingat rum i Rörås och förmodligen ärnat taga vägen häröfver (Falun)."

Det var først den 5te Febr. at Prinsen ankom til Trondhjem. Planen med Schmettaus Underhandling, hvorom Järta allerede den 4de i Falun havde hørt saa fuldstændig Besked, maa altsaa have været udkastet førend Efterretningen om Kieler-Traktaten ankom til Norge. Den er muligens besluttet samtidig med Forsøget til i Dec. eller Januar at lade sig udraabe til Regent af de

i Kristiania i Anledning af Banksagen samlede indflydelsesrigeste Normænd.

Men ligesom Udraabelsen til Regent da maatte udsættes, saaledes foregik ikke Schmettaus Sendelse førend en Maaned sildigere. Han tog da ikke Vejen til Stockholm over Falun men over Strømstad. Imidlertid fandt Udsendingen her i den der kommanderende General, Grev Essen, en ligesaa afgjort Modstander, som han i Dalarne vilde have mødt i Järta.

De Forklaringer, Essen har afgivet om sit Møde med Schmettau den 5 og 6 Mars i Strømstad, ere først berettede i Wielselgrens: Essen. Malmø 1855. Essen antog at det var den norske Regents Hensigt med denne Underhandling at faa Karl den 13des Samtykke til en saadan Ordning; „at Kristian Fredrik skulde faa Skandinaviens tre Kroner paa sit Hoved," idet S. erklærede at den svenske Kronprins var den væsentligste Hindring imod Foreningen. Ja det antydedes endog at denne Forening, dersom Sverige gik ind paa den, snart kunde indtræde. Fredrik den sjette var ikke uvillig til at nedlægge den danske Krone; det var med en saadan Hensigt at han ved Kielerfreden havde forbeholdt sig Laurviks Grevskab som Privat-Ejendom.

Samtidig dermed havde Essen hørt at man ventede at kunne affinde sig med Karl Johan ved en frivillig Overenskomst, ja at Rygterne i Kjøbenhavn endog bestemtere nævnte en Fyrsteværdighed i Tyskland eller Polen som hans Belønning for at afstaa sine Rettigheder: alt Eventyr, som i hin de bratstyrtende Omskiftelsers Tid, gik i prosaisk Fuldbyrdelse med Hertugdømmerne Leuchtenberg og Reichstadt, som bleve Prins Eugens og Napoleon den andens Erstatning for Italiens og Frankrigs Kroner.

Overenstemmende dermed, men tildels fuldstændigere, er Skildringen af denne Underhandling i 8de Del af de Bergman-Schinkelske „Minnen ur Sveriges nyare Historia" 1856. Kristian Fredriks Begivenheder indledes her med den Beretning at „det beröm, man då i hela Norden slösade paa prins Kristian, år 1810 gifvit honom några röster för tronföljden i Sverige, en hyllning den konungen af Danmark förgäfves eftersträfvat." (S. 31).

Mindeskriverens Forklaring af denne for Skandinaviens Fremtid saa særdeles vigtige Begivenhed er dog neppe den sandsynligste. At Kongen af Danmark ved dette sidste svenske Tronfølger-Valg ikke fik nogen Stemmer, var ganske vist en Følge af hans Uklogskab og af den derved i Sverige rodfæstede Mening, at han i Dygtighed til at styre et Land under saa vanskelige Forhold, ikke havde synderlige Fortrin for den nylig afsatte Gustav den fjerde. Men den dertil knyttede Antagelse, at det alene var formedelst sine personlige Egenskaber at Kristian Fredrik fik nogle Stemmer, indeholder en fuldstændig Forglemmelse af det hos hele det svenske Folk, eller i det mindste hos Hæren og Revolutionens Ledere raadende Ønske, at erhverve Norge eller at gjenknytte en skandinavisk Forening. Siden Fredrik den 6tes uheldige Personlighed gjorde det utilraadeligt at opnaa dette Maal paa den korteste og simpleste Vej ved hans Udkaarelse til Tronfølger, havde man i 1809 valgt det eventyrligere Middel at vælge Kristian August, om hvis Magt over de Norske man i Sverige havde ligesaa overdrevne Begreber, som om de Norskes Uvilje imod Danmark. Da alle de Forhaabninger, der knyttede sig til Kristian August, havde fundet en saa brat Ende, vilde intet været naturligere end at dette i Sverige raadende skandinaviske Parti havde udkaaret den danske Tronfølger, ikke formedelst hans store Egenskaber, men blot formedelst hans store Stilling. Men her var den uovervindelige Vanskelighed, at denne Stilling var tvivlsom. Flere Tilfælde kunde bevirke, at Kristian Fredrik ikke blev Konge i Danmark. Usikkerheden om den danske Tronfølge maatte altsaa have til Følge at Kongen og hans Arving bleve hinandens Rivaler og derved begge modarbejdede sit Huses Ophøjelse.

Idet de fire Aar, som vare forløbne imellem 1810 og 1814, havde forstærket Sandsynligheden af at Kristian Fredrik virkelig skulde komme til at bestige den danske Trone, maatte de altsaa forøge hans Forhaabninger om at det skandinaviske Parti i Sverige vilde anse hans Ophøjelse til Svensk Kronprins gavnligere i 1814 end i 1810. Den svenske Forfatter tilføjer (S. 49), at „man räknade vidare på ett i Sverige föregifvet aristokratiskt parti, i

hvars ögon Kronprinsens person och hans politiska system antogos vara lika opopulära; man trodde sig äfven kunna räkna på de förbundne suveränernas hemliga ovilja för honom, på hans egen frånvaro långt bort från sitt nya fädernesland på en krigsskådeplats, hvarest tusen osäkra öden omgåfvo honom.“ —

„För att utforska tänkesättet i Stockholm och anställa ett första försök beslöts, att prins Kristian skulle med ett bref till konungen af Sverige affärda en underhandlare, under förevänding att tillkännegifva norska folkets beslut att förklara sig fritt och at prinsen hade antaget titelen regent.“

Da Underhandleren skulde rejse igjennem det svenske Hovedkvarter, maatte han vinde for sig Armeens berømte Øverstkommanderende, Grev Essen, inden han kunde faa Lejlighed til at virke paa Karl 13de. Medens Schmettau da indfandt sig i Strømstad den 5te Mars hos Essen, begav Prins Kristian Fredrik sig til Hafslund, i Haab om at den svenske Overbefalende skulde være at formaa til et Sammentræde med ham.

Schmettau ytrede nu den 6te Mars til Essen (S. 51):

„Sveriges afsigt är att vinna en förening med Norge! Nåväl, detta mål kan erhållas utan svärdsegg och medlet är lätt! I stället för en mördande och oviss kampanj, som skall kosta blod och millioner, skulle ni förena med edert land icke allenast Norge utan också danska kronan. Den urgamla skandinaviska monarkien skulle lätt åter uppstå i sin forna glans. Ni skulle förena alla partier, ty sådana finnas lika väl i Sverige som i Norge. Det finnes till och med en temligen betydlig fraction hos oss, hvilken föredrager föreningen med Sverige, och grefve Wedel Jarlsberg står i spetsen för detta parti; men han går ej samma väg som prins Kristian. Denne prins förenar med vackra egenskaper och en uphöjd karakter de bästa böjelser för Sverige och en djup vördnad för eders suveräns person. H. Maj. skulle hos honom finna en uppriktig tillgifvenhet og et stöd under sin regering. Eder kronprins är utan tvifvel en krigare af första ordningen; men han är icke legitim furste. Välj prins Kristian til svensk tronföljare, och de begge kronorne skulle blifva förenade.“

Grev Essen afbrød denne Underhandling med Fasthed og besvarede den med grovkornet soldatisk Vittighed eller Haan.

„Då Essen bestämd vägrade att låta honom afresa till Stockholm, inskränkte sig grefve Schmettau att begära, det grefve Essen ville åtaga sig att befordra ett bref från prins Kristian till konungen af Sverige, hvartill Essen icke nekade, såvida detta bref åtföljdes af en öppen afskrift.“

Uagtet dette haanlige Afslag, tilføjes det: att prins Kristians hopp om tronföljden letat sig väg inom svenska lägret -- och man trodde sig ega skäl att vara uppmärksam på tonen inom arméen.“

Den 24de Mars sagde Karl Johan i sit Hovedkvarter Lüttich til Feltmarskalk Stedingk: „Kungen (Karl 13de) tillskrifver mig att besynnerliga rykten äro gängse i Stockholm. Man tror der föga på min återkomst och anar at utomordentliga öden vänta mig i Frankrike.“ „Jag känner dett“, afbröt fältmarskalken; „arméen sjelf har blifvit oroad deröfver, och jag vet ej hvad den skal tänka derom.“ Karl Johan havde om den norske Regents Planer erholdt Breve baade fra Essen og fra Overstatholderen Grev Mørner samt fra Statsministeren Grev Engestrøm.

Det er rimeligt at Schmettau i en saadan Sendelse har medført Breve til Karl den 13de, som det ikke kunde være Tale om at afsende i en aaben Afskrift. Men endog den officielle Skrivelse til Karl 13de, som Regenten lod oplæse paa Ejdsvold for Repræsentanterne og som derpaa blev trykt, tyder hen paa at Essens Opfatning er rigtig. Kristian Fredrik ytrer deri: „At en tvungen Forening kun vilde bringe uberegnelige Ulykker, saavel over Norge som Sverige — Gid en evig Fred og det nøjeste Forbund befæste det gjensidige Forhold imellem Norge og Sverige. De samme vise Grundsætninger skulle besjæle os! Aldrig kan Norge ville vinde Land fra Sverige, men det kan beskytte dets vestlige Grænse.“ Thi ligesom her en tvungen skandinavisk Forening fremstilles som en Ulykke, synes det klart at Regenten i de stærkeste Udtryk, som det diplomatiske Sprog kan bruge, anbefaler en frivillig (dynastisk) Forbindelse.

Den nærværende Slægt, som er opdragen i en fredelig kon-

servativ Tid, da den ringeste territoriale Forandring af Europas Landkart vakte uendelige Skriverier, som tilsidst endte i at Folkeslagenes Ønsker erkjendtes for at være uudførbare, kan neppe begribe saa dristige Planer. Men den Prins, hos hvem de opstode, var 28 Aar gammel og han havde Udsigt til ellers at tabe, hvad han ansaa for sin lovlige Arv. Disse Ønsker næredes i en Tid, da Dynastiernes Fald og Rigernes Kulkastelse havde vant Verden til at tænke sig større Omskiftelser end de arabiske Eventyr, som ganske naturlige.

Det er af Koncepterne til flere af den norske Styrelses Kungjørelser, som indeholde Rettelser med Prins Kristians egen Haand, klart, at han i deres Forfattelse havde en væsentlig Del, eller at nogle af dem vare skrevne af ham. At de vidne om mere end sædvanlig Veltalenhed og Dannelse, er almindelig erkjendt. Imidlertid bleve disse Regentens diplomatiske Brevskaber afsendte paa denne ligefremme Maade, der foranledigede at de ikke naade sit Bestemmelsested. Maaske bør dette dog ikke betragtes som Beviser paa Ynglingens Uerfarenhed, men hellere som en Følge af at han erindrede sig sin fyrstelige Stand og trode, at han ikke kunde tilsidesætte dens Fremtrædelses-Former, uden med det samme at erkjende, at hans nuværende Færd ikke længer var kongelig.

At Prinsens høje Planer saa aldeles strandede, var dog ikke at tilskrive enten denne Omstændighed eller nogen anden enkelt Fejl. Hans og Norges Skjæbne afhang af Tids-Omstændighederne og af hans Modstander, Karl Johans, politiske Overlegenhed. Blandt disse Fortrin maa ikke sættes lavest Karl Johans uimodstaalige Gave til at indtage Folk for sig, hvorpaa hans hele Skjæbne var et stort Vidnesbyrd. At tvende saa udmærkede Statsmænd som Hans Järta og Grev Essen ved denne Lejlighed, under hans Fravær, holdt ved hans Person og Rettigheder, gjorde strax Modstandernes Planer ganske til intet. Ingen Behændighed i at knytte politiske Intriger kunde have afvendt et Resultat, som blev vundet ved Sveriges Deltagelse under en saa ansét General i den vigtigste Krig, Europa har ført.

Disse mislykkede Underhandlinger have dog en større histo-

risk Interesse end de utallige Planer, som lægges, og som, naar de slet ikke træde ud i Livet, kuns blive at anse for Luftkastel-ler. Thi naar en Mands vigtigste Handlinger frembyde noget særegent uforklarligt, maa man, for at finde deres Motiv, udforske hans Hensigter, hvad enten disse bleve opnaade eller ikke.

Der ere netop blandt den norske Regents skjæbnesvangre Handlinger nogle, som afvige fra andre Personligheders i lignende Stilling. Det er nemlig sikkert, at han havde en væsentlig Del i at Ejdsvolds-Grundloven blev saa demokratisk som den er.

Det var nemlig af egen selvtiltagen Magtfuldkommenhed at Regenten i sine Kungjørelser af 19de Febr. 1814 fastsatte Valg-maaden for den af ham sammenkaldte konstituerende Rigsforsam-samling. De Grundsætninger, hvorefter denne Forsamling skulde vælges, vare ikke afhandlede eller diskuterede i noget Folke-Møde, som kunde lægge Baand paa Prinsens Vilje. De udgik fra hans Kabinet, uden at Almenheden forud havde en Anelse om dem. Alligevel afhang det af disse Bestemmelser enten Ejds-voldsthinget skulde komme til at repræsentere enten det norske Samfunds øverste, mellemste eller nederste Lag.

Prinsens Valgregler vare følgende: hvert Amt skulde sende tre Repræsentanter, men af disse skulde mindst én være af Bon-destanden. Mandals Amt benyttede sig af sin Valgfrihed til at sende tre Bønder, og nogle Amter udvalgte to, men mindst én maatte hvert Distrikt sende. Af Armeen og Flaaden skulde hver Afdeling udkaare Repræsentanter, bestaaende af ligemange Be-falingsmænd og Menige (Soldater eller Matroser).

Saavel G. Bloms Skrift som de svenske Memoirer skildre udførligen hvilket Misnøje disse Bestemmelser vakte hos Grev Wedels Venner. Man kunde ogsaa tænke sig, at de kuns vare myntede paa at modvirke den Opposition, som Regenten ventede og virkelig fandt hos Norges Rigmænd og største Godsejere. Imid-lertid er det klart at det var disse Valg-Regler, som væsentligen paatrykte Ejdsvold-Forsamlingen dens demokratiske Præg. Stem-ningen i Norge var dengang saa gunstig for de højere staaende i Samfundet, at der ikke blev Spørsmaal om at udelukke nogen

af dem fra Valg, uagtet Pressen havde søgt at gjøre dem mistænkte som Forrædere. De allerfleste Amter indskrænkede sig til efter Ordre kuns at vælge én Gaardbruger. Om ikke flere Amter vilde have undladt at vælge nogen saadan, hvis Paalægget havde været borte, kan man neppe nu afgjøre. Men mærkes bør det dog, at den eneste af Rigsforsamlingens Gaardbrugere, som siden spillede nogen Rolle paa Storthinget var Tejs Lundegaard. Af alle de øvrige regnes neppe mere end fire, som siden have været valgte til noget Storthing, og det kuns til ét:[1] vistnok en Følge af at Gaardbrugerstandens Medlemmer indtil den Tid ingen Anledning havde havt til at gjøre sig bemærkede. Men netop dette samme vilde ogsaa rimeligvis ved det første Valg have gjort det vanskeligt at mange af dem skulde faat de fleste Stemmer af det aldeles uforberedte Folk.

Man erkjender let hvorledes denne Fremgangsmaade stikker af imod andre Regenters Omsorg for at den konstituerende Forsamling fornemmelig skal komme til at repræsentere de rigeste Klasser i Samfundet. Derimod har den visseligen et Sidestykke i den svenske Konstitution, som sikkrer Bondestanden en fjerde Del af Folkets Repræsentation.

Ifølge den tilstedeværende General-Auditør Berghs Fremstilling[2], skulde disse vigtige Beslutninger være fattede med en mærkelig Hurtighed og saagodt som ene og allene være Prins Kristians eget Værk. Det berettes nemlig at han endnu den 16de Februar, da Notabel-Forsamlingen paa Ejdsvold samledes, nærede den Beslutning at lade sig udraabe til Arve-Konge, uden at sammenkalde nogen National-Forsamling. Men da han paa denne Dags Aften (efter Kl. 5) overbevistes af de Forsamlede om Nødvendigheden af dette Skridt, skal han om Natten have udarbejdet alle de til Regentskabets Antagelse og til Rigsforsamlingens Udkaarelse fornødne Kungjørelser, hvilke han da (i Udkast?) forelæste Notablerne den 17de Februar Kl. 12 Middag, og som ere udfærdigede og daterede den 19de Februar. Da K. Magnus Falsen

[1] Bernt Moe Om Ejdsvolds-Repræsentanter.

[2] Blom Side 96.

ikke var kaldet til dette Møde, kan han heller ikke have havt nogen Andel i Kungjørelserne.

Vor Historie savner vel endnu Meddelelser fra nogen af dem, som i de engeste Forhold vare Prinsens Raadgivere. Vi kunne altsaa ikke afgjøre hvem Initiativet for hans Beslutning tilkommer. Vi se med Forundring Resultater, som meget afvige fra hvad der har været den herskende Mening blandt Norges højtstaaende Mænd siden, og som vi altsaa ikke gjætningsvis kunne tilskrive nogen at vore højere Embedsmænd. Under enhver Omstændighed synes den Øjeblikkelighed, hvormed alle de vidtløftige og indholdstunge Kungjørelser om Regentskabet se Lyset, at bevise at noget lignende i længere Tid har været afhandlet i Prinsens fortroligste Kabinet. Maaske ere de Aktstykker, som skulde have ledsaget den oktrojerede Grundlov, ifald Prinsen var bleven udraabt til Konge, nu kuns blevne omarbejdede i Anledning af at han antog Titelen Regent.

Angaaende Rigsforsamlingens Forhandlinger, er det klart at det Falsen-Adlerske Udkast baade maatte være Grundlaget for Konstitutionen og at det viste sig at være mere frisindet end Majoriteten ønskede. Istedetfor at de konstituerende Forsamlinger i andre Lande have fordret og tildels erhvervet sig flere Rettigheder end Regjeringen i sit officielle Udkast havde tiltænkt dem, ser man altsaa paa Ejdsvold den Særegenhed, at det er Forsamlingen som i flere Punkter korter af.

Konstituenternes Stemmegivning beviser altsaa at det ikke havde været „den odelsbaarne Prins“ nødvendigt at gjøre dem saa store Tilbud af Friheder, blot for at blive valgt til Konge i Norge.

Men at denne Evropas i lang Tid liberaleste Grundlov ogsaa havde Hensyn til større Planer, antydes temlig klart derved at den blev Grev Essen tilstillet den 18de Juni af General Staffeldt.[1] De Styrende i Norge maa altsaa have smigret sig med at den skulde kunne ytre nogen Indflydelse paa Stemningen i Sverige.

Det maatte være Kristian Fredrik saavelsom K. Magnus Fal-

[1] Wieselgreens Essen S. 215.

sen altfor bekjendt at det var en uklog Ytring af Fredrik 6tes absolutistiske Grundsætninger, som havde forskjærset for ham der store Lejlighed, han havde til Nordlandenes Forening i 1809 eller 1810 ved det svenske Tronfølger-Valg. Dersom det nu kom an paa at Danmarks Tronfølger, Prins Kristian Fredrik, vilde give Verden et Pant paa at han ikke delte sin Forgjængers forældede Regjerings-Grundsætninger, var naturligvis en ligefrem Godkjendelse af en saa liberal Statsform som den Ejdsvoldske, en usvigelig Garanti for Frisind. Mere kunde ikke det fremadskridende Parti i Sverige ønske. Heller ikke behøvede det aristokratiske Parti i Sverige at frygte Udkastet. Det vilde jo have en personlig Adel for Norge. Det kunde altsaa ikke indeholde nogen Protest imod en arvelig Adel i Sverige. At Rigsforsamlingen siden forbød Oprettelsen af norsk Adel, laa ikke i det oprindelige Udkast og kunde ikke binde Kongen i andre end norske Forholde. At K. Magnus Falsen, henreven af sin Karakters Varme, lig sine franske Forgjængere under Revolutionens ædle og højmodige Opblusselser, havde nedlagt eller fraskrevet sig sit eget Adelskab, havde i Sveriges Historie havt et Forbillede i Hans Jærta og hans Menings-Frænder.

I alle disse sine politiske Ideer fandt K. Magnus Falsen en afgjort Modstander i Grev Wedel Jarlsberg og hans Parti. Var den Første Prins Kristians Fredriks Beundrer, maatte Grev Wedel Jarlsberg næsten betragtes som hans personlige Uven. Derimod havde han med Adlersparres svenske Parti, fra Kristian Augusts Valg af, knyttet Venskabs-Forbindelser, som siden vare gaade over paa den ny svenske Kronprins, Karl Johan. Grev Wedel og hans Parti saa derfor i Prins Kristian kuns en Hindring for det heldige Udfald af deres Underhandlinger om en fredelig Forening med Sverige. Kun paa Erkjendelsen af Karl Johans Tronfølge troede de at Norges Fremtid skulde bygges. Idet de vilde føje sig efter Stormagternes Bestemmelse om Norges Skjæbne, betragtedes Prinsens Opposition som en personlig Ærgjærrighed, skadelig for Landet.

At dette Spørsmaal om den tilkommende Kronprinses eller

Konges Person virkelig, som Schmettau paastod, stod i fremste Rum for Partierne paa Ejdsvold, viste noksom Forsamlingens mærkelige Grundlovs § „at Kongen altid skal have bekjendt sig til den evangeliske Religion“. Thi dette Forslag, som saa ivrigen forsvaredes af Præsten Rein og heftigen bestredes af Grev Wedel og N. Wergeland, var naturligvis intet andet end et parliamentarisk Sejrsraab mod den slagne svensksindede Minoritet, idet der kastedes en Skygge paa den udenlandske Tron-Kandidat. Man tør nemlig neppe tro at nogen kan have været naiv nok til at indbilde sig at en saadan Lovbestemmelse, naar Afgjørelsen tilslut maatte bero paa Styrke og Feltherre-Talent, kunde gjøre nogen Nytte.

Forsaavidt var det en rigtig Takt at Samtiden i 1814 benævnte det ene af vore Partier det svensk-sindede. I Enlighed dermed skulde det andet være kaldet dansksindet. Thi Patrioter vare de, efter sin egen Opfatning, sikkerlig begge. Henrik Wergelands Sammenligning med den franske National-Forsamlings Gironde og Bjerg, røber ligesaameget en Mistydning af de franske som af de norske Forholde.

Thi det fremgaar af hele Forhandlingen om Grundloven, at ingen af de vigtigste Grundsætninger om Forholdet imellem Folk og Konge, vakte paa noget nær den Lidenskabelighed, som den fjerneste Hentydning til hine skandinaviske Forholde. Om de konstitutionelle Teorier herskede blandt de fleste Medlemmer den Uskyld, som er en Følge af manglende Erfaring om hvorledes det foreslaaede vilde tage sig ud, naar det skulde komme til Udførelse. Det hender derfor sædvanligen, naar nogen Lovkyndig vil raadspørge Rigsforsamlingens Forhandlinger, at han finder dem ganske tause om endog de vigtigste Sager, fordi de Spørsmaale, som nu vække den bitreste Splid, ere blevne afgjorte enstemmigen og uden nogen Betænkelighed.

Men ganske anderledes gik det, ifølge de Tilstedeværendes Dagbøger, til paa Ejdsvold saa snart Naboforholdene ved den letteste Antydning kom paa Bane. Dette viste sig da at være brændende Sager, der strax vakte Lidenskabens og Fordommens

hele Glød. Det var tillige det store praktiske Spørsmaal, som strax skulde afgjøres med Sværdet.

Dog kan det ikke negtes at der imellem K. Magnus Falsens og Grev Wedel-Jarlsbergs hele Stilling og Karakter var en Modsætning, som maatte indvirke paa deres politiske Grundsætninger. Den førstes Adelsslægt var saa fattig paa Gods og rig paa Talenter, at hans naturligste Rolle blev kuns at vurdere sin Byrd, forsaavidt som den gav ham en storartet Lejlighed til en højmodig Opofrelse. Grev Wedel Jarlsberg og nogle af hans Slægtninger og Venner, vare maaske i Forhold til det øvrige norske Folk og paa Grund af deres ringe Antal, det Aristokrati, som inden sit Land stod allerhøjest i hele Europa. Man kjendte nøje dertil i Sverige, men dets Statsmænd gjorde sig et ganske fejlagtigt Begreb om et Par saadanne enkeltstaaende Adelsætters Betydning i et Samfund, dengang de tiltroede dem Evne til at kunne omforme sit Fædrelands Stilling. Den Virkning, som den norske Adels isoleret-fyrstelige Stilling havde udøvet paa Folkemeningen kom derimod i modsat Retning for Dagen strax efter, dengang de fire første af vore Lovstiftninger, alle med samme Ihærdighed, dreve paa Adelens Afskaffelse. Man betragtede dengang denne rige Godsejer-Adel som udenlandsk af Byrd og af Tænkemaade. Derimod smeltede den danske Embedsstand umærkeligen og uden Avind eller Fordom sammen med den norske. Der fandtes blandt dem flere, hvis aandelige Dannelse, som K. Magnus Falsens, var paavirket af franske Forbilleder og som altsaa viste sig demokratiske. Grev Wedel Jarlsberg havde derimod nydt en udmærket engelsk Opdragelse. Af alt dette fulgte, at han og hans Venner maatte, i Forhold til K. Magnus Falsen, optræde som Konservative, skjønt vistnok med en meget frisindet Farve.

Man ser imidlertid af dette Partis vigtigste Skrifter at det paa Ejdsvold og tildels endog ved det overordentlige Storthing i Kristiania, befandt sig i en saa afgjort Minoritet og var, efter sin egen Forestilling, saa terroriseret af Modpartiets Overmagt og Heftighed, at det kuns lidet foretog sig. Dets „tause Opposition“

fik derved ligesaa liden Indflydelse paa vor Grundlovs Tilblivelse som Grev Wedels engelske Mønstere.

Der er endog Grund til at tro at det Wedelske Partis skandinaviske Politik i en ikke ringe Grad bestod i det Slags Konservatisme, som sædvanligvis bringer rige Mænd til at vælge den Udvej, der lader sig betræde med mindst Opofrelse, uden at man saa nøje tager Hensyn til det Maal, hvorhen den leder. Om Høvdingen selv, Grev Wedel Jarlsberg, er det tydeligt nok at han følte en større Forkjærlighed for Sveriges politiske Udvikling og Samfundsforholde end for Danmarks. Men der findes ikke en eneste af Partiet udenfor ham, (ikke engang hans Svigerfader P. Anker) som derpaa har afgivet noget lignende for Historien utvetydigt Bevis. Hvad hans Ven, Jakob Aall, angaar, bærer hans hele Liv et saa afgjort Præg af Kjærlighed til Danmark, at man ikke kan være i Tvivl om at for ham fremstillede sig Foreningen med Sverige kuns derfor ønskelig, fordi den var nødvendig. Han indsaa at den ikke kunde afvendes uden Opofrelser, som han neppe ansaa noget politisk Maal at være værd. J. Aalls menneskevenlige Karakter var visselig ude af Stand til at føle Nationalhad imod Sverige. Han formaade ikke engang at begribe at hans Landsmænd følte det. Men desmere fulgte det ogsaa af hans Individualitet at han elskede Danmark.

Uden at ville dømme om de andre Mænds Synsmaade inden det Wedelske Parti, som ikke have ytret sig offentlig, er det klart at de politiske Ulykker, som i Krigens Aar havde hjemsøgt Norge, næsten alle kunde udledes fra at Norge havde været adskilt fra Sverige, og saaledes nu, ligesom ofte før, kom i Krig med den Nabo, der kunde tilføje os den største Skade. At benævne disse Ulykker, der havde gjentaget sig i Aarhundreder, skadelige Virkninger af Forbindelsen med Danmark, er en Forvexling, som man skulde tro var umulig, dersom man ikke havde sét den halve Literatur opfyldt deraf.

At Jakob Aall og de flere, som delte hans Stemning, alligevel heller sluttede sig til Grev Wedels Synsmaade end til K. Magnus Falsens, kan vel rimeligst udledes af at de ansaa den sidste

for et uudførbart Hjernespind og den første for en uafvislig Nødvendighed.

Udfaldet beviste paa det fuldstændigste at Wedels Anskuelse udgik fra den forstandigste Bedømmelse af Europas hele indviklede Forholde. Alle de fine og dristige Underhandlinger, hvorpaa Norges ny Konge vilde grundet sin Trone, forsvandt under den som Sand. Vaabenlykken, paa hvilken han aldrig havde stolet, var ham end mere ugunstig. K. Magnus Falsen spillede ingen bemærkelig Rolle i 1814 Aars norske Krigsbegivenheder. De kunne derfor ikke af hans Levnet modtage noget nyt Lys. Det er nok at tilføje, at det fjorten Dages Felttog endte den 14de August med Konventionen i Moss.

Sagen fik da egentlig det Udseende, som om det var Kong Kristian Fredrik personlig, og ikke det norske Folk, som havde tabt. Men ogsaa han overgav sig kuns sent til denne smertelige Overbevisning. Han nedlagde vel den 8de Oktober offentligen den norske Krone, men blev paa en Orlogsbrig liggende ved Fredriksværn lige til den 28de Oktober, foregivende Modvind, og uden førend da at lade sig af Karl Johans Adjudanter og Kurerer bevæge til at forlade Landet. Stormagterne havde imidlertid givet Danmark saa mange opmuntrende Beviser paa Velvilje, at Kristian Fredrik neppe før i dette sidste Øjeblik kunde vide at de ikke skulde omgjøre de i Nødens Stund med Sverige afsluttede Traktater. Under Sammenkomsterne i Kristiania med de fire Stormagters Kommissarer, havde Kristian Fredrik vundet den russiske Grev Orlow for sig, eller vel rettere, det havde vist sig at den vankelmodige eller falske Kejser Alexander ønskede gjerne, at Karl Johan blev afspist med de uendelige Smigrerier, hvormed de under sine Sammenkomster og i sin Brevvexling trakterede hinanden. Thi Essen skriver den 28de Juni til Karl Johan[1] at Orlow søgte at formaa ham til aldeles at fraraade et øjeblikkeligt Angreb paa Norge. Da Fredrik den 6te indfandt sig ved Wienerkongressen, vakte han der saa megen Sympati, at hans Gesant endnu den 19de Nov. kunde indgive til de fem Stormagter (deri

[1] Bergman-Schinkel 8 D. S. 345.

befattet Frankrig) en meget skarp Note imod Sverige om Danmarks Rettigheder og Skades-Erstatning.[1]

Saaledes kan man vel med Sandhed sige at Norges Adskillelse fra Danmark og Forening med Sverige ikke var fuldbragt før den 4de November, da Grundloven var vedtaget af Storthinget og da Prins Kristian samme Dag paa ny betraadte dansk Grund.

Paa en mærkværdig Maade havde dette Forlig altsaa delt Sejren og Nederlaget mellem den norske Rigsforsamlings tvende Partier. K. Magnus Falsen saa sin demokratiske Grundlov ophøjet til en Del af Europas traktatmæssige Statsret. Grev Wedels Venner saa deres Udkaarede, Karl Johan, ophøjet paa de Forenede Rigers Trone.

K. Magnus Falsen maatte den 13de August med sin elskede Konge deltage i disse Underhandlinger, som endte med at han Dagen efter maatte frasige sig Regjeringen. Det er aabenbart at K. Magnus Falsen følte kjære Forhaabninger skuffede, og at han ansaa sig ude af Stand til, med sine Grundsætninger, længer at staa saa nær Statens Ror, som han hidtil havde gjort. Han lod sig den 26de August af det Regjeringen førende norske Statsraad udnævne til Amtmand i Nordre Bergenhus. Han afrejste strax til sit ny Embede og undgik derved at blive Medlem af det overordentlige Storthing, som den 4de Nov. besluttede Norges Forening med Sverige under Bernadottes Dynasti.

Flere Aar derefter, da K. Magnus Falsen blev Gjenstand for Oppositionens bitre Angreb, blev denne hans Fratræden fra hans store Tribune lagt ham tillast i Nationalbladet som en Flugt. Bebrejdelsen er mærkeligen partisk. Thi den rammer med samme Grund næsten hele Rigsforsamlingens Majoritet og i alle Fald saadanne af dens Høvdinger som Sverdrup og Rein. Thi af Ejdsvoldsforsamlingens samtlige 112 Medlemmer, mødte kun 19 paa det overordentlige Storthing, som samledes fem Maaneder derefter i Kristiania. Vistnok var den politiske Dannelse dengang saare ringe. Den nysudkomne Grundlov var lidet forstaaet. Man valgte ogsaa til de to Forsamlinger efter noget forskjellige Valg-

[1] Bergman-Schinkel 8 D. S. 253.

love. Alligevel kan man med Sikkerhed antage, at det ikke var Vælgernes Hensigt at udtale sin Misbilligelse med den paa Ejdsvold givne Grundlov. Tvertom omfattedes den siden i alle offentlige Ytringer, og især af det overordentlige Storthings Konstituenter, som Folkets Frelsens Borg, under de ny og vanskelige Forholde, hvori det vilde komme efter Foreningen med Sverige. Men det viste sig ogsaa ved denne Lejlighed at Grundlovsværket, Nationens indre Frihed, betragtedes som en underordnet Sag i Forhold til Foreningen med Sverige og det ny Kongevalg. Der kunne derfor have været nogle, som K. Magnus Falsen, der selv unddroge sig for at komme paa Valg. I andre Tilfælde have maaske Vælgerne fundet Betænkeligheder ved at sende Mænd, som paa Ejdsvold knyttede sin Ære til Opretholdelsen af Kristian Fredriks Trone, afsted for, efter saa kort Tids Forløb, at underhandle om en Overenskomst med en anden Konge. Det synes derfor som om de fleste af hine gjenvalgte 19 Ejdsvoldsmænd vare nærmest beslægtede med Grev Wedel Jarlsbergs Grundsætninger. I alle Fald finde vi ikke deriblandt hans vigtigste Modstandere saasom G. Sverdrup og J. Rein.

Denne Fremgangsmaade hos Stifterne af Norges nuværende Statsskik er heller ikke uoverensstemmende med den konstitutionelle Brug og Sædvane. De Lande, som have oplevet store Omskiftelser, frembyde jevnlige Exempler paa at en Statsmand, hvis Mening ved ham utilregnelige Omstændigheder ikke kan iværksættes, vægrer sig ved at medvirke til Udførelsen af en Politik, som han anser for skadelig eller uhæderlig. K. Magnus Falsens Fratræden, paa en Tid da han ved Omstændighedernes Magt ansaa sig for umulig, er ikke andet end Grev Cavours, Italiens første Patriots, Nedlæggelse af Ministerpostens, da han ikke saa sig istand til at fungere efter Freden i Villafranca og udføre dens Politik.

Det følgende af K. Magnus Falsens Liv er ligesaa lærerigt til Bedømmelse af Karakterer og Personligheder, som dette Tidsrums Historie, hvori han afgjorde for en væsentlig Del Norges fremtidige Skjæbne. Men her savne vi Memoirer og især udenlandske upartiske Vidnesbyrd.

De Lidenskaber, som vare vakte ved Statsomhvælvningen og Krigen, efterlode hos os som andetsteds Dønninger af Parti-Stridigheder, hvori atter K. Magnus Falsens Navn lyder som et af de første. Men da en saadan Historiens Kilde hører til de mest grumsede, formedelst den Ringeagt for Sandhed, som derved jevnligen kommer for Dagen, og hvorpaa der ovenfor ere fremstillede Exempler, vilde det udkræve en stor Vidtløftighed, at bevise af Sammenligninger mellem de paa begge Sider overdrevne Indlæg, hvad der er Sandhed. At udvaske disse Partistridigheders Grus kunde visselig være meget oplysende til at forstaa en fri Forfatnings Væsen. Men da Slutningen af K. Magnus Falsens Levnet naturligvis var af mindre Indflydelse paa Folkets Udvikling, vil vel ogsaa en kortere Skildring deraf være tilstrækkelig til at godtgjøre, at hans Levnet ikke var hans Storværk uværdigt.

Han blev i det følgende Aar 1815 valgt til Repræsentant for Nordre Bergenhus Amt. Da han boede i Bergens By, stemte 25 St. imod og 58 for, at han skulde ansés lovlig valgt. Hans Virksomhed i denne Forsamling formindskedes derved at han to Gange maatte hjemforløves formedelst Sygdom. Til Storthinget i 1818 mødte Falsen atter som Repræsentant fra Nordre Bergenhus, men blev afvist, idet Majoriteten nu med Strenghed opstillede den Fortolkning af Grundloven, at Valgene skulde være bundne til Bostedet. Det var dog ingenlunde fordi Falsen savnede Popularitet i Bergen, at han havde ladet sig udkaare fra Landet. Endnu i 1820 nød han i Bergens By den medborgerlige Tillit, at han udkaaredes til første Valgmand med 612 Stemmer. Han blev ogsaa sit Bosteds første Repræsentant og mødte som saadan paa Storthinget i 1821.

Men nu var hans hele personlige Stilling bleven forandret. Han havde vundet den ny Regjerings Gunst og han var tillige kommen i personlig Trætte med flere af Storthingets mest ansete Ledere. Alligevel vil det være umuligt af hans offentlige Handlinger at bevise en saa vidtgaaende Meningsskriften, som Samtiden bebrejdede ham. Han foreslog 1821 at Norges Navn paa norske Mynter og i Love skulde nævnes foran Sveriges, at Rigsretten og

Højesteret skulde votere for aabne Døre, hvilke Forslag strax henlagdes, ligesom samtlige hans Konstitutions-Forslag, (deriblandt det om Statsraadernes Adgang til Thingets Debatter) forkastedes i 1824. Alligevel er det saa langt fra at disse hans Synsmaader af de nu Levende ville betragtes som reaktionære, at de tvertimod nu henhøre til de Folkeønsker, hvis Opnaaelse enten har været modtaget med Glæde eller imødesés med Længsel. Heller ikke er vel nu nogen saa blottet for Upartiskhed, at han ikke beklager at der skal have været Tider, da de politiske Lidenskaber vare saa vildledede af Omstændighedernes Tryk, at Ytringer af saadanne Tanker kunde vorde anvendt til en af Fædrelandet højt fortjent Medborgers Forkjætrelse.

Den samme Dom vil vel ogsaa den nu levende Slægt udtale i Anledning af Erkjendelsen af Norges Andel af den danske Statsgjæld, hvilket var en af de vigtigste Tvistemaal paa 1821 og 1822 Aars Storthing. For den fredelige Afgjørelse af denne Sag virkede Magnus Falsen med sin sædvanlige Varme. Men istedet for, som i 1814, at understøttes af den folkelige Stemme, blev han nu af Pressen angrebet paa den mest hensynsløse Maade. Efterat nu fireti Aars Erfaringer ere vundne, kunne vi med Bestemthed forsikre, at en Vægring af at betale nogensomhelst Del af den fælles dansk-norske Statsgjæld, vilde have været det samme som en ny Opstand imod Europas politiske Overvælde, men endnu langt farligere end den i 1814. Thi i dette sidste Tilfælde havde Norge endnu mindre Udsigt til at erholde nogen Deltagelse af den offentlige Mening. Til Fordel for Danmark fremsattes, med mest Styrke af England, den Paastand, at Statsgjæld maa betragtes efter Lighed med privat Pantegjæld, som en Heftelse hvilende paa hele Statens Omraade. Dersom altsaa dette udtrykkes i tvende ny Borger-Samfund, maa de tidligere Forpligtelser forholdsvis fordeles paa de fraskilte Stykker, saaledes at Gjældnerne fremdeles kunne have antagelig Sikkerhed for sin Fordring. Om end man i 1820 kunde have forskjellige Indvendinger at gjøre mod denne simple Lov, viser dog de senere Aars Erfaringer, at den er bleven i ethvert paakommende Tilfælde befulgt

som en ufravigelig Regel af Retfærdighed imellem Folkeslagene. Ved Belgiens Adskillelse fra Holland, Lombardiets fra Østerrig og Savoyens fra Sardinien, er det betragtet som en afgjort Sag at den ældre Gjæld maa deles. Denne Fordeling gives heller ikke sin væsentlige Betydning i Forhold til de omhandlede Landsdele, men i Forhold til de udenfor Krigen og Statsomvæltningen staaende Fordringshavere.

Den Mening, som ogsaa i 1821 lod sig høre, at det var Sverige, som burde betale Gjælden til Danmark, uagtet det ikke var kommen i Besiddelse af nogen Fodbred dansk Grund, vilde vel overalt i Europa være bleven hørt som en Latterlighed. Vi kunne neppe i Norge gjentage den uden Undseelse.

Dersom her havde været Rum til udførligen at gjennemgaa ethvert Afsnit af Magnus Falsens Levnet, maatte der ogsaa bleven mere end en Lejlighed til upartisk at berøre hans politiske Vildfarelser. Thi for saadanne er han ligesaalidt fri, som nogen der i en stormende Tid har udrettet noget stort. Ulykken var, at hans Samtid aldrig erkjendte nogen af hans Handlinger som Vildfarelser, men gav dem Udseende af Forbrydelser.

En af disse Fejl var dog af altfor megen Vigtighed til at kunne udelades af nogen Historie, nemlig at han modtog det den 2den Mars 1822 oprettede, ja maaske for ham skabte, General-Prokurør-Embede. Nogen saa overvættes og, efter Magnus Falsens Stilling i Staten, saa særdeles fristende Tillitspost var dette just ikke. Medens flere af hans langt mindre ansete Medarbejdere fra Ejdsvold vare optagne i Statsraadet, lod han sig her udnævne til en under Regjeringen sorterende Stilling, hvis Lønning, 2000 Spd., vel heller ikke kunde antages for uforholdsmæssig. Man maa antage, at de Forretninger, som henlagdes til dette Hverv, og som lignede den svenske Justitiæ Ombudsmands og de engelske Regjerings-Advokaters, maa have bibragt ham den Forestilling, at et saadant Embede nødvendigvis hørte med til et konstitutionelt Statsskik, for at gjøre Lovens Kontrol med alle Embedsmænd til en Virkelighed. Han maa have troet, at en Forretning, som i disse gamle fri Lande erkjendes for en Vinding

for Friheden, ikke blandt vort erfaringsløse Folk skulde kaldes et Angreb paa den. Men under denne Forudsætning kunde ingen have forregnet sig mere end han. Imellem 1815 og 1830 havde Embedsmændene en iøjnefaldende Overvægt paa Storthingene, formedelst Bestemmelsen om at intet Amt skulde sende mere end tre Repræsentanter. Og General-Prokurør-Embedet betragtedes strax af Pressen, der da som sædvanlig udtalte den herskende Mojoritets Aand, som en Trusel og en Fornærmelse imod alle Embedsmænd. Til dem kom altsaa den ny General Prokurør strax i det aller misligste Forhold.

Da det overordentlige Storthing kom sammen den 16de Sept. 1822, bestemtes det kun med 38 St. mod 27, at Falsens ny Embede ikke var uforenligt med Storthingshvervet. Men Storthinget i 1824 indgik den 6te August til Kongen med en Adresse om at General-Prokurør Posten snarest muligt maatte afskaffes. Under saadanne Forhold ombyttede han den allerede i det følgende Aar 1825 med Stiftamtmands-Embedet i Bergen, og fik aldrig nogen Eftermand som General Prokurør. Det er neppe muligt at betragte denne sidste Befordring anderledes end som en ægte konstitutionel Vilje til at ville rette sig efter National-Forsamlingens Misbilligelses-Votum, endog naar det havde rammet ham selv. Det var en smertelig Erkjendelse af en Fejltagelse. Men han forsøgte ikke enten paa at trodse den Folkeaand, for hvilken han havde virket, og heller ikke paa at spilde sin Arbejdskraft i Kamp imod Omstændigheder, som vare overvældende.

I 1827 blev Magnus Falsen Justitiarius i Højesteret og snart efter Medlem af Lovkommissionen (efter Statsraad Kristian Krohgs Død). Men hans Helbred var nu saa nedbrudt, at hans Liv indtil den 13de Januar 1830 (hans Dødsdag) kun var en eneste Sygdom. Hans Livsløb udstraktes altsaa ikke til fulde 48 Aar. Alligevel indeslutter det den indflydelsesrigeste politiske Virksomhed, som nogensinde er falden i en Normands Lod, og som netop forklarer hvorledes den maatte brat afskjære Livet. Knyttet dertil var Udgivelsen af en Mængde polemiske Skrifter (Forsvar for Odelsretten, Forsvar for Overholdelsen af Ejdsvold-

Garantien for Pengesedlerne, Forsvar for den skriftlige Procesmaade, Forsvar for den danske Styrelse i Norge), imod tre af den Tids skarpeste Penne: Kaptejn Mariboe, Morgenstjerne og Provst Wergeland. Han fik ogsaa Tid til at udarbejde udførlige historiske Skrifter: Einar Tambeskjælver (1815), Fortidens Geografi (1819), Beskrivelse over Norge (1821), Washingtons Biografi (1821), Norges Historie i 4 Dele (1823—4). I fem Aar udgav han i Bergen med Rein og Foss „den norske Tilskuer."

Blandt disse Værker, som burde været hans varigste og ædleste Mindesten, fulgte en mærkelig Vanskjæbne det betydeligste, nemlig Norges Historie. Den skarpsindige danske Forsker Gustav Baden erkjendte at Statsmanden Magnus Falsen var fremfor nogen anden Normand kaldet til at skildre sit Folks Udviklingsgang. Men desværre kunde det ikke ventes at hans daglige Embedssysler skulde levne ham Tid til, hvad der siden har været mange Menneskers Livsopgave, nemlig at granske alle vore Histories Kilder. Heller ikke var der før hans Tid foretaget Forarbejder om Norges Oldsager, som kunde svare til Nutidens Fordringer og som kunde bringe Sandheden for Lyset. Som Følge heraf fattes Magnus Falsens Værk den Nøjagtighed i Detaljen, som Historien kræver. Alligevel vare ikke blot Oldtidens store Sagaskrivere Mænd, som havde tillevet og tilkjæmpet sig Indsigt i de Forholde, som de skildre. Ogsaa vor Tids ypperste Mestere, en Macaulay, en Guizot, en Gervinus, en Geijer godtgjøre at Indsigt i Statens og Folkets Liv er den første Betingelse for Istandbringelsen af et historisk Værk, hvoraf Samtiden kan høste Levevisdom og Erfaring om Verdens Udvikling. Men den antikvariske Undersøgelse maa gaa forud, ligesom Tilvejebringelsen og Tilhugningen af det ædle Bygværks vældige Stenmasser.

Anhang.

Den Strid, der er mellem danske og norske Forfatteres Mening, angaaende K. Magnus Falsens og J. Gunner Adlers Deltagelse i det af dem udgivne Udkast til Norges Grundlov, vil ikke kunne opklares uden ved at undersøge beggés Levnet. Dette Spørs-

maal har saamegen Interesse for vor Historie, at den vel tør retfærdiggjøre Meddelelsen paa dette Sted af en Del Underretninger, som skyldes forskjellige Mænds velvillige Deltagelse for den ovenfor meddelte Undersøgelse, men som ikke bekvemt kunde faa Plads iblandt Bemærkningerne om den mere fremragende af disse tvende literære Venner.

Adler, Johan Gunner,

født i Kjøbenhavn den 5te Mars 1784, død paa en Rejse i Hof i Bayern den 26de Maj 1852, var Bestyrer af en Skole i Fredrikshald, da Prins Kristian Fredrik, senere Kong Kristian den 8de, kom som Statholder til Norge. Siden blev han Lektor hos Prinsen, hvem han indtog ved sin Dannelse og sit fine Væsen. — — Adler blev sin Konge tro under Livets Omskiftelser. Han bevarede ogsaa sin Indflydelse hos ham som hans Kabinets-Sekretær og Chef for hans Naades-Sekretariat.“ *(Nord. Conv. Lex. Adler.)*

Ifølge de ovenfor S. 208 af Hr. Rigsarkivar Lange meddelte Befordringsangivelser, er altsaa denne Bemærkning om Adlers Lektor-Titel fejlagtig. Den betyder ikke at han var Prinsens Forelæser, men var en Erkjendelse fra den danske Regjering af den saaledes Hædredes literære Dygtighed. Forvexlingen er naturlig, da han snart efter tildrog sig den offentlige Opmærksomhed som Prinsens Haandsekretær.

Om hans tidligere Skjæbne har Hr. Botten-Hansen uddraget følgende Notiser af det norske Rigsarkiv (Indlæg 10 April 1812. 1te Dept.)

Adler, Johan Gunner, tjente under Belejringen i 1807 som Kommandersjersant i 7de Komp. af Hs. Majestæts Livkorps og viste i denne Tjeneste „en næsten mageløs Nidkjærhed, Dristighed og Dueslighed. Paa Sindighed, Aandsnærværelse og Mod gav han de umiskjendeligste Prøver“ . . . „og hans Forhold den hele Tid var saadant, at han syntes skabt blot til Krigens Sysler.“ . . . (Attest af Prof. G. Sverdrup, „Kapitain à la suite“ af 4 Novbr. 1811.)

K. L. Rahbek, der havde tjent i Kompani med ham fra Livkorp-

sets Reorganisation 1807 og indtil han i April 1811 gik over til 6te Kompagni (som Løjtnant) giver ham lignende Skudsmaal.

I 1810 fik han som Stud. theol. og øvet Privatlærer (han forberedede og dimitterede til Universitetet) glimrende Attester fra Cold, Engelstoft og Sverdrup. Engelstoft kalder ham en af de dueligste Studerende ved Universitetet og siger, at sine „gode Skolekunskaber havde han ved fortsatte Studier uafladelig forøget og uddannet.“

Sverdrup roser hans fortrinlige Læremethode og siger: „Foruden god Kunskab i de gamle Sprog og de saakaldte akademiske Videnskaber, besidder han en hos vore unge Studerende sjelden Færdighed og Indsigt i de nyere Sprog tillige med et behageligt og lyst Foredrag og ikke almindelige Læregaver.“

Til Bestyrer og første Lærer ved Institutet Prins Kristians Minde i Fredrikshald antoges han „ved Biskop Bech, af Prins Fredrik af Hessen, Vicestatholder i Norge,“ og ansøgte 9de Mars 1812 om Afsked fra Korpset, samt „en passende civil Charakter.“ 10 April 1812 fik han Bestalling som „Lektor.“ Hauch havde foreslaaet ham til Professors Titel.

Men endnu hæderligere end disse Attester er maaske den Erindring, som han har efterladt sig i sine Fredrikshaldske Disciplers Agtelse og Kjærlighed. Hr. Rektor Frølich har velvilligen indhentet de følgende Meddelelser fra tvende af hans endnu levende Lærlinger, en Borger paa Fredrikshald og en Gejstlig i Omegnen.

I.

Han var første Lærer ved Institutet „Prins Kristian Augusts Minde,“ da jeg kom der i September 1812; jeg tror han var kommen samme Aar, efterat hans Formand Pærehøj var forflyttet til et Præstekald i Slesvig. Direktionen for Institutet var C. Tank og Major Hvitfeldt, beskikkede af Kristian August; men de senere Statholdere, Pr. Fredrik af Hessen og Kristian Fredrik, vare Skolens høje Beskyttere, og aflagde den derfor af og til Besøg. — Saaledes erindrer jeg, at Kristian Fredrik besøgte den medens jeg gik der; Prinsen gjorde da rimeligvis Bekjendtskab med Adler, saavelsom paa Rød hos Tank, hvor Prinsen logerede, og hvor Adler jevnlig var. — Adler var en udmærket Mand baade som Lærer og i det selskabelige Liv; temmelig streng paa Skolen, var han dog stedse retfærdig og stadig afholdt af Eleverne. I øverste Klasse underviste han i Fransk, Tysk, Historie,

Mathematik og Engelsk; de fire første Fag var han fuldkommen hjemme i, og havde sjeldne Evner til at lære dem fra sig, men med Engelsk var han, efter egen Erkjendelse, ikke ret fortrolig.

Da de politiske Rystelser indtraf i 1814, var han jevnlig fraværende, og hans Timer paa Institutet udfyldtes paa en Maade af de øvrige Lærere. Om han fratsagde sig Lærerposten nogen Tid førend han forlod Landet, det ved jeg ikke; men erindrer godt vor Sorg da vi fik vide, at han var borte fra os.

2.

Om Lector I. G. Adler, er alt hvad jeg kan erindre:

At han kom hertil om Foraaret 1812 enten i April eller Maj, om Vaaren 1814 forlod han Fredrikshald og fulgte Prinds Kristian Fredrik, med hvem han senere ogsaa afrejste fra Landet. Han underviste hovedsagelig i Sprog. Han var alvorlig og streng i Læretimerne, men behandlede iøvrigt Eleverne saa venligt, at han blev almindelig afholdt af dem alle. Han var vel omkring 30 Aar, da han kom hertil; uagtet han med Omhu foredrog Undervisningen, syntes det dog som Skolefaget ej var hans Lyst. Han var en stor Selskabsmand, hvorfor ogsaa flere Familier her, da det mærkedes hvorledes Børnene hang ved ham, ugentlig inviterede ham til Middag, saa at han daglig kunde siges at være i Selskab.

Ligesom de religiøse og de politiske Omvæltninger have sin dybe i den menneskelige Aand begrundede Analogi, saaledes maa ogsaa de Personligheder, som ved begge disse Anledninger gribe ind i Udviklingens store Hjul og med kraftig Arm fremkalde raskere Svingninger, ogsaa have noget overensstemmende. Det vil saaledes ikke være uden Berettigelse om man, efter Betragtningen af K. Magnus Falsens og J. Gunner Adlers grundforskjellige Karakterer, tænker paa de ligeledes modsatte og sammenvirkende Reformatorer, Luther og Melanchthon. Det kan ikke omtvivles at alt hvad der i Norges Statsforandring er djærvt og kraftigt, og altsaa Gjennemførelsens væsentligste, tilhører den første. Men for at afgjøre det Spørgsmaal, hvad Andel Adler har havt i Grundlovs-Udkastet, maatte man endnu være paa det Rene om hans politiske Kundskaber. I intet af de foreliggende Vidnesbyrd er der noget, som ligefrem godtgjør at han har været i særdeles Grad udrustet med saadanne. Alligevel kan naturligvis denne negative Omstændighed ikke gjøre Sagen klar.

Vi kunne derimod trygt glæde os ved den Erfaring, at J. Gunner Adler er en saa hæderværdig Personlighed, at hans Navn

med Ære staar paa Udkastet til Norges Grundlov, om vi end anse det sandsynligt at baade den Kraft og det Talent, hvorom Værket vidner, i høiere Mon tilhørte det Navn, som findes ved Siden af hans.

Efterat denne Afhandling var bleven foredraget i Videnskabs-Selskabet, ere trende saa værdifulde Bidrag til de omhandlede Begivenheders Historie udkomne, at jeg ikke kunde andet end benytte den af Selskabet indrømmede Adgang til at omarbejde min Fremstilling, med Tilhjælp af alt hvad der indtil Tryknings-tiden (25 Juni) kunde erholdes.

Dette Gjennemsyn har imidlertid ikke forandret nogen af de forhen dannede Synsmaader (navnligen om at Fiendtlighederne vare en Demonstration og om de skandinaviske Tendenser), men kuns bidraget til at oplyse dem med flere Kjendsgjerninger.

Den 28de October. Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. Student A. Boeck gav en Oversigt af et Arbeide over de norske Amphipoder. Han omtalte i en kort Indledning de systematiske Arbeider, som allerede vare udkomne derom, de Principer, hvorefter de forskjellige Forfattere havde opstillet dem, og det af ham paa en anatomisk Grundvold byggede System. Derpaa fremlagde han Tegninger og Beskrivelse af nye Arter og nye Slægter.

Hr. Sars foredrog Bemærkninger over Asterideslægten Pteraster og Beskrivelse med Afbildninger af en ny Art af samme: Pteraster pulvillus Sars. (Dette og det følgende Foredrag af samme Forfatter, tilligemed nogle andre vedrørende samme Emne, ville i Aarets Løb paa Selskabets Bekostning udkomme som et særskilt Skrift under Titel af „Oversigt af Norges Echinodermer“ med mange Afbildninger.)

Den Samme fremlagde Tegninger og Beskrivelse af en ny Slægt og Art af Asterider: Pedicellaster typicus Sars.

Hr. Danielsen gav en Beskrivelse over en ny Art Virgularia, som han kaldte V. elegans og som han karakteriserede saaledes: Finnerne understøttes af lange Kalkstave, hvis spidse Ende rage endog frit udover Finnen. Dyrets Tentakler ere forsynede med en Rad Spikler. Polypcellerne have en brunrød eller brunviolet Farve. Den adskiller sig fra V. mirabilis derved at denne ingen Kalkstave har og fra V. finmarchica derved, at dennes Polypceller er forsynet med Kalkstave, hvilket ikke er Tilfældet med V. elegans. Den vil formodentlig komme til at danne en ny Slægt. Han fandt den baade ved Molde og Christiansund paa en Dybde fra 30 til 60 Favne, leerholdig Sand.

Den Samme, om Pennatula aculeata n. sp. an varietas P. phosphorea? Den adskiller sig fra Pennatula phosphorea derved, at den paa den bageste Flade af Stokken er forsynet med temmelig lange Pigge. Han havde fundet den ved Christiansund.

Den Samme, om Cerianthus borealis n. sp. Denne for Skandinaviens Fauna baade nye Slægt og Art er forskjellig fra de øvrige hidtil bekjendte Arter ved dens ringe Antal Tentakler, der staa i to Rader. Dyret beboer et Rør, der er omtrent dobbelt saalangt, som selve Dyret i udstrakt Tilstand.

Den Samme, om Sipunculus pyriformis n. sp. Kroppen er pæreformig omtrent $1^1/_2$ Linie lang; Halsen er meget tynd, henved 12 Gange saa lang som Kroppen og kan trækkes fuldkommen ind i denne. Tentaklerne ere smaa, deres Antal kunde han ikke tælle, da de vare udstrakte i yderst korte Mellemrum. Den findes temmetig hyppig ved Christiansund, Molde og Bergen paa leerholdig Sand og i 30—50 Faxnes Dyb.

Den 11te November. Almindeligt Møde.

Hr. Kjerulf holdt et Foredrag over de saakaldte Frictionsphænomener i vort Land.

Hr. C. Boeck meddeelte Bemærkninger over og Afbildning af en ny Art af Annelideslægten Chætopterus, som han har benævnet Chætopterus Sarsii.

Hr. A. Vibe gav en kort Beskrivelse over Klippeøen Torghatten i Nordland.

Af Bøger, skjænkede Selskabet, fremlagdes:
The Atlantis No. 4.
Lange, om de Staten tilhørende Præstegaarde.

Den 25de November. Møde i den philosophisk-historiske Classe.

Hr. Holmboe holdt, i Anledning af Hr. Caspari's forhen meddeelte Afhandling om Serapherne, følgende Foredrag: Betydningen af Ordet שׂרף.

Ordet שׂרף forekommer i det gamle Testamente paa følgende Steder:

4 Mosebog 21, 6: „Da sendte Herren Seraphslangerne (הנחשׁים השׂרפים) blandt Folket, og de bede Folket, og der døde meget Folk af Israel.“ Og i næstfølgende V. 8: „Da sagde Herren til Moses: Gjør dig en Seraphslange (שׂרף) og sæt den paa en Stang; og Enhver, som er bidt, skal see paa den, da skal han leve.“

5 Mosebog 8, 15: „han, som førte dig i den store og forfærdelige Ørken blandt Seraphslanger (נחשׁ שׂרף) og Skorpioner o. s. v.“

Jes. 6, 2: „Serapher stode over ham (שׂרפים עמדים ממעל לו)“ og V. 6: „Da fløi een af Serapherne hen til mig, o. s. v.“

Jes. 14, 29: „Glæd dig ikke, du hele Philisterland, fordi hans

Stav, som slog dig, er brudt; thi af en Slanges Rod udgaaer en Øgle, og dennes Frugt er en flyvende Seraph (שׂרף מעופף).“

Jes. 30, 6: . . . . . „I Nøds og Trængsels Land, hvorfra kommer gammel Løve og stærk Løve, Otterslange og flyvende Seraph (מעופף), skulle de føre sit Gods o. s. v.“

Den traditionelle Opfattelse af שׂרף, saavel blandt Jøder, som blandt Christne, er, at Ordet er et Epithet, et Adjectiv eller et Particip, deriveret af Verbet שׂרף, at brænde, og at det oprindelig betyder brændende og dernæst giftig, da Giftens Virkning oftere sammenlignes med Ilden, hvorfor Grækerne kaldte en giftig Slange πρηστήρ. Dernæst har man antaget, at Saraph staaer som Substantiv i Betydning deels af en giftig Slange, deels af en brændende Engel, en Engel omgiven af Ildsluer, eller fra hvem en brændende Kraft udstrømmede.

Imod denne Derivation have i de senere Decennier flere Stemmer hævet sig; og jeg har ligeledes, naar jeg har fortolket Jesaja, stadigen fremsat mine Betænkeligheder mod at antage den som sikker. Det er disse Betænkeligheder, jeg her nærmere vil udvikle, i det jeg dertil skal føie en Deel Grunde for en anden Opfattelse.

Vanskelighederne ved den traditionelle Opfattelse ere følgende:

Dersom Udtrykket blot forekom i 4 Mos. 21, 6 (og 5 Mos. 8, 15), vilde intet være iveien for at ansee שׂרף for et Epithet; men, da Ordet strax efter i v. 8 bruges som Substantiv, bliver det sandsynligt, at det ogsaa i v. 6 er Subst. og staaer som Apposition til הנחשׁרים. Thi, saafremt i v. 6 Oversættelsen, brændende eller giftig Slange, er rigtig, maa man give Ordet samme Betydning i v. 8 og oversætte: gjør dig en Brændende! At underforstaae Substantivet, er i et saadant Tilfælde dog langt haardere end at underforstaae Adjectivet. Dersom Forfatteren derfor i v. 6 havde opfattet שׂרפים som Adj., havde han udentvivl i v. 8 brugt Subst. נחשׁ. Denne Vanskelighed have to af de gamle Oversættere følt, hvorfor de i v. 8 ikke have gjentaget det Epithet, hvormed de i v. 6 have oversat שׂרפים, men brugt Substantiver: LXX ὄφιν, Vulg. *serpentem*. Det bliver saaledes høist sandsynligt,

at Ordet ligesaavel i Pentateuchen som paa alle Steder hos Jesaja er at forstaae som Subst.

Hvad Betydningen angaaer, da er det af Sammenhængen paa alle Steder, undtagen Jes. cap. 6, klart, at Ordet betegner giftige eller i al Fald farlige Slanger; hvorimod det i Jes. cap. 6 betegner Engle ved Herrens Throne, og efter de Flestes Mening Engle i menneskelig Skikkelse, eftersom Engle paa flere Steder erklæres fremtrædende i saadan Skikkelse. Vanskeligheden i at forene saadanne Begreber i eet og samme Ord har foranlediget mange Fortolkere og Lexicographer i de senere Decennier til at antage en forskjellig Oprindelse af Ordet hos Jes. cap. 6 fra den, som ligger til Grund for det paa de øvrige Steder. Gesenius f. Ex., som i sin Commentar og de forskjellige Udgaver af sit Lexicon har yttret forskjellige Meninger, er i sin Thesaurus standset ved at antage den traditionelle Derivation af Ordet, hvor det betyder Slange, men erklærer Seraphim, Jes. cap. 6, for at komme af en anden Rod שׂרף arab. شَرُفَ, *altus, excelsus fuit, eminuit,* og at שְׂרָפִים betegner høitstaaende, fornemme Tjenere, dernæst Engle. Fürst, hvis Lexicon endnu ei er naaet til שׂרף, erklærer sig i Concordantsen for den Mening, at Ordet hos Jes. cap. 6 betyder brændende Engle, af Verbet שׂרף, men at det i Betydningen Slange udledes af et andet Verbum af samme Form, identisk med sanskr. *srip*, lat. *serpere*, gr. ἕρπειν, at krybe, og at שׂרף er identisk med sanskr. *sarpa, serpens,* ἑρπετόν.

Men den Mening, at en Forfatter, ved at bruge eet og samme Ord paa forskjellige Steder, skulde dermed forbinde saa høist forskjellige Begreber, lader sig vanskelig forene med anerkjendte hermeneutiske Regler. Man tænke sig en latinsk Skribent paa to Steder tale om en serpens volans og paa et tredie om serpentes, alis et manibus instructi, Deum laudantes. Vilde da Nogen falde paa at tænke, at Talen paa sidste Sted skulde være om Væsener, som intet havde tilfælleds med Slangen, men at serpens paa eet af Stederne maatte udledes af et andet Verbum end paa det andet, af et serpere, som ellers ei forekommer, samt hvis Betydning man udfinder ved at slutte tilbage fra Deri-

vatets antagne Betydning? Enhver Læser vilde dog nok troe, at en saadan Forf. paa alle tre Steder talte om Slanger, kun med den Forskjel, at han paa det sidstnævnte Sted antydede en af Phantasien dannet Composition, hvori Slangelegemet udgjorde en væsentlig Deel som Motiv for Navnet serpens.

Nu er det just Tilfældet hos Jesaja, at han paa to Steder taler om en flyvende Seraph (שׂרף מעופף) og paa et tredie (6, 2) om Serapher med Vinger og Hænder og prisende Herren.[1] Enhver, som uden forudfattet Mening læser dette Sted, vil derfor maatte tænke paa et Phantasiefoster, hvori Slangens Legeme udgjør en væsentlig Deel. Der er derhos Grunde til at antage, at den Mening, at Serapherne i Synet skulle have fremtraadt i menneskelig Skikkelse, kun med Tillæg af Vinger, om den er gammel, dog ikke i Oldtiden har været almindelig. Thi i Targum, som Jes. 6, 2 oversætter Seraphim ved שמשין קדישין; hellige Tjenere, bruges Ordet Serapher (סרפיא) Ezech. 1, 8, hvor Talen er om Cheruber, hvilket antyder, at man har anseet Cheruber og Serapher for identiske, altsaa ligesaalidt tillagt de sidste som de første menneskelig Skikkelse. Dernæst antyder LXX ved hos Jes. 6, 6 at oversætte ἀπεστάλη ἓν τῶν Σεραφίμ, at Oversætteren

[1] Naar man beraaber sig paa, at de ogsaa tillægges Fødder, da er dette, ihvorvel sandsynligt, ikke ganske sikkert. Thi Suffixet יך saavel i רגליך som i פניך behøver ikke nødvendigviis at referere sig til Serapher, men kan ogsaa refereres til Herren. Blandt de gamle Overs. have vel Chald. og Syr. refereret Suffixet til Serapher; LXX derimod udelader det og sætter blot τὸ πρόςωπον og τοὺς πόδας uden Tillæg af noget possessivt Pronomen, og Hieronymus oversætter endog *faciem ejus* og *pedes ejus*, saa at han har antaget, at Serapherne med to Par af sine Vinger dannede et Dække over Herrens Ansigt og Fødder. I sin Commentar bemærker han, at Suff. ogsaa kan oversættes suam og suos; men, naar han i Overs. har brugt ejus, tilkjendegiver han derved, at han foretrækker denne Opfattelse, hvilken vel tør antages at være ham af hans jødiske Lærer bibragt. Af det Udtryk, de stode hos Herren (עמדים), kan heller ikke drages den Slutning, at de havde Fødder, da Udtrykket jævnlig bruges om Tjenere, som ere tilstede hos sin Herre for at afvente hans Befalinger, uden at deri stedse ligger den bestemte Betydning af en staaende Stilling. Det er forøvrigt her af ringe Betydning, om Serapher tænkes med eller uden Fødder.

snarere har tænkt paa et ζῶον, noget Dyrformigt, end paa en ἄγγελος i menneskelig Skikkelse, thi i saa Fald vilde han uden Tvivl have sagt εἷς τ. Σ. Endelig siger R. S. Jarchi i sin Commentar til Jes. 6, 3, at Seraphen skjulte sine Fødder af Undseelse (בושה), thi den havde Fod som en Kalvs Fodsaale (ככף רגל עגל), et Udtryk, som synes laant af Ezechiels Beskrivelse over Cheruberne (1, 7). Den Mening, at Jes. har skuet Serapherne i menneskelig Skikkelse, paa Vingerne nær, hviler saaledes ikke paa nogen fast Grundvold.

Ligesaa usikker er Derivationen af שׂרף, at brænde; thi, om man end indrømmer, at den giftige Slange deraf kunde erholde Navn, da Ildens og Giftens Virkninger have nogen Lighed, er dog Situationen i Jes. cap. 6 saadan, at den ikke giver ringeste Anledning til at antage Englene for brændende; der er hverken Hentydning til eller gjøres nogen Anvendelse af saadan Egenskab. Man har alene sluttet sig til den af Derivationen. Man kunde snarere antage, at de ikke vare brændende, af den Omstændighed, at en af dem bruger en Tang (מלקחים) for dermed at tage en glødende Steen fra Alteret. Thi en brændende eller glødende Engel synes ikke at behøve Tang for at tage en glødende Steen. Den Forklaring, at Brugen af Tang hørte med til Ritualet for Lustrationer, og at derfor Engelen, som her foretager en Lustration, følger den præstelige Skik, savner ethvert Beviis for, at saadan Ritus fandt Sted; ja מלקחים forekommer ikke engang i hele det gamle Testamente i Betydning af Tang, undtagen paa det anførte Sted; ellers betyder Ordet overalt en Lysesax.[1]

Hertil kommer endnu den Omstændighed, at den ældste Oversættelse af det G. T., LXX, ikke paa noget af de anførte Steder bruger Udtryk, som tyde paa Ild eller Brand, men har i

[1] Ved at læse Jes. 6, 6: „Da fløi en af Serapherne hen til mig og havde i sin Haand en glødende Steen, som han med en Tang havde taget af Alteret," kan man vanskelig undlade at tænke, at Forf. nævner Tangen, for at man ei skal troe, at Seraphen holdt Stenen i den nøgne Haand, — en Tanke, som han ikke havde behøvet at værne sig imod, saafremt Engelen selv var glødende.

Num. 21, 6: τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας; v. 8: ὄφιν; Deut. 8, 15: ὄφις δάκνων; Jes. 6, 2. 6: Σεραφίμ; 14, 29: ὄφεις πετάμενοι; 30, 6: ἔκγονα ἀσπίδων πεταμένων. Heraf tør sluttes, at Oversætteren ikke har kjendt eller ikke erkjendt Derivationen af שׂרף, at brænde; thi i modsat Fald maatte han have følt sig opfordret til at bruge saa nærliggende Udtryk, som πρηστήρ eller καύσων, der paa een Gang indeslutte Begreberne af Brand og Gift, og specielt forekomme i Betydningen: giftig Slange.[1] Den omtalte Derivation maa derfor antages at være udtænkt efter at den ældste Overs. er bragt istand.

Den syriske Overs. betegner heller ikke Serapherne som brændende, men har i Jes. cap. 6 ܚܘܝܐ og paa alle de øvrige Steder ܫܪܦܐ, hvis Betydning Castelli angiver saaledes: *contumax, serpens dirus immanis, aspis, basiliscus.* Ogsaa Chald. har lignende Udtryk Jes. 30, 6 חיון חורמנין, Slanger, Fordærvere. Buxtorf oversætter חורמן *serpens* og tilføier: „*usurpatur in Targum pro omnibus vocibus Hebræis, qvæ serpentem denotant*“ og i Artikelens Slutning: „*Vocatur autem* חורמן *propterea qvod omnia faciat* חרם, *hoc est, excidium, perditionem, qvod omnia, qvæ morsu suo lædit, perdat et exscindat.*“ Paa de øvrige Steder har Targum heller ikke noget Udtryk, som tyder paa Ild eller Brand, undtagen i Num. c. 21, hvor Ordet קלירא, *serpens urens,* forekommer. Vulgata er saaledes den eneste af de ældste Oversættelser, som stadigen gjengiver שׂרף ved Udtryk, der tyde paa Derivationen af שׂרף, nemlig: *serpentes ignitos, serpens flatu adurens.* Hos Aquila, som synes at have leveret sin Oversættelse i Slutningen af 1ste eller Begyndelsen af 2det Aarh. efter Chr., forekommer nok dernæst det ældste Spor til en Overs. af שׂרף, som tyder paa Brand; han giver det nemlig Deut. 8, 15 ved ἐμπρήσας.

Da man først begyndte at tænke over Ordets Oprindelse, var det naturligt, at man nærmest udledede det af det hebraiske Sprog Alselv. Og de Hundreder af Vidnesbyrd om denne Opfattelses Almindelighed, som kunne anføres, ere i Grunden kun eet Vidnes-

[1] Den langt sildigere Græca Veneta bruger πρηστήρ til Overs. af שׂרף.

byrd, forsaavidt den Ene har traadt i den Andens Fodspor uden Anelse om, at nogen anden Fortolkning kunde gives.

Efter saaledes at have viist, hvor svage de Grunde ere, hvorpaa man har bygget Forestillingen om, at Serapherne i Visionen skulle have viist sig i menneskelig Skikkelse, kun med Tillæg af Vinger, samt at de skulle have været brændende, skal jeg nu gaae over til at anføre Grunde, som gjøre en anden Opfattelse, om ei sandsynligere, saa dog ligesaa sandsynlig.

Mere end een Gang er den Mening fremsat, at שׂרף staaer i Forbindelse med det ovennævnte sanskr. *sarpa,* en Slange, af samme Oprindelse som *serpens,* ἑρπετόν.

Imod en saadan Sammenstilling har man indvendt, deels at man ved Derivationer ei bør tye til Fremmede, naar Sprogets eget Fond tilbyder et rimeligt Etymon, deels Usandsynligheden i, at en hellig Prophets Phantasie skulde give Slangen Adgang til Herrens Throne eller til at danne endog kun en Deel af en Engels Legeme, eftersom det onde Princip i Slangens Skikkelse foranledigede Syndefaldet og i den Anledning Slangen blev af Herren forbandet fremfor alle Markens Dyr.

Jeg har allerede paaviist de Betænkeligheder, som Derivationen af det hebraiske שׂרף vækker, og formener, at de ere vel saa store som Betænkeligheden ved at tye til et fremmed Sprog. Det hebraiske Sprog har nemlig ikke faa Ord, som gjenfindes i Sprog af andre Ætter. Adskillige saadanne ere af Interpreter og Lexicographer godkjendte; men der gives flere, som fortjene at optages til Sammenligning eller som Rodord i de hebr. Lexica, hvad enten de nu have hørt til et ældgammelt fælleds Ursprog eller de senere ere optagne fra det ene Sprog i det andet. Jeg kan her exempelviis anføre גמל = sanskr. *kramela* = prakr. *kamel,* en Kamel, af kram, at vandre; שׁועל en Ræv eller Schakal = sanskr. *çr[i]gala,* prakr. formodentl. *çugal*[1] = pers. شغال, en Schakal; ראם en Eenhjørning = sanskr. *râmâ, a sort of deer,* Wilson; עז en Geed = sanskr. *ag'a,* id.; אקו = pers. آهو, et Daadyr. Jeg tænker enhver Sagkyndig vil

[1] Sanskr. *ri* gaaer i Prakr. undertiden over til *u*. *Lassen, Instit. lingv. pracr. p. 117.*

foretrække disse Sammenligninger for de yderst tvungne og fjerntsøgte Derivationer af hebraiske Rødder, som af Flere ere forsøgte. De semitiske og de indoeuropæiske Sprog have nemlig fra umindelige Tider været Naboer, idet Sproggrændsen stadigen har været i Nærheden af Floden Tigris; og man kan let forestille sig, at mange Udtryk ere flyttede over fra den ene Side af Grændsen til den anden og der have vundet Borgerret. Den gamle persiske Dialect, Pehlvi, har saaledes optaget en Mængde semitiske Ord, som den har formet og flecteret efter det persiske Sprogs Regler. Og omvendt gives der, som bemærket, heller ikke saa faa indiske og persiske Ord, som gjenfindes i det Hebraiske. Hvad specielt Ordet sarpa angaaer, da kan det vel ikke paavises i det Persiske, men dets Tilstedeværelse i det Indiske og dets Frænder, det Græske og det Latinske, gjør det sandsynligt, at det en Gang ogsaa har været i Brug i de mellemliggende Lande. Af den ældre persiske Literatur er saa lidet tilbage, at man ei tør benægte Ordets Forekomst en Gang i Sproget af den Grund, at det tilfældigviis ei er gjenfundet i sammes ringe Levninger. Fra denne Side er der saaledes ingen Grund til at betvivle Sandsynligheden af, at שָׂרָף og sanskr. *sarpa* ere identiske.

Hvad nu den anden Betænkelighed angaaer, at Slangen, som den forbandede, skulde være uværdig til at erholde Plads i Prophetens Phantasie, naar han skildrer Herrens Engle, da hviler der jo dog Forbandelse over den hele Jord, og ikkedestomindre optræde Engle i jordiske Væseners Skikkelse, og jordiske Naturkræfter ere Herrens Redskaber, eftersom han ifølge Psalmisten (Ps. 104, 4) gjør Vinde til sine Engle og til sine Tjenere flammende Ild; den hele Natur, hver Skabning, ere Midler i hans Haand til Udførelsen af hans Villie. Det indsees derfor ikke, at Slangen, uagtet den haardere Forbandelse, som hviler paa den, skulde være udelukket fra Herrens Tjeneste mere end andre Skabninger. Det heder ogsaa i ovenanførte Sted, Num. 21, 6: Da sendte Herren Seraphslangerne. De vare altsaa virkelig hans Sendebud. Situationen i Jes. 6, 2 flg. har derhos megen Lighed med Situationen paa det anførte Sted i Pentateuchen.

Her som der have Israeliterne ved sine Synder vakt Herrens høieste Vrede; og ligesom han hist tugtede dem ved at sende Seraphslanger, saaledes ere her Serapherne Symboler paa hans Vrede og Beslutning om at ville tugte dem. Ja Tanken om Herrens Straffedomme over Israeliterne i Ørkenen kan endog have paatrængt Jes. Brugen af Seraphslangen med nogen Tilsætning som Symbol. Vel kan man ikke af Stedet i Pentateuchen slutte, at Slangerne havde havt Adgang til Herrens Throne; men af Job 1, 6 sees, at Satan selv indfandt sig blandt Englene om Herrens Throne. Slangen kan neppe ansees mere uværdig til saadan Stilling.

Undersøge vi nu, hvilken Dyrart Propheten sigter til ved Talen om flyvende Serapher, der fremstilles som meget farlige, besvare Fortolkerne i Almindelighed dette Spørgsmaal ved at henvise til en Deel græske og latinske Forfattere, der ligeledes tale om flyvende Slanger, saasom Herodot II, 75 og III, 109, der beretter, at Slanger fløi fra Arabien og Libyen over til Ægypten; og da ingen Slangeart kan flyve, har man yttret den Mening, at der sigtedes til en Art Fiirbeen, som ved Hjælp af en Hinde mellem Benene kan flyve. Denne Mening har det imod sig, at den nævnte Fiirbeenart, kaldet *Draco volans*, ikke skal forekomme i de omtalte Lande, men have sit Hjem paa de indiske Øer, hvortil kommer, at den heller ikke skal være giftig, hvilket Seraphslangerne vare. Derimod passer Beskrivelsen over Serapherne ikke ilde til Brilleslangen eller Hætteslangen, *cobra di capello*, saa kaldet paa Grund af, at den paa Siderne af Halsen har en elastisk Udvidelse, som den kan brede ud (*expanding hood* kalde Englænderne den) som en Hætte; denne, som rager frem paa begge Sider af Halsen, kan sammenlignes med et Par smaae Vinger, og tjener rimeligviis ogsaa til at holde den længere oppe, naar den, efterat have rullet Halen sammen, med Muskelkraft skyder sig frem gjennem Luften. Om en saadan Springen eller Hoppen af Slangen forklarer ogsaa D. Kimchi Ordet מעופף, idet han fortolker det ממקום למקום מדלג.

Det hebr. Sprog, som til Benævnelser for forskjellige Slan-

gearter har flere Udtryk, saasom פתן, אפעה, צפע, צפעני, קפוז, שׂרפון, synes saaledes at have brugt שׂרף som Specialnavn for Brilleslangen[1], der ikke skal forekomme i Palæstina. Af denne Aarsag kan man forklare sig, at den saa sjelden nævnes i det G. T.

Jeg kan endelig ikke undlade, til Støtte for Sammenl. med sanskr. *sarpa*, at anføre nogle yderligere skjønt fjernere liggende Grunde.

Hebræerne kunne ikke antages at have været aldeles uberørte af de høie Forestillinger om Slangen og den symboliske Brug deraf, som har været og tildeels endnu er meget udbredt i Orienten[2]. Ægyptere, Persere, Indere, Tartarer, Chinesere osv. erkjende den vistnok for et af de farligste Dyr, men tillægge den paa den anden Side ikke blot menneskelige, men endog overmenneskelige Egenskaber.

De chinesiske Pilegrime, som i den tidlige Middelalder gjorde Valfarter til Indien, tale oftere om Slanger, som havde Tilhold i Damme, der jævnligen fandtes i Nærheden af Helligdommene, og de skildre dem som disses Bevogtere og Beskyttere, de stege om Natten op og gjorde med religiøs Ærefrygt sine Rundgange om Helligdommen[3] m. m. Der fortælles om Munke, som erkjendte en Slange eller Drage med hvide Øren for sin Velgjører, som den, der sendte dem Regn for Agrene, som den, der sørgede for Frugtbarhed og Overflod, som den, der skaffede dem Fred og Roe m. m.[4]

[1] Denne Slange heder paa Sanskrit *nâga*, i Nominat. *nâgas*, hvilket Ord, om det er kommet Hebræerne for Øren, maa, formedelst dets Lighed med Slangens generiske Navn, *nachasch*, i det Hebr., være bleven holdt for uskikket til Optagelse som Specialbenævnelse.

[2] Jesaia lægger selv Kjendskab til østligere boende Folks Myther for Dagen, i det han indfører Babels pralende Konge talende og sigende cap. 14 v. 13: „jeg vil sidde paa Forsamlingens Bjerg i det yderste Norden.“ Her sigtes nemlig, ligesom i Ps. 48, 3, aabenbar til Indernes Forestillinger om Meru eller Sumeru, et Bjerg i det yderste Norden, hvorom de havde samme Troe, som Grækerne om Olymp, at det var Gudernes Bolig.

[3] *Histoire de la vie de Hiouen-Thsang p. 120.*

[4] *Foe koue ki*, p. 126. Længere hen p. 161 flg. leveres en udførlig Skildring af *les dragons.*

Indiske Sagn berette om Helgener, der for at bidrage til Menneskehedens Vel have forvandlet sig til Slangekonger (Nâgarâg'â), der udgyde de fire store Floder, Ganges, Indus, Oxus og Sita, for at frugtbargjøre Jorden[1]; om Slanger, som have ladet sig omvende og ere blevne fromme, og som til Løn derfor ere blevne gjenfødte som Mennesker; om Slanger, som have hengivet sine Legemer som Lægemiddel for Syge, o. s. v.[2]

Blandt de Legender, Burnouf i sin Introduction au Buddhisme Indien anfører, er der en om Slangernes Konge, som kom til Buddha og gav sig til at synge hans Priis *(se mit à chanter ses louanges)*.[3] Her have vi igjen et Sidestykke til Seraphernes Lovsang.

Paa mangfoldige af de Oldtidsmindesmærker, som endnu ere tilbage i Indien, sees Slanger i Forbindelse med Gudebilleder.[4]

Blandt Sculpturerne i et Klippetempel paa Øen Elephanta sees flere Gudebilleder med Brilleslanger i Hænderne, som de holde op foran Ansigtet.[5]

I flere af Huletemplerne ved Ellora fremstilles ligeledes i Sculptur Guden Çiva med en Brilleslange viklet om Livet, Armen eller Halsen, og Buddha med en Parasol over Hovedet, dannet af flere Brilleslange-Hoveder med udspilede Hætter.[6]

[1] *Mémoires sur les contrées occidentales, trad. par Hiouen-Thsang &c.* p. LXXIV.

[2] ib. p. 100, 133, 138, 169, 241.

[3] p. 387.

[4] „*Sivas ornaments are snakes*" *Stevenson, i Journ. of the R. Asiat. Soc.* XVI. 2 p. 138.

[5] *Niebuhrs Reise II. T. X og XI.*

[6] *Sykes, The caves of Ellora, i Transact. of the lit. Soc. of Bombay Vol. III,* p. 267, 273, 275, 289, 296, 308, (*the serpent shadowing the divinity with its seven heads*) 309, 310, 312. For at gjøre Sagen anskueligere har jeg blandt de af Sykes leverede Afbildninger valgt Midtpartiet af hans Pl. No. 2 til Fremstilling her.

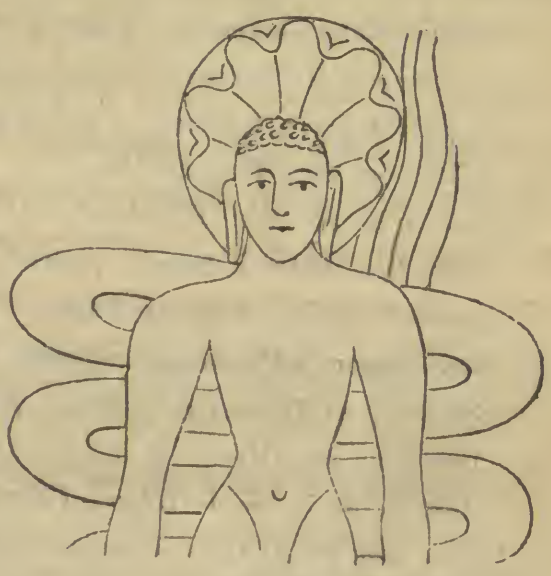

To af de colossale Reliqvie-Monumenter (Toper) ved Bhilsa i Central-Indien fremvise lignende Billeder i Sculptur.[1]

I det asiatiske Selskabs Museum i Calcutta haves et Basrelief, som antages at forestille Slangernes Konge og Dronning. Den øvre Halvdeel af dem ligner Mennesket, med Tiara paa Hovedet, Ørenringe, Halskjeder og Armbaand, men med Brilleslangens Hætte trukken op over Hovedet. Den nedre Deel derimod er slangeformig og ligger i sex Bugter, over hvilke Overkroppen hæver sig.[2]

I et af Dr. Schmidt citeret tibetansk Værk, kaldet Bödhimär, berettes om en Dronning i Tibet, som vilde opføre et Tempel over et Tjern, i hvilket der boede en Drage, som om Natten forstyrrede alt hvad der om Dagen var bygget, indtil man ved Tryllemidler fik den betvungen. Da kom fire Dragekonger med Offergaver og lovede, at de for Eftertiden skulde tjene Templet som Vogtere.[3]

I en Afhandling af den bekjendte Sinolog, Prof. Neumann, heder det paa et Sted, hvor han taler om Fohi's Tid: „Der havde allerede i hans Tid bestaaet en ordnet Statsstyrelse med Over- og Under-Embedsmænd, hvilke paa Grund af deres Fortræffelighed kaldtes Long eller Drager; thi den mythiske Long er for Chi-

[1] *Cunningham, The Bhilsa Topes* p. 207, 232.

[2] Dette Basrelief har givet Anledning til en i *Journ. Asiat. V Sér. T. V p. 469 flg.* indtagen Afhandling af Th. Pavie: *Quelques observations sur le mythe du serpent chez les Hindous*, hvori blandt Andet berettes om en Kamp, hvori Krishna besejrede en farlig Slange i Floden Djamuna, men skjænkede den, paa Forbøn af dens Hustru, Livet, og sendte dem begge uden Gift til Øen Ceylon. Derefter heder det p. 519:

„*La legende bouddhique les y retrouvera plus tard l'un et l'autre sous la forme de génies à tête humaine et à queue de serpent. Ce sont Kâlika et Souvarna prabha coiffées de la tiara adorant Çakyamouni.*“ Pavie henleder derhos Opmærksomheden paa Ligheden mellem det omtalte Basrelief og en i *Guigniault's* Oversættelse af *Creuzers Symbolik* under No. 180 fremstillet Afbildning af Jupiter Serapis og Isis Myrionyme. Saaledes bringes en Forbindelse istand mellem det hebraiske Saraph og den ægyptiske Serapis (hvis Symbol er en Slange), en Sammenligning, som enkelte Fortolkere have anstillet alene paa Grund af Ordenes Lighed.

[3] *Ssanang Ssetsén, Geschichte der Ostmongolen* S. 342.

neseren, som for Hindueren, en heldbringende Skabning og nyder guddommelig Dyrkelse. Chineseren tænker sig ved Long en mandlig bevinget Slange.[1]

Lignende Forestillinger kunne let, deels ved Karavanhandelen, deels ved Søfarten, der siden Salomos Dage dreves paa Indien fra Elath og Eziongeber ved det røde Hav, have fundet Indgang hos Hebræerne, og deels foranlediget deels vedligeholdt den Dyrkelse, Hebræerne ydede den Kobberslange, som Moses paa Herrens Befaling lod forfærdige og ophænge, for at hver den, som blev bidt af en Seraphslange, kunde see hen til hiin og derved vinde Helbredelse, — en Dyrkelse, som vedblev indtil Kong Hiskias lod Kobberslangen sønderbryde.[2] Denne Dyrkelse har maaskee bidraget Sit til at Serapherne i Synet optræde som Tjenere, der dyrke Herren, i Modsætning til den Seraph, der dyrkedes af Folket.

Disse Sammenstillinger ere dog ikke saaledes at forstaae, som om jeg antog, at Propheten Jesaja havde laant sine Billeder fra det østlige Asien. Jeg mener kun, at Jes. har befundet sig indenfor den Kreds af Forestillinger, hvorfra Orientaleren fortrinsviis laaner sine Billeder, og at den samme livlige Phantasie, som driver Orientaleren til at utrere sine Billeder ud over de Grændser, som lægge Baand paa den mere prosaiske Europæers Smag, har foranlediget Propheten til en ham eiendommelig Udvikling af Billedet, til at lade Slangens Hætte voxe ud til Vinger, for at tjene til en Skjerm af tilstrækkelig Størrelse, medens Hindueren i samme Hensigt giver Slangen flere Hoveder.

Som Resultat af denne Undersøgelse fremgaaer altsaa, at den traditionelle Derivation af שרף ingenlunde er sikker, og at der er saa gode Grunde for Sammenligning med det indiske Sarpa, at Den, som ikke finder disse overveiende, dog maa erkjende deres Vægt tilstrækkelig til at ansee den traditionelle Opfattelse tvivlsom.

[1] *Das Chinesenthum, die Jesuiten und die evangelischen Sendboten* i *Zeitschr. d. d. morg. Gesellsch. VII* S. 145.

[2] *2 Kong.* 18, 4.

Hr. Caspari søgte paa Stedet at imødegaae de af Hr. Holmboe mod hans Opfattelse gjorte Bemærkninger og at bestride Hr. Holmboe's egen Anskuelse. — Angaaende den Indvending, at Serapherne ikke skulde kunne være Ildvæsener, fordi en af dem bruger en Tang for dermed at tage en glødende Steen fra Alteret, udhævede han saaledes, at vi i Jes. 6 ikke havde nogen materiel, men en høiere, aandelig i symbolsk Form fremstillet Virkelighed. Hverken vare Serapherne materielle Ildvæsener, ei heller var Ilden af den glødende Steen, hvormed Jesaja blev renset fra sin Synd, nogen materiel. Naar Seraphen i V. 6 f. hverken renser Jesajas Læber ved at berøre dem med sin Haand, ei heller tager den glødende Steen umiddelbart med denne, men med en Tang fra Alteret, saa maatte derfor disse tvende Omstændigheder have en anden Grund end den, at han ikke var noget Ildvæsen. Den første Omstændighed, troede han, havde sin Grund deri, at al Rensning fra Synd, al Forsoning efter gammeltestamentlig Anskuelse udgaaer fra, er formidlet ved Alteret, og hvad den anden betræffer, saa tilhører denne det reent Udvortes og Betydningsløse ved Acten, det Techniske ved samme, saa at sige. Dette er laant fra den Maade, hvorpaa Mennesker, Præster, tage Ilden fra Alteret. At Serapherne vare Ildvæsener holdt han for tilstrækkelig antydet ved deres Navn, hvis Betydning maatte føre en oldhebraisk Læser uvilkaarlig paa Forbrændingens og altsaa paa Ildens Begreb. Og denne Antydning syntes ham at have været saa meget mere tilstrækkelig, som Jesaja ogsaa kunde støtte sig til den herskende Forestilling om Gud og de ham omgivende høiere Væsener. I en udførligere Beskrivelse af Serapherne indlod Propheten sig desforuden ikke. Han fremstillede Scenen overhovedet med meget faa Ord. — Hvad den Omstændighed angik, at שרף ellers er et Slangenavn og specielt hos Jesaja paa to Steder forekommer som et saadant og i 14, 29 endog med Prædikatet מעופף: saa kunde Taleren paa Grund af den Omstændighed, at de Steder, hvor שרף var Slangenavn, og Stedet Jes. 6, 2 vare saa aldeles heterogene, ikke forstaae Ordet paa dette ved Væsener, der i sin Skikkelse havde Noget af Seraphslangen; denne Omstæn-

dighed nødte ham til her at blive staaende ved den for Ordet paa alle Steder fælleds Grundbetydning: Forbrændere og til at antage, at שרפים i Jes. 6 var et af Jesaja selv dannet Appellativum. Det var ham umuligt at troe, at Jesaja i en Spaadom, hvori han fremhæver Guds Hellighed paa det Allerstærkeste og sætter den i den mest skjærende Modsætning til Synden og Synderne, i et eminent gammeltestamentligt Stykke, som man gjerne kunde betegne som et af det Gamle Testamentes Centralpunkter, skulde have givet hellige, den allerhelligste Gud i den himmelske Helligdom umiddelbart omgivende og som denne Helligdoms Præster tjenende Væsener for en Deel Skikkelsen af Slangen, d. v. s. af et Dyr, ved hvilket efter gammeltestamentlig Anskuelse Synden var indkommen i Menneskeslægten, og som derfor ifølge Gen. 3, 14 var blevet det forbandede iblandt Dyrene, i hvilket fremdeles efter Jesaja selv (s. Jes. 11, 8 f. 65, 25) den Fordærvelse, der ved Menneskets Fald var trængt ind i Dyrverdenen, culminerede, ved hvilket endvidere for den gammeltestamentlige Betragtning ingen andre Træk fremtraadte end Trædskhed og Fordærvelighed, og som endelig paa Grund heraf og af dets Rolle ved Syndefaldet af Israeliterne ansaaes for saa godt som det Ondes Symbol. Og Taleren kunde saa meget mindre troe, at Jesaja skulde have gjort dette, som denne Prophet efter sin Stilling til Hiskia (s. 2 Kgb. 18—20. Jes. 36—39) maa antages at have været denne Konges Raadgiver ved Ødelæggelsen af den Cultus, hvormed de afgudiske Israeliter hidtil havde dyrket den af Moses opreiste Kobberslange (2 Kgb. 18, 4), og som vi i Beskrivelsen af Serapherne ikke alene savne enhver Hentydning til, at de i sin Skikkelse havde Noget af Slangen, men ogsaa finde Antydninger, der unegtelig snarere henføre paa, at deres Skikkelse paa Vingerne nær har været en reen menneskelig. — Aldeles uenig med Hr. H. maatte C. være med Hensyn til Slangenavnet שרף. Han kunde ikke gaae ind paa Combinationen af שרף med *sarpa, Slange,* men maatte fastholde den sædvanlige Forklaring: *den Forbrændende, Forbrænderen,* d. v. s. det ved sit giftige, inflammerende Bid dræbende Dyr. Hvor det hebraiske Sprog frembød

en saa nærliggende, let, simpel og passende Afledning og Forklaring som ved Slangenavnet שָׂרָף, hvor et Ords Etymologie var saa gjennemsigtig, som ved dette Navn, forekom det ham at være saare betænkeligt at tye til et fremmedt, ikke semitisk Sprog. Og denne Betænkelighed syntes ham her at maatte være saa meget større, som der i det hebraiske gaves saa mange Dyrnavne af Formen יָקְטֹל, som havde hebraiske Etyma, f. E. יָחְשׁ *Slange* eg. *Hvisleren* selv, og som alle øvrige gammeltestamentlige Slangenavne, uden Undtagelse vare hebraiske. [1]

Hr. Daa foredrog Bemærkninger om Finmarkens gamle Grændser.

Den Samme anmeldte, at en amerikansk Ethnolog, Morgan, havde til Oplysning af Stamme-(Tribus)-Forfatningen hos de barbariske Nationer ladet udarbejde en Række Spørgsmaal om Slægtskabs-Forholde og deres Benævnelser, hvilke skulde udfyldes med Oplysninger vedkommende alle Jordklodens Folkeslag paa samme Culturtrin. Da ham (Daa) var bleven tilstillet et Exemplar af disse Spørgsmaale, havde han forelagt dem for Docent Friis, som havde udfyldt dem forsaavidt de norske Lapper angaaer.

Den 9de December. Møde i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe.

Hr. Sars omhandlede de ved vore Kyster forekommende Pennatulider.

Hr. Strecker meddelte Resultaterne af sine fortsatte Undersøgelser af Svine-Galde.

Foruden den tidligere af ham undersøgte Hyocholinsyre, som danner Hovedbestanddelen af Galden og Hyocholeinsyren, hvis Mængde er kun meget ubetydelig, fandt han ogsaa Kjød-Melkesyre, Lecethin (et Stof som ved Basers Indvirkning

[1] I Caspari's Foredrag er S. 58 lin. 1 f. ov. at læse עַל הוֹפְנִי כַּרְפַּרְא istf. עַל הוֹפְנִי כַּרְבַּרְא.

spaltes til Glycerin-Phosphorsyre og fede Syrer) og en kraftig organisk Base, for hvilken han foreslaaer Navnet Cholin. Denne Base danner med Platinchlorid et i Vand let opløseligt krystallinisk Dobbeltsalt, som bundfældes af Alkohol. Basen selv er ikke let krystalliserbar, af alkalisk Reaction, og tiltrækker Kulsyre af Luften, hvormed den danner et alkalisktreagerende Salt. Basens Sammensætning fandtes at svare til Formelen $C_{10} H_{13} NO_2$, hvorefter dens Constitution kunde udtrykkes ved $\begin{matrix} C_{10} H_{10} \{ O_2 \\ H_3 \{ N \end{matrix}$. Den kunde derfor betragtes som en Forbindelse af Amylenoxyd med Ammoniak. Strecker fandt endvidere at Hyocholinsyren ved en fortsat Kogning med Vand forvandledes til en i Vand opløselig Syre, som sandsynligviis enten er isomer med Hyocholinsyre, eller adskiller sig fra denne ved Vandets Elementer.

Den Samme holdt endvidere et Foredrag over den vandfrie Svovlsyres Indvirkning paa Melkesyre og Alanin. Den første giver herved, uden at nogen Sværtning finder Sted, Melthionsyre, hvis Formel han tidligere havde fastsat til $C_2 H_4 S_4 O_{12}$, den sidste bliver for største Deel uforandret.

Ved denne Undersøgelse har han gaaet ud fra den Anskuelse at Melkesyre og Alanin stod til Isathionsyre og Taurin i en nær Relation, saa at Melkesyren ved at tabe Kulsyre og optage Svovlsyre istedetfor, kunde forvandles til Spethionsyre, og Alanin til Taurin. Forsøget viste imidlertid, at denne Forvandling ikke kunde tilveiebringes, og han anseer det derfor sandsynligt at Isathionsyre indeholder Radikalet Aethylin $C_4 H_4$, saa at den kom at staae i Forbindelse med følgende andre Syrer:

Aethylin-Svovlsyre . . $\begin{matrix} C_4 H_4 \\ S_2 O_4 \\ H_2 \end{matrix} \Big\} O_6$

Aethionsyre . . . . $\begin{matrix} C_4 H_4 \\ S_2 O_2 \\ S_2 O_4 \\ H_2 \end{matrix} \Big\} O_8$

Isathionsyre . . . . $\begin{matrix} C_4 H_4 \\ S_2 O_2 \\ H_2 \end{matrix} \Big\} O_6$

Disulfatholsyre . . . $\left.\begin{matrix} C_4\,H_4 \\ S_2\,O_2 \\ S_2\,O_2 \\ H_2 \end{matrix}\right\} O_8$

Den Samme holdt endvidere et Foredrag over det saakaldte vegetabilske Pergament, som tilberedes i De la Rue & Comp. Fabrik i London.

Hr. Schübeler meddelte nogle Bemærkninger med Hensyn til sin Afhandling „Om den Hvede, som Nordmændene i Aaret 1000 fandt vildtvoxende i Viinland“ og hvilken findes aftrykt i Videnskabsselskabets Forhandlinger for 1858 Side 21—30. (Disse Bemærkninger findes trykt i 12te Nummer af Budstikken 563—564.)

Derefter foreviste Hr. Schübeler Prøver af Angelicarod eller Kvannerod (Radix Archangelicæ), der findes i vore Apotheker og som i Almindelighed indføres fra Tyskland samt tillige Prøver af den Kvannerod, som findes vildtvoxende i Fjeldegnene her i Landet. De fremlagte Prøver, som vare fra Kvam i Gudbrandsdalen, vare af den virkelige Angelica Archangelica *L.*, der er den Art, som Pharmacopøen nævner som Moderplanten. Roden, som er tapformet, har i sit Ydre nogen Lighed med en Pastinakrod. Den tyske Kvannerod, der som sagt i Almindelighed indføres til vore Apotheker, har derimod et kort, mere eller mindre rundagtigt Rodhoved, hvorfra der udgaar en Mængde tynde Tæger, og disse er det man bruger. Paa Grund af denne store Forskjel i Rodens Form troede Schübeler, at der var Grund til at antage, at den tyske Kvannerod ikke kommer af den samme Plante som vor, der ogsaa forekom ham at være langt mere aromatisk end den fremmede. Han omtalte dette ikke alene for at faa rettet paa en sandsynlig Feiltagelse, som man hidindtil havde begaaet, men tillige for herved at henlede Opmærksomheden paa det Ønskelige i, at vi saavidt muligt benytte de officinelle Planter, som findes vildtvoxende her i Landet og som nu for største Delen indføres fra andre Lande. Saadanne Plantestoffe burde for Norge snarere være en Udførsels- end en Indførselsartikel. Han burde ikke fremsætte det som nogen be-

stemt Paastand men troede dog at have bemærket, at hos flere dyrkede Planter, som i Roden eller Frugten indeholde et eller andet aromatisk Stof, findes dette Aroma i større Mængde hos de samme Arter eller Varieteter, som man dyrker her i Landet end under en flere Grader sydligere Bredde, f. Ex. i Mellem- eller Syd-Tyskland. Han antog at det af flere Grunde vilde være af Interesse at faa denne Sag nærmere undersøgt.

Den 23de December. Almindeligt Møde.

Hr. Kjerulf foredrog Iagttagelser over det løse Terrain eller den saakaldte Glacialformation i Omegnen af Christiania.

Hr. Sars knyttede nogle Bemærkninger til Hr. Kjerulfs Foredrag og gav en Fortegnelse over de i den omhandlede Formation paa endeel udvalgte Localiteter i det sydlige Norge fundne organiske Levninger.

Hr. Friis foreviste et Sprogkart over Finmarken og gjorde endeel Bemærkninger angaaende de forskjellige derværende Nationaliteter.

Hr. Faernley imødegik nogle af Arago fremsatte Indvendinger imod de hidtil brugte Methoder til at finde Nordlysets Høide. Hertil føiede Hr. Hansteen nogle yderligere Bemærkninger.

Derpaa foretoges i Overensstemmelse med Statuterne § 5 Valg paa Selskabets Embedsmænd for det følgende Aar, hvorved

Til Visepræses blev valgt Hr. Holmboe.

Til Viceformand i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe Hr. Rasch.

Til Viceformand i den philosophisk-historiske Classe Hr. Caspari.

Til Selskabets Secretair Hr. Sars.

Til Secretair i den mathematisk-naturvidenskabelige Classe Hr. Esmark.

Til Secretair i den philosophisk-historiske Classe Hr. Monrad.

Videnskabsselskabets Indtægter og Udgifter i 1859.

a. Indtægt.

Beholdning den 31 December 1858:		
1. a. indestaaende i Christiania Sparebank . .	71 Spd.	29 Sk.
b. I Casse	6 —	67 -
	77 Spd.	96 Sk.
2. Indkommen i 1859:		
a. Hans M. Kongens Bidrag	500 —	- -
b. Renter af Capitalfondet	61 —	40 -
c. Renter af Sparebankbeholdningen . . .	37 —	101 -
	676 Spd.	117 Sk.

b. Udgift.

1. Trykning m. m.	209 —	111 -
2. Selskabets Bud	24 —	-
3. Inventariums Anskaffelse	16 —	34 -
4. Forskjellige mindre Udgifter	18 —	110 -
Tilsammen	229 Spd.	15 Sk.

Beholdning den 31December 1859:		
1. Indestaaende i Chr. Sparebank	389 Sp.	10 Sk.
2. Contant i Casse	18 -	92 -
	407 —	102 -
	676 Sp.	117 Sk.

Trykfeil.

Side 87 L. 7 f. o.: hos læs: har.
— 88 - 2 - - med — mod.
— 88 - 2 f. n.: Toiidchvælving læs: Tøndchvælving.
— 90 - 4 f. o.: Eamilie læs: Familie.

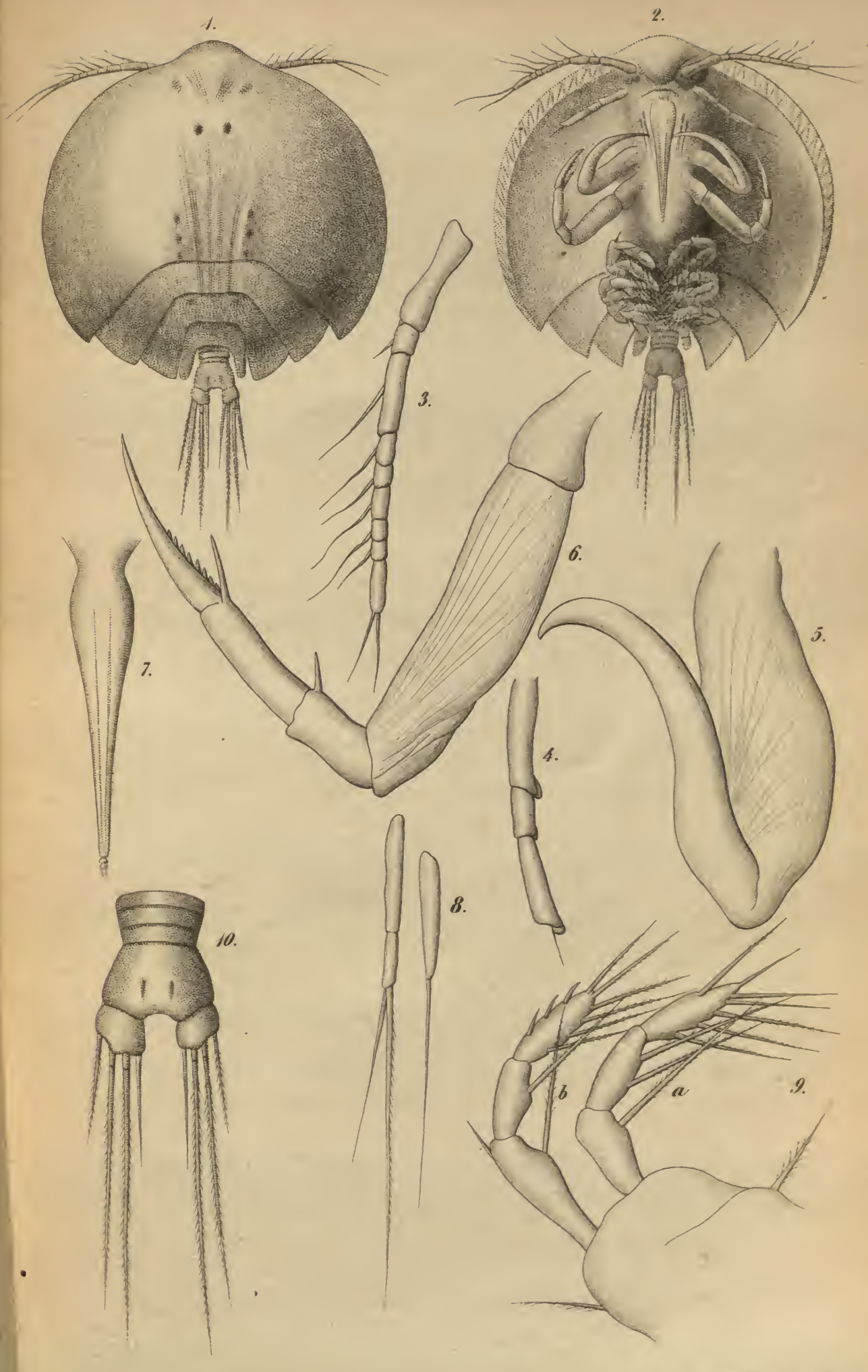

Tegnet efter Naturen af A. Boeck.

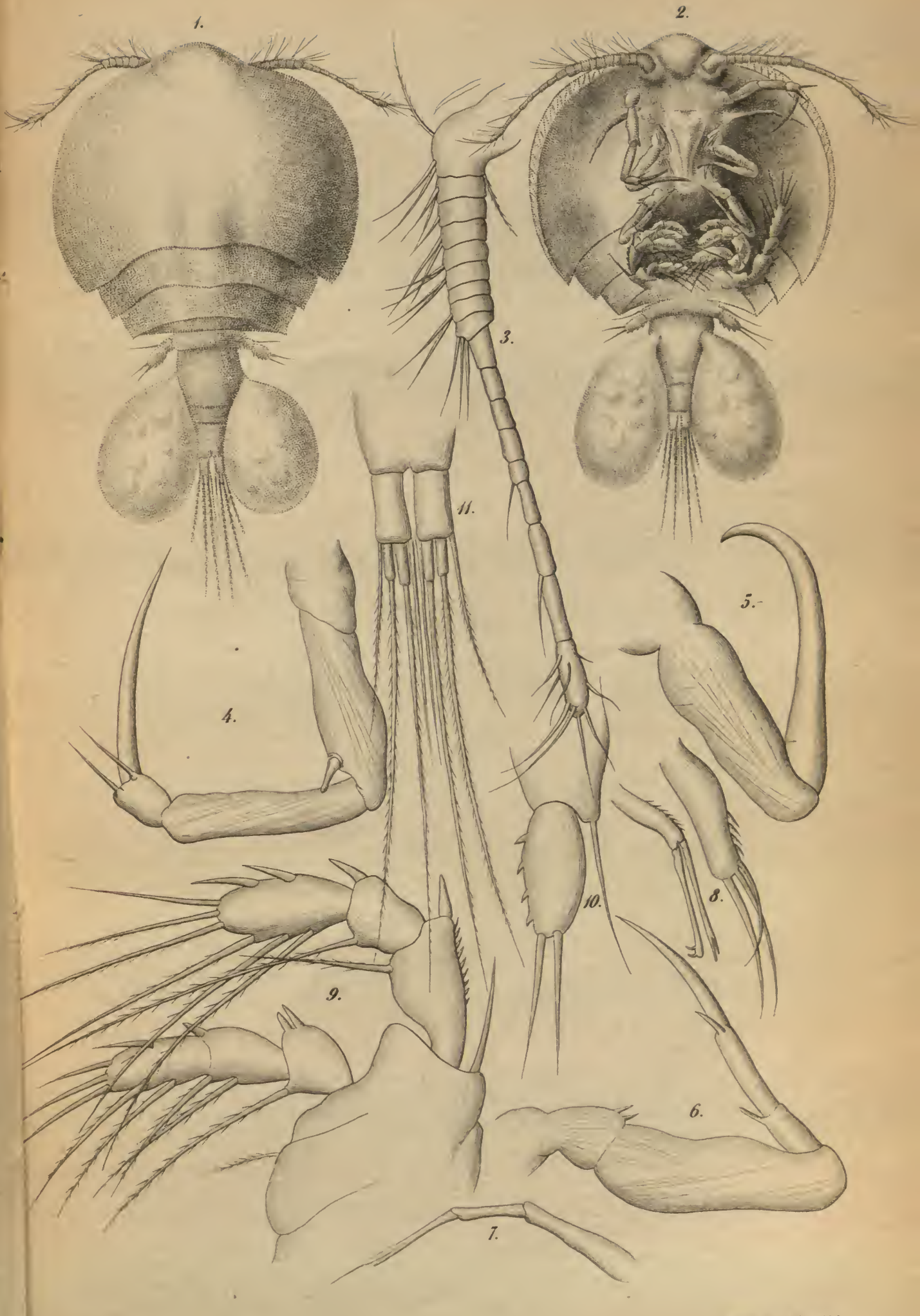

Lithographiert v. O. Wilck.

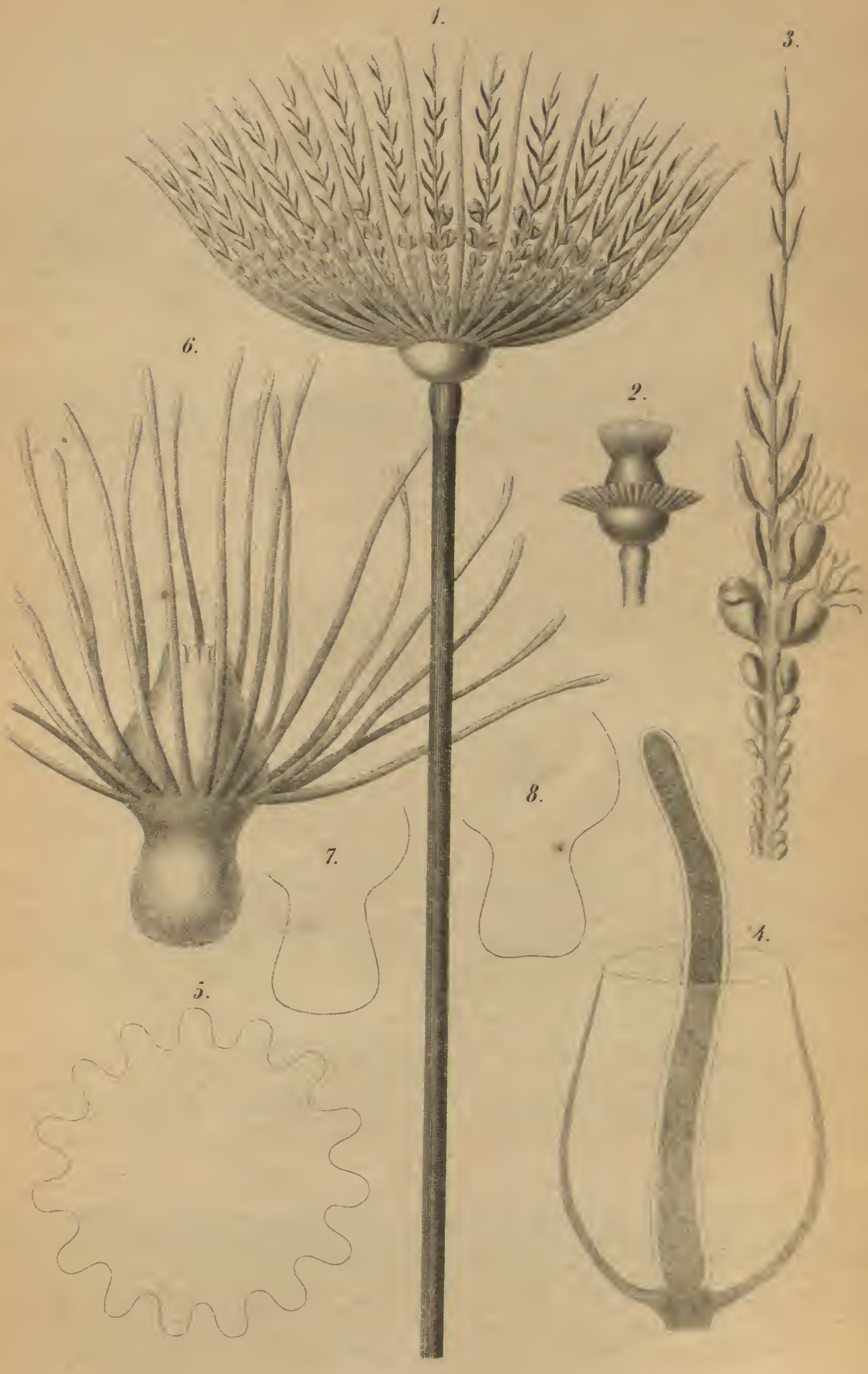

Tegnet efter Naturen af Chr Brock.

Lithographeret af C Holck

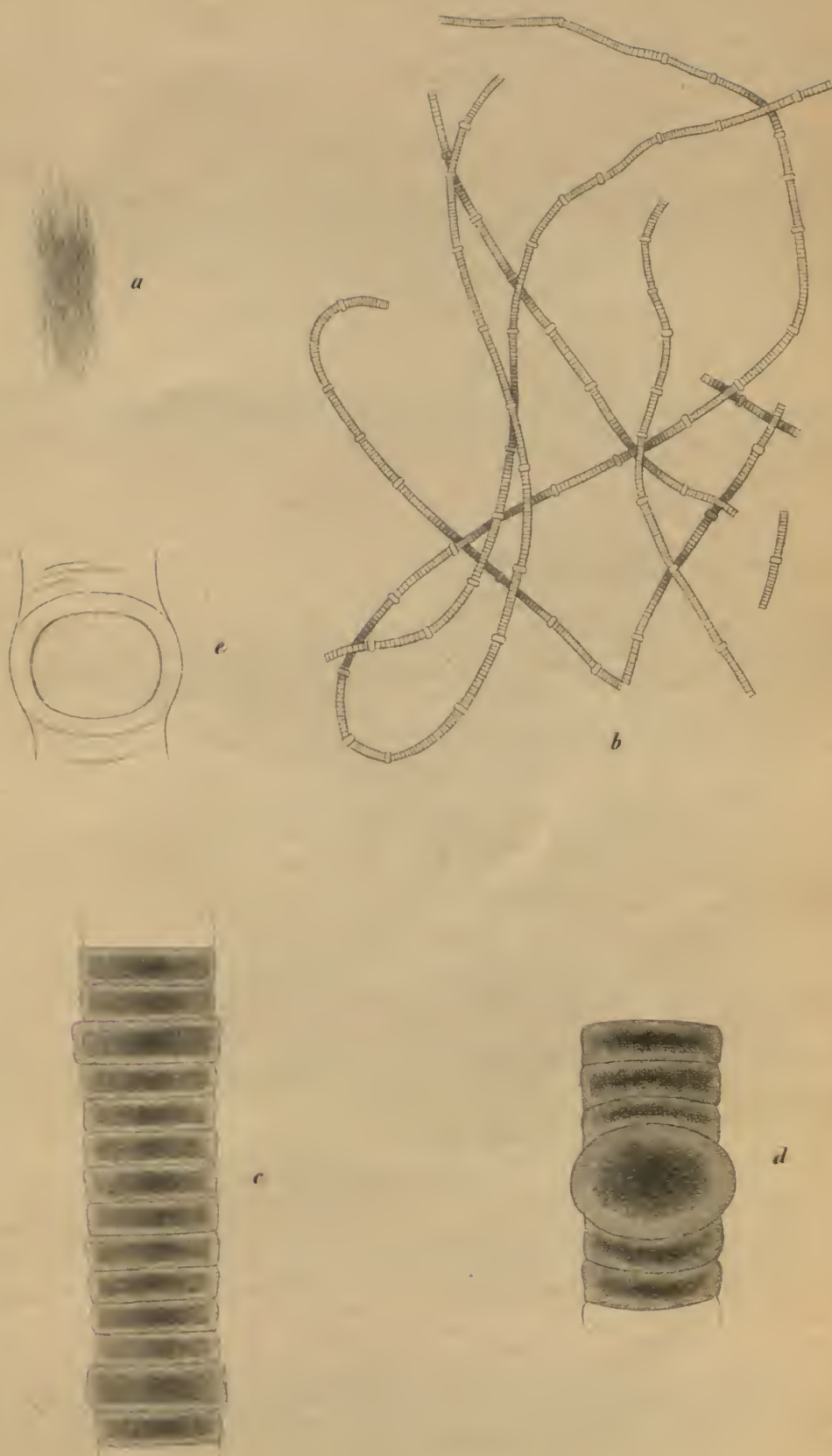

Tegnet after Naturen af A. Fink

G. Holck lith.

Fig. 1.

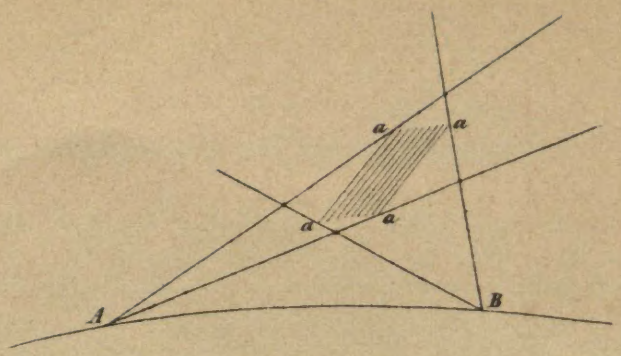

Fig. 2.

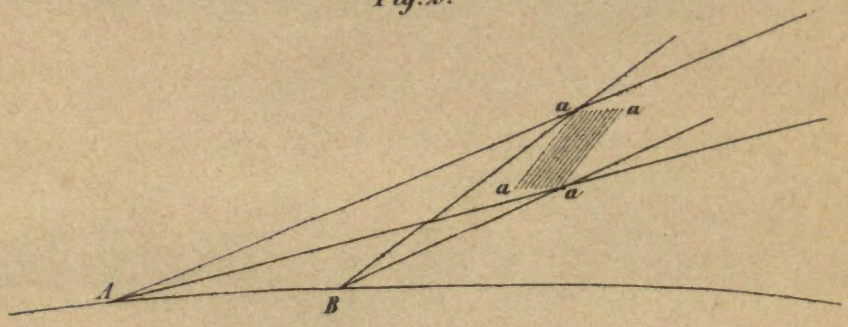

Fig. 3.

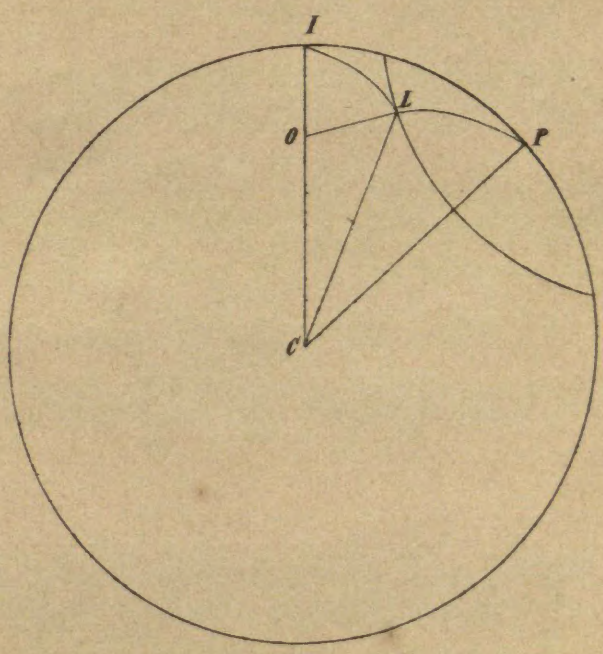

Til C. Fearnley's Afh. om Nordlyset

Holck's Atelier.

Fig. 1.

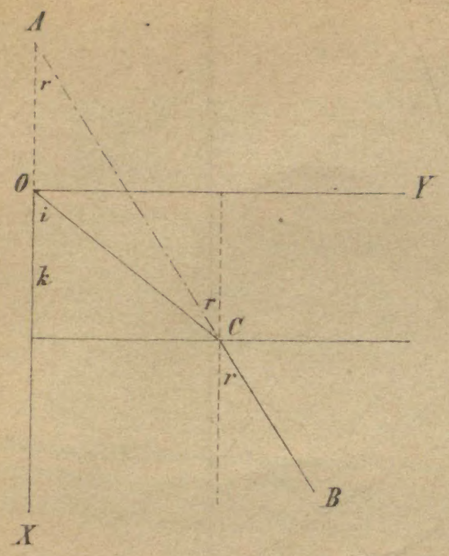

Fig. 3.

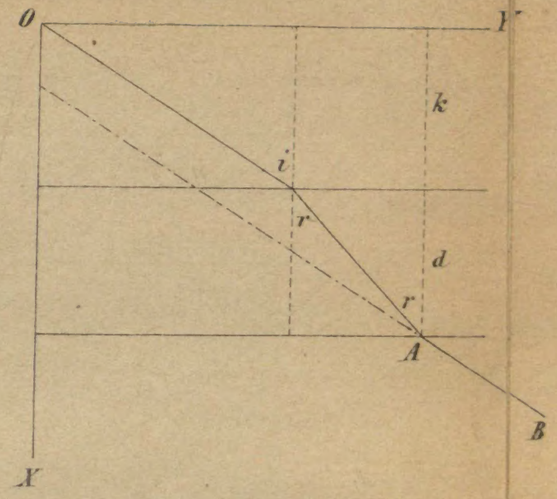

Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 5.

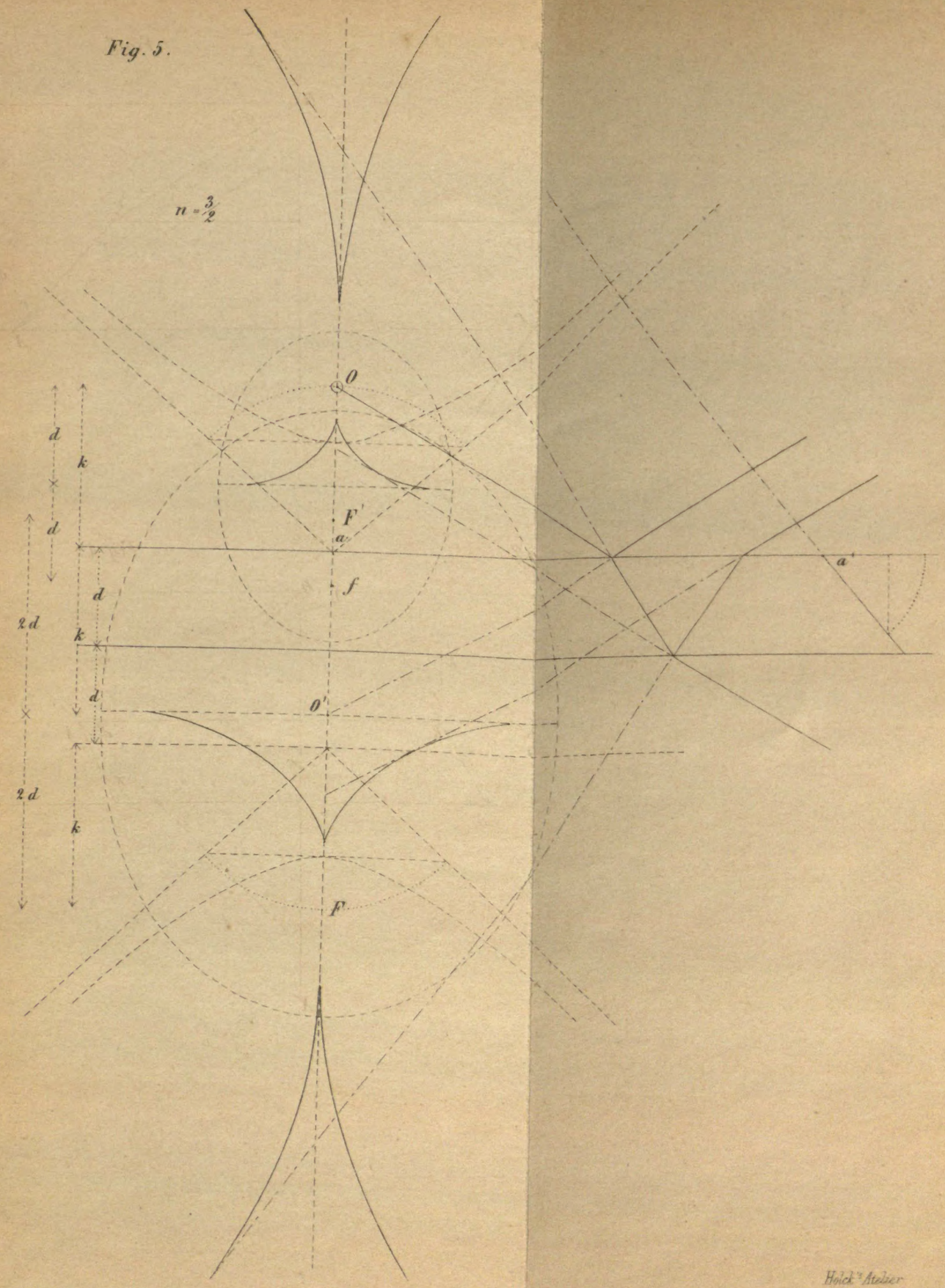

H. Mohn. Dioptriske Notitser.

Holck's Atelier.